

Project “Creation of a cross-border Water Assets Geopark in Nestos Area”

Deliverable 3.4.2 Mapping and description of geotopes – Bulgaria area

---

The Project is co - funded by the European Regional Development Fund (ERDF) and by national funds of the countries participating in the Cooperation Programme Interreg V-A “Greece-Bulgaria 2014-2020”. The contents of this publication are sole responsibility of this document are sole responsibility of the CENTER FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE MOUNTAIN - SMOLYAN and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, the participating countries the Managing Authority and the Joint Secretariat.

EXECUTIVE SUMMARY IN ENGLISH

For the implementation of WP3: 3.4.2 Mapping and description of geotopes /Bulgaria area/ Contract №1 of 15.03.2019 between "CENTER FOR SUSTAINABLE MOUNTAIN DEVELOPMENT"- SMOLYAN and "INTERACTION" EOOD was concluded. The reports for its implementation of the activity were separated into three phases:

Phase one: Definition of the geotops, including definition of potential tourist trails and check of property status of land sites they cross; assessment of compliance with/ or of potential conflicts with regulations concerning Natura 2000 regulations and correction of the trails tracks, in case of conflict points; final definition of the tracks of the three trails in the geotops.

Second phase “Description of the geotops identified”

Third phase “Recommendations report to Hadzhidimovo Municipality to help organize the territory of the geotops in compliance with requirements for applying for a UNESCO geopark status.

CONTENTS OF THE REPORT FOR PHASE 2

The purpose of the Report on the implementation of Phase 2 of the Contract is to describe the resources within the identified during n the implementation of Phase 1 of the present assignment three geo-tops in the Bulgarian part of the future cross-border water geo-park on the river Mesta, determining the need and types of facilities for renovation / upgrading of the of the routes presenting the geo-tops and preparation of indicative bill of quantities for the types of works, supply of recreation facilities, marking and supply of equipment to be used by future visitors to the geo-tops. Therefore, the report contains two main sections:

- Description of the three geo-tops identified under Stage 1;
- Determining the need for and types of facilities for renovation / repair along the routes of the identified geo-tops, including indicative quantitative accounts.

1. SCOPE OF THE ASSIGNMENT

Preparation of a description of the geo-tops and preparation of indicative quantities of bills for the types of works to improve access, renovation and replacement of

compromised existing tourist markings, supply of elements and equipment to improve the attractiveness of routes for hiking - pedestrian and bicycle - in the Bulgarian territory of a cross-border project for a water geo-park in the area of the Mesta River. The identified three geo-tops, subject of the assignment are:

Two geo-tops representing the theme "Water Treasures":

1.1. Geo-top "Water - a source of life for wildlife" to be presented with a route: Micro-dam "Sadovo" (recreation area and nesting place of common bird species) - an international road to the Republic of Greece - hills south of Sadovo - monastery "St. Georgi" - city water park in the town of Hadjidimovo - bridge on the river Mesta - (at the bridge to the village of Blatska) - valley of the river Mesta to the meander of the river Mesta at the foot of the chapel "St. Dimitar" - a panoramic site for bird watching.

1.2. Geo-top "Water as part of everyday life, livelihood and entertainment in modern human life" to be presented with a route: an artificial lake in a city park in Hadjidimovo - riverbed of the Mesta River north of Hadjidimovo (at the bridge to Blatska village - area of quarry activities in a river bed, creating new habitats for plant species, insects and birds) - chapel "St. Dimitar" above the village of Blatska - artificial reservoir for irrigation of farm plantations northeast of the chapel (tobacco, sunflower, onion and traditional pasture livestock) - road to the village of Ablanitsa - micro-dam at the entrance to the village of Ablanitsa (observation of birds, insects, water and marsh plants and recreation area - water biking and boats).

2. Geo-top "Places of worship and spirituality from Antiquity to the present day", to be presented by a tourist trail with a route: Hadjidimovo - Monastery "St. Georgi" - vineyards (practice related to the cult of Dionysus in Antiquity) - church "St. Dimitar" in the "St. Dimitar" neighbourhood - late Antique and Medieval fortress

in“ St. Dimitar ”(point of contact with Geo-tope 1.1. - at a panoramic site for bird watching at the meander of the river Mesta)

2. METHODOLOGY

The description of the geo-tops will be prepared in the form of a paper report, and the visualizing information about the routes of the geo-tops, as well as appendices with lists of plant and animal species that can be observed when visiting the geo-tops, will be organized in an auxiliary database , to facilitate the contractors who will be selected by the Municipality of Hadjidimovo to perform activities to improve access, renewal and supply of elements of the visitor infrastructure and development and installation of information boards and tourist markings along the tracks of the tourist routes representing the three geo-tops in the Bulgarian territorial part of a cross-border project for a water geo-park in the area of the Mesta River.

DESCRIPTION OF THE GEO-TOPS

2.1. Description of geo-tops, collection of information on biodiversity and anthropogenic heritage - tangible and intangible. The description of each of the three geo-tops identified shall contain the following elements, where applicable:

- Water bodies,
- Landscape and geological characteristics
- Geophysical characteristics
- Climatic characteristics
- Road access network
- Existing routes of tourist trails within the geo-top
- Economic layer - agricultural crops, pastures, forests; tourism - facilities for shelter (chalets, hotels, guest houses) and catering - restaurants, barbecues, attractions - sport fishing, rowing, canoeing, rafting, swimming pools and guarded and unguarded places for swimming at water bodies within the geo-parks

- ❑ Biodiversity - vegetation, fauna, birds, insects, amphibians, fish diversity
- ❑ Objects of historical and cultural heritage: archeological sites, architectural monuments and ensembles, cultural institutes
- ❑ Intangible heritage - terrains within the geo-parks, related to folklore rites and customs, with local legends, traditions
- ❑ Contemporary events - terrains in the geo-parks, related to the holding of modern events - plein airs, festivals, sports competitions, etc.

2.2. Determining the need and types of facilities for renovation / repair along the routes of geo-tops - defining the need to renew existing direction signs, overall tourist marking, and information boards along the routes within the three geo-tops, the need to repair compromised existing facilities - shelters, gazebos, pier at the micro-dam "Veliov rid" in Ablanitsa village, destroyed recreation areas, a panoramic viewpoint for bird watching at the meander of the Mesta River in the locality "St. Dimitar » chapel.

2.3. Preparation of Indicative quantitative bills.

For the implementation of the task in parts Stage 1 and Stage 2 an interdisciplinary team works, including:

- ✓ Expert "Tourism and tourism product development"
- ✓ IT expert
- ✓ Surveyor and cartographer
- ✓ Specialist botanist
- ✓ Ornithologist

3. COMPLETION REPORT FOR PHASE 2

DETAILED DESCRIPTION OF THE GEO-TOPS

3.1. Description of Geo-top 1.1. "Water - a source of life for wildlife" - Water bodies, Landscape and geological characteristics, Geophysical characteristics, Climatic characteristics, Road access network, Existing routes of tourist trails within the geo-top, Economic layer - agricultural crops, pastures, forests; tourism - facilities for shelter (chalets, hotels, guest houses) and catering - restaurants, barbecues, attractions - sport

fishing, rowing, canoeing, rafting, swimming pools and guarded and unguarded places for swimming at water bodies within the geo-parks] Biodiversity - vegetation, fauna, birds, insects, amphibians, fish diversity, Sites of historical and cultural heritage: archaeological sites, architectural monuments and ensembles, cultural institutes; Intangible heritage - terrains within the geo-parks, related to folklore rites and customs, with local legends, traditions.

3.2. Description of Geo-top 1.2. "Water as a part of everyday life, livelihood and entertainment in modern human life" - Water bodies, Landscape and geological characteristics, Geophysical characteristics, Climatic characteristics, Road access network, Existing routes of tourist trails within the geo-top, Economic layer - agricultural crops, pastures, forests; tourism - facilities for shelter (chalets, hotels, guest houses) and catering - restaurants, barbecues, attractions - sport fishing, rowing, canoeing, rafting, swimming pools and guarded and unguarded places for swimming at water bodies within the geo-parks] Biodiversity - vegetation, fauna, birds, insects, amphibians, fish diversity, Sites of historical and cultural heritage: archeological sites, architectural monuments and ensembles, cultural institutes; Intangible heritage - terrains within the geo-parks, related to folklore rites and customs, with local legends, traditions]; Contemporary events - terrains in the geo-parks, related to the holding of modern events – artistic workshops, festivals, sports competitions, etc.

3.3. Description of Geo-top 2. "Places of worship and spirituality from antiquity to the present day" - Water bodies, Landscape and geological characteristics, Geophysical characteristics, Climatic characteristics, Road access network, Existing routes of tourist trails within the geo-top, Economic layer - agricultural crops, pastures, forests; tourism - facilities for shelter (chalets, hotels, guest houses) and catering - restaurants, barbecues, attractions - sport fishing, rowing, canoeing, rafting, swimming pools and guarded and unguarded places for swimming at water bodies within the geo-parks] Biodiversity - vegetation, fauna, birds, insects, amphibians, fish diversity, Sites of historical and cultural heritage: archaeological sites, architectural monuments and ensembles, cultural institutes; Intangible heritage - terrains within the geo-parks, related to folklore rites and customs, with local legends, traditions]; Contemporary events -

terrains in the geo-parks, related to the holding of modern events – artistic workshops, festivals, sports competitions, etc.

4. DETERMINING THE NEED TO IMPROVE ACCESS, RENEWAL AND SUPPLY OF ELEMENTS OF THE VISITOR INFRASTRUCTURE AND DEVELOPMENT AND INSTALLATION OF INFORMATION BOARDS AND TOURIST MARKINGS ALONG THE TRACKS OF THE TOURIST ROUTES representing the three geo-tops in the Bulgarian territorial part of a cross-border project for a water geo-parks in the area of the Mesta river.

This part of the report elaborates detail on the works needed to be accomplished to improve access along the tracks of the tourist routes representing the 3 geo-tops, subject to the description in point 3, on the type of direction signs and information boards to make them easily followed by visitors, as well as listing the location and type of infrastructure elements needed to be supplied and installed in order to provide a best tourist experience during the hike or biking ride along any of the three trails. An important aspect is defining the location of facilities and information boards in a way they facilitate learning of geo-tops value and raising awareness for its importance for biodiversity as well as of new sustainable business practices in tourism.

5. INDICATIVE QUANTITATIVE BILLS (IQB) FOR REHABILITATION OF ROUTES OF TOURIST PATHS REPRESENTING A GEO-TOPS 1.1., 1.2. AND 2.

This section of the report contains:

IQB of access improvement works needed for each route within respectively geo-tops 1.1., 1.2 and 2.

IQB of needed renewal of recreation structures elements and facilities along the tourist routes - like shades for rests, benches, tables, for mounting bike parking , for the access area to Velyov Rid dam in Ablanitsa village and repair of the panoramic viewpoint for birdwatching in St. Dimitar chapel area.

IQB for renewal of tourist trail marking for both hiking and biking passages along the three routes – direction signs, warning signs, information boards,

IBQ for supplies of equipment and materials for outdoor activities.

Each position in the IBQ contains specification of parameters and capacity desired.

6. ANNEXES:

6.1. List of plant species that can be observed within geo-tops - description and a photo;

6.2. List of bird species that can be observed within geo-tops - description and a photo.

CONTENTS OF THE REPORT FOR PHASE 3

The objective of the Report on the implementation of Stage 3 of the Contract is to prepare a report with recommendations to the Municipality of Hadjidimovo for bringing the Bulgarian territory of the future Cross-border Water Geopark MestaNestos in compliance with the requirements for applying for UNESCO Global Geopark.

To that purpose the Report features the following structure:

3.1. Introduction to the Concept of UNESCO Global Geoparks- Statute of International Global Geoparks, description of application procedure and timeframe, Operational Guidelines, Application Dossier and required documentation, Self-Evaluation form of UNESCO iGGP applicants.

3.2. Assessment of the compliance of the territory and the descriptions of the resources of Hadjidimovo Municipality with the requirements of the procedure for applying for the status of UNESCO Global Geoparks and the UNESCO

Operational Guidelines for Global Geoparks (<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/application-process/>), including basic documents and procedures.

4. RECOMMENDATIONS to the Municipality of Hadjidimovo for follow-up actions based on the results of the self-assessment form for bringing the territory in compliance with the requirements for applying for the status of UNESCO Global Geopark.

Програма за Европейско Териториално Сътрудничество "Гърция-България 2014-2020"

ПРОЕКТ
„Създаване на трансграничен воден геопарк в
района на река Места“,

с акроним: CB Water Geopark,
финансиран по договор за безвъзмездна помощ B2.6C.08 от
02.10.2017

Дейност: „Картиране и описание на геотопове в българската
териториална част по проект Създаване на трансграничен воден геопарк в
района на река Места“ , с акроним: CB Water Geopark на
ОБЩИНА ХАДЖИДИМОВО”

(Доклад за резултатите от изпълнението на договор №1 от 15.03.2019 между
„ЦЕНТЪР ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ПЛАНИНАТА“ и „ИНТЕРАКШЪН“ ЕООД)

ИЗПЪЛНИТЕЛ: ИНТЕРАКШЪН ЕООД

2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	5
ОБХВАТ НА ЗАДАНИЕТО	7
Методология и етапи за реализация.....	8
ДОКЛАД	11
Доклад Етап 1 по изпълнение на задание за Картиране и описание на геотопове в българската териториална част по проект	13
“Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“ с акроним: CB Water Geopark, финансиран по договор за безвъзмездна помощ В 2.6 с.08 от 02.10.2017 г. от програма ИНТЕРРЕГ V-A Гърция - България 2014-2020	13
Оценка за съвместимост Натура 2000	13
ДОКЛАД за Оценка за съвместимост на предложените геотопове в задание	22
„Картиране и описание на геотопове в българската териториална част по проект „Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“ по отношение опазването на птиците във връзка с мрежата за опазване на европейското природно наследство и биологично разнообразие Натура 2000.....	22
ОБЩА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА НА ПРЕДЛАГАНИТЕ ГЕОТОПОВЕ. ПРЕПОРЪКИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ	27
Приложения Карти на граници на геотопове и на трасета на маршрути	32

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад е изготвен в рамките на изпълнение на Договор № 1 от 15-03-2019 г. с Смолян.

Цел на Доклада е да дефинира граници на геотопове в рамките на бъдещия геопарк в териториалната част на община Хаджидимово като част от трансграничен воден геопарк на р. Места, в частност – да определи граници и трасета, в това число картиране – географско и геофизическо (заснемане на GPS данни) на границите на геотоповете, на трасетата на пътеките, както и на основни точки за представяне на ландшафтното и биологичното разнообразие в рамките на следните геотопове:

- 1. Геотоп водни съкровища“ с два тематични геотопа:**
  - 1.1. Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“**
  - 1.2. Геотоп „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“**
- 2. Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“**

Концепцията за изграждане на геопаркове възниква в средата на 90-те години на миналия век като отговор на осъзнатата необходимост да се запазят и увеличат стойностите на геоложки обекти в историята на Земята. Геопарковете могат да имат, както национално, така и международно значение.

Концепцията за Глобалните геопаркове е разработена от ЮНЕСКО и е една от конкретните инициативи в световен мащаб за съхраняване и устойчиво обгрижване и използване на природните дадености, културно-историческото наследство на даден географски регион.

Официално представената през 1998 г. инициатива на ЮНЕСКО, за изграждане на мрежа от геопаркове се разви до създаването на Глобална геопарк мрежа (GGN) или Глобална мрежа от национални геопаркове, която към момента наброява над 120 глобални геопарка. В контекста на Глобалната геопарк мрежа, геоложкото наследство се разглежда в

тясна връзка с всички други аспекти на природното и културното наследство на района. Активностите са насочени към повишаване познанията, осведомеността и разбирането от обществото на ключови проблеми, свързани с устойчивото използване на земните ресурси, смекчаване на последиците от изменението на климата и намаляване глобалните негативи, свързани с природни бедствия. Образователните инициативи, насочени към разбиране и популяризиране значението на геоложкото наследство дават на местните хора усещане за гордост от принадлежност към региона, допринасят за укрепване идентификацията си с него. Усилията по съхранение на геоложкото наследство в рамките на концепцията на Глобалната геопарк мрежа, са обвързани и със създаването на иновативни местни предприятия, на нови работни места, стимулиране на местната предприемаческа инициативност като нови източници на приходи се генерират основно чрез геотуризма и агротуризма. Водещо в общата рамка на множеството дейности, е запазването и защитата на геоложката уникалност и наследство на региона.

Геопарковете са нова категория защитена територия. Това са области с изтъкнати примери на геоложкото наследство, както с естетическа, така и с научна стойност. Във фокуса на геопарковете стои човекът и по-конкретно - разработване на туристическите ресурси на регионите, които включват тези забележителности. Чрез повишаване на осведомеността за значението на геоложкото наследство, днес глобалните геопаркове на ЮНЕСКО дават на местните хора усещане за гордост от принадлежността към региона, укрепват идентификацията им с района.

Образованието на всички нива е в основата на концепцията на глобалния геопарк на ЮНЕСКО.. Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО популяризират връзките между геоложкото наследство и всички други аспекти на природното и културното наследство на района, като ясно демонстрират, че геодезията е в основата на всички екосистеми и в основата на човешкото взаимодействие с ландшафта.

Глобалният геопарк няма собствено законово обозначение и законово определен статут. Определените и включени в него природни и културно-исторически обекти са защитени съгласно в и в рамките на местното, регионалното или национално

законодателство. Статутът на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО не предполага ограничения върху практикуваната икономическа дейност в рамките на геопарка, където и когато тази дейност съответства на местното, регионалното и/или националното законодателство.

Фокус на предложените два основни геотопа в границите на Геопарк Хаджидимово са водите и геоложките форми свързани с тях. Независимо естествени или създадени от човека, те се разглеждат в три аспекта – водата източник живот за дивата природа, водата в контекста на значението ѝ за хората – като ресурс за стопанска дейност и за рекреация и водата и нейното значение в сакралните практики и местата за поклонение от древността до наши дни.

ОБХВАТ НА ЗАДАНИЕТО

Предмет на възлагането е „Определяне, геодезично заснемане, географско и геофизическо картиране (в това число на трасетата на пътеки и маршрути) и описание на три геотопа на територията на Община Хаджидимово, Р България, в това число оценка на съответствието им с изискванията на ЮНЕСКО за Глобални геопаркове“ (<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/>), а резултатът от изпълнението:

Създаване на база данни съдържаща информация и визуализация на геотопите (в това число на трасетата на пътеки и маршрути) в трансграничен проект за воден геопарк в района на река Места. Трите геотопа, предмет на заданието са:

Два геотопа, представящи темата „**Водни съкровища**“:

1. **Геотоп „Водата – източник на живот за дивата природа“**, който да бъде представен с трасе: речно корито на р. Места северно от гр. Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) – манастир „Св. Георги“ – лозови масиви южно от града – меандър на р. Места с убежище за орнитоложки наблюдения и фото-лов на прелетни птици.

2. **Геотоп „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“**, който да бъде представен от маршрут с трасе гр.

Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) – градски воден парк - манастир „Св. Георги“ (водата в християнските обредни традиции) – хълмове южно от с. Садово – международен път за Р. Гърция – микроязовир „Садово“ (зона за отдих и източник на вода за селскостопанските насаждения).

3. Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“, който да бъде представен чрез туристическа пътека с трасе: гр. Хаджидимово – манастир „Св. Георги“ – лозови насаждения (практика свързана с култа към Дионис през античността)- храм „Свети Димитър в местност „Св. Димитър“ – късно антична и средновековна крепост в м. „Св. Димитър“.

МЕТОДОЛОГИЯ И ЕТАПИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

Предвижда се изпълнението на възлагането да се реализира на три етапа:

Етап 1: Определяне на граници и трасета, в това число картиране – географско и геофизическо (заснемане на GPS данни) на границите на геотоповете, на трасетата на пътеките, както и на основни точки за представяне на ландшафтното и биологичното разнообразие за геотоповете, описани по-горе.

1.1. Дефиниране на геотоповете, което включва:

- Определяне на трасетата, в това число проверка на статут на собствеността през която те преминават.
- Проверка за конфликт на трасетата и/или части от тях с охранителни режими, приложими за зони от мрежата „Натура 2000“ и Закона за биологичното разнообразие, а именно:
- BG0002078 Славянка – по директивата за птиците;
- BG0002076 Места – по директивата за птиците;
- BG0002126 Пирин буфер – по директивата за птиците;
- BG0001028 Среден Пирин – Али ботуш – по директивата за хабитатите;
- BG0000220 Долна Места – по директивата за хабитатите;
- BG0001030 Родопи – Западни – по директивата за хабитатите.
- Коригиране на проекто-трасетата на маршрутите, при установяване от проверката, че те преминават през частна собственост или влизат в конфликт

с приложими охранителни режими по Европейските директиви за местообитания по „Натура 2000“.

- Дефиниране на окончателни трасетата на трите маршрута в рамките на двата геотопа.

1.2. Геодезическо и геофизическо картиране и описание

- Геодезическо заснемане и геофизическо заснемане на трасетата (с GPS тракове) и на ресурсите/обектите влизащи в обхвата на геотоповете.
- Описание на трите геотопа/пътеки с основни опорни точки на местности по трасето на всяка от тях.

1.3. Картиране на геотоповете за нуждите на единна GIS база-данни, която да включва следните слоеве географска информация:

- Водни обекти
- Ландшафт и геоложки характеристика
- Геофизични характеристики
- Климатични характеристики
- Пътна мрежа за достъп
- Съществуващи трасета на туристически пътеки в границите на геопарка
- Стопански слой – земеделски култури, пасища, гори; ВЕЦ, фотоволтаични системи; туризъм – обекти за подслон (хижи, хотели, къщи за гости) и хранене – ресторанти, барбекюта, атракциони – спортен риболов, гребане, кану, рафтинг, плувни басейни и охраняеми и неохраняеми места за плуване при водните обекти в границите на геопарка

Етап 2: Описание на геотоповете

2.1. Описание на геотоповете, събиране на информация за биоразнообразието и антропогенно наследство – материално и нематериално.

- Водни обекти,
- Ландшафт и геоложки характеристика
- Геофизични характеристики
- Климатични характеристики
- Пътна мрежа за достъп
- Съществуващи трасета на туристически пътеки в границите на геопарка

- Стопански слой – земеделски култури, пасища, гори; ВЕЦ, фотоволтаични системи; туризъм –обекти за подслон (хижи, хотели, къщи за гости)и хранене – ресторанти, барбекюта, атракциони – спортен риболов, гребане, кану, рафтинг, плувни басейни и охраняеми и неохраняеми места за плуване при водните обекти в границите на геопарка
- Биоразнообразие – растителност, животински свят, птици, насекоми, земноводни, рибно разнообразие
- Обекти на историческото и културното наследство: археологически обекти, архитектурни паметници и ансамбли, културни институти
- Нематериално наследство – терени в границите на геопарка, свързани с фолклорни обреди и обичаи, с местни легенди, предания
- Съвременни събития – терени в геопарка, свързани с провеждането на съвременни събития – пленери, фестивали, спортни състезания, др.

2.2. Определяне на нуждата и видовете съоръжения за обновяване/ремонтиране по трасетата на геотоповете

- Определян на нуждата от подновяване на съществуващи обозначения, маркировка и информационни табели по трасетата на трите геотопа, нуждата от ремонт на компрометирани съществуващи съоръжения – заслони, беседки, кей при микро-язовир «Садово», на разрушени места за пикник, на скривалище за фотолов и наблюдение на птици при меандър на р. Места в м. «Св. Димитър»
- Изготвяне на количествени сметки

Етап 3: Изготвяне на доклад с препоръки към Община Хаджидимово за привеждане на територията в съответствие с изискванията за кандидатстване за статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО

3.1 Оценка на съответствието на територията и описанията на ресурсите на община Хаджидимово с изискванията на процедурата ЮНЕСКО за кандидатстване за статут на Глобални геопаркове на ЮНЕСКО Глобални геопаркове и оперативните насоки на Юнеско за глобалните геопаркове (<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/application-process/>);

3.2 Изготвяне на препоръки към Община Хаджидимово за последващи действия на база на резултати от формуляра за самооценка за привеждане на територията в съответствие с изискванията за кандидатстване за статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО:

3.2.1 Територии, с потенциал за нови геотопове в рамките на бъдещия геопарк;

3.2.2 Допълнителна инфраструктура и съоръжения, осигуряващи пълноценно и атрактивно интерпретиране на ресурсите на трите геотопа.

За целта по изпълнението на заданието **работи интердисциплинарен екип, включващ:**

Експерт „Туризм и развитие на туристически продукт“

Експерт ИТ

Специалист-ботаник

Специалист-геодезист и картограф

Специалист-орнитолог

ДОКЛАД

За изпълнение на Етап 1: Определяне на граници и трасета, в това число картиране – географско и геофизическо (заснемане на GPS данни) на границите на геотоповете, на трасетата на пътеките, както и на основни точки за представяне на ландшафтното и биологичното разнообразие в рамките на целевите геотопове.

След запознаване с разработената Концепция и предложение за граници на Геопарк Хаджидимо, екип от геодезист-картограф, експерт „Експерт „Туризм и развитие на туристически продукт“, и специалист-ботаник извършиха теренен обход за запознаване на място с ландшафта, биоразнообразието и антропогенното наследство в рамките на предложените геотопове. По време на обхода бяха заснети

геодезически и с GPRS координати трасетата на туристически пътеки в рамките на геотоповете, които да бъдат използвани за представяне на гео-морфоложките форми, водните басейни и обекти и биоразнообразието в рамките на трите геотопа и набелязани места за изграждане специализирана туристическа инфраструктура (беседки, укритие за наблюдение и фото лов на птици по р. Места., поставяне на информационни табла и на маркировка за трасетата.

Съвместно с експерти на Община Хаджидимово бе извършена проверка за статута на собствеността на терените, през които ще преминават бъдещите туристически пътеки в границите на геотоповете. В преобладаващата си част трасетата на пътеките в рамките на геотоповете преминават през терени общинска собственост и/или използват съществуващи пътища – горски, общински и от републиканска пътна мрежа., което е видно от приложените карти. Изключение прави терена за наблюдение на птици при меандър на р. Места в подножието на параклиса „Св. Димитър“ в местността Св. Димитър, където теренът попада в границите на юрисдикция на Държавно горско стопанство –Гоце Делчев. Преди изграждането на предложеното за тази пътека укритие за наблюдение на птици на този терен, следва да бъдат извършени съгласувателни процедури с ДГС –Гоце Делчев.

При огледа на проекта трасетата бяха установени множество нерегламентирани замърсявания на терени в резултат от изхвърляне на битови и строителни отпадъци. В тази връзка следва да се предприемат мерки за тяхното почистване и осъществяване на ефективен контрол за недопускане на такива в бъдеще.

Вследствие на теренния обход и установени фактически състояния се правят и препоръки за корекция в две от трасетата на пътеките, описани в раздел „Оценка на потенциала на предлаганите геотопове. Препоръки и заключения“

ДОКЛАД ЕТАП 1

ПО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДАНИЕ ЗА КАРТИРАНЕ И ОПИСАНИЕ НА ГЕОТОПОВЕ В БЪЛГАРСКАТА ТЕРИТОРИАЛНА ЧАСТ ПО ПРОЕКТ

“Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места” с акроним: СВ Water Geopark, финансиран по договор за безвъзмездна помощ В 2.6 с.08 от 02.10.2017 г. от програма ИНТЕРРЕГ V-A Гърция - България 2014-2020

ОЦЕНКА ЗА СЪВМЕСТИМОСТ НАТУРА 2000

*от Михаела Йорданова
експерт Ботаник*

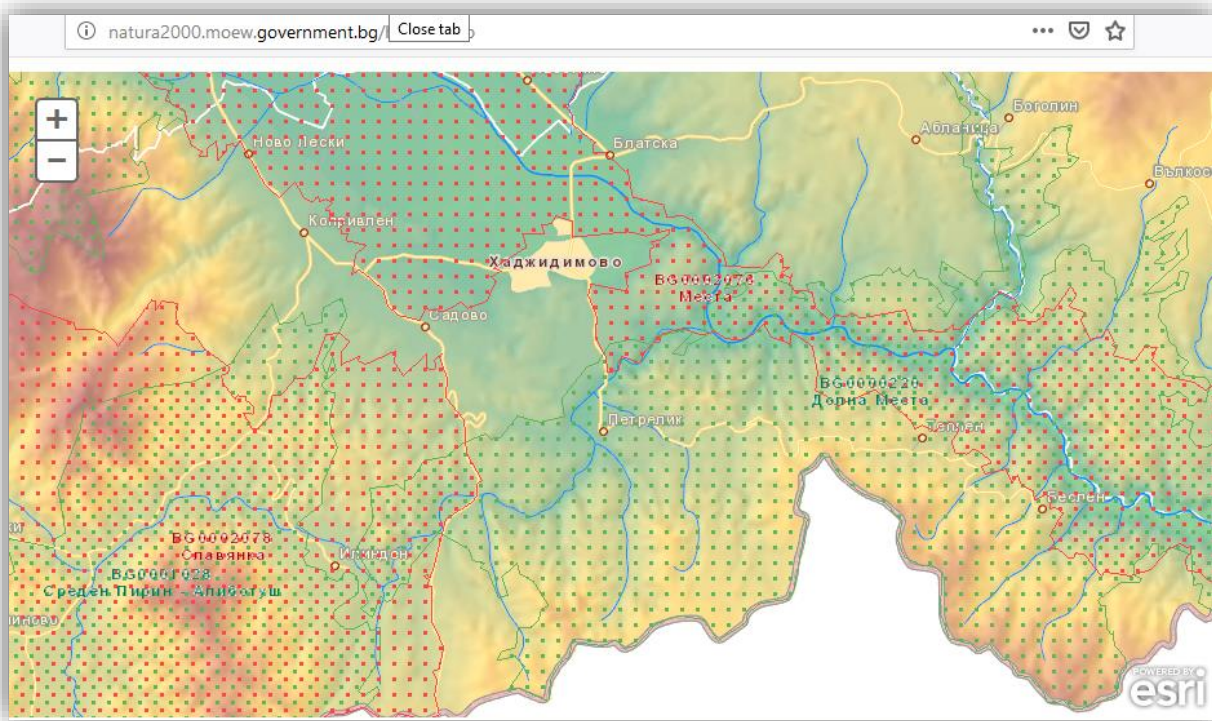
Обект на настоящия доклад е картирането и описанието на геотопове на територията на Община Хаджидимово, област Благоевград. Предложените в заданието три геотопа обхващат територии в и около гр. Хаджидимово, околностите на манастир Св. Георги, райони край р. Места и антична крепост край храм Св. Димитър в местност „Св. Димитър“, показани в приложена към документацията на Проекта карта.

- 1. Проверка за конфликт на трасетата и/или части от тях с охранителни режими, приложими за зони от мрежата „Натура 2000“ и Закона за биологичното разнообразие.** Местата, попадащи в екологичната мрежа, се определят в съответствие с две основни за опазването на околната среда Директиви на Европейския съюз – Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (наричана накратко Директива за хабитатите) и Директива 2009/147/ЕС за опазване на дивите птици (наричана накратко Директива за птиците). Двете директиви са отразени

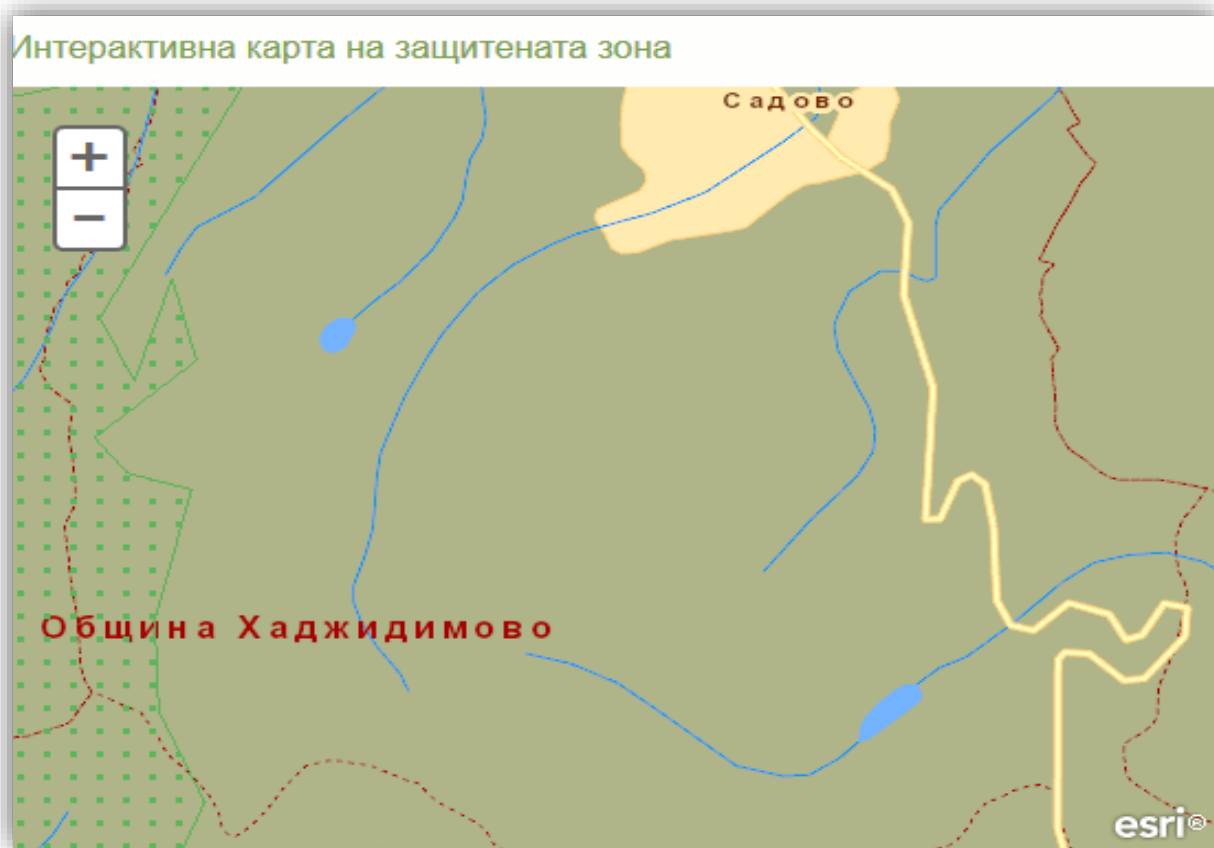
в българското законодателство чрез Закона за биологичното разнообразие (ЗБР). Най-важните специфични изисквания на Директивата за местообитанията са групирани в две глави. Първата е озаглавена „Съхранение на естествените местообитания и местообитанията на видовете“, а Втората е озаглавена „Опазване на видовете“. Главата „Опазване на видовете“ от Директивата за местообитанията обхваща членове 12—16 и е насочена към строго защитените животински и растителни видове, изброени в приложение IV към директивата (16), както и към видовете, изброени в приложение V, които се нуждаят от специални мерки за управление.

По отношение на Проекта са разгледани следните три Защитени зони (ЗЗ):

1.1 Долна Места BG0000220 - Защитена зона по Директива за местообитанията, която припокрива защитена зона по Директива за птиците:

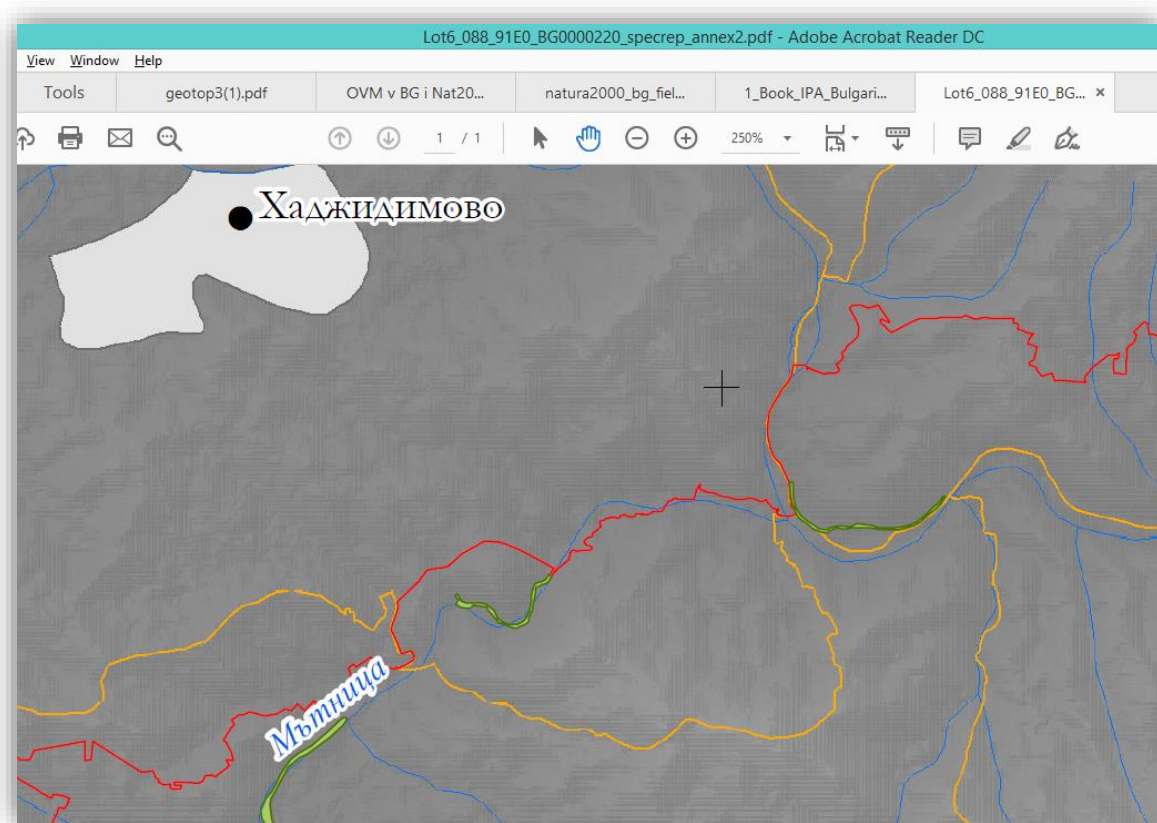

1.2 BG0001028 Среден Пирин – Али ботуш– Защитена зона по Директива за местообитанията, която припокрива защитена зона по Директива за птиците

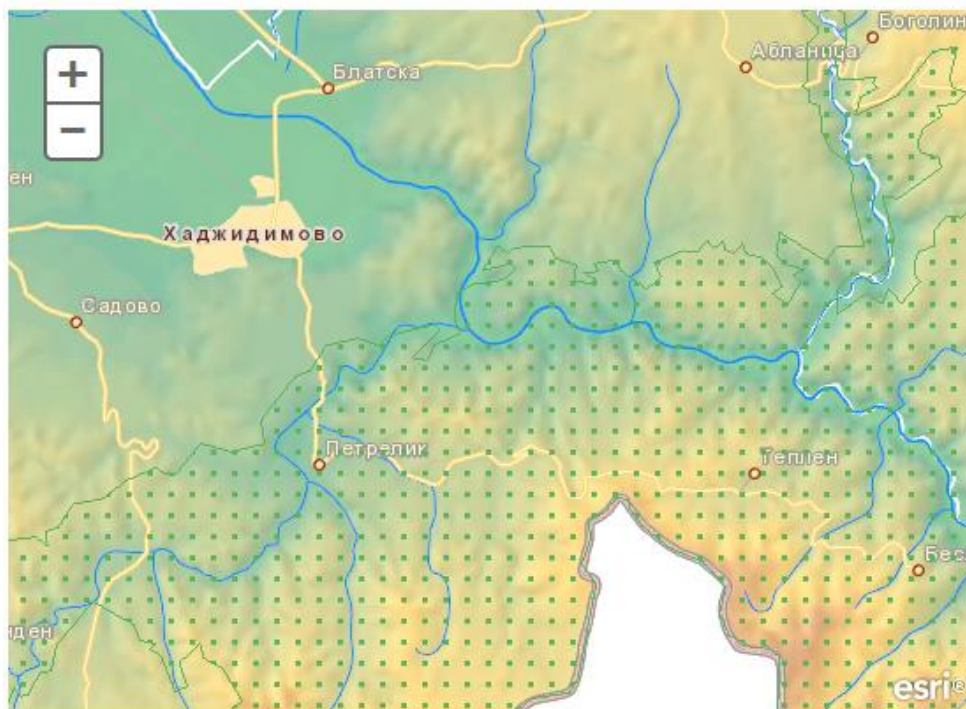
1.3 BG0001030 Родопи – Западни – Защитена зона по Директива за местообитанията, която припокрива защитена зона по Директива за птиците.

1. Геотоп „Водата – източник на живот за дивата природа“, е представен с трасе: речно корито на р. Места северно от гр. Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) – манастир „Св. Георги“ – лозови масиви южно от града – меандър на р. Места с убежище за орнитоложки наблюдения и фото-лов на прелетни птици.

Предложеното трасе, в района на Меандъра на р. Места се засича с граница на природно местообитание 91E0 Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Pandion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) в защитена зона BG0000220 „Долна Места“.

Интерактивна карта на защитената зона

Местообитание 91E0 е добре представено в Защитена Зона Долна Места и в частност покрай Меандъра на р. Места в местността под античната крепост в м. Св. Димитър. Местообитанието е разпространено в райони с интензивна антропогенна дейност от миналото до днес. Няма стари дървета с възраст над средната, съобществата са подложени на интензивен антропогенен натиск, свързан с добив на инертни материали, паша, сеч, рекреационно натоварване и др. Наблюдават се промени, свързани с ксерофитизиране, а на места и силна ерозия, както и разсветляване и деградация на галерийните съобщества, наличие на инвазивни видове и видове чужди за местообитанието.

Екологичната ситуация около р. Места в зоната на обсъждане показва деградационни процеси, свързани със земеделието, добива на чакъл, пашуването и др. На местата са обработваеми площи, се наблюдава промяна във водния режим, поради изкопаване на вади за поливане на градини и ниви. Общата оценка на състоянието на природно местообитание 91E0 в зона BG0000220 Долна Места по трите критерия на Натура 2000 е: *Неблагоприятно - незадоволително състояние*. Дейностите в него не допускат влошаване на състоянието му.

2. **Геотоп „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“**, е представен от маршрут с трасе гр. Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) – градски воден парк - манастир „Св. Георги“ (водата в християнските обредни традиции) – хълмове южно от с. Садово – международен път за Р. Гърция – микроязовир „Садово“ (зона за отдих и източник на вода за селскостопанските насаждения).

Предложеният трансект няма изразена конфликтност с природозащитните режими. Маршрутът презентира някои редки и ендемични растителни видове, както и видове от редки и интересни растителни семейства, като сем. Салепови. При изграждането на съоръжения да се имат предвид щадящи строителни мероприятия, които не увреждат редките растителни видове,

Препоръка: *Включването на градския воден парк в гр. Хаджидимово като елемент на Геопарк 2 може да се оптимизира с добавянето на естествени природни елементи, презентиращи водната растителност (изграждането на мини-кът в един от секторите на водния парк с растения, характерни за водните местообитания). Това ще повиши значително образователната роля на парка и неговата туристическа атрактивност, като създаде и подходяща среда за други организми, свързани с водните хабитати, представяни в геопарка.*

3. **Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“**, е представен чрез туристическа пътека с трасе: гр. Хаджидимово – манастир „Св. Георги“ – лозови насаждения (практика свързана с култа към Дионис през античността) - храм „Свети Димитър в местност „Св. Димитър“ – късно антична и средновековна крепост в м. „Св. Димитър“.

Предлаганият трансект презентира редки и интересни растителни видове, като с особена ценност е района около античната и средновековна крепост в м. „Св. Димитър“, където се наблюдават популации на диви орхидеи в добро състояние и от значение за природопознавателния туризъм.

Освен обсъденото природно местообитание от 33 Долна Места 91E0 Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Pandion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) в околностите на гр. Хаджидимово и обсъжданите територии се срещат още следните природни местообитания:

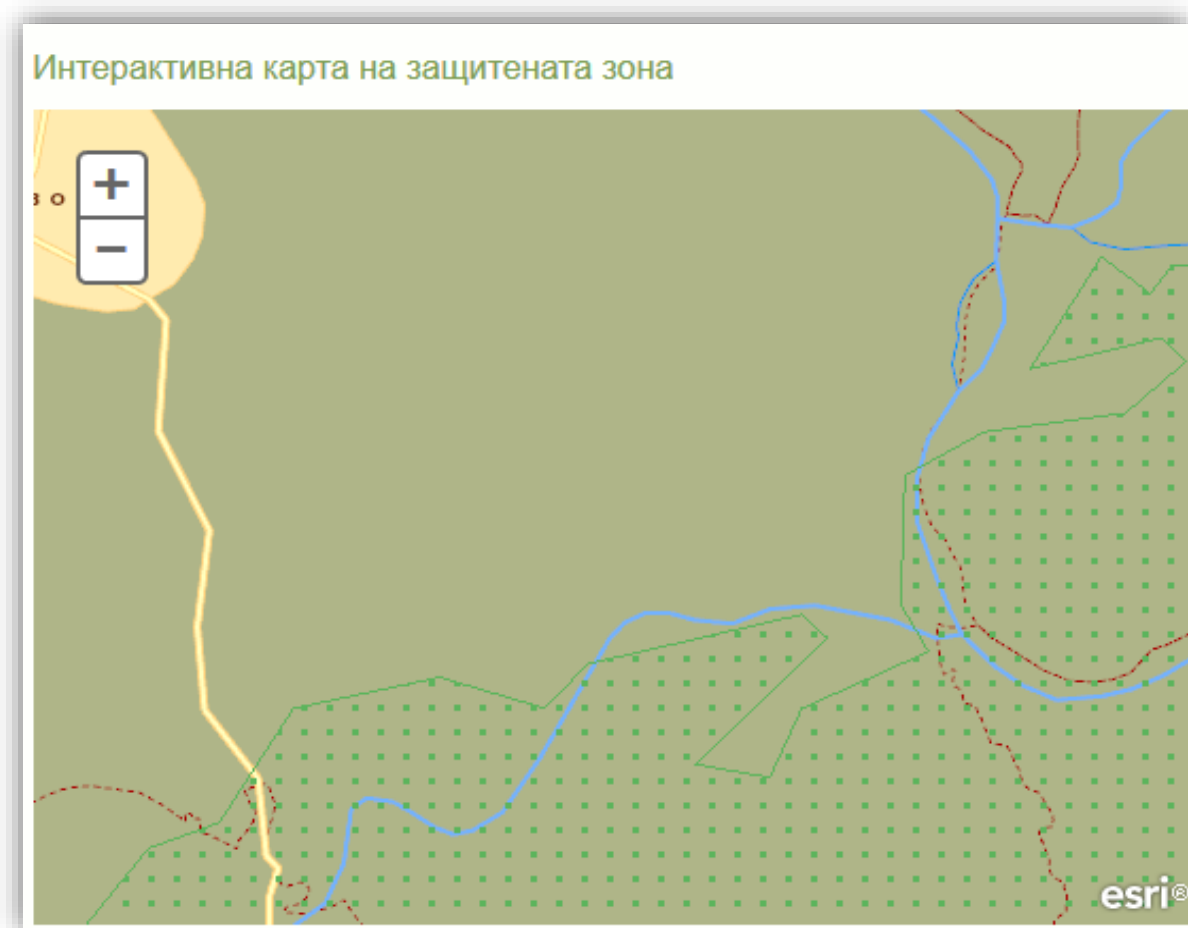
- **6220 Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества**
- **5210 Храсталаци с *Juniperus* spp. (хвойни)**
- **6220 Псевдостепа с житни и едногодишни растения от клас Thero - Brachypodieta**

- 9170 Дъбови гори от типа *Galio – Carpinetum*
- 91AA Източни гори от космат дъб
- 91M0 Балкано-панонски церово-горунови гори
- 9530 Черборови и бялборови култури, създадени на мястото на местобитание 9170 и 91M0. Това местообитание в района на Долна Места е комплекс от реконструирани територии на други местообитания и променена коренна растителност чрез култивиране на черен и бял бор.

2. Защитени видове растения по Закона за биологичното разнообразие, разпространени във флористичен регион Места, чието разпространение трябва да се съблюдава при изграждането на туристическите съоръжения са:

1. Издънкова мерендера (*Merendera sobolifera*)
2. Игликоцветна айважива (*Alkanna primuliflora*)
3. Обикновен анакамптис (*Anacamptis pyramidalis*)
4. Блекстония (*Blackstonia perfoliata*)
5. Вълнеста камбанка (*Campanula lanata*)
6. Оливиеров минзухар (*Crocus olivieri*)
7. Еквезиево кокиче (*Galanthus elwesii*)
8. Снежно кокиче (*Galanthus nivalis*) е растителен вид от Приложение V на Директивата за местообитанията, чиято популация има нужда да се актуализира като численост и граници.
9. Горско вечерниче (*Hesperis sylvestris*)
10. Обикновена пърчовка (*Himantoglossum caprinum*) и Янкиева пърчовка (*Himantoglossum jankae*) са видове с нужда от уточнение на разпространението им в рамките на проучвания полигон.
11. Недоразвит лимодорум (*Limodorum abortivum*)
12. Нежен лен (*Linum elegans*)
13. Двурога пчелица (*Ophrys cornuta*)
14. Костова тлъстига (*Sedum kostovii*)
15. Румелийски трахелиум (*Trachelium rumelianum*)
16. Южно лале (*Tulipa australis*)
17. Обикновена пърчовка или Змийски език (*Himantoglossum caprinum*) е целеви вид от Натура 2000 и както повечето видове Салепови (*Orchidaceae*), е с динамичен жизнен цикъл. Растенията прекарват отделни години в състояние на относителен подземен (невидим за наблюдение) покой, а след навлизане в активна размножителна възраст могат през отделните години да развият видимо цветоносно стъбло или да остават във вегетативно (нецъфтящо)

състояние, както и в състояние на подземен покой една или повече години. Тази динамика трябва да се вземе предвид при изграждане на туристически съоръжения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Така предложените трансекти

в очертания в предложението за геотопове 1,2,3 полигон се засичат с минимален участък на Natura 2000 в Защитена зона по Директива за хабитатите Долна Места BG0000220 представена с местообитание 91E0* Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Pandion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*).

Мястото на засичане е в района на Меандъра на р. Места

При съблюдаване на предмета и целите на опазване на съответното природно местообитание, изграждането на предложеното убежище за орнитологични наблюдения не противоречи на опазването на природно местообитание от ЗЗ Долна

Места, ако не се унищожават целеви видове при изграждането му и не се нарушават поставените по Директива за местообитанията цели:

- **Запазване на площта на природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации, предмет на опазване в рамките на защитената зона.**
- **Запазване на естественото състояние на природните местообитания и местообитанията на видове, предмет на опазване в рамките на защитената зона, включително и на естествения за тези местообитания видов състав, характерни видове и условия на средата.**
- **Възстановяване при необходимост на площта и естественото състояние на приоритетни природни местообитания и местообитания на видове, както и на популации на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона.**
- **Не се допуска влошаването им, както и сериозно обезпокояване на видовете.**

Изграждането на съоръжения за обслужване на посетители, за природоопознавателни и образователни цели, както и за рекреация не трябва да позволяват нарушаване на целостта и микроклимата на местообитанията, в това число да се внасят хибридни тополи, чужди декоративни или неместни видове, инвазивни и чужди за местообитанията или стопански значими видове, да се депонират отпадъци, да се изсичат на храсталаци без аргументация и съобразеност.

По отношение на 33 Среден Пирин – Али ботуш BG0001028 и 33 Родопи – Западни BG0001030 изгражданите по Проекта трансекти нямат конфликтност с режимите на екологична мрежа Натура 2000 по Директива за местообитанията, т.к. не попадат териториално в тях.

ДОКЛАД ЗА ОЦЕНКА ЗА СЪВМЕСТИМОСТ НА ПРЕДЛОЖЕНИТЕ ГЕОТОПОВЕ В ЗАДАНИЕ

„Картиране и описание на геотопове в българската териториална част по проект „Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“ по отношение опазването на птиците във връзка с мрежата за опазване на европейското природно наследство и биологично разнообразие Натура 2000

Изготвил: Камен Русков

Експерт-орнитолог

Предложените дейности по проекта за изграждане на геопарк по поречието на река Места се определя както от географското разположение на района в контекста на европейския континент и палеарктично-африканската миграционна система, така и от екологичните характеристики на самия район и наличните местообитания в него.

В рамките на проекта са заложили три геотопа:

1. Геотоп „Водата – източник на живот за дивата природа“, който да бъде представен с трасе: речно корито на р. Места северно от гр. Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) – манастир „Св. Георги“ – лозови масиви южно от града – меандър на р. Места с убежище за орнитоложки наблюдения и фото-лов на прелетни птици

2. Геотоп „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“ ,който да бъде представен от маршрут с трасе гр. Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) – градски воден парк - манастир „Св. Георги“ (водата в християнските обредни традиции) – хълмове южно от с. Садово – международен път за Р. Гърция – микроязовир „Садово“(зона за отдих и източник на вода за селскостопанските насаждения).

3. Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“, който да бъде представен чрез туристическа пътека с трасе: гр. Хаджидимово – манастир „Св. Георги“ – лозови насаждения (практика свързана с култа към Дионис през античността)- храм „Свети Димитър в местност „Св. Димитър“ – късно антична и средновековна крепост в м. „Св. Димитър“.

Така предложените геотопове се разполагат върху части от зоните по Натура 2000 за птици Места 0002076 и Славянка 0002078.

По отношение на съществуващата мрежа от Натура 2000 зони за птиците, с най-голяма релевантност и припокриване с територията на бъдещия геопарк от зоните в района е безусловно Места (класификатор по Натура 2000: Места 0002076). В нея са регистрирани видове с природозащитно значение през цялата година (вкл. зимуващи, мигриращи и размножаващи се, като нейното значение за последните е особено голямо).

51 вида птици, срещащи се в зоната Места 0002076, са в списъка на закона за биологичното разнообразие (ЗБР) като видове, нуждаещи се от специални природозащитни мерки. Зоната е със световно значение като представителна за средиземноморския биом. В нея има регистрирани 6 (шест) биомно ограничени вида: планински кеклик *Alectoris graeca*, голям маслинов присмехулник *Hippolais olivetorum*, белочела сврачка *Lanius nubicus*, скална зидарка *Sitta neumayer*, малко черноглаво коприварче *Sylvia melanocephala*, и червеногушо коприварче *Sylvia cantilans*.

Места 0002076 е и едно от местата с европейска значимост за опазването на дебелоклюнеца. чучулига *Melanocorypha calandra*, градинска овесарка *Emberiza hortulana*, ястребогушо коприварче *Sylvia nisoria* и бял щъркел *Ciconia ciconia* в страната. Отделно от това зоната се използва редовно от мигриращи или зимуващи видове с висок природозащитен статус, които използват различни елементи от пространството в зоната, както и различни местообитания.

Това обуславя много внимателно развитие на всякакви нетрадиционни човешки дейности, дори и при един проект със заложен минимални интервенции. Това се налага поради нуждата от опазване на местообитанията на тези видове от една страна, и

предотвратяване на тяхното обезпокояване, от друга. В същото време е необходимо обществеността в лицето на посетителите да имат възможността да научат за това богатство на района, което би увеличило както привлекателността му с оглед приходи от туризъм, така и би спомогнало за устойчивото опазване на зоната и съответните видове.

На територията на Места 0002076 са недопустими дейности, водещи до пряко унищожаване на местообитанията, както и такива водещи до безпокойство на птиците, освен такива разработени по план за управление на мястото, както и прокарване на нови пътища в псевдомаквисите.

На територията на Славянка 0007028 са недопустими дейности, водещи до пряко унищожаване на местообитанията, до влошаване състоянието на местообитанията, както безпокойство на птиците, вкл. от МПС и моторни спортове. Необходимо е ликвидирането на незаконните сметища, както маркирането на туристически маршрути.

Предложения проект за изграждане на геопарк въобще не предвижда унищожаване на местообитания за изграждане на нови пътеки и пътища, а залага на използването и социализирането на съществуващи такива. В това отношение той е изцяло съответствен на начертаните предписания. По този начин освен това се намалява и рискът от безпокойство на гнездещите видове, поради тяхното позициониране спрямо съществуващите трасета.

Самите маршрути – като пътеки следва да не бъдат отделени от околния терен посредством прагове и др. подобни физически огради, за да не доведе това до препятстване на движението на дребни животни и костенурки.

Алеите следва да бъдат ползвани само от тихи двигателни средства – без мотопеди, мотоциклети, АТВ и др. с двигател с вътрешно горене, като за това бъдат създадени и практикувани съответните ограничения.

От друга страна ползването на електрически велосипеди и др. тихи двигателни средства може да увеличи привлекателността на маршрутите и да добави нова целева група към ползващите продукта и по този начин да допринесе за увеличаване на приходите от туризъм. При такова развитие обаче също трябва да се има предвид безопасното минаване по трасето на пешеходци, велосипедисти и др, като особено на места с ограничена

видимост се поставят нужните ограничения и маркировки, гарантиращи безопасното ползване за всички граждани.

Изграждането на беседки и места за гледане на птици е разписано в дейностите за геотоп 1. Тук следва да се избегне това да става за сметка на разрушаване на части от местообитанията, заради които е обявена зоната, както при планиране на самите места за тези обекти, така и при тяхното изграждане и съпътстващите дейности и последващото ползване. В допълнение, местата за гледане и фото-лов на птици следва да бъдат планирани и изпълнени по начин, по който да няма хипотеза за сблъсък на мигриращи птици със стърчащи структури.

Следва да се направи преглед на наличието на незаконни сметища, както и на разпилени дребни отпадъци по протежението на всички маршрути. Където има такива, да бъдат отстранени. Ликвидирането на незаконните сметища е важно както от гледна точка на мрежата Натура, така и с оглед привличането на туристически интерес. Впоследствие е нужно да се прави редовен преглед и събиране на отпадъци по протежение на маршрутите, като това може да се прави от доброволци като начин за повишаване на природозащитната култура на гражданите. Освен това е нужно да бъде внедрена и сведена до знанието на туристите политика на „носиш си- прибиращ си“, която да води до отговорно отношение на гражданите към собствените им отпадъци.

По отношение на предвидените в проекта дейности следва да се отбележи, че въздействието върху ценните местообитания при правилно провеждане следва да липсва и освен това използването единствено на съществуващи и сега трасета ще ограничи потенциални негативни въздействия върху мястото. От друга страна, пешеходният и велотуризмът в района, когато са развити по правилен начин, ще доведат до повишаване на природозащитната култура и информираност на посетителите, като по този начин и ще се увеличи и подкрепата и разбирането за зоните по Натура 2000 сред нови слоеве от населението. Много е важно планирането и теренното изпълнение на дейностите също да бъдат проведени по максимално щадящ и внимателен начин, като при поставянето на табели, изграждането на беседки и друга. подобна инфраструктура се следи постоянно на

място да не се нанасят щети по терена извън пешеходните трасета. Това още повече трябва да се подчертае предвид факта, че за неинформираните работници терените наоколо могат да изглеждат маловажни и с дори ниска естетическа стойност, поради изградените в обществото стереотипи за стойност на зелената природа, свързвани с (декоративни) дървета и т.н. Тук именно запазените местообитания са най-важни, като освен ролята им за опазване на птиците да се има предвид, че районът представлява един от най-богатите в палеонтологично отношение комплекси от находища, което само по себе си го прави много значим в научно отношение в Европа, но има и потенциал за бъдещо развитие. Затова е нужно на работниците и отговорните по веригата служители да бъде проведен съответен инструктаж, както и да бъдат подлагани на постоянен текущ контрол, за да не се унищожат важни елементи от местообитанията, да не се унищожат гнезда на птици, или да се доведе до излишното им обезпокояване, както и да не се унищожават палеонтологичното наследство при теренните дейности.

Тези препоръки ще бъдат включени в Доклада за Етап 2 от изпълнение на настоящото задание.

ОБЩА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА НА ПРЕДЛАГАНИТЕ ГЕОТОПОВЕ. ПРЕПОРЪКИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Изготвил: Илия Годев,
експерт „Туризм и развитие на туристическия продукт“

Предлаганите геотопове са: притежават потенциал за вписване в границите на бъдещия геопарк Хаджидимова

Предлаганите геотопове са: притежават потенциал за вписване в границите на бъдещия геопарк Хаджидимово

1. Геотоп „Водни съкровища“, който да включва две трасета на пътеки, представящи теми:

1.1. Геотоп „Водата – източник на живот за дивата природа“, който да бъде представен от маршрут с трасе гр. Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) - манастир „Св. Георги“ (водата в християнските обредни традиции) – хълмове южно от с. Садово – международен път за Р. Гърция

1.2. Геотоп „Водата – източник на живот за дивата природа“, който да бъде представен от маршрут с трасе гр. Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) - манастир „Св. Георги“ (водата в християнските обредни традиции) – хълмове южно от с. Садово – международен път за Р. Гърция, който да бъде представен с трасе: градски воден парк в гр. Хаджидимово – мост на р. Места – с. Блатска - параклис Св. Димитър – водоем северно от параклиса – с. Блатска. Потенциал за развитие на вело-преходи в рамките на този геотоп притежава трасето „Градски воден парк – мост над р. Места с. от Хаджидимово – с. Блатска - водоем в границите на с. Абланица“.

2. Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“,

който да бъде представен чрез туристическа пътека с трасе: гр. Хаджидимово – манастир „Св. Георги“ – лозови насаждения (практика свързана с култа кум Дионис през античността)- храм „Свети Димитър в местност „Св. Димитър“ – късно антична и средновековна крепост в м. „Св. Димитър“.

Макар и тематично принадлежащ към Геотоп 1, теренът при меандър на р. Места в подножието на параклис „Св.Димитър“ е най-подходящото място за изграждане на убежище за орнитоложки наблюдения и фото-лов на прелетни птици.

Всеки от тях и всяко от трасетата носи потенциал за вписване в границите на бъдещия Геопарк Хаджидимово с конкретни измерения:

Всеки от тях и всяко от трасетата носи потенциал за вписване в границите на бъдещия Геопарк Хаджидимово с конкретни измерения:

Геотоп „Водни съкровища“ е изключително важен в перспектива създаването на трансграничен воден геопарк, обхващаш р. Места в българската и в гръцката териториална част на течението ѝ. Неговата значимост се обуславя от високия му потенциал за социализация – представяне на водата като източник за живот за дивата природа и като ресурс за традиционните земеделски дейности като част от поминъчните традиции на региона, от една страна, а от друга – като потенциал за създаването на двете туристически пътеки в рамките на този геотоп да подкрепят вече започнати предприемачески инициативи в сектор туризъм и същевременно да ангажират местните доставчици в усилията за опазване и популяризиране на биоразнообразието и геоморфоложкото наследство, свързани с водните ресурси на територията на общината. Възможност това да се случи от една страна е поставянето на информационни табла, от друга – провеждане на информационни събития, образователни програми и организиране на турове за местните хора и местните предприемачи за запознаване с геотопите посредством преходи по трасетата на двете бъдещи туристически пътеки – „Водата – източник на живот за дивата природа“ и „Водата - от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“. Познаването им от местните хора ще ги превърнат в осъзнати притежатели на тези специфични ресурси и в техни пазители, които активно ги популяризират.

Важен факт е, че достъпът до пътеките може да се осъществява както

пешеходно, така и с велосипед, а при част от изкуствените водни басейни – като езерото в градския парк и водоем за напояване над параклис „Св. Димитър“ северно от с. Блатска и този в границите на с. Абланица – съществува потенциал за създаване на водни атракции – водни спортове и рекреация с лодки, водни колела, канута, предлагани под различни форми – от публичен доставчик, от частен доставчик или чрез публично-частно партньорство.

Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“,

който да бъде представен чрез туристическа пътека с трасе: гр. Хаджидимово – манастир „Св. Георги“ – лозови насаждения (практика свързана с култа към Дионис през античността) - храм „Свети Димитър в местност „Св. Димитър“ и късно-антична и средновековна крепост в м. „Св. Димитър“.

Този геотоп притежава потенциал да развие малко познати обекти на историческото и духовното наследство като използва популярността на вече съществуващи такива като манастира „Св. Георги Победоносец“ и на други утвърдени туристически обекти като зоологическият кът в близост до него.

Преминаването на трасето в посока параклис „Св. Димитър“ край лозови масиви е повод да се представи темата за виното като част от култа към

Дионис в миналото, а в съвременен аспект – да се насърчат собствениците на лозови масиви да

развият предлагане на дегустация на вина от местни сортове в съчетание с местно произведени млечни продукти от овче и козе мляко, каквато е традиционната скотовъдна практика в района. Тази пътека може да се свърже с Геотоп 1.1. при

меандъра нар. Места в подножието на параклис Св. Димитър, непосредствено до който се намират частично реставрирани части от антична гарнизонна крепост. частично реставрирани части от антична гарнизонна крепост.

ПРЕПОРЪКИ:

След проведения терен обход и представяне докладите за съвместимост от специалистите ботаник и орнитолог могат да се направят следните препоръки:

1. Геотоп „Водни съкровища“, който да включва две трасета на пътеки, представящи теми:

1.1. Геотоп „Водата – източник на живот за дивата природа, който да бъде представен от маршрут с трасе гр. Хаджидимово (при мост от към с. Хвостяне) - манастир „Св. Георги“ (водата в християнските обредни традиции) – хълмове южно от с. Садово – международен път за Р. Гърция

Препоръката е да се акцентира върху това трасе поради богатите хабитати на интересни растителни видове и богатството му от орнитологична гледна точка. При този маршрут трасето се ограничава до международен път за Р Гърция, поради невъзможност на този етап да се осигури безопасното му пресичане за достъп до микроязовир Садово. Последният се предлага да остане за бъдещо развитие на това трасе. Следва да се предприемат мерки за почистване на нерегламентираните сметища и за предотвратяване на бъдещи замърсявания.

Същият да има възможност за свързване трасе на пътека в Геотоп 2 при меандър на р. Места с убежище за орнитоложки наблюдения и фото-лов на прелетни птици.

1.2. Геотоп „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“ ,който да бъде представен от маршрут с трасе:

градски воден парк в гр. Хаджидимово – мост на р. Места – с. Блатска - параклис Св. Димитър – Водоем северно от параклиса – с. Блатска.

Препоръката е да се акцентира върху това трасе поради:

- богатите хабитати на интересни растителни видове и богатството му от орнитологична гледна точка.
- Възможност за наблюдение на поминъчни практики (земеделски и скотовъдни), както и на възможността за добавяне на образователно-познавателен компонент в усвоени за рекреация водни обекти, който не само да информира и популяризира значимостта на тези традиционни практики за региона, а и да формира отговорно отношение по отношение на природните ресурси, които са в основата на тези практики.

В допълнение следва да се отбележи потенциалът на алтернативното трасе в рамките на този геотоп „Градски воден парк – мост над р. Места с. от Хаджидимово – с. Блатска - водоем в границите на с. Абланица“ за вело-преходи, при използване на съществуващи междуселищни пътища и поставяне на добра визуална сигнализация за движещите се по него велосипедисти.

2. Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“,

който да бъде представен чрез туристическа пътека с трасе: гр. Хаджидимово – манастир „Св. Георги“ – лозови насаждения (практика свързана с култа кум Дионис през античността)- храм „Свети Димитър в местност „Св. Димитър“ – късно антична и средновековна крепост в м. „Св. Димитър“.

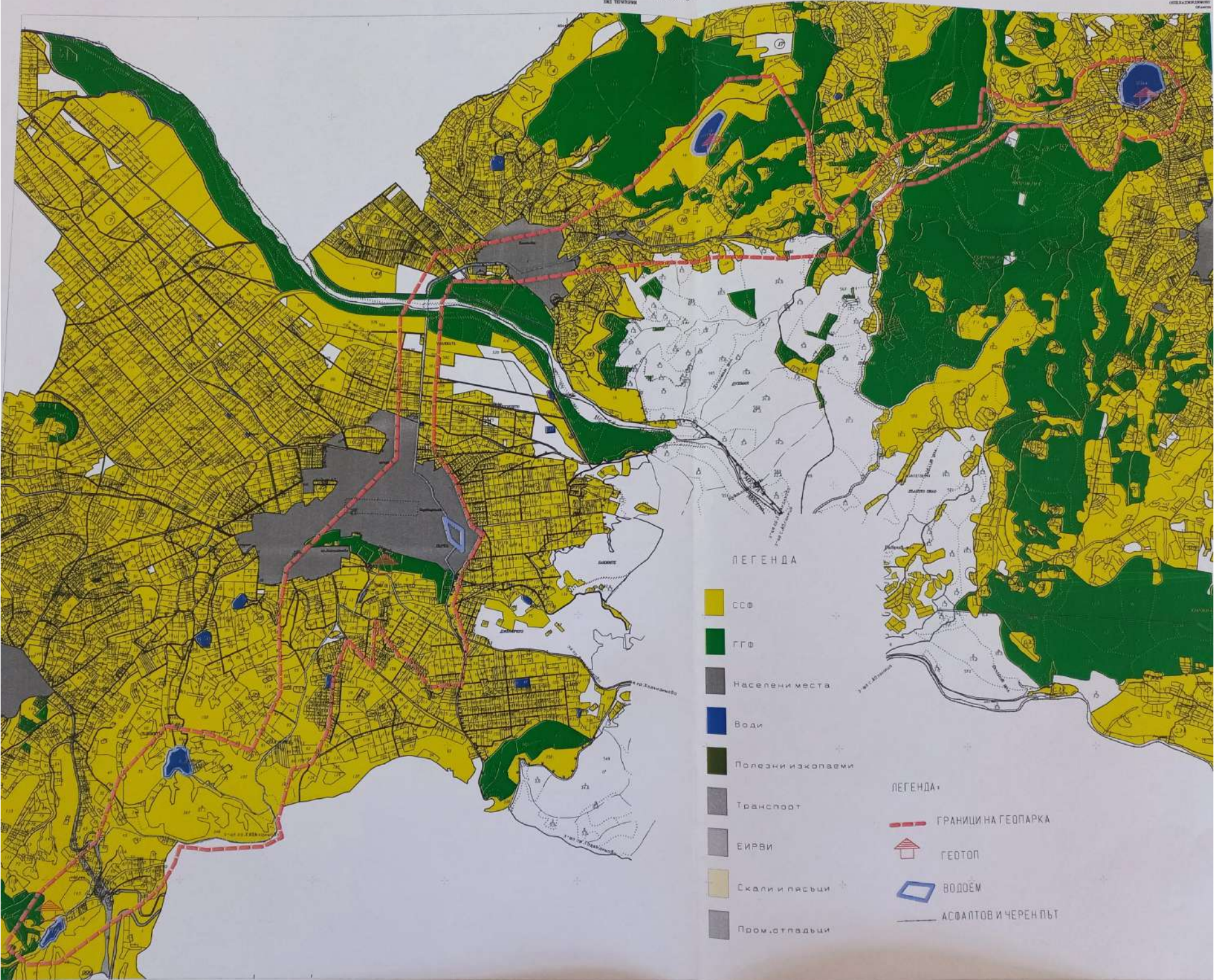
Препоръката е да се предвиди възстановяване на информационните табла при антична гарнизонна крепост до параклис „Св. Димитър“ и да се обозначи свързващо трасе към меандъра на р. Места, разположен в южното подножие на двата обекта, където теренът е подходящ за изграждане на убежище за орнитоложки наблюдения

и фото-лов на прелетни птици – дейност, която би привлякла туристи от специализиран сегмент и по-висок ценови портфейл по отношение на потребяваните от тях услуги.

По детайлни препоръки и описание на геотоповете и трасетата на пътеките ще бъдат представени в Доклада за изпълнение на Етап 2 от Настоящия договор.

ПРИЛОЖЕНИЯ КАРТИ НА ГРАНИЦИ НА ГЕОТОПОВЕТЕ И НА ТРАСЕТА НА МАРШРУТИ

ЛЕГЕНДА

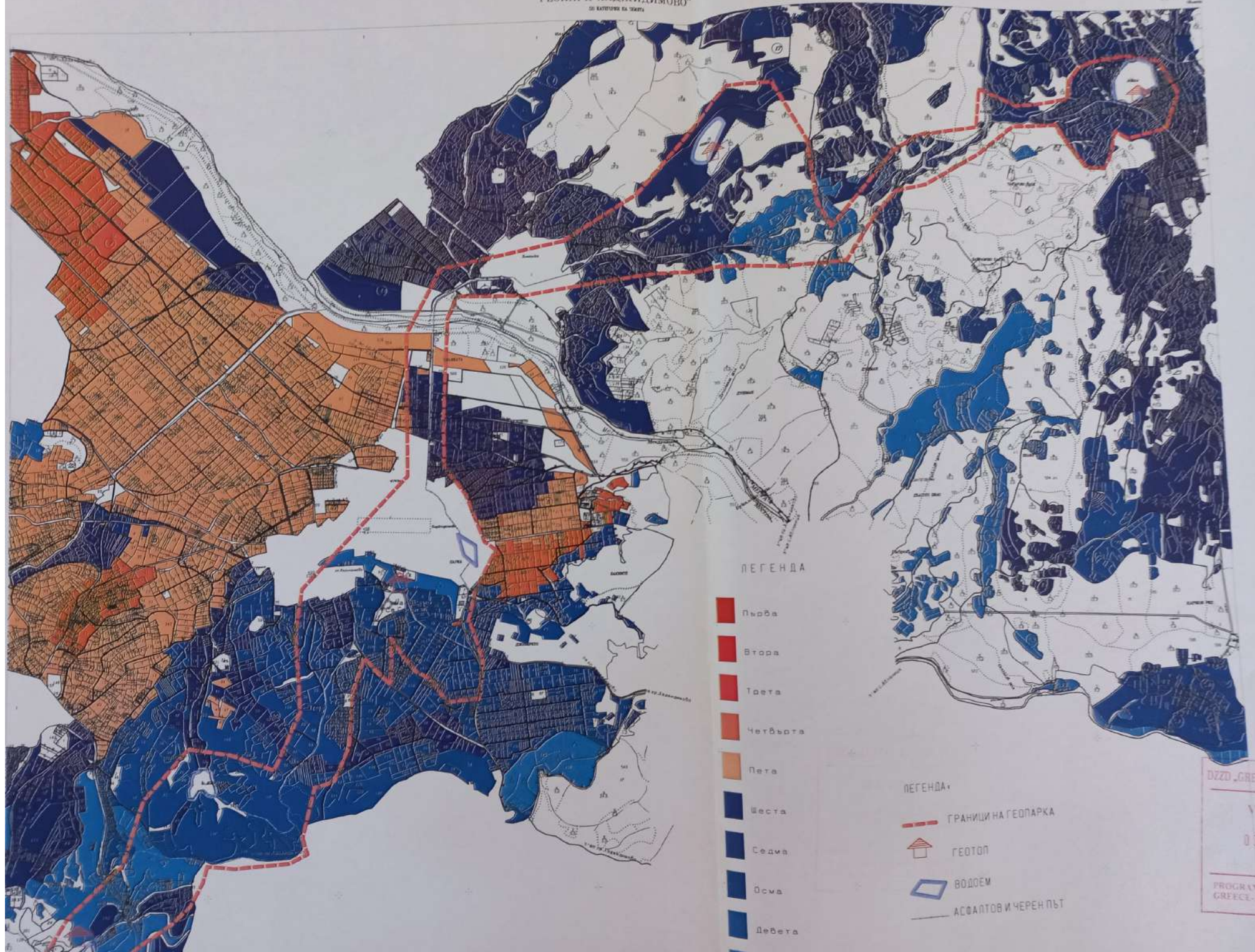
- ССФ
- ГГФ
- Населени места
- Води
- Полезни изкопаеми
- Транспорт
- ЕИРВИ
- Скали и пясъци
- Пром.отпадъци

ЛЕГЕНДА

- ГРАНИЦИ НА ГЕОПАРКА
- ГЕОТОП
- ВОДОЕМ
- АСФАЛТОВ И ЧЕРЕН ПЪТ

ГЕОПАРК "ХАЛЖИДИМОВО"
 03 КАТРОНИ НА ТИТЕ

ЛЕГЕНДА

- Първа
- Втора
- Трета
- Четвърта
- Пета
- Шеста
- Седма
- Осма
- Девета
- Десета

ЛЕГЕНДА

- ГРАНИЦИ НА ГЕОПАРКА
- ГЕОТОП
- ВОДОЕМ
- АСФАЛТОВ И ЧЕРЕН ПЪТ

DZSD „GREECE“
 УЧБ
 03
 PROGRAMME
 GREECE-BUL

ЛЕГЕНДА:

- ГРАНИЦИ НА ГЕОПАРКА
- 🏠 ГЕОТОП
- ▭ ВОДОЕМ
- АСФАЛТОВ И ЧЕРЕН ПЪТ

0:20 0:40 0:60 0:80 1:00 1:20 1:40 1:60 1:80 2:00

PROGRA
GREECE

---

*Програма за Европейско Териториално Сътрудничество
"Гърция-България 2014-2020"*

ПРОЕКТ
„Създаване на трансграничен воден геопарк в
района на река Места“,

с акроним: CB Water Geopark,
финансиран по договор за безвъзмездна помощ
B2.6C.08 от 02.10.2017

„Картране и описание на геотопове в българската териториална част по проект „Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“ , с акроним: CB Water Geopark НА ОБЩИНА ХАДЖИДИМОВО” (Доклад за резултатите от Етап 2 от изпълнението на договор №1 от 15.03.2019 между „ЦЕНТЪР ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ПЛАНИНАТА“ и „ИНТЕРАКШЪН“ ЕООД)

ИЗПЪЛНИТЕЛ: ИНТЕРАКШЪН ЕООД

2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Резюме на Доклад за изпълнение на Етап 2 на английски език	4
ВЪВЕДЕНИЕ.....	10
1. ОБХВАТ НА ЗАДАНИЕТО ЗА ЕТАП 2.....	11
2. МЕТОДОЛОГИЯ	12
Етап 2: Описание на геотопове	12
3. ДОКЛАД ЕТАП 2.....	14
3.1. Описание на Геотоп 1.1. „Водата – източник на живот за дивата природа“	14
Водни обекти	15
Ландшафт и геоложки характеристика.....	16
Климатични характеристики.....	16
Пътна мрежа за достъп	17
Съществуващи трасета на туристически пътеки в границите на геотопа	17
Стопански слой	17
Биоразнообразие	18
Обекти на историческото и културното наследство:.....	22
Нематериално наследство – терени в границите на геопарка, свързани с фолклорни обреди и обичаи, с местни легенди, предания	23
3.2. Описание на Геотоп 1.2. „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“	25
Водни обекти	26
Ландшафт и геоложки характеристика.....	27
Климатични характеристики.....	27
Пътна мрежа за достъп	29
Стопански слой	30
Биоразнообразие	30
Обекти на историческото и културното наследство:.....	33
3.3. Геотоп 2. „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“	35
Водни обекти	36
Ландшафт и геоложки характеристика.....	36
Климатични характеристики.....	36
Пътна мрежа за достъп	37
Стопански слой	39
Биоразнообразие	40
РИБИ.....	41

БЕЗГРЪБНАЧНИ:.....	42
Обекти на историческото и културното наследство:.....	42
4. Определян на нуждата от подновяване на съществуващи обозначения, маркировка и информационни табели.....	48
5. Количествени сметки.....	65
Индикативна количествена сметка "Достъп Геотоп 1.1."	65
Индикативна количествена сметка "Достъп Геотоп 1.2....."	70
Индикативна количествена сметка "Достъп Геотоп 2."	77
Количествена сметка за туристическа инфраструктура	79
6. Приложения	83
6.1. Видове растения, които могат да се наблюдават в рамките на геотопове	
6.2. Видове птици, които могат да се наблюдават в рамките на геотопове	

Резюме на Доклад за изпълнение на Етап 2 на английски език

EXECUTIVE SUMMARY IN ENGLISH

CONTENTS OF THE REPORT FOR PHASE 2

INTRODUCTION

This report has been prepared in the framework of the implementation of Contract №1 of 15.03.2019 between "CENTER FOR SUSTAINABLE MOUNTAIN DEVELOPMENT"- Smolyan and "INTERACTION" EOOD

The purpose of the Report on the implementation of Phase 2 of the Contract is to describe the resources within the identified during n the implementation of Phase 1 of the present assignment three geo-tops in the Bulgarian part of the future cross-border water geo-park on the river Mesta, determining the need and types of facilities for renovation / upgrading of the of the routes presenting the geo-tops and preparation of indicative bill of quantities for the types of works, supply of recreation facilities, marking and supply of equipment to be used by future visitors to the geo-tops. Therefore, the report contains two main sections:

- Description of the three geo-tops identified under Stage 1;
- Determining the need for and types of facilities for renovation / repair along the routes of the identified geo-tops, including indicative quantitative accounts.

1. SCOPE OF THE ASSIGNMENT

Preparation of a description of the geo-tops and preparation of indicative quantities of bills for the types of works to improve access, renovation and replacement of compromised existing tourist markings, supply of elements and equipment to improve the attractiveness of routes for hiking - pedestrian and

bicycle - in the Bulgarian territory of a cross-border project for a water geo-park in the area of the Mesta River. The identified three geo-tops, subject of the assignment are:

Two geo-tops representing the theme "Water Treasures":

1.1. Geo-top "Water - a source of life for wildlife" to be presented with a route: Micro-dam "Sadovo" (recreation area and nesting place of common bird species) - an international road to the Republic of Greece - hills south of Sadovo - monastery "St. Georgi" - city water park in the town of Hadjidimovo - bridge on the river Mesta - (at the bridge to the village of Blatska) - valley of the river Mesta to the meander of the river Mesta at the foot of the chapel "St. Dimitar" - a panoramic site for bird watching.

1.2. Geo-top "Water as part of everyday life, livelihood and entertainment in modern human life" to be presented with a route: an artificial lake in a city park in Hadjidimovo - riverbed of the Mesta River north of Hadjidimovo (at the bridge to Blatska village - area of quarry activities in a river bed, creating new habitats for plant species, insects and birds) - chapel "St. Dimitar" above the village of Blatska - artificial reservoir for irrigation of farm plantations northeast of the chapel (tobacco, sunflower, onion and traditional pasture livestock) - road to the village of Ablanitsa - micro-dam at the entrance to the village of Ablanitsa (observation of birds, insects, water and marsh plants and recreation area - water biking and boats).

2. Geo-top "Places of worship and spirituality from Antiquity to the present day", to be presented by a tourist trail with a route: Hadjidimovo - Monastery "St. Georgi" - vineyards (practice related to the cult of Dionysus in Antiquity) - church "St. Dimitar" in the "St. Dimitar" neighbourhood - late Antique and Medieval fortress in "St. Dimitar" (point of contact with Geo-top 1.1. - at a panoramic site for bird watching at the meander of the river Mesta)

2. METHODOLOGY

The description of the geo-tops will be prepared in the form of a paper report, and the visualizing information about the routes of the geo-tops, as well as appendices with lists of plant and animal species that can be observed when visiting the geo-tops, will be organized in an auxiliary database , to facilitate the contractors who will be selected by the Municipality of Hadjidimovo to perform activities to improve access, renewal and supply of elements of the visitor infrastructure and development and installation of information boards and tourist markings along the tracks of the tourist routes representing the three geo-tops in the Bulgarian territorial part of a cross-border project for a water geo-park in the area of the Mesta River.

DESCRIPTION OF THE GEO-TOPS

2.1. Description of geo-tops, collection of information on biodiversity and anthropogenic heritage - tangible and intangible. The description of each of the three geo-tops identified shall contain the following elements, where applicable:

- Water bodies,
- Landscape and geological characteristics
- Geophysical characteristics
- Climatic characteristics
- Road access network
- Existing routes of tourist trails within the geo-top
- Economic layer - agricultural crops, pastures, forests; tourism - facilities for shelter (chalets, hotels, guest houses) and catering - restaurants, barbecues, attractions - sport fishing, rowing, canoeing, rafting, swimming pools and guarded and unguarded places for swimming at water bodies within the geo-parks
- Biodiversity - vegetation, fauna, birds, insects, amphibians, fish diversity
- Objects of historical and cultural heritage: archeological sites, architectural monuments and ensembles, cultural institutes
- Intangible heritage - terrains within the geo-parks, related to folklore rites and customs, with local legends, traditions
- Contemporary events - terrains in the geo-parks, related to the holding of modern events - plein airs, festivals, sports competitions, etc.

2.2. Determining the need and types of facilities for renovation / repair along the routes of geo-tops - defining the need to renew existing direction signs, overall tourist marking, and information boards along the routes within the three geo-tops, the need to repair compromised existing facilities - shelters, gazebos, pier at the micro-dam "Veliov rid" in Ablanitsa village, destroyed recreation areas, a panoramic viewpoint for bird watching at the meander of the Mesta River in the locality "St. Dimitar » chapel.

2.3. Preparation of Indicative quantitative bills.

For the implementation of the task in parts Stage 1 and Stage 2 an interdisciplinary team works, including:

- ✓ Expert "Tourism and tourism product development"
- ✓ IT expert
- ✓ Surveyor and cartographer
- ✓ Specialist botanist
- ✓ Ornithologist

3. COMPLETION REPORT FOR PHASE 2

DETAILED DESCRIPTION OF THE GEO-TOPS

3.1. Description of Geo-top 1.1. "Water - a source of life for wildlife" - Water bodies, Landscape and geological characteristics, Geophysical characteristics, Climatic characteristics, Road access network, Existing routes of tourist trails within the geo-top, Economic layer - agricultural crops, pastures, forests; tourism - facilities for shelter (chalets, hotels, guest houses) and catering - restaurants, barbecues, attractions - sport fishing, rowing, canoeing, rafting, swimming pools and guarded and unguarded places for swimming at water bodies within the geo-parks] Biodiversity - vegetation, fauna, birds, insects, amphibians, fish diversity, Sites of historical and cultural heritage: archaeological sites, architectural monuments and ensembles, cultural institutes; Intangible heritage - terrains within the geo-parks, related to folklore rites and customs, with local legends, traditions.

3.2. Description of Geo-top 1.2. "Water as a part of everyday life, livelihood and entertainment in modern human life" - Water bodies, Landscape and geological

characteristics, Geophysical characteristics, Climatic characteristics, Road access network, Existing routes of tourist trails within the geo-top, Economic layer - agricultural crops, pastures, forests; tourism - facilities for shelter (chalets, hotels, guest houses) and catering - restaurants, barbecues, attractions - sport fishing, rowing, canoeing, rafting, swimming pools and guarded and unguarded places for swimming at water bodies within the geo-parks] Biodiversity - vegetation, fauna, birds, insects, amphibians, fish diversity, Sites of historical and cultural heritage: archeological sites, architectural monuments and ensembles, cultural institutes; Intangible heritage - terrains within the geo-parks, related to folklore rites and customs, with local legends, traditions]; Contemporary events - terrains in the geo-parks, related to the holding of modern events – artistic workshops, festivals, sports competitions, etc.

3.3. Description of Geo-top 2. "Places of worship and spirituality from antiquity to the present day" - Water bodies, Landscape and geological characteristics, Geophysical characteristics, Climatic characteristics, Road access network, Existing routes of tourist trails within the geo-top, Economic layer - agricultural crops, pastures, forests; tourism - facilities for shelter (chalets, hotels, guest houses) and catering - restaurants, barbecues, attractions - sport fishing, rowing, canoeing, rafting, swimming pools and guarded and unguarded places for swimming at water bodies within the geo-parks] Biodiversity - vegetation, fauna, birds, insects, amphibians, fish diversity, Sites of historical and cultural heritage: archaeological sites, architectural monuments and ensembles, cultural institutes; Intangible heritage - terrains within the geo-parks, related to folklore rites and customs, with local legends, traditions]; Contemporary events - terrains in the geo-parks, related to the holding of modern events – artistic workshops, festivals, sports competitions, etc.

4. DETERMINING THE NEED TO IMPROVE ACCESS, RENEWAL AND SUPPLY OF ELEMENTS OF THE VISITOR INFRASTRUCTURE AND DEVELOPMENT AND INSTALLATION OF INFORMATION BOARDS AND TOURIST MARKINGS ALONG THE TRACKS OF THE TOURIST ROUTES representing the three geo-tops in the Bulgarian territorial part of a cross-border project for a water geo-parks in the area of the Mesta river.

This part of the report elaborates detail on the works needed to be accomplished to improve access along the tracks of the tourist routes representing the 3 geo-tops, subject to the description in point 3, on the type of direction signs and information boards to make them easily followed by visitors, as well as listing the location and type of infrastructure elements needed to be supplied and installed in order to provide a best tourist experience during the hike or biking ride along any of the three trails. An important aspect is defining the location of facilities and information boards in a way they facilitate learning of geo-tops value and raising awareness for its importance for biodiversity as well as of new sustainable business practices in tourism.

5. INDICATIVE QUANTITATIVE BILLS (IQB) FOR REHABILITATION OF ROUTES OF TOURIST PATHS REPRESENTING A GEO-TOPS 1.1., 1.2. AND 2.

This section of the report contains:

IQB of access improvement works needed for each route within respectively geo-tops 1.1., 1.2 and 2.

IQB of needed renewal of recreation structures elements and facilities along the tourist routes - like shades for rests, benches, tables, for mounting bike parking , for the access area to Velyov Rid dam in Ablanitsa village and repair of the panoramic viewpoint for birdwatching in St. Dimitar chapel area.

IQB for renewal of tourist trail marking for both hiking and biking passages along the three routes – direction signs, warning signs, information boards,

IBQ for supplies of equipment and materials for outdoor activities.

Each position in the IBQ contains specification of parameters and capacity desired.

6. ANNEXES:

6.1. List of plant species that can be observed within geo-tops - description and a photo;

6.2. List of bird species that can be observed within geo-tops - description and a photo.

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад е изготвен в рамките на изпълнение на Договор №1 от 15.03.2019 между „ЦЕНТЪР ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ПЛАНИНАТА“ и „ИНТЕРАКШЪН“ ЕООД

Цел на Доклада за изпълнението на Етап 2 от Договора е на настоящия доклад е извършване на описание на ресурсите в границите на идентифицираните при изпълнение на ЕТАП 1 три геотопа в границите на българската част на бъдещия трансграничен воден гео-парк по река Места, определяне на нуждата и видовете съоръжения за обновяване/ремонтиране по трасетата на маршрутите, представящи геотоповете и изготвяне на количествени сметки за видовете работи, доставка на съоръжения за отдих, на маркировка и на доставка на оборудване и екипировка, които да се ползват от бъдещите посетители на геотоповете. Затова докладът съдържа два основни раздела:

описание на трите геотопа, идентифицирани в рамките на Етап 1;

Определяне на нуждата от и видовете съоръжения за обновяване/ремонтиране по трасетата на идентифицираните геотопове, в това число индикативни количествени сметки.

1. ОБХВАТ НА ЗАДАНИЕТО ЗА ЕТАП 2

Изготвяне на описание на Създаване на помощна база данни, съдържаща информация за и визуализация на геотопите (в това число на трасетата на пътеки и маршрути) в българската териториална част на трансграничен проект за воден геопарк в района на река Места. Трите геотопа, предмет на заданието са:

Идентифицираните три геотопа и съответно предложени трасета на три маршрута, представящи геотоповете са:

Два геотопа, представящи темата „Водни съкровища“:

- 1.1. **Геотоп „Водата – източник на живот за дивата природа“**, който да бъде представен с трасе: микроязовир „Садово“ (зона за отдих и място за гнездене на обичайни видове птици) - международен път за Р. Гърция - хълмове южно от с. Садово – манастир „Св. Георги“ - градски воден парк в гр. Хаджидимово - мост на р. Места - (при мост към с. Блатска) - поречие на р. Места до меандър на р. Места в подножие на параклис „Св. Димитър“ – панорамна площадка за наблюдение на птици.
- 1.2. **Геотоп „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“**, който да бъде представен с трасе: изкуствено езеро в градски парк в гр. Хаджидимово - речно корито на р. Места северно от гр. Хаджидимово (при мост към с. Блатска – зона на кариерни дейности в речно легло, създаващи нови местообитания за растителни видове, насекоми и птици) – параклис „Св. Димитър“ над с. Блатска – изкуствен водоем за поливане на стопански насаждения североизточно от параклиса (тютюн, слънчоглед, лук и традиционно пасбищно животновъдство) – път за с. Абланица – микроязовир при вход на с. Абланица (наблюдение на птици, насекоми, водни и блатни растения и зона за рекреация - каране на водни колела и лодки).

2. Геотоп „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“, който да бъде представен чрез туристическа пътека с трасе: гр. Хаджидимово – манастир „Св. Георги“ – лозови насаждения (практика свързана с култа към Дионис през античността)- храм „Свети Димитър“ в местност „Св. Димитър“ – късно-антична и средновековна крепост в м. „Св. Димитър“ (допирна точка с Геотоп 1.1. – при панорамна площадка за наблюдение на птици при меандър на р.Места)

2. МЕТОДОЛОГИЯ

ЕТАП 2: ОПИСАНИЕ НА ГЕОТОПОВЕТЕ

- 2.1. Описание на геотопове, събиране на информация за биоразнообразието и антропогенно наследство – материално и нематериално. Описанието на всеки от идентифицираните три геотопа съдържа следните елементи, когато те са приложими за него:
  - Водни обекти,
  - Ландшафт и геоложки характеристика
  - Геофизични характеристики
  - Климатични характеристики
  - Пътна мрежа за достъп
  - Съществуващи трасета на туристически пътеки в границите на геотопа
  - Стопански слой – земеделски култури, пасища, гори; ВЕЦ, фотоволтаични системи; туризъм –обекти за подслон (хижи, хотели, къщи за гости)и хранене – ресторанти, барбекюта, атракционни – спортен риболов, гребане, кану, рафтинг, плувни басейни и охраняеми и неохраняеми места за плуване при водните обекти в границите на геопарка
  - Биоразнообразие – растителност, животински свят, птици, насекоми, земноводни, рибно разнообразие

- Обекти на историческото и културното наследство: археологически обекти, архитектурни паметници и ансамбли, културни институти
- Нематериално наследство – терени в границите на геопарка, свързани с фолклорни обреди и обичаи, с местни легенди, предания
- Съвременни събития – терени в геопарка, свързани с провеждането на съвременни събития – пленери, фестивали, спортни състезания, др.

2.2. Определяне на нуждата и видовете съоръжения за обновяване/ремонтиране по трасетата на геотоповете

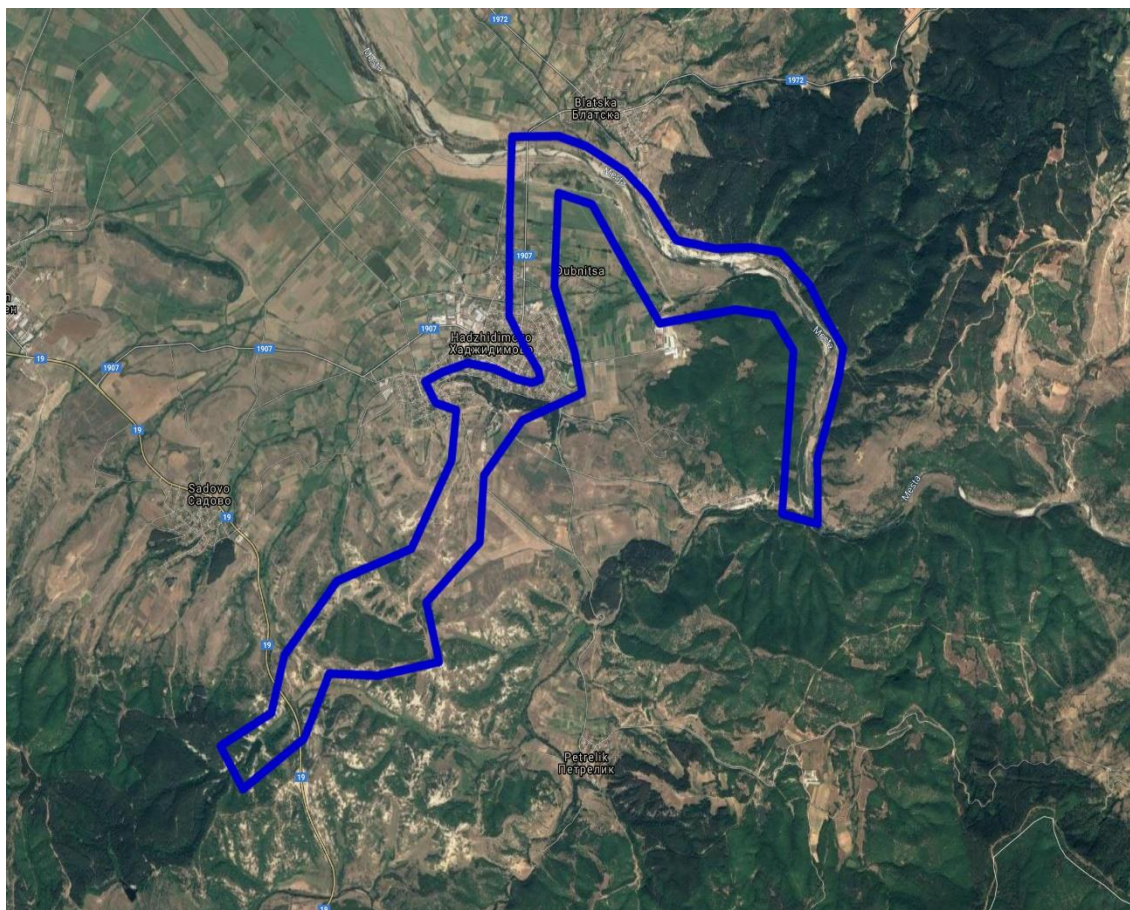
- Определяне на нуждата от подновяване на съществуващи обозначения, маркировка и информационни табели по трасетата на трите геотопа, нуждата от ремонт на компрометирани съществуващи съоръжения – заслони, беседки, кей при микро-язовир «Садово», на разрушени места за пикник, на скривалище за фотолов и наблюдение на птици при меандър на р. Места в м. «Св. Димитър»
- Изготвяне на количествени сметки

За изпълнението на заданието в части Етап 1 и Етап 2 работи интердисциплинарен екип, включващ:

- Експерт „Туризм и развитие на туристически продукт“
- Експерт ИТ
- Специалист-ботаник
- Специалист-геодезист и картограф:
- Специалист-орнитолог:

3. ДОКЛАД ЕТАП 2

3.1. Описание на Геотоп 1.1. „Водата – източник на живот за дивата природа“

Геотоп 1.1. „Водата – източник на живот за дивата природа“, който да бъде представен с трасе: микроязовир „Садово“ (зона за отдих и място за гнездене на обичайни видове птици) - международен път за Р. Гърция - хълмове южно от с. Садово – манастир „Св. Георги“ - градски воден парк в гр. Хаджидимово - мост на р. Места - (при мост към с. Блатска) - поречие на р. Места до меандър на р. Места в подножие на параклис „Св. Димитър“ – панорамна площадка за наблюдение на птици.

ВОДНИ ОБЕКТИ

В рамките на Геотоп 1.1. се включват следните водни обекти:

Микроязовир „Садово“. Изкуствено създаден водоем, разположен в южната част на геотопа, в подножието на планината Славянка, от югозападната част на трансграничен път от Гоце Делчев към ГКПП „Илинден“ с Р Гърция. Западният и южният брегове на водоема са силно залесени с широколистни видове, докато източният представлява стръмен скат, формиран от кафяви горски почви и стари метаморфни скали. Северната граница представлява дига, от която страна се прави и превантивно изпускане при високо ниво на водите във водоема. Водоемът е важен за обичайни гнездящи видове птици.

Воден парк в гр. Хаджидимово. Разположен е в урбанизираните граници на града и представлява изкуствен водоем с бетонно легло с площ от около 1 дка. През зимния период се изпуска напълно, в съответствие с хигиенно-санитарните изисквания. С малки интервенции – създаване на места за кацане на птици за водопой - обектът може да се адаптира за образователни програми за деца и за наблюдение на синигери, врабци, стърчиопашки, врани.

Река Места е трансгранична река, която прекосява неврокопската долина и е основен воден ресурс в рамките на геотоп 1.1. и за общината като цяло. Важна е както за обичайните и гнездящи видове птици, така и за мигриращите такива. В границите на този геотоп се открояват два важни участъка от нея:

- При моста към с. Блатска, където скатове на северния ѝ бряг представляват местообитание на пчелояди;
- Речното корито в участъка от закрыта кариера за инертни материали до меандъра на реката в подножието на параклис „Св. Димитър“ югоизточно от гр. Хаджидимово, заради регистрирани видове с природозащитно значение през цялата година (вкл. зимуващи, мигриращи и размножаващи се, като нейното значение за последните е

особено голямо) и заради алувиални гори в защитена зона „Долна Места“.

ЛАНДШАФТ И ГЕОЛОЖКИ ХАРАКТЕРИСТИКА

В южната си част геотоп 1.1. се характеризира с изразен планински и полупланински терен, в структурно-геоложко отношение - с гранитно ядро, покрито главно от стари метаморфни скали – гнайси, шисти, мрамори и гранити. Южният район обхваща площта на част от планините Славянка и Стъргач. Мраморите, които опасват известния Тешовския гранитен плутон са напукани, на места тектонски разломени и силно окарстени. Всред тях се срещат интеркалации от гнайси и шисти. Карстовият басейн в план има пръстеновидна форма, а в разрез - пресечен конус. От източната страна той се екранизира от плиоцена на Гоцеделчевската котловина, от ЮИ от тесния грабен (от с. Копривлен, през с. Гайтаниново стига и прехвърля българо – гръцката граница) от запад и север – от силикатни кристалинни скали.

С прехода на североизток теренът в посока гр. Хаджидимово теренът става хълмист, със изразени повърхностни ерозионни форми, а в частта му на поречието на р. Места – преобладават стари метаморфни скали- гнайси и шисти. Широко са разпространени кафявите горски почви, които в преобладаващата част са заети от горски масиви. По поречията на реките има планинско-ливадни и алувиално-ливадни почви, подходящи за отглеждане на зеленчуци и овощни култури.

Климатични характеристики

Климатът е преходносредиземноморски с планинско влияние, с изразен есенно-зимен максимум и летен минимум на валежите. Разнообразният релеф обуславя диференциацията на климатичните условия. В климатичния район на р. Места поради прякото средиземноморско влияние зимата, макар и добре изразена като сезон, е по-мека, отколкото в останалите части на страната. Районът на общината е един от топлите в страната. Температурните условия определят добри предпоставки за развитие на средно топлолюбиви култури.

Пътна мрежа за достъп

Достъп до геотоп 1.1. може да бъде осъществен по следните пътища:

Републикански път II-19 при км 98.5;

Републикански път III-1907 (7,9 km) през град Хаджидимово до село Блатска.

BLG1330,Хаджидимово-Беслен/-Параклис Св. Димитър.

Съществуващи трасета на туристически пътеки в границите на геотопа

В предприєдинителният период на България е било изградено трасе за пешеходен туристически достъп, преминаващо през хълмистата част от към микроязовир Садово през манастир „Св. Георги Победоносец“ и на югоизток по съществуващ селско стопански път от моста на р. Места преди с. Блатска до параклис „Св. Димитър“ в м. Св. Димитър. Поставената тогава маркировка на туристическия маршрут е напълно унищожена и неподдържана през годините, а няколкото места за отдих – беседки, пейки и маси – частично или напълно изгнили. Местата на местата за отдих са били удачно избрани, за да не влизат в конфликтност с местообитания на редки и интересни растителни и животински видове. Затова се предлага компрометираните съоръжения да бъдат възстановени на същите места, а при подновяването на маркировката да се спазва стандарта на БТС за поставяне на такава.

Стопански слой

В границите на Геотоп 1.1. към настоящия момент не се извършват селскостопански дейности. При преминаване по трасето на маршрута представящ геотопа, могат да се наблюдават следните стопански дейности, в площи, съседни на него:

В участък от трасето от международен път II-19 до манастир „Св. Георги Победоносец“ – в източна посока отглеждане на житни и зърнени култури:

пшеница, ечемик, царевица; екстензивно пашуване на стада овце, кози и говеда във високите хълмисти зони, представляващи естествени ливадни пасбища с псевдо-степна растителност;

В рамките на урбанизираната част – гр. Хаджидимово: хотелиерство и ресторантьорство, преработваща промишленост, търговска дейност, строителство; в парковата зона, където се намира изкуственото езеро – предлагане на водни колела като допълнителна туристическа услуга; не са развити допълнителни услуги - предлагане на пешеходни и вело-преходи, отдаване под наемна колела, оборудване и екипировка за водни спортове, липсват услуги по презентирание на възможностите за туризъм – на място и онлайн и интерпретация на природните ресурси, свързани с тях.

В участъка от моста преди с. Блатска до меандър на р. Места в м. Св. Димитър се наблюдават следните антропогенни дейности: действаща кариера и пресевна за инертни материали на левия бряг на реката на при км. 1.7 от моста; изградени чешми и беседки от левия бряг на реката; изградено място за отдих и рекреация за частно ползване при км. 2.8 на ; пашуване на дребен добитък в съседни на геотопа землища; организирано наблюдение на местообитания на пчелояди от малки туристически групи при мост преди с. Блатска; липсва предлагане на наблюдение на зимуващи, мигриращи и размножаващи се видове птици като туристическа услуга, както и се установи липса на подготвени водачи за такава услуга.,

БИОРАЗНООБРАЗИЕ

РАСТЕНИЯ:

Освен обсъденото природно местообитание от 33 Долна Места 91E0 Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (Alno-Pandion, Alnion incanae, Salicion albae) в околностите на гр. Хаджидимово и обсъжданите територии се срещат още следните природни местообитания:

6220	Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества
6220	Псевдостепа с житни и едногодишни растения от клас Thero - Brachypodieta

9170	Дъбови гори от типа Galio – Carpinetum
91AA	Източни гори от космат дъб
91M0	Балкано-панонски церово-горунови гори
5210	Храсталаци с Juniperus spp. (хвойни)
9530	Черборови и бялборови култури, създадени на мястото на местобитание 9170 и 91M0. Това местообитание в района на Долна Места е комплекс от реконструирани територии на други местообитания и променена коренна растителност чрез култивиране на черен и бял бор.

ПТИЦИ:

51 вида птици, срещащи се в зоната Места 0002076, са в списъка на закона за биологичното разнообразие (ЗБР) като видове, нуждаещи се от специални природозащитни мерки. Зоната е със световно значение като представителна за средиземноморския биом. В нея има регистрирани 6

(шест) биомно
ограничени вида:
планински кеклик *Alectoris*
graeca, голям маслинов
присмехулник *Hippolais*
olivetorum, белочела
сврачка *Lanius nubicus*,
скална зидарка *Sitta*
neumayeri, малко
черноглаво коприварче
Sylvia melanocephala, и
червеногушо коприварче
Sylvia cantilans.

Места 0002076 е и едно
от местата с европейска
значимост за опазването
на дебелоклюнеста.
чучулига *Melanocorypha*
calandra, градинска
овесарка *Emberiza*
hortulana, ястребогушо
коприварче *Sylvia nisoria*
и бял щъркел *Ciconia*
ciconia в страната.
Отделно от това зоната
се използва редовно от
мигриращи или зимуващи
видове с висок
природозащитен статус,

които използват различни елементи от пространството в зоната, както и
различни местообитания.

Защитени видове растения по Закона за биологичното разнообразие, разпространени във флористичен регион Места, чието разпространение трябва да се съблюдава при изграждането на туристическите съоръжения са:

1. Издънкова мерендера (*Merendera sobolifera*)
2. Игликоцветна айважива (*Alkanna primuliflora*)
3. Обикновен анакамптис (*Anacamptis pyramidalis*)
4. Блекстония (*Blackstonia perfoliata*)
5. Вълнеста камбанка (*Campanula lanata*)
6. Оливиеров минзухар (*Crocus olivieri*)
7. Еквезиево кокиче (*Galanthus elwesii*)
8. Снежно кокиче (*Galanthus nivalis*) е растителен вид от Приложение V на Директивата за местообитанията, чиято популация има нужда да се актуализира като численост и граници.
9. Горско вечерниче (*Hesperis sylvestris*)
10. Недоразвит лимодорум (*Limodorum abortivum*)
11. Нежен лен (*Linum elegans*)
12. Двурога пчелица (*Ophrys cornuta*)
13. Костова тлъстига (*Sedum kostovii*)
14. Румелийски трахелиум (*Trachelium rumelianum*)
15. Южно лале (*Tulipa australis*)

БОЗАЙНИЦИ:

Видра *Lutra lutra*

Дългокрил прилеп *Miniopterus schreibersi*

Дългоух нощник *Myotis bechsteini*

Остроух нощник *Myotis blythii*

Дългопръст нощник *Myotis capaccinii*

Трицветен нощник *Myotis emarginatus*

Голям нощник *Myotis myotis*

Средиземноморски подковонос *Rhinolophus blasii*

Южен подковонос *Rhinolophus euryale*

Голям подковонос *Rhinolophus ferrumequinum*

Малък подковонос *Rhinolophus hipposideros*

Подковонос на Мехели *Rhinolophus mehelyi*

Дива коза *Rupicapra rupicapra balcanica*

Пъстър пор *Vormela peregusna*

Добруджански (среден) хомяк *Mesocricetus newtoni*

ЗЕМНОВОДНИ:

Жълтокоремна бумка *Bombina variegata*

Ивичест смок *Elaphe quatuorlineata*

Леопардов смок *Elaphe situla*

Обикновена блатна костенурка *Emys orbicularis*

Шипобедрена костенурка *Testudo graeca*

Шипоопашата костенурка *Testudo hermanni*

РИБИ:

Маришка мряна *Barbus plebejus*

Европейска горчивка *Rhodeus sericeus amarus*

БЕЗГРЪБНАЧНИ:

Ручеен рак *Austropotamobius torrentium*

Бисерна мида *Unio crassus*

Обикновен паракалоптенус *Paracaloptenus caloptenoides*

Кордулегастер *Cordulegaster heros*

Callimorpha quadripunctaria

Лицена *Lycaena dispar*

Офиогомфус *Ophiogomphus cecilia*

Полиоматус *Polyommatus eroides*

Обикновен сечко *Cerambyx cerdo*

Бръмбар рогач *Lucanus cervus*

ОБЕКТИ НА ИСТОРИЧЕСКОТО И КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО:

В границите на геотоп 1.1. не са регистрирани археологически обекти от национално или от местно значение;

Хаджидимовският манастир „Свети Георги Победоносец“ е български мъжки манастир, подчинен на Неврокопската епархия на Българската православна църква, спадащ към Гоцеделчевската духовна околия. Обявен е за паметник на културата с регионално значение. Манастирът е най-големият по долината на Места и трети в Югозападна България след Рилския и Роженския. Църквата е изградена през 1864 г. В храма има смятана за чудотворна икона на Свети Георги, датирана към 1750-1800 г.

Липсват обекти и ансамбли със статут на паметници на културата. Интересен обект в съседство, но извън границите на геотопа е църквата „Света Параскева“ или „Света Петка“ в с. Садово. Църквата е издигната в 1863 година. Иконостасът в нея е с декоративна живопис, а иконите са от Света гора. В 1868 година в двора на църквата е открито новобългарско училище с учител Димитър Костадинов от Садово;

Единственият културен институт е Народно читалище "Яне Сандански - 1928" гр. Хаджидимово.

Нематериално наследство – терени в границите на геопарка, свързани с фолклорни обреди и обичаи, с местни легенди, предания

Топос „Манастир „Св. Георги Победоносец“ в покрайнините на гр. Хаджидимово. Хиляди хора ежегодно идват да се поклонят в упование за изцеление на чудодейната икона на Св. Георги в манастира. Той е и център на кульминацията на празниците на града.

Легенда за Пирин и Рила и реките Искър и Места.

Някога, много отдавна живяла красива девойка, казвала се Рилка. Била работно момиче, мило и добро. Пламнала любов между Рилка и Пирин, момък от горните земи. Рилкините родители обаче не дава ли хубавата си дъщеря на младежа. И как да я дадат – не знаели що е, откъде е, има ли занаят или няма, нищичко не знаели.

Рилка обаче колкото била красива, толкова била и непокорна, каквото сама си реши, това правела, не слушала нито баща си, нито майка си. Решили младите и се оженили, без сватба и тържество, без шум и свирни, без сватове и родителска благословия. Оженили се и избягали далеч, да не ги одумват хората, да не ги виждат родителите им.

Заживели Рилка и Пирин на едно високо и безлюдно местенце, само двамата. Създали свой дом, а след време им се родили две прекрасни дечица – момче и момиче. Момчето кръстили Искър, а момичето Места.

Пирин ходел на лов, а Рилка си гледала къщата и се грижела за децата. Минавали дните, а децата растели като гъби, но колкото по-големи растели, толкова по-палави ставали, играели, карали се и се биели, къде на шега, къде наистина. Рилка не можела да ги укроти и молела Пирин да им продума бащина дума, да се стреснат, та да се укротят. Пирин обаче, не чувал какво му казва невястата му, той се грижел да изхранва семейството си и от другото не се вълнувал.

Един ден, братът и сестрата се скарали, вдигнала се олелия до небесата, казали си лоши и тежки думи, сбили се, а майка им Рилка вдигнала ръце от безсилие и през горещи сълзи проклела: “Да даде господ да се разделите и да не се видите вече. От вас хората да се плашат и с риби и жаби да живеете, с тях да си думате и другарувате. Дано и аз на камък да стана, дума да не продумам, глас да не надигна да ви повикам, милост да нямам към вас, които съм родила и откъснала от сърцето си. Дърветата, рожби да ми станат, снагата ми на земя и камък да се превърне, от сълзите ми бистри извори да бликнат. Дай Боже, ако те има някъде по небето или по земята, и Пирин да се вкамени, като мене да стане, та да не му се присмиват хората, че е баща на такива буйни деца“.

В същия миг, светкавица разцепила небето, страшен гръм се чул, Рилка се превърнала на планина, Пирин, както бил на лов, някъде далеч и той в мига се претворил на планина. Двете буйни деца станали на реки, Места била кротка, лъкатушела тихо и спокойно, а Искър, буен и шумен, пресякъл планината, проправял си път през полета и гъсти гори и се слял с водите на Дунава. Оттогава ни Искър чул за Места, ни тя за него.

Съвременни събития – терени в геопарка, свързани с провеждането на съвременни събития – пленери, фестивали, спортни състезания, др.

- Кукерски игри и най-дълга Новогодишна баница - 1 януари
- Трифон Зарезан – колективно зарязване на лозята в селищата западно и южно от Хаджидимово
- Тодоровден - състезание с коне в Хаджидимово
- Лазаруване
- Гергьовден - празник на Хаджидимово
- Св. Константин и Елена – празник на Садово
- Събор на тютюнопроизводителите – с. Ваклиново
- Илинден – юли
- Празник на Св. Петка – Садово 14 октомври.
- Св. Димитър – Тешево 26 ноември
- Празник на с. Абланица – 29 декември

3.2. Описание на Геотоп 1.2. „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“

Геотоп 1.2. „Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората“, който да бъде представен с трасе: изкуствено езеро в градски парк в гр. Хаджидимово - речно корито на р. Места северно от гр. Хаджидимово (при мост към с. Блатска – зона на кариерни дейности в речно легло, създаващи нови местообитания за растителни видове, насекоми и птици) – параклис „Св. Димитър“ над с. Блатска – изкуствен водоем за поливане на стопански насаждения североизточно от параклиса (тютюн, слънчоглед, лук и традиционно пасбищно животновъдство) – път за с. Абланица – микроязовир при вход на с. Абланица (наблюдение на птици, насекоми, водни и блатни растения и зона за рекреация - каране на водни колела и лодки).

ВОДНИ ОБЕКТИ

Този геотоп включва четири водни обекта:

Воден парк в гр. Хаджидимово. Разположен е в урбанизираните граници на града и представлява изкуствен водоем с бетонно легло с площ от около 1 дка. През зимния период се изпуска напълно, в съответствие с хигиенно-санитарните изисквания. С малки интервенции – създаване на места за кацане на птици за водопой - обектът може да се адаптира за образователни програми за деца и за наблюдение на синигери, врабци, стърчиопашки, врани.

Река Места е трансгранична река, която прекосява неврокопската долина и е основен воден ресурс в рамките на геотоп 1.1. и за общината като цяло. Важна е както за обичайните и гнездящи видове птици, така и за мигриращите такива. В границите на геотоп 1.2. се откроява един важен участък от нея - при моста към с. Блатска, където скатове на северния ъ бряг представляват местообитание на пчелояди.

Водоем над параклис “Св. Димитър“ североизточно от с. Блатска. Изкуствен водоем с площ около 0,3 ха, разположен в плато над с. Блатска. На изток и север граничи с широколистни гори от нисък дъб, черен дъб, благун и бук, на юг – иглолистни масиви от бял и черен бор, храстовидна хвойна, а на запад северозапад – ливадна растителност. С ориентация запад е и изграденият отливник за мелиорация на селскостопански насаждения от слънчоглед, тютюн, картофи в землищата на селата Блатска и Хвостяне. При водоемът през димните месеци могат да се наблюдават зимуващи видове като бяла чапла и малка сива чапла. Няма данни за развъждане риба или наличие на естествени популации рибни видове във водоема.

Язовир „Вельов рид“ при с. Абланица, разположен в западния край на селото, при входа му откъм гр. Хаджидимово по път III-1972 между селата

Блатска и Абланица. Обща площ около 0,5 ха. Освен за мелиорация, микроязовирът се ползва за риболов. Въпреки разположението му в границите на урбанизирана територия, във водите на микроязовира могат да се наблюдават зимуващи видове птици – дива патица, малък кormоран. Разположеният на източния му бряг хотелски комплекс „Ханче“ предлага разходки с водни колела и лодки. Липсват, обаче, квалифицирани инструктори за това предлагане, както и отсъства предлагане на наблюдение на растителни и животински видове – обичайни, редки или защитени.

ЛАНДШАФТ И ГЕОЛОЖКИ ХАРАКТЕРИСТИКА

При моста преди село Блатска напречният профил на речната долината е трапецовиден, като склоновете са полегати 10о-15о. Долината е широка 3-4 км. Реката тече покрай левия склон, като полето остава почти от дясно. Реката залива широки речни тераси, с каменни наноси. Дъното е пясъчливо-глинесто. Почвите в този участък от геотопа алувиално-ливадни, подходящи за отглеждане на зеленчуци и овощни култури. След село Блатска теренът преминава в ниско-планински и се изкачва до равното плато, където се намира третия воден обект – водоем за напояване за мелиоративни нужди за селскостопанските насаждения в селищата Блатска и Хвостяне (Община Гърмен). Вископланински е теренът и в участъка от с Блатска до с. Абланица, където се намира четвъртия воден обект в рамките на геотопа. С най-голям териториален обхват са канелените горски почви, които заемат предпланинските и нископланинските части. Подходящи са за отглеждане на тютюн, лозя и овощни насаждения. Широко са разпространени кафявите горски почви, които в преобладаващата част са заети от горски масиви.

Климатични характеристики

Поречието на река Места в климатично отношение са характеризира с голямо

разнообразие. Настоящият геотоп 1.2. попада в средното течение на басейна на р. Места, характеризиращо се преходни условия от умерено-континентален към средиземноморския климат. Откритото на юг поречие позволява свободно нахлуване на средиземноморско климатично влияние, т.е. средното и долното течение попадат в южнобългарската подобласт на континентално – средиземноморската климатична област.

Поради климатичното влияние на планините съставлящи водосбора на Места, в отточния ѝ режим се разграничават два типа хидрографи: 4 фазов хидрограф за планинските притоци на Места и двуфазов за средното и долно течение. В тази връзка се оформят и два минимума - зимен и летен, като водните количества на последния обикновено са по-ниски от тези на зимния, т.е. критичните периоди са в месеците август и септември. Общо маловодието продължава от юли до ноември, но не са редки случаите на сливане на зимното с лятното маловодие, което го прави по-продължително до 7-8 месеца, а в годините от последното десетилетие и по-дълго.

Максималния отток е през април, май и юни за горното и средно течение. В долното течение, поради влиянието на средиземноморския климат се наблюдава и зимно пълноводие.

Температурният режим в района преди всичко се обуславя от надморската височина и от преобладаващата форма на терена. И трите геотопа попадат в

Долината в Долна Места (около и над Гоце Делчев), където има сравнително мека зима спрямо долината в горната част – с около и над 0° средна температура през януари и 20-21° – през юни. Поради котловинния характер на Гоцеделчевския район обаче, тук са измервани най-ниските температури през зимата – абсолютната минимална температура наблюдавана в Гоце Делчев е минус 28,9°C.

Пътна мрежа за достъп

Републикански път II-19 – до гр. Хаджидимово и свързването му при с. Блатска с

Републикански път III-1972 в участъка от с. Блатска до с. Абланица

Съществуващи трасета на туристически пътеки в границите на геотопа. Съществуват няколко такива както по поречието на р. Места, така и в посока параклис Св. Димитър – водоем над Блатска, така и от Блатска в посока с. Абланица. Трасето на предлагания туристически маршрут, който да представя Геотоп 2 ще ползва съществуваща републиканска и общинска пътна мрежа, както и трасета на земеделски и горски пътища, осигуряващи достъп до водоемите над с. Блатска и язовир „Вельов рид“ при с. Абланица. Във връзка с тематичния фокус на геотоп 1.2., трасето предлага:

Възможност за наблюдение на специфична земеделска практика-тютюнопроизводство в участъците му при с. Блатска и с. Абланица;

Възможност за наблюдение на екстензивно пашуване като практика за поддържане на естествени планински пасбища и предотвратяване на самозалесяването им;

Възможност за орнитологични наблюдения в участъците при р. Места и двата мелиоративните водоема;

Възможност за наблюдение на интересни и защитени растителни видове както в зоната на речното корито, така и в гористите и ливадни зони по протежение на маршрута;

Използване на водните ресурси от населението за рекреация – туризъм, развлечения, риболов;

Избор за пешеходен или вело преход;

Стопански слой

Абланица. До 1944 година главен поминък били скотовъдството и земеделието – лозарство и овощарство. Тогава Абланица е била известна с лозовите си масиви, запазени в имената на местностите „Лозята“ и „Голямо Лозе“. Гроздоберът е бил голям празник. От цялата околия се стичали хора да помагат и накрая се правел пищен гуляй на местността „Чевермето“. Съвременното селско стопанство включва отглеждане на тютюн и животновъдство. В Абланица има шивашки цех за обувки (от 1984 г.) и множество такива за дрехи. В селото има 1 хотелски комплекс „Ханче“ и няколко къщи за гости. При микроязовира се предлагат разходка с водни колела и лодка.

Блатска. Основен поминък на населението е земеделие – тютюнопроизводство и животновъдство. Част от населението е заето в добива на инертни материали в кариера на 2 км от селото. Търговското обслужване се осъществява от части търговски обекти и ПК в Хаджидимово. Няма регистрирани места за настаняване, функционират няколко ресторанта и бистра.

Хаджидимово – виж в описанието на Геотоп 1.1.

БИОРАЗНООБРАЗИЕ

РАСТИТЕЛНОСТ

В рамките на геотопа влиза част от територията на планината Стъргач - най-малката и ниска планинска единица от Рилородопската област. Климатичните и почвените условия са допринесли за формиране на своеобразна, специфична субсредиземноморска флора и фауна. Преобладава храстова растителност, представена от мъждрян, люляк, хвойна, леска келяв габър и др. Има голямо разнообразие на тревиста растителност, тук се среща рядък вид пурпурночервено лале. В местността Павлюва падина е най-голямото му находище, съществува и лале с жълт цвят, наричано от местното население „гороцвет“.

Червено усойниче *Echium russicum*

Обикновена пърчовка *Himantoglossum caprinum*

Drepanocladus vernicosus

Buxbaumia viridis

Блатно петльово перо *Gladiolus palustris*

Карпатска тоция *Tozzia carpathica*

ПТИЦИ

Зона Места 0002076 е в списъка на закона за биологичното разнообразие (ЗБР) като видове, нуждаещи се от специални природозащитни мерки. Зоната е със световно значение като представителна за средиземноморския биом. В нея има регистрирани 6 (шест) биомно ограничени вида:

планински кеклик *Alectoris graeca*

голям маслинов присмехулник *Hippolais olivetorum*

белочела сврачка *Lanius nubicus*

скална зидарка *Sitta neumayer*

малко черноглаво коприварче *Sylvia melanocephala*

червеногушо коприварче *Sylvia cantilans*.

Места 0002076 е и едно от местата с европейска значимост за опазването на дебелоклюнеста. чучулига *Melanocorypha calandra*, градинска овесарка *Emberiza hortulana*, ястребогушо коприварче *Sylvia nisoria* и бял щъркел *Ciconia ciconia* в страната. Отделно от това зоната се използва редовно от мигриращи или зимуващи видове с висок природозащитен статус, които използват различни елементи от пространството в зоната, както и различни местообитания.

БОЗАЙНИЦИ:

Широкоух прилеп *Barbastella barbastellus*

Европейски вълк *Canis lupus*
Видра *Lutra lutra*
Дългокрил прилеп *Miniopterus schreibersi*
Дългопръст нощник *Myotis capaccinii*
Трицветен нощник *Myotis emarginatus*
Голям нощник *Myotis myotis*
Средиземноморски подковонос *Rhinolophus blasii*
Южен подковонос *Rhinolophus euryale*
Голям подковонос *Rhinolophus ferrumequinum*
Малък подковонос *Rhinolophus hipposideros*
Подковонос на Мехели *Rhinolophus mehelyi*
Кафява мечка *Ursus arctos*
Пъстър пор *Vormela peregusna*
Лалугер *Spermophilus citellus*

ЗЕМНОВОДНИ И ВЛЕЧУГИ:

Жълтокоремна бумка *Bombina variegata*
Шипобедрена костенурка *Testudo graeca*
Шипоопашата костенурка *Testudo hermanni*
Голям гребенест тритон *Triturus karelinii*

РИБИ:

Маришка мряна *Barbus plebejus*
Европейска горчивка *Rhodeus sericeus amarus*

БЕЗГРЪБНАЧНИ:

Ручеен рак *Austropotamobius torrentium*

Бисерна мида *Unio crassus*

Обикновен паракалоптенус *Paracaloptenus caloptenoides*

Кордулегастер *Cordulegaster heros*

Callimorpha quadripunctaria

Лицена *Lycaena dispar*

Офигомфус *Ophiogomphus cecilia*

Полиоматус *Polyommatus eroides*

Обикновен сечко *Cerambyx cerdo*

Бръмбар рогач *Lucanus cervus*

ОБЕКТИ НА ИСТОРИЧЕСКОТО И КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

В границите на геотоп 1.2. са регистрирани множество археологически обекти свидетелстващи за възникването и развитието на селища в района, като два са с потенциал за превръщане в туристически такива: късноантична и средновековна крепости при с.Блатска – Хисар тепе и при с. Абланица, но поради отсъствие на изчерпателни археологическия проучвания до момента, те нямат определен статут, граници и режим на охрана и ползване съгласно Закона за културното наследство;

Землището на Абланица е богато на археологически паметници. В местността Тумбата югозападно край селото са открити следи от селище, съществувало през късния период на бронзовата епоха (14 – 12 в. пр.н.е.). През следващите векове то се измества на около 5 км югозападно от селото в местността Ставрак. От 4 в. пр.н.е. в местността „Дрежно“ (около 6 км западно от Абланица) се развива голямо селище, съществувало и през средновековието. Край него са намерени гробове от късния период на желязната епоха, от античната и средновековната епоха с разнообразен гробен инвентар. Северно от Дрежно е намерена колективна находка от бронзови монети от времето на македонския цар Филип (220 – 179 г. пр.н.е.).

На около 4 км северно от селото, в местността Шапрана, има следи от антично селище (5 – 1 в. пр.н.е.); близо до него има надгробни могили. Останки от антично селище, с крепостна стена, са открити в местността Миленово (около 4 км западно от Абланица). В местността Мируле (около 2 км южно от селото) некропол от античността и средновековието; близо до него има останки от селище. Гробове с много стари каменни плочи с ислямски надписи са намерени в двора на днешната джамия, където се и съхраняват. На около 7 км западно от селото в местността Църквата, са запазени руините на средновековна църква; югозападно от нея (около 1 км) има гробове, оградени с каменни плочи.

Археологическите НКЦ на територията на община Хаджидимово с категория „местно значение“ в обхвата на Геотоп 1.2. са 4 на брой:

- Тракийски некропол, м."Дрежно", 5 км южно от с. Абланица;
- Античен и средновековен некропол, м."Поляната", в с. Абланица;
- Средновековен некропол, м."Мируля", 3 км южно от с. Абланица;
- Тракийски некропол, м."Халките", 1,5 км западно от гр. Хаджидимово.

Липсват обекти и ансамбли със статут на паметници на културата.

Два са културните институти в обхвата на геотопа:

Народно читалище "Яне Сандански - 1928" - гр. Хаджидимово.

Народно читалище "Просвета-1940" - с. Абланица

Нематериално наследство –

терени в границите на *геопарка*, свързани с фолклорни обреди и обичаи, с местни легенди, предания

м. Чевермето край с. Абланица

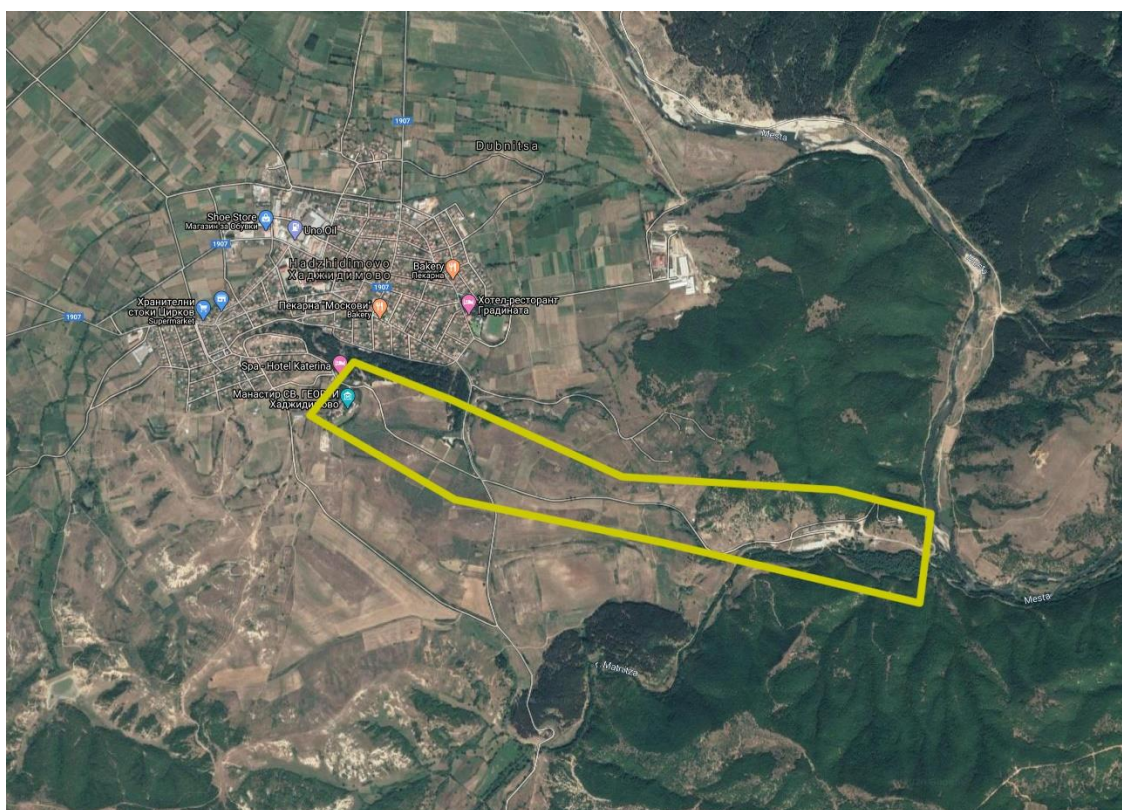
Съвременни събития –

терени в *геопарка*, свързани с провеждането на съвременни събития – пленери, фестивали, спортни състезания, др.

- Кукерски игри и най-дълга Новогодишна баница - 1 януари

- Трифон Зарезан – колективно зарязване на лозята в селищата западно и южно от Хаджидимово
- Тодоровден - състезание с коне в Хаджидимово
Лазаруване в Хаджидимово
- Гергьовден - празник на Хаджидимово
- Празник на с. Абланица – Кортлуш байрям – връщане на имената на населението след Възродителния процес. 29 декември

3.3. Геотоп 2. „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“

Описание на Геотоп 2. „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“, който да бъде представен чрез туристическа пътека с трасе: гр. Хаджидимово – манастир „Св. Георги“ – лозови насаждения (практика свързана с култа към Дионис през античността)- храм „Свети Димитър“ в местност „Св. Димитър“ – късно-антична и

средновековна крепост в м. „Св. Димитър“ (допирна точка с Геотоп 1.1. – при панорамна площадка за наблюдение на птици при меандър на р.Места)

ВОДНИ ОБЕКТИ

В рамките на този геотоп няма водни обекти. Той е контактен визуално с р. Места при параклис „Св. Димитър“ в м. Св. Димитър над меандъра на реката посредством площадката за наблюдение на птици, крайна точка на геотоп 1.1. „Водата източник на живот за дивата природа“.

ЛАНДШАФТ И ГЕОЛОЖКИ ХАРАКТЕРИСТИКА

Теренът в рамките на Геотоп 2 включва ниски хълмове, а почвите са горски канелени почви с разпространение в хълмистите и дълбоко разчленени райони. Развити са върху карбонатна основа и се характеризират с плитък профил, малка мощност, плътен строеж. По механичен състав са леко до тежко глинести с хумусно съдържание /3-5% /., подходящи за отглеждане на овощни култури. На южния склон на хълма, на който е разположен манастира „Св. Георги Победоносец“ съществува компактен лозов масив с площ около 1 ха, а по източните склонове на хълма югозападно от него – множество малки лозови насаждения, разположени разпокъсано и отглеждани за нуждите на частни домакинства. Останалите площи са заети от ливадна растителни съобщества, а по северния и източен склонове на хълма в ч. Св. Димитър се наблюдават горски дървесни видове като бук, черен дъб, брадат дъб, дървовидна хвойна.

КЛИМАТИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Поречието на река Места в климатично отношение са характеризира с голямо разнообразие. Настоящият геотоп 2 попада в средното течение на басейна на р. Места, характеризиращо се преходни условия от умерено-континентален към средиземноморския климат. Откритото на юг – югоизток поречие позволява свободно нахлуване на средиземноморско климатично

влияние, което го поставя в южнобългарската подобласт на континентално – средиземноморската климатична област.

За Геотоп 2 е приложим двуфазов хидрограф, характерен за средното и долно течение. В тази връзка се оформят и два минимума - зимен и летен, като водните количества на последния обикновено са по-ниски от тези на зимния, т.е. критичните периоди са в месеците август и септември. Общо маловодието продължава от юли до ноември, но не са редки случаите на сливане на зимното с лятното маловодие, което го прави по-продължително до 7-8 месеца, а в годините от последното десетилетие и по-дълго. Максималния отток е през април, май и юни.

Температурният режим в района преди всичко се обуславя от надморската височина и от преобладаващата форма на терена. И този геотоп попадат в Долината в Долна Места (около и над Гоце Делчев), където има сравнително мека зима спрямо долината в горната част – с около и над 0° средна температура през януари и 20-21° – през юни. Поради котловинния характер на Гоцеделчевския район обаче, тук са измервани най-ниските температури през зимата – абсолютната минимална температура наблюдавана в Гоце Делчев е минус 28,9°C.

ПЪТНА МРЕЖА ЗА ДОСТЪП

Републикански път ВЛГ 1331 /II-19, Копривлен-Садово/-Садово-Хаджидимово-/III-1907/- до гр. Хаджидимово, респективно манастир „Св. Георги Победоносец“

ВЛГ3336 /ВЛГ1330, Хаджидимово-Беслен/-Параклис Св.Димитър

ВЛГ3337 /ВЛГ1330, Хаджидимово-Беслен/ - Хаджидимовски манастир „Св.Георги Победоносец“

- Съществуващи трасета на туристически пътеки в границите на *геотопа*. Съществува две такива: едно до меандъра на р. Места в подножието на параклис „Св. Димитър“ в местност Св. Димитър и едно от манастир „Св. Георги Победоносец“ до параклис „Св. Димитър“ в м. Свети Димитър. Трасето на предлагания туристически маршрут, който да представя

Геотоп 2 ще ползва съществуващи пътища, конкретно:

BLG3336 /BLG1330,Хаджидимово-Беслен/-Параклис Св.Димитър

BLG3337 /BLG1330,Хаджидимово-Беслен/ -Хаджидимовски манастир „Св.Георги Победоносец“,

за да осигури достъп с велосипед, автомобил и пешеходен такъв до четирите ключови обекта в рамките на Геотоп 2:

Манастир „Св.Георги Победоносец“ – гр. Хаджидимово

Лозов масив в южно подножие на хълма при манастир „Св. Георги Победоносец“

Антична и средновековна крепост „Градище“ в местност Св. Димитър

Параклис „Св. Димитър“ в м. Св. Димитър над меандър на р. Места. осигуряващи достъп до водоемите над с. Блатска и язовир „Вельов рид“ при с. Абланица. Във връзка с тематичния фокус на геотоп 2. „Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“, трасето предлага:

- Възможност за наблюдение на специфична земеделска практика- лозарство, свързвана с култа към Дионис в Античността;
- Възможност за посещение на целогодишно действащ храм на християнското наследство – манастира „Св. Георги Победоносец“;
- Възможност за посещение и участие в общностни празници при параклис „Св. Димитър“ в местност Св. Димитър
- Възможност за посещение на антична и средновековна крепост „Градище“ м. Св. Димитър

Допълнителни възможности при посещение на Геотоп 2:

- Възможност за наблюдение на екстензивно пашуване като практика за поддържане на естествени планински пасбища и предотвратяване на самозалесяването им;
- Възможност за орнитологични наблюдения в контактната зона на Геотоп 2 с Геотоп 1.1. – площадка за наблюдение на птици при меандър на р.Места в местност Св. Димитър;

- Възможност за наблюдение на интересни и защитени растителни видове по протежение на маршрута, представящ Геотоп 2;
- Възможност за посещение на зоокът в гр. Хаджидимово и наблюдение на характерни за района видове – сърна, елен, заек, дива коза, каракачански кон, катерица, гургулица, гъска, както и неместни видове – пауни, лебеди, пони, алпака от Южна Америка и малко сиво кенгуру от Австралия.
- Избор за пешеходен или вело преход;

СТОПАНСКИ СЛОЙ

Хаджидимово. Основен дял в икономиката на гр. Хаджидимово има преработващата промишленост -69%, а делът на хотелиерството и ресторантьорските услуги и БНП е една 1%. (по данни на НСИ -2015 г.) В града функционират два хотела общ капацитет 70 легла, няколко къщи за гости и апартаменти под наем, с които общият капацитет на легло-местата достига 130. Настаняване се предлага и от манастира „Св. Георги Победоносец“, но не като икономическа дейност – за настаняване на поклонници. В рамките на урбанизираната част – гр. Хаджидимово: хотелиерство и ресторантьорство, преработваща промишленост, търговска дейност, строителство; в парковата зона, където се намира изкуственото езеро – предлагане на водни колела като допълнителна туристическа услуга; не са развити допълнителни услуги - предлагане на пешеходни и вело-преходи, отдаване под наем на велосипеди, на оборудване и екипировка за водни спортове, липсват услуги по презентиране на възможностите за туризъм – на място и онлайн и интерпретация на природните ресурси, свързани с тях. Липсва действащ туристически информационен център към настоящият момент. Такъв е бил създаден и е работел в периода 2007-2008 с финансиране от предприсъединителната програма ФАР ТГС/ИНТЕРРЕГ IIIA България-Гърция 2000-2006.

БИОРАЗНООБРАЗИЕ

РАСТИТЕЛНОСТ

В рамките на геотопа влизат предпланински територии с хълмист релеф. Климатичните и почвените условия са допринесли за формиране на своеобразна, специфична субсредиземноморска флора и фауна. Преобладава храстова растителност, представена от мъждрян, люляк, хвойна, леска, келяв габър и др. Има голямо разнообразие на тревиста растителност, както и няколко вида диви орхидеи.

Червено усойниче *Echium russicum*

Обикновена пърчовка *Himantoglossum caprinum*

Drepanocladus vernicosus

Vuxbaumia viridis

Блатно петльово перо *Gladiolus palustris*

Карпатска тоция *Tozzia carpathica*

ПТИЦИ

Зона Места 0002076 е в списъка на закона за биологичното разнообразие (ЗБР) като видове, нуждаещи се от специални природозащитни мерки. Зоната е със световно значение като представителна за средиземноморския биом. В нея има регистрирани 6 (шест) биомно ограничени вида:

- планински кеклик *Alectoris graeca*
- голям маслинов присмехулник *Hippolais olivetorum*
- белочела сврачка *Lanius nubicus*
- скална зидарка *Sitta neumayer*
- малко черноглаво коприварче *Sylvia melanocephala*
- червеногушо коприварче *Sylvia cantilans*.

Места 0002076 е и едно от местата с европейска значимост за опазването на дебелоклюнеста. чучулига *Melanocorypha calandra*, градинска овесарка *Emberiza hortulana*, ястребогушо коприварче *Sylvia nisoria* и бял щъркел

Ciconia ciconia в страната. Отделно от това зоната се използва редовно от мигриращи или зимуващи видове с висок природозащитен статус, които използват различни елементи от пространството в зоната, както и различни местообитания.

БОЗАЙНИЦИ:

Широкоух прилеп *Barbastella barbastellus*

Европейски вълк *Canis lupus*

Дългопръст нощник *Myotis capaccinii*

Трицветен нощник *Myotis emarginatus*

Голям нощник *Myotis myotis*

Средиземноморски подковонос *Rhinolophus blasii*

Южен подковонос *Rhinolophus euryale*

Голям подковонос *Rhinolophus ferrumequinum*

Малък подковонос *Rhinolophus hipposideros*

Подковонос на Мехели *Rhinolophus mehelyi*

Пъстър пор *Vormela peregusna*

Лалузер *Spermophilus citellus*

ЗЕМНОВОДНИ И ВЛЕЧУГИ:

Жълтокоремна бумка *Bombina variegata*

Шипобедрена костенурка *Testudo graeca*

Шипоопашата костенурка *Testudo hermanni*

Голям гребенест тритон *Triturus karelinii*

РИБИ:

Маришка мряна *Barbus plebejus*

Европейска горчивка Rhodeus sericeus amarus

БЕЗГРЪБНАЧНИ:

Ручеен рак Austropotamobius torrentium

Обикновен паракалоптенус Paracaloptenus caloptenoides

Кордулегастер Cordulegaster heros

Callimorpha quadripunctaria

Лицена Lycaena dispar

Офиогомфус Ophiogomphus cecilia

Полиоматус Polyommatus eroides

Обикновен сечко Cerambyx cerdo

Бръмбар рогач Lucanus cervus

ОБЕКТИ НА ИСТОРИЧЕСКОТО И КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО:

В границите на геотоп 2 е регистриран един археологически обект – Късноантична крепост в местността Св. Димитър, известна сред местното население с наименованието „Градище“.

Местоположение: Надморска височина: 511 m GPS координати: 41°30'20" С.Ш. и 23°53'07" И.Д.

(<http://www.bulgariancastles.com/bg/node/1494#overlay-context=bg/node/5631>)

Тракийска, късноантична и средновековна крепост Св. Димитър се намира на едноименния хълм, на 3 km югоизточно по права линия от центъра на град Хаджидимово. Разположена е на стръмно възвишение, доминиращо над околния терен, наричано “Св. Димитър” по името на едноименния параклис, изграден върху останките на античния обект. Регистрирани са и първоначални данни за обитаване на това място още през късната бронзова епоха. (XIV-XIII в.пр.н.е.), или ранната желязна епоха (края на XII-IX в.пр.н.е.). Към това време най-вероятно се отнася разкритият напречен

зид на западната крепостна стена. Крепостта е преизградена най-вероятно в края на V и началото на VI век, по времето на император Анастасий (491-518 г.), когато във Византия се наблюдава подем в крепостното строителство или по времето на Юстиан I (527-565 г.), когато се оформят основните отбранителни линии. Има форма на елипса и е разположена на 2 дка площ. Крепостните стени обграждат цялата площ като следват една затворена линия, съобразена с релефа на местността. Този начин на укрепване се прилага обикновено там, където възвишенията са стръмни, но не непреодолими за противника. Има останки от крепостни стени с височина 1-2 m, руини от 3 кули и крепостна църква (понастоящем върху основите ѝ е изграден параклис "Св. Димитър"). Фрагменти от строителна и битова керамика са от (IV-VI и XIII-XIV в.). Южно от възвишението, върху една тераса са останките от две крепостни стени (протейхизма), датиращи от времето на късната античност (IV-VI в.), запазени на места до 2 m височина. Външната е изградена от ломен камък, споен с хоросан смесен със счукана тухла. За лицевите части са използвани по-едри камъни, а вътрешността е блокаж. Към нея принадлежат две кули. Вътрешната крепостна стена е със спойка от бял хоросан. Крепостта е със статут на деклариран паметник на културата с предварителна категория "национално значение". В предприсъединителният период са извършени археологически проучвания, както и дейности по частична консервация и експониране *in situ* на част от западната стена и складови помещения при нея. Експонираните части и керамични съдове за съхранение на продукти за защитени от навеси с дървена конструкция и покривни площи. Поставени са и информационни табели за периодите на функциониране на крепостта, отделните помещения и експонираните на място елементи на движимото културно наследство. Голяма част от табелите са увредени вследствие на метеорологични въздействия и вандалски прояви, а подходът от пътя за параклис „Св. Димитър“ към експонираната част от археологическият обект се нуждае от цялостно подновяване, за да се избегне увреждане на непроучени участъци от терена в резултат на преминаване на посетителите. (Източници: Дремсизова- Нелчинова, Ц. Археологически паметници в Благоевградски окръг. София, 1987 М. Гърдев).

Манастир „Св. Георги Победоносец“- гр. Хаджидимово.

Местоположение: Построен на хълма край град Хаджидимово върху старо християнско светилище, манастирът е осветен през 1865 г.

Според старите анали на това място, още преди районът да попадне под османско иго, около 1290 година е построено християнско светилище, посветено на Св. Георги Победоносец. По-късно, около средата на 14-и век, храмът на няколко пъти е изгарян от османлиите, а впоследствие - изоставен и напълно забравен.

Преданието е съхранило следния разказ за построяването на храма:

На овчаря дядо Атанас Лазаров (българин) на сън му се явил един млад мъж, възседнал бял кон. Той му казал да започне разкопаването на могилката, на чието място по късно бил построен храм. Тя цялата била обрасла с разни храсталаци. Дядо Атанас не обърнал внимание на този сън и не започнал да копае. На следващата вечер сънят се повторил и това накарало стареца да го разкаже на своята баба (съпруга). Тя също не го взела на сериозно и като се понасмяла казала, че това си е негово внушение и не му разрешила да копае. На третата вечер младият мъж пак се явил и настоявал още на сутринта да започне работа. Като се разсъмнало дядо Атанас оставил овцете на бабата и се заловил за лопатата. Турците, които имали имот около тази могила, го видели и започнали да уговарят да се откаже от начинанието си. Макар да не отстъпвал, старецът видял, че не може да се разбере с тях и си отишъл. Вечерта младежът му се явил и му казал да не се бои от хората, които му пречат, защото ще бъдат заставени да отстъпят. Така окуражен дядо Атанас отново отишъл и се заловил за работа.

Турчинът, чиято нива, около 5-6 декара, била разположена от южната част на могилата, излязъл с воловете си да я изоре. Като видял, че на могилата се копае, отишъл да провери каква е работата. Щом разбрал, че тук ще става “вакъф” (църква, свещено място) така се разлютил, че по най-вулгарен начин изпъдил стареца, като си послужил дори с бой. Турчинът помислил, че е победил и се върнал спокойно на нивата си. През това време воловете му били легнали да почиват. Той ги подканил да станат, но те не

помръдвали. Започнал да ги бие, пак не стават. Турците, които му се притекли на помощ, се заинтересували, каква е причината такива хубави волове да не могат да се изправят на крака. Като разбрали, че е изпъдил гяурина и дори го е бил, не одобрили постъпката му. “Защото, - казвали те – шом този човек е дошъл тук да копае без никой да му плаща, тук вече има ръка Аллах (Господ)”. Накарали го да викне стареца да продължи работата си. Когато дядо Атанас се върнал, турчинът отишъл при воловете и още при първото подканяне животните се изправили, готови за работа. Слисаният турчин ги закарал в дома с, а нивата дарил на манастира. Това е първата подарена на манастира нива, която днес е негово владение (намира се под оградата, южно от църквата).

Повече никой не се опитал да попречи на разкопаването. Дошли дори помощниците и работата потръгнала След няколко дни дядо Атанас открил икона на св. Георги, която била напълно запазена. Това въодушевило всички. Присъединили се още помощници и за кратко време било издигнато параклисче, в чест на св. Георги. Дядо Атанас заедно с други българи от селото непрекъснато работели за неговото благоустрояване. То просъществувало около 15 години.

Архитектура и текущо състояние:

В архитектурно отношение Хаджидимовският манастир представлява комплекс от съборен храм, параклис „Св. Димитър“ и жилищни и стопански сгради. Последните са разположени северно и източно от черквата, така че ограждат обширно и добре поддържано дворно пространство, в чийто северен край се извисява мощната снага на вековен чинар.

По план манастирската черква „Св. Георги“ представлява трикорабна псевдо базилика с голяма полукръгла апсида и притвор от запад. До северната стена отвън е изградено отделно помещение – параклис, а до западната се издига висока камбанария. Северозападният ъгъл на черквата и параклисът са обгърнати с открита галерия (нартика).

Стените отвътре са били покрити със стенописи, които за съжаление са унищожени от пожара през 1979 г. Фреските са били дело на образописците

Теофил Минов и Георги Димитров и Мина Марков от с. Каракьой (днес в Гърция).

Във вътрешността олтарът е отделен от носа с красив дърворезбен иконостас. Част от иконите, които изгарят в пожара са били изписани през 1866-1870 г. от ръката на неврокопския зограф Серги Георгиев.

Най-голямата ценност на манастира е чудотворната икона на Св. Георги. Първоначално тя се пазела в олтара и не била изнасяна за поклонение. Така постепенно била забравена и не и се е отдавала особена почит. През 1961 г. по настояване на църковното настоятелство на манастира с председател Трифон Симидчиев, чрез Неврокопската митрополия била изпратена в БАН за изследване. Установено е, че същата датира от периода 1750 - 1800 г. На 6 май 1961 г. е върната в манастира и осветена от Неврокопския митрополит Пимен и изложена за поклонение. От тогава светинята е помогнала на неизброимо много хора, пристъпили към нея с отворена душа и вяра.

Манастирът е един от 10 художествените НКЦ в община Хаджидимово, всички без определена категория.

(Източници: Василиев, Асен. Български възрожденски майстори, София, 1965 г., стр. 286, 293, 308; Задание за изработване на ОУП на Община Хаджидимово, ПЛЕЙСМЕЙК“ ООД, стр. 33, ноември 2015 г)

Параклис „Свети Димитър“ в границите на недвижима културна ценност „Късноантична и средновековна крепост в м. Св. Димитър

Изграден е върху територията на обекта, в централната част на оградената площ през 60-те години на ХХ в., е изграден параклис. В края на 90-те години са построени обслужващи го постройки, пътеки, санитарен възел, навес и др. съоръжения. През 2001 г. са построени трапезария и път, водещ към параклиса, който е прерязал крепостната стена на паметника

(Източник: Задание за изработване на ОУП на Община Хаджидимово, ПЛЕЙСМЕЙК“ ООД, стр. 33, ноември 2015 г)

Регистрираните архитектурно-строителните НКЦ в община Хаджидимово са 32 на брой, като всички са без определена категория и на този етап не

притежават потенциал за превръщане в обекти за туристически или познавателни посещения.

Един е културният институт в обхвата на геотопа - Народно читалище "Яне Сандански - 1928" - гр. Хаджидимово.

Нематериално наследство – терени в границите на геопарка, свързани с фолклорни обреди и обичаи, с местни легенди, предания

- Легендата за чудотворната икона на манастира „Св. Георги Победоносец“ – гр. Хаджидимово
- Местност „Св. Димитър“ с едноименен параклис на 3 км югоизточно от града;
- Съвременни събития – терени в геопарка, свързани с провеждането на съвременни събития – пленери, фестивали, спортни състезания, др.
- Кукерски игри и най-дълга Новогодишна баница - 1 януари
- Трифон Зарезан – колективно зарязване на лозята в селищата западно и южно от Хаджидимово
- Тодоровден - състезание с коне в Хаджидимово Лазаруване в Хаджидимово
- Кукерски игри и най-дълга Новогодишна баница - 1 януари – централен градски площад;
- Трифон Зарезан – колективно зарязване на лозята в селищата западно и южно от Хаджидимово
- Тодоровден - състезание с коне в Хаджидимово
- Гергьовден - празник на Хаджидимово – градски площи манастир „Св. Георги Победоносец“

4. Определян на нуждата от подновяване на съществуващи обозначения, маркировка и информационни табели

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НУЖДТА ОТ ПОДНОВЯВАНЕ НА СЪЩЕСТВУВАЩИ ОБОЗНАЧЕНИЯ, МАРКИРОВКА И ИНФОРМАЦИОННИ ТАБЕЛИ И ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ПО ТРАСЕТАТА, представящи трите геотопа, от ремонт на компрометирани съществуващи съоръжения (заслони, беседки, съоръжения при водни обекти, на разрушени места за пикник, на панорамна площадка наблюдение на птици при меандър на р. Места в м. „Св. Димитър“)

За пълноценното представяне на ресурсите в трите геотопове, част от планирания Трансграничен воден геопарк по р. Места в българската му територия, са трасирани трасета за всеки един от геотоповете. При определяне трасетата за презентирание на геотоповете, наричани за краткост „маршрути“ в настоящия текст, са съблюдавани заложените изисквания и препоръки от Доклада за изпълнение на Етап 1:

Трасетата на маршрутите:

- да не създават конфликтност режими по охрана и опазване на територии по двете директиви по НАТУРА 2000 – за птиците и за местообитанията;
- да са съобразени с отстояния от местообитания, които гарантират необезпокояване и ненарушаване на наблюдаваните видове;
- да преминават изцяло през терени общинска собственост – съществуващи горски и земеделски пътища, в случая на геотоп 2 – използване на републиканска и общинска пътна мрежа до обектите в неговите граници;
- предлаганите подобрения на достъпа – пешеходен и за велосипеди – да предвиждат интервенции, които не водят до промяна на естествения ландшафт и не биха затруднили бъдещи проучвателски дейности в границата на геотоповете (отводнителни изкопи и насипни работи с инертен материал –каменно-трошена фракция);
- планирането и теренното изпълнение на дейностите да бъдат проведени по максимално щадящ и внимателен начин, като при поставянето на табели, изграждането на беседки и друга. подобна инфраструктура се следи постоянно на място да не се нанасят щети по терена извън пешеходните трасета. Това още повече трябва да се подчертае предвид факта, че за неинформираните работници терените наоколо могат да изглеждат маловажни и с дори ниска естетическа стойност, поради изградените в обществото стереотипи за стойност на зелената природа, свързвани с (декоративни) дървета и т.н. Затова е нужно на работниците и отговорните по веригата служители да бъде проведен съответен

инструктаж, както и да бъдат подлагани на постоянен текущ контрол, за да не се унищожат важни елементи от местообитанията, да не се унищожат гнезда на птици, или да се доведе до излишното им обезпокояване при теренните дейности.

- Изграждането на елементите на посетителската инфраструктура – беседки, поставяне на информационни и указателни табели по трасетата на маршрутите, на кей при язовир „Велън рид“, Абланица и обособяването на парко места да се извършва с материали и по неинванзивни към терените способности.
- Включването на градския воден парк в гр. Хаджидимово като елемент на Геотоп 1.1. да се оптимизира с добавянето на естествени природни елементи, позволяващи наблюдението на обичайни видове птици (поставяне на естествени каменни блокове в един от секторите на изкуственото езеро, където птици да могат да кацат за водопой). Това ще повиши значително образователната роля на парка и неговата туристическа атрактивност, като създаде и подходяща среда за други организми, свързани с водните хабитати, представяни в геопарка.
- Почистване на настоящи нерегламентирания замърсяване с битови и строителни отпадъци в участъци от трите маршрута и осъществяване на постоянен контрол за предотвратяване на нови такива.

ГЕОТОП 1.1. ВОДАТА - ИЗТОЧНИК НА ЖИВОТ ЗА ДИВАТА ПРИРОДА

С оглед несъздаване на конфликтност с местообитания на животински и растителни видове, трасето на маршрута, представящ Геотоп 1.1. е подбрано да използва съществуващи селскостопански и горски пътища, а в урбанизираната част от трасето (градски парк в Хаджидимово и гр. Хаджидимово – мост преди с. Блатска) изградената общинска и републиканска пътна инфраструктура. От друга страна, този подход дава възможност адаптиране на трасето при минимални интервенции в терена и минимални средства за тяхното изпълнение.

Достъпност.

С цел осигуряване на достъпност както за пешеходни, така и за велопреходи по трасето, представящо Геотоп 1.1., се предвиждат следните видове работи:

- Изкопни работи с дълбочина не повече от 30 см по трасето – с цел неговото изравняване и осигуряване на проходимост пеш и с велосипеди;

Изкопни работи за направа на отводнителни канавки, за предотвратяване ерозия на трасето от повърхностни води;

Направа на фундаменти за три броя туристически беседки и монтаж на стойки за паркиране на велосипеди – плитък изкоп, насип от едра и дребна каменна фракция и запечатваща суха посипка с цимент;

*Предвижда се да бъдат монтирани нови туристически беседки на мястото на съществувалите, но разрушени вече такива съответно: 1бр. на м. 250 от началото на трасето, започващо републикански път с Р Гърция 1 бр. при хълм югозападно от манастир Св. Георги Победоносец” 1 бр. в подножие на мост преди с. Блатска, на срещуположния бряг на местообитанията на пчелояди

Направа на фундамент панорамна площадка за наблюдение на птици: разкастриране на дървета и храсти
направа на кофраж за отливане на фундамент от брутobetон с размери 4 м x 3 м в скатния терен

Почистване на замърсени терени по трасето и прилежаща зони на разстояние 50 м. от двете му страни от нерегламентирано изхвърлени битови отпадъци и на терен при меандър на р. Места от нерегламентирано замърсяване;

Извозване та събрани отпадъци.

Специализирани туристически съоръжения.

Съгласно концепцията на проекта, ще бъдат доставени и монтирани основни елементи за отдих и рекреация по трасетата, представлящи трите геотопа.

По трасето на Геотоп 1.1. се предвижда да бъдат доставени и монтирани:

3 бр. беседки, всяка представляваща конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; оборудвана с пейки за сядане и маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху фундамент от каменно трошена настилка със запечатваща посипка от цимент.

- В непосредствена близост до беседката ще бъдат монтирани рами за паркиране на велосипеди – по 2 бр., всяка осигуряваща възможност за паркиране на 5 велосипеда.
- Изграждане на панорамна площадка от импрегниран дървен материал: носещи греди-колони, с височина на надземна част 4 м.; хоризонтална част с размери 4м x 3 м на височина 2,40 м от фундамента, стъпала за достигане на платформата, падащ капак тип "люк", който да обезопаси движението на стоящите на платформата, обезопасяващ парапет с височина 1,60 м. от външните краища на платформата; рамена в горната част на парапетите за монтиране на информационни табла (60 см x 20 см) за птици под ъгъл 45 градуса спрямо горната хоризонтална част на парапетите.

С оглед на факта, че по трасетата няма да има организирано сметосъбиране и сметоизвозване, не се предвижда доставка и поставяне на кошчета за отпадъци. Не се предвижда и организиране на места за барбекю и палене на огън по трасетата на пътеките с оглед на факта, че територията попада в преходната зона от умерено-континентален към средиземноморски климат и особено през пролетта, лятото и есента, когато се очаква най-голяма посещаемост. На самите беседки ще бъдат поставени предупредителни табели, приканващи туристите да пазят чистота, а опаковките от напитки и храна да прибират в раниците си и да изхвърлят в контейнерите в населените места.

Туристическа маркировка, информационни табели и предупредителни табели

При направения обход на трасето на Геотоп 1.1. бе установено, че се налага подновяване на туристическата маркировка предвид факта, че старата такава е била монтирана на върху неимпрегнирани дървени колове и дървени подложки, указващи посоката. Освен това, тя не е съобразена със сега действащия стандарт за туристическа маркировка на Български туристически съюз, влязъл в сила през 2007 г.

Туристическа маркировка

- ✓ По трасето за туристически преходи в рамките на Геотоп 1.1. се предвижда да бъдат поставени 6 указателни табели за трасе на маршрут 1 при подход от международен път за Р Гърция , 1 при разклон на селскостопански път при дъбова гора
1 бр. беседка на хълм югозападно от манастир „Св. Георги Победоносец” към манастира.

2 бр. в границите на град Хаджидимово – от манастир „Св. Георги Победоносец“ към градски парк и от градски парк в посока мост над река Места преди Блатска.

1 бр. от мост над река Места преди Блатска за посока към северозападния скат на хълм при местност „Св. Димитър“.

1бр. при кръстопът на сескостопански път и начало на крайречен горски път по п. Места – за посока меандър на р. Места в подножие на параклис „Св. Димитър“ в м. „Св. Димитър“.

Спецификация: метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. По стандарт на БТС за туристическа маркировка, двуезични - на български и на английски език.

- ✓ Маркерни табели за туристическото трасе – 15 бр., по стандарт на БТС за туристическа маркировка; размери 10 см x15 см, жълта основа, среден кант с цвета на трасето.

Те се поставят в участъците между указателните табели, на отстояние осигуряващо на туриста пряка видимост от едната до следващата маркерна табела;

Спецификация: метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал.

- ✓ Маркерни табели за обозначаване на вело-проходимост на туристическото трасе - 15 бр., по стандарт на БТС за туристическа маркировка;

Спецификация метална основа , размер 10см x 15 см, цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал (при използване на същата метална тръба, на която е маркирана маркерната табела за трасе).

- ✓ Предупредителни табели- монтирани върху метални колове с поцинковано покритие, с текстова част върху твърда подложка, защитена с водоустойчиво покритие и защита от UV - лъчи :

1. "Забранено паленето на огън", "Пазете чисто трасето на маршрута - прибирайте опаковки от храни и напитки в раниците си" - при двете беседки в участък от международен път за Гърция до манастир "Св. Георги Победоносец" - 2бр. ; двуезични – на български и на английски език;

2. "Забранено паленето на огън", "Пазете чисто речното корито и крайбрежната зона- прибирайте опаковки от храни и напитки в раниците си", "Не безпокойте гнездящите в крайречната зона птици" - при беседка до мост над Места в посока с. Блатска – 1 бр.; двуезични – на български и на английски език;

3 . "Неохраняема зона - къпането забранено" и "Паленето на огън забранено!" в участък от мост към р. Блатска до меандър на места в

подножието на параклис "Св. Димитър"- Збр.; двуезични – на български и на английски език;

✓ Информационни табели

Информационни табла 6 бр (по 2 , на английски и български език, монтирани двустранно на всяка носеща конструкция);

Спецификация:

Мин. размер на информационната част - h 100см, L -140 см, дървена конструкция, надземна част на носещи греди h 220 см, греда 10 x 10 см, козирка за предпазване от дъжд, дърво импрегнирано, твърда подложка за информационната част, пълноцветен печат върху водо-и слънцеустойчиво фолио, на два езика - български и английски. Монтаж на информационната част двустранно – на български език със снимков материал от едната страна, на английски език с идентичен снимков материал от българската част – от другата страна.

Местоположение на монтаж:

2 бр – 1 на български и 1 на английски език при беседка 1 на хълм до отбивка от международен път за Р Гърция в началото на трасе на Геотоп 1.1., съдържа информация и снимков материал за растителни видове и местообитания, карта на геотоп 1.1 и на трасето на маршрута;

2бр. при беседка 2 югозападно от манастир „Св. Георги Победоносец” ; съдържа информация и снимков материал за растителни видове и местообитания, карта на геотоп 1.1 и на трасето на маршрута;

2бр. - – 1 на български и 1 на английски език - при беседка на р. Места при мост за с. Блатска; съдържа информация и снимков материал за местообитания на птици и интересни за наблюдение птици, карта на геотоп 1.1 и на трасето на маршрута.

Изработка и монтаж на информационни табла за панорамна площадка за наблюдение на птици - 4 бр: всяко с ширина 60 см, дължина 200 см, твърда подложка от неръждаем материал, пълноцветен печат върху водо и UV устойчиво фолио; съдържание на таблата- визуализация на видове птици за наблюдение и пояснителен текст на български и английски език.

ГЕОТОП 1.2. ВОДАТА КАТО ЧАСТ ОТ ЕЖЕДНЕВИЕТО, ПОМИНЪКА И РАЗВЛЕЧЕНИЯТА В СЪВРЕМЕННИЯ ЖИВОТ НА ХОРАТА

С оглед несъздаване на конфликтност с местообитания на животински и растителни видове, трасето на маршрута, представящ Геотоп 1.2. е избрано да използва съществуващи селскостопански, а в урбанизираната част от трасето (градски парк в Хаджидимово мост преди с. Блатска-разклон за селскостопански път за Водоем над с. Блатска – с. Абланица) изградената общинска и републиканска пътна инфраструктура. От друга страна, този подход дава възможност за адаптиране на трасето при минимални интервенции в терена и минимални средства за тяхното изпълнение.

Достъпност.

С цел осигуряване на достъпност както за пешеходни, така и за вело-преходи по трасето, представящо Геотоп 1.2., се предвиждат следните видове работи:

- Изкопни работи с дълбочина не повече от 30 см по трасето с цел неговото изравняване и осигуряване на проходимост пеш и с велосипеди - касае основно селскостопанския път от разклон за параклис „Св. Димитър” до водоем над с. Блатска;
- Изкопни работи за направа на отводнителни канавки, за предотвратяване ерозия на трасето от повърхностни води;
- Направа на фундамент за туристически беседки а и за монтаж на стойки за паркиране на велосипеди в градски парк в гр. Хаджидимово и при водоем северно от с. Абланица – плитък изкоп, насип от едра и дребна каменна фракция и запечатваща суха посипка с цимент;
- Адаптиране на част от изкуствено езеро в парк в гр. Хаджидимово за провеждане на образователни занимания и наблюдения на обичайни за района птици. Постигане на обитаемост на средата в адаптираната част - поставяне на камъни/скални късове за кацане и водопой на птици;
- Изграждане на зона за достъп до язовир „Вельов рид” в с. Абланица: Изготвяне на проект за зона за достъп до езерото с лодки от шосе в с. Абланица към бряг на язовир "Вельов рид":

- Обособяване на три паркоместа за леки МПС и определяне на зона за паркиране на велосипеди
- Поставяне на вертикална и хоризонтална пътна сигнализация
- Конструктивен проект за изграждане на кей за достъп до езерото с лодки
- Проект за временно съоръжение за съхранение на лодките в активния туристически сезон
- Насип да подравняване на терен за парко места и временна постройка за съхраняване на лодки;
- Доставка на 3 пейки за зона за достъп до водоем при с. Абланица
- Почистване на замърсени терени по трасето и прилежаща зони на разстояние 50 м. от двете му страни от нерегламентирано изхвърлени битови отпадъци и на терен при микроязовир „Вельов рид” – с. Абланица от нерегламентирано замърсяване;
- Извозване на събраните отпадъци.

Специализирани туристически съоръжения.

Съгласно концепцията на проекта, ще бъдат доставени и монтирани основни елементи за отдих и рекреация по трасетата, представящи трите геотопа.

По трасето на Геотоп 1. 2. се предвижда да бъдат доставени и монтирани:

- 1 бр. беседка велосипеда в общински парк в гр. Хаджидимово, представляваща конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; оборудвана с пейки за сядане и маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху фундамент от каменно трошена настилка със запечатваща посипка от цимент.
- Доставка и монтаж на рами за паркиране на велосипеди – по 2 бр., всяка осигуряваща възможност за паркиране на 5 велосипеда в градски парк при изкуственото езеро в гр. Хаджидимово
- 1 бр. беседка при водоем северно от с. Блатска, представляваща конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; оборудвана с пейки за сядане и маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху фундамент от каменно трошена настилка със запечатваща посипка от цимент.
- Изграждане на зона задостъп до язовир „Вельов рид” – с. Абланица:

- Изграждане на кей за достъп с лодки при язовир „Вельов рид” в с. Абланица - от импрегниран с водоустойчиви покрития дървен материал, с товароносимост 1 тон; Размери на дървената конструкция на кея - L 12 m, S -6 m.;
- Обособяване на три парко-места за автомобили и доставка и монтаж на рами за паркиране на велосипеди – по 2 бр., всяка осигуряваща възможност за паркиране на 5 велосипеда
- Поставяне на вертикална и хоризонтална пътна сигнализация за регулиране на достъпа от републиканска пътно мрежа до кея за лодки и обособените паркоместа;
- Изграждане на временно съоръжение за съхранение на лодките в активния туристически сезон;
- Доставка и монтаж на 3 бр. пейки за зона за рекреация при кей на язовир „Вельов рид”, с. Абланица

С оглед на факта, че по трасето от Републикански път с. Блатска – с. Абланица до водоем над с. Блатска няма да има организирано сметосъбиране и сметоизвозване, не се предвижда доставка и поставяне на кошчета за отпадъци. Обслужването на сметосъбирането и сметоизвозването при обекти градски парк – гр. Хаджидимово и язовир „Вельов рид” – с. Абланица ще се извършва като част от обслужването на населените места.

Не се предвижда и организиране на места за барбекю и палене на огън по трасетата на пътекит с оглед на факта, че територията попада в преходната зона от умерено-континентален към средиземноморски климат и особено през пролетта, лятото и есента, когато се очаква най-голяма посещаемост. На самите беседки ще бъдат поставени предупредителни табели, приканващи туристите да пазят чистота, а опаковките от напитки и храна да прибират в раниците си и да изхвърлят в контейнерите в населените места.

Туристическа маркировка, информационни табели и предупредителни табели

При направения обход на трасето на Геотоп 1.2. бе установено, че се налага подновяване на туристическата маркировка предвид факта, че старата такава е била монтирана върху неимпрегнирани дървени колове и дървени подложки, указващи посоката. Освен това, тя не е съобразена със сега

действащия стандарт за туристическа маркировка на Български туристически съюз, влязъл в сила през 2007 г.

В рамките на трасето на геотопа се доразвиват елементи на туристическата инфраструктура – кей за достъп до микроязовир в с. Абланица и зона за водопой на птици в изкуствено езеро в парк в гр. Хаджидимово. Целта е новите елементи да осигурят възможност за провеждане на образователни занимания с деца и възрастни за повишаване информираността на местните хора и туристите за значимостта на видовете, които могат да се наблюдават в рамките на геотоповете

Туристическа маркировка

- ✓ По трасето за туристически преходи в рамките на Геотоп 1.2. се предвижда да бъдат поставени 8 указателни табели за трасе на маршрута

1 бр. - от градски парк в Хаджидимово към с. Блатска;

1 бр. преди мост над р. Места в посока с. Блатска;

1 бр. от площад в с. Блатска в посока параклис „Св. Димитър“;

1 бр. от отбивка от републикански път с. Блатска – с. Абланица за водоем северно над с. Блатска;

3бр. в участък от отбивка от републикански път с. Блатска – с. Абланица;

1 бр. преди кръстовище в с. Блатска към зоната за достъп до язовир „Вельов рид“.

Спецификация: метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. По стандарт на БТС за туристическа маркировка, двуезични - на български и на английски език.

- ✓ Маркерни табели за туристическото трасе 10 бр., по стандарт на БТС за туристическа маркировка; размери 10 см x15 см, жълта основа, среден кант с цвета на трасето.

Те се поставят в участъците между указателните табели, на отстояние осигуряващо на туриста пряка видимост от едната до следващата маркерна табела и са предназначени за участъка от трасето по селскостопански път от отбивка от републикански път с. Блатска – с. Абланица за параклис „Св. Димитър и водоем северно над с. Блатска ;

Спецификация: метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал.

- ✓ Маркерни табели за обозначаване на вело-проходимост на туристическото трасе - 10 бр., по стандарт на БТС за туристическа маркировка;

Спецификация метална основа , размер 10см x 15 см, цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал (при използване на същата метална тръба, на която е маркирана маркерната табела за трасе).

- ✓ Предупредителни табели- монтирани върху метални колове с поцинковано покритие, с текстова част върху твърда подложка, защитена с водоустойчиво покритие и защита от UV - лъчи :

1 "Влизането на хора във изкуственото езеро - строго забранена!" и "Забранено къпането в изкуственото езеро" в градски парк в Хаджидимово - 1 бр.; двуезични – на български и на английски език;

2."Неохраняем водоем - къпането строго забранено", "Паленето на огън забранено!" , "Не безпокойте водоплаващите птици във водоема! "при беседка до водоем и при източна част на водоем над с. Блатска - 3бр.; двуезични – на български и на английски език;

3 . "Неохраняема водоем- къпането строго забранено", "Паленето на огън забранено!" , "Не безпокойте водоплаващите птици! Пазете растителността във водоема!" и "Пазете водните площи и крайбрежната зона чисти - приберете опаковките от храни и напитки в раниците си!" при кей до язовир „Вельов рид” в с. Абланица и при инфо-табло в северната част на същия водоем - 3бр. двуезични – на български и на английски език.

Информационни табели

Информационни табла - мин размер h 100см, L -140 см, дървена конструкция, надземна част на носещи греди h 220 см, греда 10 x 10 см, козирка за предпазване от дъжд, дърво импрегнирано, твърда подложка за информационната част, пълноцветен печат върху водо-и слънцеустойчиво фолио, на два езика - български и английски

3 бр. - при воден парк в гр. Хаджидимово

1 бр. съдържа информация за и карти на трите геотопа и трасетата в техните граници

1бр. – с информация и снимков материал за обичайни видове птици, които могат да бъдат наблюдавани в създадената зона за водопой в изкуственото езеро

1 бр. – с информация за дървесни видове и растения, част от парковото оформление

1 бр. при р. Места при мост преди с. между Блатска – информация и снимков материал за местообитания на пчелояд и за рибни видове в тази част от течението на р. Места

1 бр. при водоем над параклис „Св. Димитър” , северно от с. Блатска информация за пасища и растителен състав, в това число интересни за наблюдение видове, практики на екстензивно животновъдство;

1 бр. при язовир „Вельов рид” на входа на с. Абланица – информация за водоплаващи гнездящи и прелетни птици, рибно разнообразие в изкуствени водоеми

ГЕОТОП 2: „МЕСТА ЗА ПОКЛОНЕНИЕ И ДУХОВНОСТ ОТ АНТИЧНОСТТА ДО НАШИ ДНИ“

Достъпност.

С цел осигуряване на достъпност както за пешеходни, така и за вело-преходи по трасето, представящо Геотоп 2., се предвиждат следните видове работи:

- Направа на фундамент за монтиране на туристическа беседка и съоръжение за паркиране на велосипеди при зоопарк - гр. Хаджидимово; фундаментът, както и доставената беседка, ще бъдат разположени в границите на общинския зоопарк, където ще предоставя под наем на туристи закупените по проекта велосипеди за преходи по трите трасета на трите геотопа. Персоналът на зоопарка ще обслужва желаещите да наемат велосипеди като така ще се гарантира устойчивост на предлаганата услуга.
- рехабилитация на пътека за подход от паркинг при параклис „Св. Димитър” до социализирания исторически обект към „Антична крепост”;
- Направа на фундаменти за монтаж на 2 стойки за паркиране на 10 велосипеда при параклис "Св. Димитър" над меандър на р. Места; Обектът е съществуващ но подходът към него от паркинга към параклиса е силно затревен и представлява опасност за посетителите на античната крепост. Затова се предвижда той да бъде рехабилитиран като се оформи легло на пътеката с плътък изкоп , поставят се странични ограничители от двете страни от импрегниран дървен материал и напречни за задържане

на посиката от дребна каменна фракция, които ще се закрепят с метални клинове;

- Почистване на терен при параклис "Св. Димитър" до завой на пресевна от нерегламентирано замърсяване
- Извозване та събрани отпадъци.

Специализирани туристически съоръжения.

По трасето на Геотоп 2. се предвижда да бъдат доставени и монтирани:

- 1 бр. беседка при Зоопарк гр. Хаджидимово:-Конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху солиден фундамент ат каменно-трошена настилка със запечатваща посипка от сух цимент.
- В непосредствена близост до беседката ще бъдат монтирани рами за паркиране на велосипеди – по 2 бр., всяка осигуряваща възможност за паркиране на 5 велосипеда.

С оглед на факта, че по трасетата няма да има организирано сметосъбиране и сметоизвозване, не се предвижда доставка и поставяне на кошчета за отпадъци.

Туристическа маркировка, информационни табели и предупредителни табели .

При направения обход на трасето на Геотоп 2 бе установено, че се налага подновяване на туристическата маркировка предвид факта, че старата такава е била монтирана върху неимпрегнирани дървени колове и дървени подложки, указващи посоката. Освен това, тя не е съобразена със сега действащия стандарт за туристическа маркировка на Български туристически съюз, влязъл в сила през 2007 г.

Туристическа маркировка

- ✓ По трасето за туристически преходи в рамките на Геотоп 2. се предвижда да бъдат поставени 11 указателни табели за трасе на маршрут
6 броя от Зоопарк до параклис „Св. Димитър”
1бр. при зоопарк в гр. Хаджидимово като начална точка за маршрута

- 1 бр. при кръстопът до лозови насаждения
- 1 бр. при кръстопът на селскостопански път и общински път за село Петрелик
- 1 бр. при пресичане на общински път за с. Петрелик при отбивка за Пресевна база
- 1 бр. при отклонение да параклис „Св. Димитър“;
- 1 бр. от паркинг в подножие на параклиса в посока пешеходен достъп до параклис „Св. Димитър“ в местност „Св. Димитър“.

За туристите достигащи до параклис „Св. Димитър“ по трасе на геотоп 1.1. завършващо с панорамната площадка за наблюдение на птици при меандъра на р. Места, които желаят да продължат с преход в обратната посока на трасето на геотоп 2. До зоопарк в гр. Хаджидимово ще бъдат поставени 5 указателни табели :

- 1 бр. при панорамна площадка за наблюдение на птици, разположена в подножието на параклиса
- 1бр. на селскостопански път в посока Пресевна
- 1 бр. при пресичане на път от Пресевна с общински път за с. Петрелик
- 1 бр. при кръстопът на общински път за село Петрелик и селскостопански път при лозови насаждения
- 1 бр. при кръстопът до лозови насаждения

Спецификация: метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. По стандарт на БТС за туристическа маркировка, двуезични - на български и на английски език.

- ✓ Маркерни табели за туристическото трасе – 10 бр., по стандарт на БТС за туристическа маркировка; размери 10 см x15 см, жълта основа, среден кант с цвета на трасето.

Те се поставят в участъците между указателните табели, на отстояние осигуряващо на туриста пряка видимост от едната до следващата маркерна табела;

Спецификация: метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал.

- ✓ Маркерни табели за обозначаване на вело-проходимост на туристическото трасе - 10 бр., по стандарт на БТС за туристическа маркировка;

Спецификация метална основа , размер 10см x 15 см, цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал (при използване на същата метална тръба, на която е маркирана маркерната табела за трасе).

- ✓ Предупредителни табели- монтирани върху метални колове с поцинковано покритие, с текстова част върху твърда подложка, защитена с водоустойчиво покритие и защита от UV - лъчи :

1. " Предупредителни табели- монтирани върху метални колове с поцинковано покритие, с текстова част върху твърда подложка, защитена с водоустойчиво покритие и защита от UV - лъчи :

1. За пазене на съоръженията и експонатите на открито при обект "Калето" в подножието на параклис "Св. Димитър" - 1 бр.;
2. "Пазете чисто - изхвърляйте боклука само в контейнерите за смет или го приберете в раниците си!" - 1бр и "Реката е дом на гнездящи и прелетни птици - не ги безпокойте!" -1 бр .при паркинг на параклис „Св. Димитър“;

- ✓ Информационни табели

Информационни табла 3 бр.

Спецификация:

1 бр. при изходна точка за маршрута в подножие на Манастир "Св. Георги Победоносец";

1 бр. при параклис "Св. Димитър" над късноантична крепост ;

1 бр. при лозови насаждения с информация за виното и култа към Дионис по тези земи.

Спецификация:

мин размерна информационната част h 100см, L -140 см, дървена конструкция, надземна част на носещи греди h 180 см, греда 10 x 10 см, козирка за предпазване от дъжд, дърво импрегнирано, твърда подложка за информационната част, пълноцветен печат върху водо-и UV-устойчиво фолио, на два езика - български и английски (информация за природния/исторически/религиозен обект обект, карта на геотопа и маршрута на трасето.

Подмяна на частично и изцяло увредени увредени информационни табла при археологически обект "Късноантична крепост" в подножие на параклис "Св. Димитър"

Подмяната ще бъде извършена при демонтаж на повредените такива при археологическия обект, новите ще са изработени в същия дизайн като предишните и върху олекотена PVC основа, която позволява монтажа им върху защитните конструкции над археологическите разкрития. Текстовете и снимковия материал ще бъдат предоставени от Община Хаджитимово, която е бенефициент на проекта за първоначална социализация на археологически обект „Антична крепост” в предприсъединителния период на България.

ДОСТАВКИ НА ОБОРУДВАНЕ И МАТЕРИАЛИ ЗА ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО:

Във връзка с новите допълнителни дейности и услуги, които ще се предлагат на туристите посещаващи геотоповете по р. Места, се предвижда закупуване на следното оборудване и материали:

- Доставка на 10 броя планински колелета (5 броя Mountain Bike (Fem) 26" 5 и на 5 броя Mountain Bike (Male) 26")

Те ще се предоставят под наем на туристи, желаещи да извършват велопреходи по трасетата на геотоповете, а обслужването им ще се осъществява от персонала на Зоопарка в гр. Хаджидимово, където ще бъдат съхранявани колелетата. Приходите от наем ще се използват поддръжка на закупените колелета, а при нарастване на търсенето на услугата – за закупуване на допълнителни такива.

- Доставка на 3 бр. каяк Grapper Duo: Отворен тип универсален семеен 2+1 - риболовен каяк оборудван с всичко необходимо за използване предимно в тандем или от семейство, като съчетава възможностите за отдих и туризъм с възможности за риболов.

Каяците ще се използват за предлагане на допълнителни услуги на туристите посещаващи язовир „Вельов рид” в с. Абланица, крайна точка на туристическото трасе в рамките на Геотоп 1.2. С тях туристите ще могат да влизат в язовира за да наблюдават рибни видове или водоплаващи птици, или просто за разходка и с цел риболов. През активния летен сезон ще се съхраняват във временното съоръжение, изградено по проекта в зоната за достъп до язовира, а в неактивния зимен сезон ще се прибират за съхранение в сграда на Кметство – с. Абланица.

- Доставка на лъкове за начинаещи 5 бр., Доставка на мишена за стрелба с лък, клас професионален – 1 бр., на хартиени мишени за стрелба с лък (120cm x 128cm) – 10 бр. и на компаси – 10 бр.

Мишената за стрелба с лък ще бъде монтирана в съседство със зоопарка в гр. Хаджидимово, за да се гарантира опазването и от кражба и вандалски прояви. Лъковете, компасите и сменяемите хартиени мишени ще се съхраняват в складовата сграда на зоопарка, чийто персонал ще ги

предоставя за ползване от желаещите туристи, преминаващи по трасетата на Геотоп 1.1. и Геотоп 2.

Закупеното по проекта оборудване и рехабилитираните трасета на туристически маршрути в границите на геотоповете ще бъдат използвани и при провеждане на информационно-образователните инициативи в рамките на проекта за представители на местната общност – деца и ученици, представители на обекти за настаняване.

Подробните технически спецификации за видовете работи, съоръженията и доставките са включени в част 5 на настоящия Доклад.

5. Количествени сметки

ИНДИКАТИВНА КОЛИЧЕСТВЕНА СМЕТКА "ДОСТЪП ГЕОТОП 1.1."

Видове работа по трасе на селскостопански път	л. метри	ширина	площ	вис.-едра	вис.-древна	Обем-едра	Обем-древна	Сум. Обем
Насип	3	2,5	7,5	0,2	0,1	1,5	0,75	2,25
Насип	4	2	8	0,2	0,1	1,6	0,8	2,4
Насип	8	3	24	0,2	0,1	4,8	2,4	7,2
Насип	9	3	27	0,2	0,1	5,4	2,7	8,1
Насип	6	2,5	15	0,2	0,1	3	1,5	4,5
Насип	10	3	30	0,2	0,1	6	3	9
Насип	2,5	2	5	0,1	0,1	0,5	0,5	1
Насип	8,5	2	17	0,2	0,1	3,4	1,7	5,1
Насип	18	0,3	5,4	0,2	0,1	1,08	0,54	1,62
Насип	4	2	8	0,1	0,1	0,8	0,8	1,6
Насип	58	0,5	29	0,4	0,1	11,6	2,9	14,5
Профили	л. метри	ширина	площ	дълбочина				Сум. Обем
Изкоп	9	2	18	0,2				3,6
Изкоп	20	2	40	0,3				12
Изкоп	36	2	72	0,3				21,6
Изкоп	35	2	70	0,3				21

Вид работа	л. метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
Направа на фундаменти (3 бр.) за монтиране на туристически беседки и съоръжение за паркиране на велосипеди								
изкоп за фундамент	8	4	32	0,5	0	16	0	16
насип (едра каменна фракция- h 35см, дребна каменна фракция h 15 см) , дълбочина 50 см; запечатваща посипка сух цимент	8	4	32	0,35	0,15	11,2	4,8	16
Доставка и монтаж на 2 стойки за паркиране на 10 велосипеда при турист. беседка: Подходящи за всички видове велосипеди с широчина на гумата от 35 до 55 мм. Патентованата форма на държача предотвратява повреждането на джантите и спиците на велосипеда и гарантира отличната му стабилност. Изработен от тръби с Ø 16 мм и квадратен профил 30 мм. Обработка на повърхността – галванично поцинковане, което гарантира предпазването от корозия. Отвори за захващане към земята. размери (мм)1320 x 330 x 360								
Направа на фундамент за монтиране на туристическа беседка и съоръжение за паркиране на велосипеди:								

Вид работа	л. метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
изкоп за фундамент	8	4	32	0,5	0	16	0	16
насип (едра каменна фракция- h 35см, дребна каменна фракция h 15 см) , дълбочина 50 см; запечатваща посипка сух цемент	8	4	32	0,35	0,15	11,2	4,8	16
доставка и монтаж на 2 стойки за паркиране на 10 велосипеда при турист. беседка: Подходящи за всички видове велосипеди с широчина на гумата от 35 до 55 мм. Патентованата форма на държача предотвратява повреждането на джантите и сплиците на велосипеда и гарантира отличната му стабилност. Изработен от тръби с Ø 16 мм и квадратен профил 30 мм. Обработка на повърхността – галванично цинкуване, което гарантира предпазването от корозия. Отвори за захващане към земята. размери (мм)1320 x 330 x 360								
Направа на фундамент панорамна площадка за наблюдение на птици:								
ракастриане на дървета и храсти	20	5	100					100
направа на кофраж за отливане на фундамент от брутobetон с размери 4 м x 3 м в скатния терен	4	3	12					

Вид работа	л. метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
Изграждане на панорамна площадка от импрегниран дървен материал: носещи греди-колони, с височина на надземна част 4 м.; хоризонтална част с размери 4м x 3 м на височина 2,40 м от фундамента, стъпала за достигане на платформата, падащ капак тип "люк", който да обезопаси движението на стоящите на платформата, обезопасяващ парапет с височина 1,60 м. от външните краища на платформата; рамена в торната част на парапетите за монтиране на информационни табла (60 см x 200 см) за птици под ъгъл 45 градуса спрямо горната хоризонтална част на парапетите								

Вид работа	л. метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
Почистване на замърсени терени по трасето и прилежаща зони на разстояние 50 м. от двете му страни от нерегламентирано изхвърлени битови отпадъци - L 1500 м x S100 м (м кв.м.)	4400	100	440000					440000
Почистване на терен при меандър на р. Места от нерегламентирано замърсяване	500	20	10000					10000
извозване та събрани отпадъци	20000	0	0					20000

ИНДИКАТИВНА КОЛИЧЕСТВЕНА СМЕТКА "ДОСТЪП ГЕОТОП 1.2.

Подобряване достъпа по трасе на пътека в Геотоп 1.2.: градски парк Хаджидимово - мост при р. Места - параклис "Св. Димитър" - с- Блатска - до водоем за поливни нужди северно от параклиса - Язовир "Вельов рид

Вид работа	л.метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
Почистване на крайпътна канавка - изкоп дълбочина 50 см, ширина 50 см; L 5 м.	5	0,5	2,5	0,5				1,25
поставяне на бетонна тръба Ф 100 см	5							5
насип дребна фракция върху тръби	5	0,5	2,5		0,2		0,5	0,5
насип (едра каменна фракция- h 30см, дребна каменна фракция h 15 см) L 12 м x 2,50 м. , дълбочина 45 см, запечатваща посипка сух цимент	12	2,5	30	0,3	0,15	9	4,5	13,5
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 12 м x 2,50 м. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	12	2,5	30	0,2	0,1	6	3	9
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 10 м x 2,50 м. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	10	2,5	25	0,2	0,1	5	2,5	7,5
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 10 м x 2,50 м. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	10	2,5	25	0,2	0,1	5	2,5	7,5
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 10 м x 2,50 м. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	10	2,5	25	0,2	0,1	5	2,5	7,5

Вид работа	л.метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 12 м x2,50 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	12	2,5	30	0,2	0,1	6	3	9
насип (едра каменна фракция- h 10см, дребна каменна фракция h 10 см) L 3 м.х 2,50 т. , дълбочина 20 см; запечатваща посипка сух цимент	3	2,5	7,5	0,1	0,1	0,75	0,75	1,5
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 11 м.х 2,50 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	11	2,5	27,5	0,2	0,1	5,5	2,75	8,25
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 9 м. х 2,50 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	9	2,5	22,5	0,2	0,1	4,5	2,25	6,75
изкопни работи - направа на отводнителна канавка изкоп 30 см-х 30 см,L 30 м	30	0,3	9	0,3	0	2,7	0	2,7
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 20 м. х 1,00 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	20	1	20	0,2	0,1	4	2	6
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 5 м. х 2,50 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	5	2,5	12,5	0,2	0,1	2,5	1,25	3,75
изкопни работи - направа на отводнителна канавка изкоп 30 см-х 30 см,L 2 м	2	0,3	0,6	0,3	0	0,18	0	0,18
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 20 м. х 1,50 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	20	1,5	30	0,3	0,1	9	3	12

Вид работа	л.метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 25 м. х 1,00 м. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	25	1	25	0,2	0,1	5	2,5	7,5
изкопни работи - направа на отводнителна канавка изкоп 30 см-х 30 см,L 2 м	30	0,3	9	0,3	0	2,7	0	2,7
изкопни работи - направа на отводнителна канавка вляво, изкоп 30 см-х 30 см,L 15м	15	0,3	4,5	0,3	0	1,35	0	1,35
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 15 м. х 1,50 м. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	15	1,5	22,5	0,2	0,1	4,5	2,25	6,75
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 20 м. х 1,50 м. , дълбочина 20 см; запечатваща посипка сух цимент	20	1,5	30	0,2	0,1	6	3	9
изкопни работи - направа на откоп за отлив на повърхностна вода - изкоп 30 см-х 30 см,L 5 м	5	0,3	1,5	0,3	0	0,45	0	0,45
изкопни работи - направа на откоп за отлив на повърхностна вода - изкоп 30 см-х 30 см,L 10 м	10	0,3	3	0,3	0	0,9	0	0,9
изкопни работи - направа на откоп за отлив на повърхностна вода - изкоп 30 см-х 30 см,L 2 м	2	0,3	0,6	0,3	0	0,18	0	0,18
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 3м. х 2,50 м. , дълбочина 35 см; запечатваща посипка сух цимент	3	2,5	7,5	0,2	0,1	1,5	0,75	2,25
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 20 м. х 1,50 м. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	20	1,5	30	0,2	0,1	6	3	9
изкопни работи - направа на откоп за отлив на повърхностна вода - изкоп 30 см-х 30 см,L 2 м	2	0,3	0,6	0,3	0	0,18	0	0,18

Вид работа	л.метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
изкопни работи - направа на откоп за отлив на повърхностна вода - изкоп 30 см-х 30 см, L 4 м	4	0,3	1,2	0,3	0	0,36	0	0,36
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 10 м. х 2,50 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	10	2,5	25	0,2	0,1	5	2,5	7,5
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 11м. х 2,50 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	11	2,5	27,5	0,2	0,1	5,5	2,75	8,25
насип (едра каменна фракция- h 20см, дребна каменна фракция h 10 см) L 12м. х 2,50 т. , дълбочина 30 см; запечатваща посипка сух цимент	12	2,5	30	0,2	0,1	6	3	9
Направа на фундамент за монтиране на туристическа бедедка и съоръжение за паркиране на велосипеди:								
изкоп за фундамент	8	4	32	0,5	0	16	0	16
насип (едра каменна фракция- h 35см, дребна каменна фракция h 15 см) , дълбочина 50 см; запечатваща посипка сух цимент	8	4	32	0,35	0,15	11,2	4,8	16
доставка и монтаж на 2 стойки за паркиране на 10 велосипеда при турист. беседка при водоем над с. Блатска: да са подходящи за всички видове велосипеди с ширина на гумата от 35 до 55 мм. Изработен от тръби с Ø 16 мм и квадратен профил 30 мм. Обработка на повърхността – галванично цинкуване, което гарантира предпазването от корозия. Отвори за захващане към земята. размери (мм) 1320 x 330 x 360								

Вид работа	л.метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
Почистване на замърсени терени по трасето и прилежаща зони на разстояние 50 м. от двете му страни от нерегламентирано изхвърлени битови отпадъци - L 1500 м x 100 м	1500	100	150000					
Извозване на събрани отпадъци до депо за ТБО	20000	0	0					20000
Адаптиране на част от изкуствено езеро в гр.Хаджидимово за провеждане на образователни занимания и наблюдения на обичайни за района птици. Постигане на обитаемост на средата в адаптираната част - поставяне на камъни/скални късове за кацане и водопой на птици;	1	2	2	1,6	0	3,2	0	3,2
доставка и монтаж на 2 стойки за паркиране на 10 велосипеда при адаптирана част за провеждане на образователни занимания при езеро в градски парк: да са подходящи за всички видове велосипеди с широчина на гумата от 35 до 55 мм. Изработен от тръби с Ø 16 мм и квадратен профил 30 мм.Обработка на повърхността – галванично поцинковане, което гарантира предпазването от корозия.Отвори за захващане към земята. размери (мм)1320 x 330 x 360								

Вид работа	л.метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
Изготвяне на проект за зона за достъп до езерото с лодки от шосе в с. Абланица към бряг на язовир "Вельов рид": <ul style="list-style-type: none"> • Обособяване на три паркоместа за леки МПС и определяне на зона за паркиране на велосипеди • Поставяне на вертикална и хоризонтална пътна сигнализация • Конструктивен проект за изграждане на кей за достъп до езерото с лодки • Проект за временно съоръжение за съхранение на лодките в активния туристически сезон 								
Изграждане на зона за достъп до езеро в с. Абланица								
1.Насип да подравняване на терен за парко места и временна постройка за съхраняване на лодки								
2.Поставяне на вертикална и хоризонтална пътна сигнализация								
3.Изграждане на кей за достъп с лодки при езерото - от импрегниран с водоустойчиви покрития дървен материал, с товарносимост 1 тон; Размери на на дървената конструкция на кея - l 12 m, S -6 m.;								
4.Изграждане на временно съоръжение за съхранение на лодките в активния туристически сезон								

Вид работа	л.метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
<p>5.доставка и монтаж на 2 стойки за паркиране на 10 велосипеда при турист. беседка: да са подходящи за всички видове велосипеди с широчина на гумата от 35 до 55 мм. Изработени от тръби с $\varnothing$ 16 мм и квадратен профил 30 мм.Обработка на повърхността – галванично поцинковане, което гарантира предпазването от корозия.Отвори за захващане към земята.</p> <p>размери (мм)1320 x 330 x 360</p>								

ИНДИКАТИВНА КОЛИЧЕСТВЕНА СМЕТКА "ДОСТЪП ГЕОТОП 2."

Вид работа	л. метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
Направа на фундамент за монтиране на туристическа беседка и 2 бр. рами за паркиране на велосипеди при зоопарк - гр. Хаджидимово:	8	4	32	0,5	0	16	0	16
доставка и монтаж на 2 стойки за паркиране на 10 велосипеда при параклис "Св. Димитър над меандър на р. Места: да са подходящи за всички видове велосипеди с широчина на гумата от 35 до 55 мм. Изработени от тръби с Ø 16 мм и квадратен профил 30 мм. Обработка на повърхността – галванично поцинковане, което гарантира предпазването от корозия. Отвори за захващане към земята. размери (мм)1320 x 330 x 360								
направа и монтаж на 2 стойки за паркиране на 10 велосипеда при турист. беседка: да са подходящи за всички видове велосипеди с широчина на гумата от 35 до 55 мм. Изработени от тръби с Ø 16 мм и квадратен профил 30 мм. Обработка на повърхността – галванично поцинковане, което гарантира предпазването от корозия. Отвори за захващане към земята. размери (мм)1320 x 330 x 360								
изкоп за фундамент	8	4	32	0,5	0	16	0	16
насип (едра каменна фракция- h 35см, дребна каменна фракция h 15 см) , дълбочина 50 см; запечатваща посипка сух цимент	8	4	32	0,35	0,15	11,2	4,8	16
Рехабилитация на пътека за подход към антична крепост от паркинг при параклис:								
плитък изкоп за легло на пътека	60	2,5	150	0,2		30		30

Вид работа	л.метър	ширина	площ в кв.м.	височина едра фракция	височина дребна фракция	обем едра	обем дребна	сум. обем
поставяне на ограничители на легло на пътека от импрегниран дървен материал за водоустойчивост								
надлъжни	120	0,05	6	0,1		0,6		0,6
напречни	50	2,5	125	0,1		12,5		12,5
Клинове за монтиране на дървени ограничители - метални бр.р ф 20 мм, оребрена стомана								120
насип ситна каменна фракция	60	2,5	150	0,06		9		9
Почистване на терен при параклис "Св. Димитър" до завой на пресевна от нерегламентирано замърсяване	1000	20	20000					20000
Извозване на събрани отпадъци до депо за ТБО в метри	20000							20000

КОЛИЧЕСТВЕНА СМЕТКА ЗА ТУРИСТИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

Геотоп 1.1.	Водата източник на живот за дивата природа	бр
1.	Информационни табла - мин размер h 100s m, L -140 sm, дървена конструкция, надземна част на носещи греди h 220 sm, греда 10 x 10 см, козирка за предпазване от дъжд, дърво импрегнирано, твърда подложка за информационната част, пълноцветен печат върху водо-и слънцеустойчиво фолио, на два езика - български и английски	6
2.	Указателни табели за трасе на маршрут - метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. По стандарт на БТС за туристическа маркировка двуезични - на български и на английски език	6
3.	Маркерни табели за туристическото трасе -по стандарт на БТС за туристическа маркировка; основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал.	15
4.	Маркерни табели за обозначаване на вело-проходимост на туристическото трасе -по стандарт на БТС за туристическа маркировка; метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. Размер 10см x 15 см. При използване на същата метална тръба за табелите от т.3	15
5.	Предупредителни табели- монтирани върху метални колове с поцинковано покритие, с текстова част върху твърда подложка, защитена с водоустойчиво покритие и защита от UV - лъчи :1. "Забранено паленето на огън", "Пазете чисто трасето на маршрута - прибирайте опаковки от храни и напитки в раниците си" - при двете беседки в участък от международен път за Гърция до манастир "Св. Георги Победоносец" - 2бр. 2. "Забранено паленето на огън", "Пазете чисто речното корито и крайбрежната зона- прибирайте опаковки от храни и напитки в раниците си", "Не безпокойте гнездящите в крайречната зона птици" - при беседка до мост над Места в посока с. Блатска; 3 . "Неохраняема зона - къпането забранено" и "Паленето на огън забранено!" в участък от мост към р. Блатска до меандър на места в подножието на параклис "Св. Димитър"- 3бр.	6
6.	Туристически беседки - 2 бр., в участък от трасето между международен път за Р Гърция и манастир "Св. Георги Победоносец". Конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху фундамент от каменно трошена настилка със запечатваща посипка от цимент.	2

6.	Туристически беседки - 1 бр. при мост на р. Места преди с. Блатска. Конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху фундамент от каменно трошена настилка със запечатваща посипка от цимент фундамент.	1
7.	Изработка и монтаж на информационни табла за панорамна площадка за наблюдение на птици - 4 бр: всяко с ширина 60 см, дължина 200 см, твърда подложка от неръждаем материал, пълноцветен печат върху водо и UV устойчиво фолио; съдържание на таблата- визуализация на видове птици за наблюдение и пояснителен текст	4

Геотоп 1.2.	Водата като част от ежедневието, поминъка и развлеченията в съвременния живот на хората	бр .
1.	Информационни табла - мин размер h 100s m, L -140 sm, дървена конструкция, надземна част на носещи греди h 220 sm, греда 10 x 10 см, козирка за предпазване от дъжд, дърво импрегнирано, твърда подложка за информационната част, пълноцветен печат върху водо-и слънцеустойчиво фолио, на два езика - български и английски (при воден парк в гр. Хаджидимово- 2; при р. Места при мост между Блатска и гр. Хаджидимово- 1; при параклис Св. Димитър над Блатска -1, при водоем над параклис Св. Димитър -1, при микроязовир на входа на с. Абланица - 1 бр)	6
2.	Указателни табели за трасе на маршрут - метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. По стандарт на БТС за туристическа маркировка двуезични - на български и на английски език	8
3.	Маркерни табели за туристическото трасе -по стандарт на БТС за туристическа маркировка; основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал.	10
4.	Маркерни табели за обозначаване на вело-проходимост на туристическото трасе -по стандарт на БТС за туристическа маркировка; метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. Размер 10см x 15 см. При използване на същата метална тръба за табелите от т.3	10

5.	Предупредителни табели- монтирани върху метални колове с поцинковано покритие, с текстова част върху твърда подложка, защитена с водоустойчиво покритие и защита от UV - лъчи : 1 "Влизането на хора във изкуственото езеро - строго забранено!" и "Забранено къпането в изкуственото езеро" в градски парк в Хаджидимово 1 бр.; 2."Неохраняем водоем - къпането строго забранено", "Паленето на огън забранено!" , "Не безпокойте водоплаващите птици във водоема! "при беседка до водоем и при източна част на водоем над с. Блатска - 3бр. ; 3 . "Неохраняема водоем- къпането строго забранено", "Паленето на огън забранено!" , "Не безпокойте водоплаващите птици пазете растителността във водоема!" и "Пазете водните площи и крайбрежната зона чисти - приберете опаковките от храни и напитки в раниците си! "при кей до водоем в с. Абланица и при инфо-табло в северната част на същия водоемо водоем - 3бр.	7
6.	Туристически беседки - 1 бр, в градски парк . Конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху фундамент от каменно трошена настилка със запечатваща посипка от цимент фундамент.	2
7.	Туристически беседки - 1 при водоем над параклис "Св. Димитър" североизточно от с. Блатска -Конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху солиден фундамент ат каменнотрошена настилка със запечатваща посипка от сух цимент.	1
8.	Доставка на пейки за зона за достъп до водоем при с. Абланица	3
Геотоп 2:	Места за поклонение и духовност от Античността до наши дни“	бр.
1.	Информационни табла - мин размер h 100s m, L -140 sm, дървена конструкция, надземна част на носещи греди h 180 sm, греда 10 x 10 см, козирка за предпазване от дъжд, дърво импрегнирано, твърда подложка за информационната част, пълноцветен печат върху водо-и слънцеустойчиво фолио, на два езика - български и английски (при изходна точка за маршрута подножие на Манастир "Св. Георги Победоносец"- 1; при параклис "Св. Димитър" над късноантична крепост -1, при меандър на р. Места в подножието на параклис "Св. Димитър" 1 бр.)	3
2.	Подмяна на частично и изцяло увредени увредени информационни табла при археологически обект "Късноантична крепост" в подножие на параклис "Св. Димитър"	10
3.	Указателни табели за трасе на маршрут - метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. По стандарт на БТС за туристическа маркировка двуезични - на български и на английски език	11

4.	Маркерни табели за туристическото трасе -по стандарт на БТС за туристическа маркировка; основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал.	10
5.	Маркерни табели за обозначаване на вело-проходимост на туристическото трасе -по стандарт на БТС за туристическа маркировка; метална основа , цветен печат, монтаж - на метална тръба от неръждаем материал. Размер 10см x 15 см. При използване на същата метална тръба за табелите от т.4	10
6.	Предупредителни табели- монтирани върху метални колове с поцинковано покритие, с текстова част върху твърда подложка, защитена с водоустойчиво покритие и защита от UV - лъчи : 1. За пазене на съоръженията и експонатите на открито при обект "Калето" в подножието на параклис "Св. Димитър" - 1 бр.; 2. "Пазете чисто - изхвърляйте боклука само в контейнерите за смет или го приберете в раниците си!" - 1бр.; "Реката е дом на гнездящи и прелетни птици - не ги безпокойте!" -1 бр.; "Неохраняма водна зона - къпането във водите на реката е опасно!" -1 бр.	1
7.	Доставка и монтаж на туристическа беседка- 1 при Зоопарк гр. Хаджидимово:-Конструкция с капацитет за сядане на минимум 12 човека, покрив, странична конструкция за отделяне от околния терен; маса за хранене. Конструкция от импрегнирано дърво върху солиден фундамент ат каменнотрошена настилка със запечатваща посипка от сух цимент	1
8.	Доставка на оборудване и материали за дейности на открито и за образователни дейности:	
8.1.	Доставка на 5 броя Mountain Bike (Fem) 26" 5	5
8.2.	Доставка на 4 броя Mountain Bike (Male) 26"	5
8.3.	Доставка на 3 бр.кааяк Grapper Duo: Отворен тип универсален семеен 2+1 - риболовен каяк оборудван с всичко необходимо за използване предимно в тандем или от семейство, като съчетава възможностите за отдих и туризъм с възможности за риболов Места: 2+1;Дължина: 371 см;Широчина: 88,8 см; Височина: 45,1 см; Тегло: 33 кг. Препоръчително натоварване: до 180 кг; Максимално натоварване: 220 кг	3
8.4.	Доставка на компаси	10
8.5.	Доставка на лъкове за начинаещи	5
8.6.	Доставка на мишена за стрелба с лък, клас професионален	1
8.7.	Хартиени мишени застрелба с лък (120cm x 128cm)	10

6. Приложения

6.1. Видове растения, които могат да се наблюдават в рамките на геотоповете

6.2. Видове птици, които могат да се наблюдават в рамките на геотоповете

Програма за Европейско Териториално Сътрудничество

"Гърция-България 2014-2020"

ПРОЕКТ

„Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“,

с акроним: CB Water Geopark, финансиран по договор за
безвъзмездна помощ В2.6С.08 от 02.10.2017

**„Картиране и описание на геотопове в българската териториална част по проект
„Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“ , с акроним:
CB Water Geopark НА ОБЩИНА ХАДЖИДИМОВО”**

ПРИЛОЖЕНИЕ 6.1

ВИДОВЕ РАСТЕНИЯ, КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАБЛЮДАВАТ В РАМКИТЕ НА ГЕОТОПОВЕТЕ

(Настоящото приложение е част от Доклад за резултатите от Етап 2 от
изпълнението на договор №1 от 15.03.2019
между „ЦЕНТЪР ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ПЛАНИНАТА“ и „ИНТЕРАКШЪН“
ЕООД)

ИЗПЪЛНИТЕЛ: ИНТЕРАКШЪН ЕООД

2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

РОД ЛОПЕН (<i>Verbascum</i> sp.)	3
ЕДНОГОДИШНО БЕЗСМЪРТНИЧЕ (<i>Xeranthemum annuum</i>)	4
ОБИКНОВЕНО ПЛЮСКАВИЧЕ (<i>Silene vulgaris</i>)	5
РОД ПАПУР (<i>Thypha</i> sp.)	6
РОД МАЩЕРКА (<i>Thymus</i> sp.)	7
БЯЛО ПОДЪБИЧЕ (<i>Teucrium polium</i>)	8
ОБИКНОВЕНО ПОДЪБИЧЕ (<i>Teucrium chamaedrys</i>)	9
ТРЕВИСТ БЪЗ (<i>Sambucus ebulis</i>)	10
ФРИВАЛДСКИЕВО ПЛЮСКАВИЧЕ (<i>Silene frivaldskyana</i>)	11
ДРАКА (<i>Paliurus spina-christi</i>)	12
БЯЛА ВЪРБА (<i>Salix alba</i>)	13
БОДЛИВ ГРЪМОТРЪН (<i>Ononis spinosa</i>)	14
ПОЛСКА ЧЕЛЕБИТКА (<i>Nigella arvensis</i>)	15
КЪРВАВИЧЕ (<i>Lychnis coronaria</i>)	16
ХЕЛДРАЙХЕВО ВЯТЪРЧЕ (<i>Jasione heldreichii</i>)	17
ИСТИНСКО ЕНЪОВЧЕ (<i>Galium verum</i>)	18
БЛАТНА МЕНТА (<i>Mentha pulegium</i>)	19
ПОЛСКИ ВЕТРОГОН (<i>Eryngium campestre</i>)	20
РОД ХВОЩ (<i>Equisetum</i> sp.)	21
ЧЕЛЯДНИК (<i>Echinops</i> sp.)	23
БЕЛИЗМА (<i>Dichanthium (Bothriochloa) ischaemum</i>)	24
ТАТУЛ (<i>Datura stramonium</i>)	25
ДИВ МОРКОВ (<i>Daucus carota</i>)	27

ПЪСТРА ЗАЙЧИНА (<i>Coronilla varia</i>)	28
ОБИКНОВЕНА СИНЯ ЖЛЪЧКА (<i>Cichorium inthybus</i>)	29
СЛЪНЧЕВА МЕТЛИЧИНА (<i>Centaurea solstitialis</i>)	30
РОД БЛАТНИЦА (<i>Eleocharis</i> sp.)	31
ЛЕЧЕБНА ЛАЙКА (<i>Chamomilla recutita</i> (<i>Matricaria chamomilla</i>))	32
ОБИКНОВЕНА БЛАТИЯ (<i>Lythrum salicaria</i>)	33
БЕЛОЛИСТЕН РОДАКС (<i>Rhodax canus</i>)	34
КОСМАТ ЗАНОВЕЦ (<i>Chamaecytusus hirsutus</i>)	35
КРИЛАТОЛИСТЕН РАВНЕЦ (<i>Achillea depressa</i> , syn. <i>A. pseudopectinata</i>)	36
МОНПЕЛИЙСКИ КЛИН (<i>Astragalus monspessulanus</i>)	37
ПУРПУРЕН САЛЕП (<i>Orchis purpurea</i>)	38
ПЪРЧОВКА (ЗМИЙСКИ ЕЗИК) (<i>Himantoglossum calcaratum</i> subsp. <i>jankae</i>)	39
ВЪЛНЕСТ НАПРЪСТНИК (<i>Digitalis lanata</i>)	41
ЖЪЛТ РАВНЕЦ (<i>Achillea clypeolata</i>)	42
ПЛАНИНСКА ЧУБРИЦА (<i>Satureja montana</i>)	43
ОБИКНОВЕНА РАЛИЦА (<i>Consolida regalis</i>)	44
ПОЛСКИ РАВНЕЦ (<i>Achillea crithmifolis</i>)	45
МНОГОЛИСТЕН БЯЛ РАВНЕЦ (<i>Achillea millefolium</i>)	46

РОД ЛОПЕН (*VERBASCUM SP.*)

Наименование на немски: Königskerze

Наименование на английски: Mullein

Род Лопен обединява характерни по вид растения образувачи приосновна листна розетка и високи до 150 см цветоносни стъбла с много на брой цветове, цъфтящи последователно. Венчето е едро, при повечето видове жълто, много нежно. Единичният цвят бързо прецъфтява. Родът е с повече от 40 вида у нас, от които половината са защитени, редки или с ограничено разпространение (ендемисти).

Екология на вида: Лопените са светлолюбиви и сухоустойчиви.

Предпочитат открити тревисти места,

често пясъкливи или каменисти. Някои видове растат и върху скални отвеси, а други - пасищата, егреците и ливадите, места с по-високо съдържание на азот в почват или пожарища. Голяма част от тях имат приспособления за преживяване на продължителна суша и високи температури, като обилно овласиняване, което осигурява защита от UV лъчи и изпаряване,

Интересен род растения, с много ендемични или редки видове у нас.

Период за наблюдение: юни; Период на цъфтеж: месец VI, месец VII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

ЕДНОГОДИШНО БЕЗСМЪРТНИЧЕ (*XERANTHEMUM ANNUUM*)

Наименование на немски: Spreublumen

Наименование на английски: Immortelle, Everlasting

Едногодишно тревисто растение с розови, бледорозови до бледолилави цветове. Цъфти от юни до септември.

Растението обитава сухи, тревисти, припечни места.

Широко разпространен вид из цялата страна до 1000 м н.в. Безсмъртничето е вид, разпространен естествено в Източна Европа и Западна Азия, но се култивира успешно в много страни. Поради ципестата структура на венчелистчетата при изсушаване цветовете запазват цвета и формата си. Използват се за декориране, трайни букети и в градинарството. Видът е в Списъка на лечебните растения, които попадат под разпоредбите на Закона за лечебните растения.

Екология на вида

Едногодишното безсмъртниче е топлолюбив и сухоустойчив вид. Среща се широко в топлите части на страната до 1000 м н.в.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 2

ОБИКНОВЕНО ПЛЮСКАВИЧЕ (*SILENE VULGARIS*)

Наименование на немски: Taubenkropf-Leimkraut

Наименование на английски: Bladder Campion, maidenstears

Обикновеното плюскавиче е тревисто растение с височина до 1 м. Стъблата са изправени и гладки, а листата – голи, гладки, синкавозелени. Цветовете са бели, а чашката им е мехуресто подута с ясно изразени жилки.

Размножава се семенно или вегетативно от издънки. Младите листа преди цъфтеж могат да се използват като зелена добавка към баници, вместо спанак.

Екология на вида: Широко разпространен вид в България, обитаващ ливадите и изоставените пасища до 2500 м н.в.

Период за наблюдение: юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 2

РОД ПАПУР (*ТНУРНА SP.*)

Наименование на немски: Rohrkolben

Наименование на английски: Lesser Reedmace

В България род Папур е представен от 4 вида, които трудно се отличават един от друг. Всички те имат пълзящи коренища, с които се размножават вегетативно. Стъблата са високи, цилиндрични, без възли. Листата са дълги, с въздухоносни вместилища. Цветовете са събрани в кочан, като мъжките и женските са разделени и разположени едни над други на върха на общо стъбло. При узряването на семената косъмчетата на околоцветника образуват парашутче, с което при вятър се разпространяват надалеч.

Екология на вида: Широколистният и Теснолистният папур са широко разпространените видове у нас. Папурите предпочитат плитки заблатени водни местообитания. Срещат се край реки, езера, мочурища.

Опазване: *Шутлевортиевият папур* (*T. shuttleworthii*) е най-редкият вид папур у нас. Той е защитен от Закона за биологичното разнообразие и Бернската конвенция.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1. и ГЕОТОП 1.2.

РОД МАЩЕРКА (*THYMUS SP.*)

Наименование на немски: Thymian

Наименование на английски: Thyme

Род Мащерка е представен с над 30 вида у нас, някои от които редки и ендемични видове, защитени от Закона за биологичното разнообразие.

Всички мащерки са многогодишни ниски полухрасчета, формиращи различни по размер туфи. Съблата са тънки, вдървесинели в основата, листата са дребни, най-често овални. Цветовете са в различни нюанси на розово, събрани във връхни съцветия. Използват се като декоративни и лечебни растения или за подправка и могат успешно да се отглеждат от семена в култура. Етеричното масло има силно изразени антисептични свойства.

Екология на вида

Период за наблюдение:

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 1.2. и ГЕОТОП 2.

БЯЛО ПОДЪБИЧЕ **(TEUCRIUM POLIUM)**

Наименование на немски: Marienkraut, Poley-Gamander

Наименование на английски: Poley, Felty Germander

Бялото подъбиче е многогодишно ниско полухрастче и е един от шестте вида от род Подъбиче, срещащи се в България. Цъфти с дребни жълти цветчета. Цялото растение е с характерно гъсто бяло овласиняване, което го предпазва от загуба на вода и го защитава от горещия сух въздух и ярките слънчеви лъчи в районите му на местообитание. Предпочита

открити светли и сухи места. Среща се в цялата страна до 2000 м н.в. Растението се използва от традиционната медицина като билка, но има съвременни данни за токсичността му върху черния дроб и бъбреците, поради което трябва да се използва под лекарски контрол.

Екология на вида: Произхожда от Средиземноморието и Азия. В България е често срещан вид в цялата страна.

Период за наблюдение: юни, юли

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

ОБИКНОВЕНО ПОДЪБИЧЕ (*TEUCRIUM CHAMAEDRYS*)

Наименование на немски: **Edel-Gamander**

Наименование на английски: **Wall Germander**

Обикновеното подъбиче е популярно и под името червено подъбиче. Растението е ниско полухрастче с дребни червеникави или розови цветчета и листенца с формата на дъбови листа. Обитава открити или храсталачни места върху каменисти, песъкливи или ерозирани почви. Червеното подъбиче е лечебно растение, като за билка се събират стръковете по време на цъфтеж.

Екология на вида: **Среща се из цялата страна до 2000 м н.в.**

Период за наблюдение: май, юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 2

ТРЕВИСТ БЪЗ (SAMBUCUS EBULIS)

Наименование на немски: Zwerg-Holunder

Наименование на английски: Dwarf Elder

Тревистият бърз е многогодишно тревисто растение с високи, изправени стъбла с височина от 60-150 см, формиращо подземни издънки. Листата му са перести, цветовете са многобройни, бели, събрани във вършно съцветие. Растението излъчва силна, характерна тежка миризма. Плодовете са дребни, месести, тъмно виолетови до черни. Всички части на растението са отровни, включително плодовете, които при поглъщане предизвикват повръщане. Използва се като декоративно и противоерозионно

растение, а за лечебни цели трябва да се употребява под лекарски контрол.

Екология на вида: Тревистият бърз е топлолюбив вид. Расте по границите на горски и полски пътища, храсталаци и в периферията на гори, горски сечища и селски окрайнини, като предпочита богати на азот почви.

Период за наблюдение: май - август

Период на цъфтеж: месец V, месец VI

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 2

ФРИВАЛДСКИЕВО ПЛЮСКАВИЧЕ (*SILENE FRIVALDSKYANA*)

Наименование на немски: Frivaldsky's Leimkräuter

Наименование на английски: Frivaldsky's Campion

Многогодишно тревисто растение от богатия на видове род Плюскавиче. Характерно за него са тънките листа и разположението на цветовете от едната страна на съцветното стъбло. Фривалдскиевото плюскавиче расте на групи, покрай горски пътища и синори. Видът е подчертано светлолюбив и топлолюбив.

Екология на вида: Растението е разпространено на Балканския полуостров, балкански ендемит. У нас се среща по открити, сухи и припечни местообитания, предимно в южните, по-топли части на страната.

Период за наблюдение: юни, юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 2

ДРАКА (PALIURUS SPINA-CHRISTI)

Наименование на немски: Christusdorn

Наименование на английски: Christ's-Thorn,

Драката е силно разклонен и много бодлив храст, познат с различни имена в страната (джигра, кайраче, христов трън, чалия). Достига височина около 3 м. Листата са последователни, разположени приблизително в 2 редици по клонките,

опадващи през зимата. Цветовете са дребни и наситено жълти, събрани в малки съцветия. Плодът, първоначално зелен на цвят през есента узрява до суха, жълтокафява или керемидена кръгла костилка с 2 — 3 семена. Кутийката е с много характерна дисковидна форма. Заради формата на плодовете се е наложило и още едно популярно име на растението - паричка. Растението е медоносно и се използва като билка.

Екология на вида: - У нас се среща по сухите каменливи и тревисти места, като в някои райони образува почти чисти, трудно проходими насаждения с голяма площ. Разпространена е из цяла България в топлите райони на страната.

Период за наблюдение: март, септември

Период на цъфтеж: месец III , месец IV

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

БЯЛА ВЪРБА (*SALIX ALBA*)

Наименование на немски: Silberweide

Наименование на английски: White Willow

Бялата върба е дърво с височина 25 – 30 м. Наречена е така поради бялото напльстяване на листата и младите връхни клонки, поради което те изглеждат белезникави. Листата са дълги, ланцетовидни, широки до 3 см. Цветовете са много дребни, събрани в реси, които цъфтят рано напролет. За лечебни цели се събира кората на дървото, по-рядко свежите листа, съдържащи салицин – дериват на салициловата киселина.

Екология на вида: Бялата върба е подчертано влаголюбив вид. Среща се край реките, блатата и влажните места в цялата страна до 1000 - 1700 м н.в.

Период за наблюдение: май, юни

Период на цъфтеж: месец III, месец IV

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 2

БОДЛИВ ГРЪМОТРЪН (*ONONIS SPINOSA*)

Наименование на немски: Dornige Hauhechel

Наименование на английски: Spiny Restharrow

Бодливият гръмотрън е многогодишно полухрастче с височина до 80 см и остри шиловидни бодли по дължина на стъблото. Венчето е бяло до розово, с характерната за семейство Бобови форма. Гръмотрънът е

насекомоопрашващ се. Размножава се със семена и по-рядко със стъблови издънки. Растението се посещава много от пчели, но не отделя нектар въпреки, че ухае много приятно. Видът е и популярен лечебен вид, като за лечебни цели се събират основно корените. Подобно на много други бобови растения и гръмотрънът образува коренова симбиоза с азотфиксиращи бактерии и способства за обогатяването на бедните почви с хранителни вещества.

Екология на вида: Расте по открити тревисти, песъчливи и сухи места, храсталаци, брегове на реки и потоци, на глинесто-варовити терени, сухи планински и полупланински пасища и крайморски песъчливи брегове до 1500 м н.в. Притежава изключително здрава коренна система и силна сухоустойчивост.

Период за наблюдение: юли, юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 2

ПОЛСКА ЧЕЛЕБИТКА (*NIGELLA ARVENSIS*)

Наименование на немски: Acker-Schwarzkümmel

Наименование на английски: Love-In-Mist

В България род Челебитка обединява 4 вида едногодишни тервисти растения, от които един е защитен от Закона за биологичното разнообразие. Полската челебитка е с височина 20-50 см, с изправено

слабо разклонено стъбло. Цветовете са с обвивка, образувана от най-горните чашелистчета и впечатляват с оригиналната си форма. Околоцветните листчета са бледосини или синкавозелени, нежни. Липсва нормално оформено венче.

Екология на вида: Среща се по сухи поляни, редки гори, храсталаци и изоставени ниви, стари полски пътища и като плевел в култури от [пшеница](#), [ръж](#), люцернови насаждения, лозя. Предпочита топли глинести или песъкливи почви. Растението издържа на временни засушавания. Размножава се лесно от семена и е силно конкурентно. В някои държави е застрашен вид поради масовото използване на хербециди.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VII, месец VIII, месец IX

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 2

КЪРВАВИЧЕ (LYCHNIS CORONARIA)

Наименование на немски: Kronen-Lichtnelke, Kranzlichtnelke, Vexiernelke

Наименование на английски: Mullein Pink

Кървавичето е двугодишно вечнозелено тревисто растение от семейство Карамфилови с едри (до 3 см) наситено розови цветове. Цялото растение е гъсто бяло овласинено.

Чрез власинките си осигурява защита от силните слънчеви лъчи и прекомерното изпарение през топлите летни дни. Заради красивите си цветове и лесно отглеждане се използва като декоративно растение. Друго популярно име на рода е Свиларка.

Екология на вида: Кървавичето е топлолюбив и сухоустойчив вид.

Расте из храсталаци и разсветлени гори, склонове и сечища.

Период за наблюдение: юни

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

ХЕЛДРАЙХЕВО ВЯТЪРЧЕ (*JASIONE HELDREICHI*)

Наименование на немски: Sandrapunzeln

Наименование на английски: N/A

Хелдрайхиевото вятърче е едногодишен или двугодишен вид от семейство Камбанки. Кълбовидните му многоцветни съцветия са събрани на върха

на разклонените стебла. Цветовете са сини, с тънки венчелистчета. Добро медоносно и декоративно растение.

Екология на вида: Широко срещан вид у нас в по-топлите райони на страната. Разпространението му в света е от [Балканския полуостров](#) през Егейските острови до Западна [Турция](#). Расте на открити, сухи, припечни места, върху песъкливи почви и насипи, край пътища и синури.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1.

ИСТИНСКО ЕНЬОВЧЕ (*GALIUM VERUM*)

Наименование на немски: Echtes Labkraut

Наименование на английски: Yellow Galium

Широко използваното в народната медицина Истинско еньовче е представител на богат на видове род в страната ни, между които и някои особено редки, ендемични и защитени растения. Родът е събрал 35 жълто и бяло цъфтящи еньовчета, които често са трудни за определяне. Истинското

енъовче е многогодишно тревисто растение с нежни, гъсто облистени, изправени четириръбести стъбла. Цветовете са жълти и много дребни (2 -3 мм), събрани в метличести съцветия на върха на стъблото. В миналото сокът на еньовчето се е използвал за подсирване на прясното мляко. В съвременното растение е популярна билка, с активен цъфтеж по време на празника на билките – Еньовден.

Екология на вида: Еньовчето расте из ливади, пасища, горски поляни и по сухи тревисти места, край пътища. Разпространено в цялата страна от морското равнище докъм 1700 м н. в.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

БЛАТНА МЕНТА (MENTHA PULEGIUM)

Наименование на немски: Polei-Minze

Наименование на английски: European Pennyroyal

Блатната мента е тревисто растение, с пълзящи коренища с множество издънки. Листата са 1-3 см, тясноелиптични. Цветовете са много на брой, дребни, бледорозови до виолетови. Събрани са в гъсти, топчести съцветия, разположени в прешлени в горната част на цветоносното стъбло. Размножава се лесно освен със семена, още и вегетативно.

Въпреки, че видът е популярен като лечебно растение, трябва да се има предвид, че всичките части на блатната мента са умерено токсични. Етеричното масло има слаб инсектициден ефект и може да се използва като репелент срещу бълхи.

Екология на вида: Блатната мента обитава влажни тревисти места, по бреговете на реки, блата и мочурища в цялата страна, до 1600 м н.в. Предпочита региони с мек зимен климат и песъчливо глинести почви.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 1.2

ПОЛСКИ ВЕТРОГОН (ERYNGIUM CAMPESTRE)

Наименование на немски: Feld-Mannstreu

Наименование на английски: Field Eryngo

Ветрогонът е многогодишно тревисто растение с дълбок корен. Цялото растение е силно разклонено, бодливо и с характерна кълбовидна форма на наземната част. Цветовете са дребни, белезникави, събрани на гъсто в сбити топчести съцветия.

Екология на вида: Типичното местообитание на ветрогона са откритите сухи, тревисти и храсталачни места, пасища и ливади, крайселски райони и междуселски пътища. Среща се из цялата страна на височина до 1200 м н. в. Видът е светлолюбив и сухоустойчив и е индикатор за повлияни от човешката дейност терени с бедни почви.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Допълнителна информация от външен източник:

<https://bilki.bg/encyclopedia-bilki/vetrogon.html>

РОД ХВОЩ (EQUISETUM SP.)

Наименование на немски: Schachtelhalm

Наименование на английски: Horsetail

Хвоцовете са древна група растения с възход и голямо разнообразие през кредния период, за което съдим от фосилните находки. От тогава до днес са настъпили много промени и те са отстъпили пред други растителни групи. В България в съвременното се срещат 7 вида Хвоц. Тези многогодишни тревисти растения са с пълзящи, разклонени коренища и характерни възлести стъбла.

Надземните стъбла на видовете Хвоц разпространени в умерените ширини изсъхват през зимата. Рано на пролет се появяват два вида стъбла – едните зелени, фотосинтезиращи, стерилни, а другите – спороносни, свързани с размножаването на растението. Листата им са силно редуцирани, дребни, събрани във възлите на стъблото. Хвоцовете, както други спорови растения, например папратите, не образуват същински цветове. Определянето на видовете често е трудно и поради факта, че образуват хибриди помежду си. Друга особеност е съдържанието на силициев двуокис, поради което хвоцовете могат да се използват за фино полиране на метални и други предмети. Полският хвоц е широко разпространен представител на рода, използващ се като лечебно растение.

Екология на вида: Повечето видове от род Хвоц са често срещани в страната. Могат да се наблюдават по влажни, сенчести, мочурливи

**места, край реки и потоци, по-рядко в ниви и върху различен тип
песъкливи насипи.**

Период за наблюдение: юни, юли

**Период на цъфтеж: месец III , месец IV, месец V, месец VI, месец VII,
месец VIII,
месец IX**

**Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 1.2.,
ГЕОТОП 2**

ЧЕЛЯДНИК (ECHINOPS SP.)

Наименование на немски: Kugeldistel

Наименование на английски: Globe Thistle

Род Челядник включва многогодишни тревисти растения с изправени високи стъбла, бодливи листа и характерни връхни топчести съцветия. Името на рода произлиза от гръцката дума „ekhinos“, която означава „таралеж“.

В България диворастящи са 6 вида. При повечето видове цветовете са сини, а при Кръглоглавия челядник – светлосини до бели. Цветовете привличат много опрашители като пчели, оси и пеперуди. Поради ефектните си съцветия растенията от този род се отглеждат и като декоративни.

Екология на вида:

Представителите на рода са топло и сухоустойчиви. Обитават сухи, каменисти и тревисти места.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 2

БЕЛИЗМА (DICHANTIUM (BOTHRIOCHLOA) ISCHAEMUM)

Наименование на немски: Bartgras

Наименование на английски: Beard-Grass

Белизмата е
многогодишно
тревисто растение
с пълзящо
коренище и
изправени стъбла с
височина 15-60 см.
Листата са
синьозелени.
Съцветието се
състои от

дланевидно разположени клонки на върха на стъблото. Добро фуражно растение.

Екология на вида: Расте на топли, умерено сухи, рохкави и плитки каменисти или пясъкливи почви до 1000 м н.в.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 1.3.

TATUL (*DATURA STRAMONIUM*)

Наименование на немски: Gemeiner Stechapfel, Weißer Stechapfel

Наименование на английски: Thorn Apple

Татулът е едногодишно храстовидно разклонено растение с едри листа. Венчето е бяло, много едро, с тръбесто фуниевидна форма. Любопитна особеност, на иначе красиво цъфтящото растение, е неприятната му миризма. Тя се излъчва от листата и

стъблата на растението, но цветовете му, които се отварят привечер и нощем, привличат насекомите – опрашители със сладък, парфюмен аромат. Семената на татула са черни, бъбрековидни, скрити в едра, разпукваща се кутийка, покрита по външната си страна с твърди бодливи израстъци. Цъфти през цялото лято.

Татулът е широко разпространено растение, както в България, така и в целия свят. Расте върху почви, които са богати на хранителни вещества, затова често може да се види върху изоставени обработваеми площи, торища, крайселски пътища, буренливи места. Татулът е представител на семейство Картофови. От това семейство в България се срещат различни отровни видове, като Блян, Лудо биле (Беладона), Червено кучешко грозде. Всички части на татула са силно отровни, тъй като съдържат силно действащи, върху централната нервна система и гладката мускулатура, алкалоиди. Най-отровната част са семената, които са особено опасни за децата и корените.

Екология на вида: Татулът се среща на припечни места, върху богати на азот почви, като торища, сметища и изоставени ниви в цялата страна до 1700 м н.в. Семената му са много устойчиви и запазват кълняемостта си в продължение на години. Видът е новодомец в Европа, където е пренесен от Америка.

Период за наблюдение: юни, юли

Период на цъфтеж: месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 2.

ДИВ МОРКОВ (*DAUCUS CAROTA*)

Наименование на немски: Möhre

Наименование на английски: Wild Carrot

Дивият морков е двугодишно тревисто растение с височина до 120 см и дълбок до 80 см корен. Перестите му листа са с дълги дръжки. Венчелистчетата са бели, събрани в сенници, в средата на които има един стерилен цвят с черен или тъмно лилав цвят. Цветовете събират много опрашители, особено бръмбари и мухи. Този вид е с няколко подвида. Градинският морков

(*Daucus carota* subsp. *sativus*), е култивирана форма на дивия морков (*Daucus carota* subsp. *carota*). кръстосан вероятно с родствени подвидове като Южноевропейския гигантски морков и Ориенталския черен морков. За разлика от него, коренът на Дивия морков е бледо оцветен, с ниско съдържание на каротин.

Екология на вида: Дивият морков предпочита открити тревисти терени и буренливи места, край пътеки, горски и полски пътища. Среща се в равнинните и хълмисти части на страната, в изоставени ниви, в крайнините на селищата. Индикатор е за умерено човешко влияние в местообитанията.

Период за наблюдение: юни, юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.2. И ГЕОТОП 2

ПЪСТРА ЗАЙЧИНА (*CORONILLA VARIA*)

Наименование на немски: Bunte Kronwicke

Наименование на английски: Crown Vetch

Пъстрата зайчина е многогодишно тревисто растение с разклонени пълзящи, лежащи или изправени стъбла. Листата са нечифтоперести, а цветовете са събрани в гъсти съцветни главички. Цветовете са пъстри – бяло-розови или бяло-лилави. Растението е в симбиоза с азотфиксиращи бактерии, както други бобови растения. Видът е силно изменчив. Цялото растение, особено семената е силно отровно.

Екология на вида

Среща се по сухи тревисти и храсталачни места, сипеи и кариери, покрай пътища и изкопи, докъм 2000 м н.в.

Период за наблюдение: май, юни

Период за цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 2

ОБИКНОВЕНА СИНЯ ЖЛЪЧКА (*CICHORIUM INTHYBUS*)

Наименование на немски: Zichorie, Gemeine Wegwarte

Наименование на английски: Chicory

Синята жлъчка е едногодишно тревисто растение с единично разклонено стъбло и множество кошнички в небесносин цвят.

Достига височина до 140 см и е много издръжлива, макар че, цветните

кошнички бързо прецъфтяват. Интересното е, че се отварят преди обяд и нормално цъфтят един ден. Растението се среща често из запустели тревисти места, синори, покрай дворове и пътища. Използва се като лечебно растение, а от корените му се приготвя напитката "инка".

Екология на вида

Среща се из цяла България от 0 до 1000 м н.в. Естествено широко разпространен вид в Европа и Средиземноморието.

Период за наблюдение: юни, юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX, месец X

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

СЛЪНЧЕВА МЕТЛИЧИНА (CENTAUREA SOLSTITIALIS)

Наименование на немски: Sonnenwend-Flockenblume

Наименование на английски: St. Barnaby's Thistle

Слънчевата метличина е едногодишно тревисто растение със сивозелени, твърди, крилати стъбла, разклонени от основата. Кошничките са жълти цветове са

разположени по върховете на разклоненията на стъблото, а обвивните им листчета имат на върха си дълъг бодлив придатък. Позната е още с имената Жълта метличина, Средиземноморска метличина, Бодлива метличина.

Екология на вида: Растението е устойчиво и конкурентно. Успешно се развива върху утъпкана почва и е отличен медонос. Дори в горещи и сухи години дава голямо количество нектар, като цъфти продължително време и подпомага пашата на медоносните и дивите пчели.

Период за наблюдение: юни, юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX, месец X

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 1.1

РОД БЛАТНИЦА (ELEOCHARIS SP.)

Наименование на немски: Nadelsimse

Наименование на английски: Spike-Rush

Род Блатница обединява малко на брой многогодишни тревисти растения, с пълзящи подземни коренища. Стъблата са тънки, нишковидни, без листа, на върха с единични съцветия. Цветовете са много дребни. Размножават се вегетативно или със семена.

Екология на вида: Видовете на рода са подчертано влаголюбиви. Обитават бреговете на блата, мочури, язовири, бавнотечащи води, влажни зони в цялата страна. Служат за храна на водни животни и за убежище на водни безгръбначни животни.

Представителите на рода се срещат по брегове на блата, мочурища, язовири.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1., ГЕОТОП 1.2.

ЛЕЧЕБНА ЛАЙКА (CHAMOMILLA RECUTITA (MATRICARIA CHAMOMILLA))

Наименование на немски: Echte Kamille

Наименование на английски: Scented Mayweed

Лайката е едногодишно тревисто растение с цветни кошнички разположени на върха на дълги дръжки. Външните цветове са езичести, бели, а вътрешните са тръбести и жълти.

Лайката е известно в народната медицина растение. Подходящо е за култивиране и декорация. Цъфти цяло лято.

Екология на вида: Растението е разпространено в цялата страна докъм 1000 м н.в. Може да се наблюдава по тревисти места, затревени горски и полски пътища, синори, изоставени ниви и из посевите.

Период за наблюдение: юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1

Допълнителна информация от външен източник:

<https://bilki.bg/encyclopedia-bilki/layka.html>

ОБИКНОВЕНА БЛАТИЯ (LYTHRUM SALICARIA)

Наименование на немски: Gewöhnlicher Blutweiderich

Наименование на английски: Purple Loosestrife

Обикновената блатия е многогодишно тревисто растение с високи до 150 см четиристенни стъбла, прости целокрайни листа и пурпурни до виолетови цветове, събрани на върха на стъблото. Размножава се чрез семена и вегетативно.

Екология на вида

Блатията е широко разпространено влаголюбиво растение, което се среща по брега на водоеми, заблатени и мочурливи места и влажни зони из цялата страна до 1700 м н.в. Предпочита богати на хранителни

вещества почви и привлича много пеперуди и пчели, тъй като отделя много нектар. Видът е пренесен в Европа от Северна Америка.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

БЕЛОЛИСТЕН РОДАКС (*RHODAX CANUS*)

Наименование на немски: N/A

Наименование на английски: N/A

Белолистният родакс е малко храстче със стъбла дълги до 30 см. Листата му са силно овласинени. Власинките на растенията живеещи в сухи и припечни местообитания са приспособления, които предпазват листата от

неблагоприятните условия на средата като силно слънце, нагряване и сух въздух. Чрез тях се регулира изпаряването и растението се предпазва от неприятели. Родаксът цъфти през топлите месеци – от май до август и може да се наблюдава из цялата страна в открити слънчеви местообитания, с бедни и ерозирани почви. Растението се развива и на места, които са интензивно използвани за пасища, където има важна противоерозионна роля.

Екология на вида

Открити слънчеви местообитания, с бедни, ерозирани, добре дренирани почви.

Период за наблюдение: май, юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1

КОСМАТ ЗАНОВЕЦ (CHAMAECYTUSUS HIRSUTUS)

Наименование на немски: Rauhaar-Zwergginster

Наименование на английски: Cytisus

Косматият зановец е сравнително нисък храст от семейство Бобови, достигащ височина 80 – 100 см. Листата му са тройни, овласинени и по ръба ресничести. Цветовете са наситено жълти с по-тъмен нюанс в средата на цветчето.

Разположени са в пазвите на листата, по дължината на клонките. Цъфти от април до юни. Растението се среща из цялата страна. Може да се наблюдава сред сухи храсталаци и тревисти места до 2000 метра надморска височина.

Косматият зановец е сравнително нисък храст от семейство Бобови, достигащ височина 80 – 100 см. Листата му са тройни, овласинени и по ръба ресничести. Цветовете са наситено жълти с по-тъмен нюанс в средата на цветчето. Разположени са в пазвите на листата, по дължината на клонките. Цъфти от април до юни. Растението се среща из цялата страна. Може да се наблюдава сред сухи храсталаци и тревисти места до 2000 метра надморска височина.

Екология на вида: Широко разпространено растение из сухи храсталаци и тревисти места до 2000 метра надморска височина в цялата страна.

Период за наблюдение: април, май;

Период на цъфтеж: месец IV, месец V, месец VI

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1

КРИЛАТОЛИСТЕН РАВНЕЦ (ACHILLEA DEPRESSA, SYN. A. PSEUDOPECTINATA)

Наименование на немски:

Наименование на английски:

Крилатолистният равнец е многогодишно тревисто растение, един от петте вида на род Равнец с жълта багра в България. Растението образува красиви плътни тувички с височина на цветоносните стръкове до 30 см. Среща се по открити и слънчеви

места, върху ерозирани, каменисти почви, бедни на хранителни вещества. Цялото растение е овласинено, което е адаптация към безводните, припечни местообитания, в които се среща.

Екология на вида: Може да се наблюдава в цяла Южна България до 1000 м надморска височина. Цъфти от май до септември. Растението е балкански ендемит – среща се единствено на Балканите.

Период за наблюдение: май, юни, юли

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

МОНПЕЛИЙСКИ КЛИН (ASTRAGALUS MONSPESSULANUS)

Наименование на немски: N/A

Наименование на английски: N/A

Монпелийският клин, известен още като монеплийско сграбиче е многогодишно тревисто растение от семейство Бобови. Стъблата му са полегнали върху

земята, а съцветието е с дълги дръжки. Цветчетата са с характерна издължена форма, розови до наситено пурпурни. Растението обитава открити, слънчеви и каменисти места и храсталаци, върху бедни почви в по-голямата част на страната. Среща се до 1000 м надморска височина. Започва да цъфти още през април.

Екология на вида

Обитава открити, слънчеви и каменисти места и храсталаци, върху бедни, ерозиранни почви в по-голямата част на страната.

Период за наблюдение: април

Период на цъфтеж: месец IV, месец V

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1

ПУРПУРЕН САЛЕП (*ORCHIS PURPUREA*)

Наименование на немски: Purpur-Knabenkraut

Наименование на английски: Lady orchid

Най-едрият представител на дивите орхидеи у нас е същевременно и един от най-често срещаните и лесно различими видове салеп. Растението се развива от подземни грудки и достига височина 30-80 см. В цъфтеж може да се види през месеците май и юни.

Опазване: Заради красивите едри съцветия хората берат пурпурния салеп за букети, което е сред причините (освен промените в хабитата и горските пожари) видът да става по-рядък.

Екология на вида: Среща се разпръснато в цялата страна до 1500 м н. в., в разсветлени гори, храсталаци, горски поляни и слабо използвани пасища.

Период за наблюдение: май

Период на цъфтеж: месец V, месец VI

Може да се наблюдава в следните геотопи:
ГЕОТОП 2

ПЪРЧОВКА (ЗМИЙСКИ ЕЗИК) (HIMANTOGLOSSUM CALCARATUM SUBSP. JANKAE)

Наименование на немски: Riemenzunge

Наименование на английски: Lizard Orchid

Трудно може да се обърка тази ефектно изглеждаща орхидея поради екзотичния изглед на цветовете ѝ. Тя е вероятно вида с най-необичайни цветове сред българските видове.

Растението е насекомоопрашващо се и се размножава предимно чрез семена. Има характерна дълга усукана устна, приличаща на змийско езиче, откъдето идва и по-популярното ѝ име. Тя служи като площадка за кацане на насекомите – опрашители и с изключително дългия среден дял, балансира тежестта на насекомото и го поставя в подходящата позиция за опрашване. В цъфтеж може да се наблюдава през месеците май и юни.

Интересно е да се знае, че при грудковите орхидеи, като тази, всяка година се развива нова, дъщерна грудка, която подмладява растението, докато майчината грудка отмира. По такъв начин при този вид отделния индивид може да достигне възраст над 100 години.

Опазване: Видът е защитен вид по сила на Закона за биологичното разнообразие, включен е в Червения списък с категория Уязвим и в приложенията на Директивата за хабитатите на Европейския съюз, на Бернската конвенция и CITES.

Екология на вида: Пърчовката се среща върху каменливи почви, по открити, слънчеви места, слабо натоварени пасища и из храсталаци до 1000 м н.в.

Период за наблюдение: юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI

Може да се наблюдава в следните геотопи:

Допълнителна информация от външен източник:

<http://orchidaceae.bg/himantoglossum-caprinum-%d0%be%d0%b1%d0%b8%d0%ba%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b5%d0%bd%d0%b0-%d0%bf%d1%8a%d1%80%d1%87%d0%be%d0%b2%d0%ba%d0%b0/>

ВЪЛНЕСТ НАПРЪСТНИК (*DIGITALIS LANATA*)

Наименование на немски: Wolliger Fingerhut

Наименование на английски: Grecian foxglove

Вълнестият напръстник е топлолюбиво и светлолюбиво растение, което може да откриете из откритите тревисти и каменисти места през цялото лято. Това многогодишно или двугодишно тревисто растение е с лесно отличими изправени и овласинени стъбла, високи 30 до 100 см. Цветовете са наредени гъсто в гроздовидни [съцветия](#). Венчето е кълбесто издуто, жълто с виолетови жилки.

Растението е лечебно и декоративно, но и силно отровно. Отровни са листата, цветовете и семената. Лечебните качества на растенията от род Напръстник като сърдечни стимуланти са известни отдавна, но днес те се употребяват само

чрез медицински препарати, назначени от лекар. От напръстниците се получават най-ефикасните лекарства при сърдечна недостатъчност.

Опазване: Източник на суровина за фармацевтичната промишленост. Видът не е застрашен.

Екология на вида: Среща се по открити, тревисти, припечни места из цялата страна до 1500 м н.в.

Период за наблюдение: май, юни, юли

Период на цъфтеж: месец VI, месец VII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

ЖЪЛТ РАВНЕЦ (ACHILLEA CLYPEOLATA)

Наименование на немски: Schafgarbe

Наименование на английски: Yarrow

Жълтият равнец е един от петте вида от род Равнец с тази жълта багра. За разлика от другите видове, този се разпознава сравнително лесно по характерните сиво напльстено влакнести перести листа и красивите окръглени туфички. Цветните кошнички са събрани в гъсти, върхни съцветия. Цветчетата са златистожълти.

Цъфти от май до октомври. Обитава открити, слънчеви местообитания и е отлично адаптирано към условията на сух и топъл климат. Цялото растение има типичните за род Равнец аромат и горчив вкус, които също помагат за разпознаването му. Стръковете се събират за лечебни цели, а растението се култивира успешно като декоративно. Макар че видът се среща из цялата страна, той е с ограничено разпространение в света – среща се само в страните на Балканския полуостров (балкански ендемит).

Екология на вида:

Многогодишно тревисто светлолюбиво растение. Образува красиви цветни туфи по откритите каменисти места. Разпространено е в цяла България, на варовити терени от низините и равнинните полета до 1900 м н.в. Балкански ендемит.

Период за наблюдение: май, юни, юли

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2

ПЛАНИНСКА ЧУБРИЦА (*Satureja montana*)

Наименование на немски: Winter-Bohnenkraut

Наименование на английски: Winter savory

Това силно ароматно туфесто храстче е силно топлолюбиво и светлолюбиво. Ще го откриете из припечните, каменисти места, често върху плитки и бедни

почви. На височина

достига 40 см и цъфти с бели, розови или лилави цветчета през топлите месеци юли и август. Растението се използва като декоративно, лечебно и за подправка. Съдържа етерично масло с противогъбично и антибактериално действие. Видът не е защитен, култивира се добре и може да се отглежда в домашни условия лесно, развивайки се от семена.

Екология на вида: Расте по сухите каменисти склонове, главно източни, на планините, на припек и при наличие на варовик в района.

Период за наблюдение: юли

Период на цъфтеж: месец VII, месец VIII

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1

ОБИКНОВЕНА РАЛИЦА (*CONSOLIDA REGALIS*)

Наименование на немски: Gewöhnlicher Feldrittersporn

Наименование на английски: Larkspur, Royal knight's-spur

Обикновената ралица е нежно едногодишно растение с разклонено стъбло и характерни шпорести цветове в син или виолетов цвят.

Всички части на растението, особено семената, са отровни приемани в големи дози при пашуване на добитъка или като примес в зърнените култури. Поради това на много места в Европа видът е унищожен или силно намален чрез използване на хербициди.

Екология на вида: Видът се среща в сухи, тревисти, открити места в цялата страна, до 1000 м н.в.

Период за наблюдение: май-юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX

**Може да се наблюдава в следните геотопи:
ГЕОТОП 1.1**

ПОЛСКИ РАВНЕЦ (ACHILLEA CRITHMIFOLIS)

Наименование на немски: Meerfenchel-Schafgarbe

Наименование на английски: Yarrow

<https://ngoosen.fotki.com/>

Екология на вида:

Равнец е многогодишно тревисто растение с изправени стъбла с височина до 35 см. Много близък по външен вид на Белия равнец, от когото се отличава визуално по

по-едрите и груби, мощни стръкове и жълтеникавия оттенък на съцветията.

Екология на вида: Белият равнец се среща в сухи, тревисти, открити места в цялата страна, до 1000 м н.в. край пътища, в пасища, ливади, ниви и крайбрежни места

Период за наблюдение: май-юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 2

МНОГОЛИСТЕН БЯЛ РАВНЕЦ (*ACHILLEA MILLEFOLIUM*)

Наименование на немски: Gemeine Schafgarbe, Gewöhnliche Schafgarbe

Наименование на английски: Yarrow, Common yarrow

Белият равнец е многогодишно тревисто растение с пълзящи издънки и изправени стъбла с височина до 50-60 см. Листата са силно наделени и овласинени. Цветове са събрани в цветни кошнички, разположени на върха на стъблото. Белият равнец е

един от многото бялоцъфтящи видове на род Равнец у нас. Използва се като лечебно растение със силно изразено антибактериално и кръвоспиращо действие, поради което е използван още от древността за лечение на външни рани.

Екология на вида: Белият равнец се среща в сухи, тревисти, открити места в цялата страна, до 1000 м н.в. край пътища, в пасища, ливади, ниви и крайбрежни места

Период за наблюдение: май-юни

Период на цъфтеж: месец V, месец VI, месец VII, месец VIII, месец IX

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2., ГЕОТОП 2

---

*Програма за Европейско Териториално Сътрудничество
"Гърция-България 2014-2020"*

ПРОЕКТ

„Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“,

с акроним: CB Water Geopark, финансиран по договор за
безвъзмездна помощ В2.6С.08 от 02.10.2017

**„Картиране и описание на геотопове в българската териториална част по проект
„Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“ , с акроним:
CB Water Geopark НА ОБЩИНА ХАДЖИДИМОВО”**

ПРИЛОЖЕНИЕ 6.2

ВИДОВЕ ПТИЦИ, КОИТО МОГАТ ДА СЕ НАБЛЮДАВАТ В РАМКИТЕ НА ГЕОТОПОВЕТЕ

(Настоящото приложение е част от Доклад за резултатите от Етап 2 от
изпълнението на договор №1 от 15.03.2019
между „ЦЕНТЪР ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ПЛАНИНАТА“ и „ИНТЕРАКШЪН“
ЕООД)

ИЗПЪЛНИТЕЛ: ИНТЕРАКШЪН ЕООД

2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ДОМАШНА ЧЕРВЕНООПАШКА	3
ЧЕРЕН ЩЪРКЕЛ	5
ИЗТОЧНО ОРФЕЕВО КОПРИВАРЧЕ	7
ПЪДПЪДЪК	9
ЧЕРВЕНОГУШО КОПРИВАРЧЕ	11
ИСПАНСКО ВРАБЧЕ	13
АЛПИЙСКИ БЪРЗОЛЕТ	15
СЛАВЕЙ	17
ЧЕРВЕНОШИЙКА	19
ЧЕРНОГУШО ЛИВАДАРЧЕ	21
СИВ КЪЛВАЧ	23
ОСОЯД	25
КУКУМЯВКА	27
ТРЪСТИКОВ ДРОЗД	29
ЖЪЛТА СЪРЧИОПАШКА	31
ГОЛЯМ ЯСТРЕБ	33
РЕЧЕН ДЪЖДОСВИРЕЦ	35
СИВО КАМЕНАРЧЕ	37
ЧУХЪЛ	39
СИВА МУХОЛОВКА	41
ГАРВАН	43
СИВА ВРАНА	45
КЕРКЕНЕЗ	47
ОРЕЛ РИБАР	49
ДИВО КАНАРЧЕ	51
ЧЕРВЕНОКРЪСТА ЛЯСТОВИЦА	53
ГРАДСКА ЛЯСТОВИЦА	55
ЧЕРВЕНОГЪРБА СВРАЧКА	57
МАЛЪК ПЪСТЪР КЪЛВАЧ	59
ГРАДИНСКИ КЪЛВАЧ	60

ГОРСКА ЧУЧУЛИГА	62
ВЪРТОШИЙКА	64
ЧЕРНОГЛАВА ОВЕСАРКА	66
ЗЕЛЕН КЪЛВАЧ	68
ЧИНКА	70
ЗЕЛЕНОНОГА ВОДНА КОКОШКА	73
ЧЕРНОГЪРЛА ОВЕСАРКА	75
БЯЛА СЪРЧИОПАШКА	77
ЧЕРВЕНОГЛАВА СВРАЧКА	79
ГУГУТКА	81
СЕЛСКА ЛЯСТОВИЦА	84
ЧЕР БЪРЗОЛЕТ	87
КАЧУЛАТА ЧУЧУЛИГА	90
ГОЛЯМ КОРМОРАН	92
СИВА ЧАПЛА	95
ОБИКНОВЕН МИШЕЛОВ	98
МАЛЪК ЯСТРЕБ	101
СИВА ОВЕСАРКА	104
МАЛКО БЕЛОГУШО КОПРИВАРЧЕ	108
ПЧЕЛОЯД	110
ГУРГУЛИЦА	113
АВЛИГА	116

ДОМАШНА ЧЕРВЕНОПАШКА

Наименование на латински: Phoenicurus ochruros

Наименование на немски: Hausrotschwanz

Наименование на английски: Black Redstart

Домашната червеноопашка е малко по-дребна от врабче, с различен силует и навици. Тя се наблюдава основно по покриви и зидове на къщи и сгради в населените места, и по скали извън тях. Има по-изправена стойка и тънка човка. Песента е характерна

с една фраза, която напомня на звука при късо съединение. Мъжкият е с доста черна окраска в горната част на тялото, гърдите и главата, а младите и женските са по-светли. И двата пола имат ръждиви на цвят опашки.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

март, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=9kjl6dzEUM>

Екология на вида:

Домашната червеноопашка е дълга около 13 см, масата ѝ е 12 - 20 грама. Тя е член на семейството на мухоловките. Обичаен вид в населените места, особено в по-малките. Може да бъде видяна по покриви, комини, камбанарии.

Обитава и скални комплекси, кариери и други места извън селата и градовете. Храни се предимно с безгръбначни животни. Заплахи са химизацията и намаляването на хранителната база. Котките също са опасност за нея (както и за редица други видове). Най-близкия до нея вид в България е градинската червеноопашка, която също се среща в градчета, села и вили. Различават се както по външния си вид, така и по песента. Градинската има по-малко черно, а керемиденото откъм опашката е изразено до гърдите. Като цяло домашната във всичките ѝ форми - мъжка, женска и млада - са доста по-тъмни от градинската.

ЧЕРЕН ЩЪРКЕЛ

Наименование на латински: Ciconia nigra

Наименование на немски: Schwarzstorch

Наименование на английски: Black Stork

Черният щъркел е едра птица, голяма колкото любимия на всички бял щъркел. Има по-потаен начин на живот по-далеч от селищата. Може да се види да гази в нашите реки, да се вие над планински долини и горски склонове. Има черни глава и шия, контрастиращи с бял корем. Клюнът, краката и зоната около очите е червена. Прелетен вид.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

април, октомври

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=bnHJbbzHY-8>

Екология на вида:

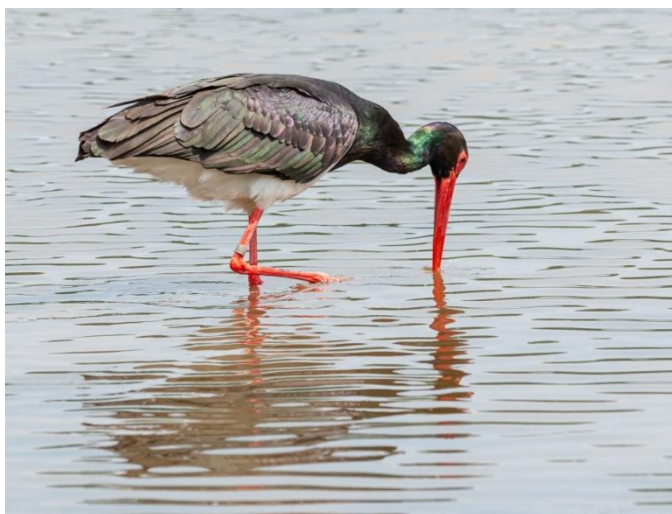
Черният щъркел може да бъде видян в цялата страна по време на прелет, но за гнездене обича гористи райони, недалеч от реки и бавни води. Гнездото може да е на голямо дърво, дори и иглолистно, или на скала. При всички случаи е на място отдалечено от поселищата, което го различава от белия щъркел. Има обширна територия, като лети на километри да ловува

и да храни малките си. Храни се с земноводни, риби, влечуги и безгръбначни като може да бъде видян да гази спокойно в коритата на реки.

Използва и въздушните течения за набиране на височина, и тогава се наблюдава да се вие в небето.

С размах на крилете около 2

метра, той се забелязва лесно на фона на небето, но ако лети ниско над гората е по-трудно да го видим, още повече че цялата горна страна на тялото е с цвят на въглен. Снася до 5 яйца в голямо гнездо, които мъти дълго време. Малките излитат от гнездото след два месеца. След това родителите им ги хранят още две седмици. Достигат полова зрялост на три години. Прелита далеч на юг в Африка през зимата. Над страната можем да видим и прелетници от други европейски страни. Миграцията му е по-късна от тази при белия щъркел. И той образува ята, макар и значително по-малки. Зимовищата му в Африка са по-близо от тези на белия щъркел, като ползва долината река Нил, Судан и екваториалните области. Заплахи са безконтролната в последните години сеч, проправянето на все повече горски пътища, отравянето на реки, лошото управление на водите. По време на прелета в някои страни проблем е браконьерството. Защитен вид, включен като уязвим в Червената книга. У нас най-близкия вид е белия щъркел, а в Африка има още редица роднини.

ИЗТОЧНО ОРФЕЕВО КОПРИВАРЧЕ

Наименование на латински: *Sylvia crassirostris*

Наименование на немски: Oest Orpheusgrasmuecke

Наименование на английски: Eastern Orphean Warbler

Едро коприварче с вълшебна мелодична песен. Има сивкав гръб, дълъг клон и крака, с жълт ирис на очите. По темето оперението е тъмно. Цялата долна страна на тялото белее.

Може да се наблюдава в следните геотопи:1.2

Период в който може да се наблюдава: май - септември

Екология на вида:

Орфеевото коприварче е най-едротото коприварче у нас. Среща се в места със средиземноморско влияние и климат. Обича храсталачни съобщества, с тревни участъци помежду и малки дървета. Обикновено се свързва със хълмисти терени, засушливи през лятото. В района може да има екстензивно животновъдство. Снася 4-6 яйца в гнездото си, разположено в храст или ниско дърво. Храни се с насекоми особено през размножителния период. Доскоро бе в един вид заедно с "роднините" си от западното средиземноморие. Нови данни доведоха до разделянето му на два вида. Като цяло семейството на коприварчетата изглежда продължава да се доразвива, тъй като подобно разделение през 2020 година бе съобщено и за червеногушото коприварче. Прелетен вид, който зимува в Африка и

зависи от места за почивка и "презареждане" по пътя си. Когато тези места са сухи, застроени или пълни с капани, птиците страдат. Заплахи са унищожаването на храсталачните съобщества и горички на сухите терени, високото строителство, огледалните прозорци, браконьерския отстрел и лов, засушаването, химизацията. Защитен от закона. Най-близкия му вид е споменатото скоро разделено от него западно орфеево коприварче. Друг близък роднина със сходен изглед е Арабското коприварче, което обаче не се среща у нас.

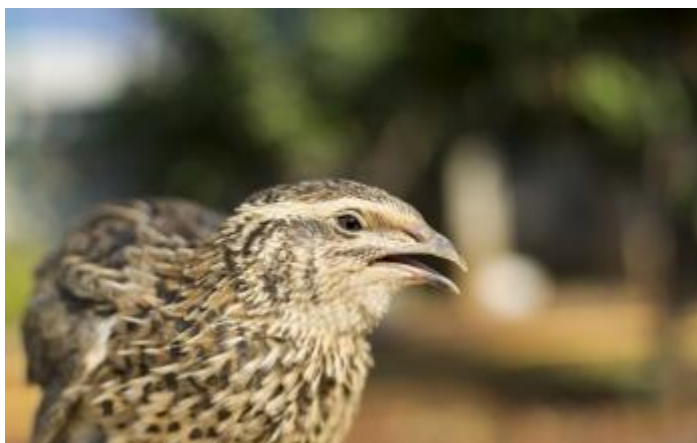
ПЪДПЪДЪК

Наименование на латински: Coturnix coturnix

Наименование на немски: Wachtel

Наименование на английски: European Quail

Пъдпъдъкът е малка закръглена прелетна птица с маскировъчно оперение. Живее по земята, но почти винаги остава скрит за погледа, защото умело може да се крие в треви, както и посеви. Обитава открити пространства с тревиста

растителност. Това, което показва присъствието му, е честото му обаждане "пик-пер-вик, пик-пер-вик", което е дало и българското му име.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1

Период в който може да се наблюдава:

април, август

Екология на вида:

Сравнително малка закръглена птица с маскировъчно оперение и бяла линия през очите. Тялото е дълго около 20 см. Принадлежи към семейството на фазаните но тежи едва стотина грама. Има обаче сравнително дълги криле и е добър летец. Разпространен в равнините, покрити със селскостопански култури, както и по-сухи открити ливади. Снася между 6 и 12 яйца в гнездо на земята. Допреди 15 години бе много чест, сега вече е рядък. Ловен обект. Заплахи за вида са химизацията,

механизацията, прекомерния лов, браконьерския отстрел, сблъсъкът с човешки структури - перки, сгради и т.н. В Африка опустиняването също е проблем, защото зимува непосредствено под Сахара в зоната на Сахел. В случаите, когато се храни с определени растения, месото му може да стане отровно. Близки видове, с които да се сбърка в България няма. Яребицата се среща в слогове на ниви и ливади, но тя е много по-едра, с къси крила и не издава подобни звуци. Освен това при приближаване тя излита (още от 5-10 метра разстояние) нагоре като маха много силно с късите си криле, издавайки силен свистящ звук, който стряска неочаквания човек.

ЧЕРВЕНОГУШО КОПРИВАРЧЕ

Наименование на латински: *Sylvia cantilans albistriata*

Наименование на немски: Weissbartgrasmuecke

Наименование на английски: Subalpine warbler

Малко коприварче, което подобно на другите постоянно подскача из храсталаци и дървета. Има керемиденочервена гушка, отделена от горната част на главата с бял "мустак". Горната страна на тялото е сиво-синкава. Има разлика

между мъжкия и женската, която е с по-малък контраст на оцветяването. Характерен вид за преходносредиземноморските райони. Отскоро е отделен вид от птиците в западното средиземноморие, с които бяха заедно.

Може да се наблюдава в следните геотопи: 1.1, 1.2

Период в който може да се наблюдава: април - септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=tVpbKNIJOB8>

Екология на вида:

Среща се южна България основно в ниските полупланински райони, покрити със средиземноморска растителност. Ниски храсти, храсталаци, и групи от дървета, наличие на открити полянки са неговото местообитание. Гнезди ниско - между 1-2 м над земята. Зимува в Африка, като е нощен прелетник. това му спестява вода и сили, както и прави полета му по-

безопасен. През нощта не е толкова топло, атмосферата е спокойна и за птици като него е по-лесно махайки да напредват. Защитен вид. Заплахите са премахване на маквиси, разчистване на храсталаци, сечи, пожари. В същото време избира места, които преди години са били опожарявани и вече са в среден етап от екологичното си развитие (сукцесия). Мъжкият строи няколко демонстративни гнезда, за да впечатли женската, но после заедно строят общия си дом. Моногамни са. Мъжкият има интересна и богата песен. Гнездовият период е от края на март до края на юни. Отглежда 3-5 малки. Близки видове са другите коприварчета, всички от които също мигрират в Африка през зимата. Насекомоядни са, но извън размножителния период и при прелет се хранят и с плодове, къпини и др.

ИСПАНСКО ВРАБЧЕ

Наименование на латински: Passer hispaniolensis

Наименование на немски: Weidensperling

Наименование на английски: Spanish Sparrow

Врабче, което през размножителния период е обилно "напръскано" с черни петънца по гърдите и долната страна на тялото. Има бели бузи. Има по-силно и по-"сочно"

обаждане от домашното врабче. Нерядко строи гнезда и оформя малки колонии в гнездото на белия щъркел.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

април, октомври

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=VCSchf29NHU>

Екология на вида:

Видът е чест в ниските части на страната. Колониално гнездещ, като може двойките да са само 10, а може и да са много повече. Мъжкият се занимава

повече със строежа на гнездото. то може да е дървета, в храсти и дори в гнездо на бял щъркел. Снася 3-8 яйца. Въпреки, че е зърноядна птица, в началото храни малките си с животинска храна - насекоми, ларви, червеи и други според наличието им в момента около гнездото. Постепенно включва растителна храна. Заплахи за него са химизацията, намаляването на насекомите и безгръбначните. Защитен вид. Най-близкия вид е домашното врабче, с което имат сложни връзки в средиземноморието.

АЛПИЙСКИ БЪРЗОЛЕТ

Наименование на латински: Tachymarptis melba

Наименование на немски: Alpensegler

Наименование на английски: Alpine Swift

Алпийският бързолет е винаги наблюдаван във въздуха. Има сърповиден силует, който е по-изразен отколкото при лястовиците и по-едър от другите бързолети. Лети бързо и веднага прави впечатление на отличен пилот, какъвто

е. Тъмните му криле контрастират с бялото по корема и по гушката.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

април, октомври

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=Bq1tzNDFIWs>

Екология на вида:

Среща се на различни места в страната - от морски скали до градски райони, където гнезди в големи сгради. Има способността да спи и да копулира във въздуха. Храната му е летящи безгръбначни - насекоми

основно, които улавя отново в полет. Краката му са съвсем малки и той практически не може да ходи по земята. Всичко при него е в името на полета и това, което би пречило, еволюционно е намаляло. Захваща се за ръба на скалата или корниза и така отглежда малките си. Обикновено се вижда на малки ята, защото гнезди колониално. Оглася със силните си крясъци местността. "Кя-кя-кя-кя" се носи отвисоко, понякога и нощем. Двойките се оформят за цял живот. Връщат се всяка година на същото място, и при нужда ремонтират старото гнездо. Снасят две-три яйца. Далечни мигранти, зимуват в Африка. Тук няма как да се хранят зимата поради отсъствието на летящи насекоми тогава. Могат да прекарат над 6 месеца във въздуха без кацане. Но също така могат и да си почиват по отвесни скали. Заплахи са стъклените фасади, химизацията, опустиняването, намаляването на насекомите. Защитен вид. Сходни видове в България са черния и бледия бързолет, които са по-дребни. За сравнение, размахът на крилете на алпийския е 57 см, а на черния - 42 см.

СЛАВЕЙ

Наименование на латински: Luscinia megarhynchos

Наименование на немски: Nachtigall

Наименование на английски: Nightingale

Славоят, или още южен славей, е малка пойна птица от семейството на мухоловките. Има кафяво-червеникав гръб и горна страна на тялото, и по-светло сивкава долна страна. Клюнът е тънък, както на насекомоядните птици, към които се числи. Има сравнително дълга опашка. Трудно забележим както поради оцветяването си, което го слива с почвата и клонците, така и поради начина си на живот в подлеса на храсталаци и дървета. Това, което го прави забележим е прочутата му

красива песен. За разлика от другите пойни птици, той пее мелодично и през нощта. Това е лесен начин за неговото определяне от любители, незапознати с птичите песни.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

април, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=XdllbNrki5o>

Екология на вида:

Славейт е разпространен предимно в ниските части на страната. Обитава гористи местности, крайнини на села, градски паркове, храсталачни места покрай реки и други. Има сходно оперение на мъжкия и женската. Това, че не са лесно забележими или шарени, компенсират със силната мелодична песен на мъжкия славей. Пристигат в България в последните дни на март и първата десетдневка на април. Мъжкият идва седмица - две по-рано, като започва да пее, установявайки територия за гнездене. В началото на размножителния сезон пее и денем и нощем, като това отнема огромна енергия на мъжкия. Понякога могат да се чуят няколко съседни мъжки славей да пеят едновременно от своите територии. С напредването на пролетта пеенето се разрежда, но пак може да се чуе и през нощта. Това го отличава от другите пойни птици. Издава и кратък предупредителен звук, напомнящ на жабешки, когато се почувства застрашен или усети заплаха. Зимува в Африка на юг от Сахара. У нас заплахи са химизацията под различна форма, намаляването на насекомите, високите сгради особено със стъклена фасада (в които се удрят много мигриращи птици), "прочистването" от храсталаци на паркове и градини в населените места с погрешната мисъл, че така се благоустрояват. Доказаното благотворно влияние на птичите песни върху човека води до опазване на храсталаците - обиталища на славей в парковете. Защитен вид. Възпят в редица народни песни. Близък вид е северния славей, който има подобна, но малко по-дълбока песен, в която липсват последните ноти на кресчендото.

ЧЕРВЕНОШИЙКА

Наименование на латински: Erithacus rubecula

Наименование на немски: Rotkehlchen

Наименование на английски: Robin

Червеношиятката (червеногръдка) е малка пойна птичка с изправена стойка и тумбеста фигурка. Дължината на тялото е 14 см. Има голямо червено-оранжево петно на гърдите си, което достига очите. Гърбът и

цялата горна страна на тялото са кафяви. Пее често, включително и през ранната пролет и лятото. Храни по земята където събира безгръбначни животни.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 1.1

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

Екология на вида:

Разпространена е в горски местности из цялата страна. Въпреки, че е активна през деня, понякога може да се храни и нощем, ако има пълнолуние или е близо до лампи. Храни се с безгръбначни като паяци, мокрици, червеи, насекоми и техните ларви. Не се страхува особено от хора и едри животни и може даже да приближи доста диви прасета, които ровят земята с надежда да открие там храна. През есента и зимата се хранят и с плодове,

къпини и други подобни. Въпреки милия си вид, тя е силно териториална и не допуска други червеношийки на своя територия. Боевете и атаките са много ожесточени като дори може да нападне и други дребни видове. Ако оцелеят първата си година, шансовете им се увеличават. Най-дълго регистриран живот има екземпляр достигнал 19 години. Проведени са интересни, но още незавършени изследвания на магнитния им компас, чрез който се ориентират. Има много интересни хипотези, свързани с този механизъм, граничещи с научната фантастика. В България и околните страни е целогодишен вид. В по-северните и континентални части на ареала е прелетен. Заплахи за вида са химизацията, унищожаването на крайречни гори. Защитен вид. Принадлежи към семейството на мухоловките, в подсемейство заедно със славеите и ливадарчетата.

ЧЕРНОГУШО ЛИВАДАРЧЕ

Наименование на латински: Saxicola torquata

Наименование на немски: Schwarzkehlchen

Наименование на английски: European Stonechat

Видът принадлежи към семейството на мухоловките. Обитава открити места, ливади, каменисти терени. Мъжкият има черна глава контрастираща с бяло около шията, както и с красиви тухлени и тъмнокафяви тонове по тялото. Има изправена стойка и гнезди на малки групи.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 1.1

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=wHHJDrSa5g0>

Екология на вида:

Има изправена стойка и малко събрано тяло, дълго само 12-13 см. По-малко е от врабче и по-стройно от червеношийка. Среща се на открити терени в най-различни райони - низини, планини. Женската за разлика от мъжкия в брачно оперение не е така ярко оцветена, а черното е заменено с кафеникаво.

Скоро излетелите от гнездото малки пък съвсем нямат керемидени нюанси и са изцяло кафеникаво-сивкави с многобройни малки по-тъмни петънца. Птиците са по-дребни от врабче и имат характерен тънък

клюн понеже се хранят с насекоми и други безгръбначни. Има изправена стойка. Заплахи за вида са строителни и други подобни дейности в гнездовия му период и район, както и химизацията. Слабо изразена миграция, изявена най-вече в по-североизточните части на ареала. Защитен вид. Не е застрашен. Близък вид в България е ръждивогушето ливадарче, с който имат сходна фигура. Различават се по това, че ръждивогушето няма черна глава при мъжкия, както и по други детайли на окраската. Други роднини, макар и малко по-далечни, са славеите и червеношийката.

СИВ КЪЛВАЧ

Наименование на латински: *Picus canus*

Наименование на немски: Grauspecht

Наименование на английски: Grey-headed Woodpecker

Сравнително едър кълвач с дължина на тялото около 20 см и маса 100 - 200 грама. По размер е сходен на зеления, но е малко по-малък, с малко по-къс врат и по-елегантна човка. На цвят сивее, като главата е изцяло сива, гърдите и

корема - бяло-сиви, а гърбът е маслинозелен. На главата има черен "мустак", като мъжкия има червено теме. Освен това обаяването му е по-проточено и отслабващо "кя-кя-кя-кя-кя" за разлика от равномерното и по-бойко обаяване на зеления кълвач.

Може да се наблюдава в следните геотопи: Геотоп 2, Геотоп 1.2

Период в който може да се наблюдава: януари - декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: https://www.youtube.com/watch?v=XumJHbsH_TU

Екология на вида:

Сивият кълвач се среща в разнообразни гористи местности. Разпространен, макар и не чест в обширни части от Европа и Азия. Има сравнително по-голям размер от пъстрите кълвачи, но е по-малък от черния

кълвач. Гнезди през май, като снася 5-10 яйца, мътени от двамата родители.

Има режим на хранене, който е подобен на зеления с това, че също яде мравки. За разлика от него обаче не е толкова свързан с тях и по-често се храни подобно на пъстрите кълвачи. Това, че не се конкурира със зеления му позволява да гнезди близо до него. През размножителния период обаче, мравките си остават основна храна. Другите видове храна са различни ларви, бръмбари, многоножки, паяци, мокрици намирани под кората на дървета и т.н. Есенно време и в неразмножителния период може да разнообрази диетата си с плодове.

Макар и труден за откриване поради това, че рядко се обажда, той си остава важен обитател на обширни крайречни и други гори с запазени големи дървета и естествена структура. Най-голямата заплаха за него е изсичането на такива гори. Защитен вид. Най-близкия му вид в България е малко по-едрият зелен кълвач.

ОСОЯД

Наименование на латински: *Pernis apivorus*

Наименование на немски: Wespenbussard

Наименование на английски: Honey Buzzard

Осоядът е средно голяма хищна птица, която е близка по размер до мишелова. Има малка глава и сравнително широки криле. В полет отдолу се вижда характерно контрастно напетняване. При реене най-често държи крилете си водоравно.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2, Геотоп 2, Геотоп 1.1

Период в който може да се наблюдава:

май, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: http://www.europeanraptors.org/raptors/european_honey_buzzard.html

Екология на вида:

Осоядът е разпространен в ниски, полупланински и планински гористи райони в цяла България. Не е обитател на високите части на планините, но по време на прелет може да бъде видян навсякъде. В района на Родопите може да се види през летните месеци да се върти ниско над гората сам или

по двойки. Среща се в голяма част от Европа. Осоядът търси гнезда на оси като се рее ниско над дърветата. Също така подскача от клон на клон в гората. Прекарва доста време в риене на земята със силните си крака, като изравя гнезда на оси и стършелци, с чиито ларви се храни. Освен с тях, може да улавя дребни птички, бозайници и гущери. Прелита изцяло към Африка и то по-рано от други видове хищни птици. Пикът на миграцията му в България е края на август, а през септември се изнасят останалите птици. Идва си обратно през май. Използва топлите въздушни течения и ветрове да набере височина и избягва големите водни басейни. Така се концентрира с много хиляди по брега на Черно и Средиземно море. Защитен вид. Заплахи за него представляват отстрелът от браконieri по време на миграция. Сходни видове у нас са обикновения мишелов, който също се среща в района, както и белоопашатия мишелов и северния мишелов.

КУКУМЯВКА

Наименование на латински: Athene noctua

Наименование на немски: Steinkauz

Наименование на английски: Little Owl

Кукумявката е малка сова. Има голяма глава, сливаща се с тялото. За разлика от доста други видове сови (и чухала) няма "уши". Напетнена със сивкави и бели тонове. Активна вечер, но може да бъде видяна по покриви на къщи в селата и през деня. Издава характерно "куку-мяу" и подобни обаждания, които дават името на птицата на български.

Може да се наблюдава в следните геотопи: Геотоп 2

Период в който може да се наблюдава: януари - декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=c5Q76d0JPRU>

Екология на вида:

Много разпространена в България. Среца се както в населени места, така и в диви райони от най-различно естество. Разпространена е нашироко в Стария свят - големи части от Европа и Азия, Близкия Изток и северните райони на Африка. Постоянен вид. Снася от 3 до 5 яйца. Излюпването е след 28-29 дни. В добри години отглеждат две поколения, но повечето пъти - по едно. Тялото е дълго (или по-скоро високо) 22 см. Размахът на крилете е 56 см. В полет се вижда облата глава и криле. Застава на огледно място,

откъдето следи обстановката и чака появата на плячка, като може да ловува и през деня. Има изправена стойка и големи очи, като всички сови. Не е застрашена. Защитен вид. Храни се с гризачи - мишки, плъхове, полевки и други, което я прави много полезна за човека. Другата част от менюто и са насекоми. Брани своята територия, в която обикновено остава завинаги. Различава гласовете на различни индивиди. Живее до 16 години. Другите видове сови у нас са обикновено по-едри с изключение на чухала и врабчовата кукумявка.

ТРЪСТИКОВ ДРОЗД

Наименование на латински: Acrocephalus arundinaceus

Наименование на немски: Drosselrohrsänger

Наименование на английски: Great Reed Warbler

Тръстиковият дрозд е едро шаварче, което е свързано изцяло с мочурни и блатни местообитания. Цветът му е светлокафяв или бежов, което го прави трудно видим на фона на тръстиковите стъбла със същия цвят. Има силна и характерна песен, която пее неуморно и помага както за регистрирането му, така и за определянето му.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

май, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=AFfegzdl7dU>

Екология на вида:

Широкоразпространен в специфични местообитания микроязовири, езера, блата и други. Няма го във високите планини. Той е най-едрият представител на шаварчетата, като по размер приближава дрозд. Има изразена вежда и здрав клюн. Разпространен в почти цяла Европа, като на

изток достига средна Азия. Храни се с разнообразна животинска храна, а по време на прелет може да яде и плодове. Зимува в Африка на юг от Сахара. Снася до 6 яйца в открито чашкообразно гнездо, което при случай става обект на кукувиче снасяне на яйце. Има моногамни двойки, но има и извънбрачни връзки. Понякога свободни мъжки обикалят и успяват да оплодят дадена женска, друг път мъжкия опложда втора женска. При изборът на мъжки женската явно залага на качеството на територията (и ранното пристигане от Африка на принципа "кой превари"). Друг важен критерий за успеха на мъжките е тяхната гласовитост. Докато тук мъжките са териториални, в зимовищата си не са, и могат да образуват големи групи без други видове в дадени тръстикови масиви. Защитен вид, но не е застрашен. Негативни фактори са унищожаването на местообитанията му, както и незаконния улов при прелет и химизацията.

ЖЪЛТА СТЪРЧИОПАШКА

Наименование на латински: Motacilla flava feldegg

Наименование на немски: Schafstelze

Наименование на английски: Black-headed yellow Wagtail

Еlegantна птичка с дълга опашка, която постоянно вири нагоре - надолу. Горната страна на тялото е маслиненна, долу - жълта, а главата - черна. Може да бъде видяна да тича по земята или да прехвърча ниско.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

април, октомври

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.kuwaitbirds.org/birds/black-headed-wagtail>

Екология на вида:

Жълтата стърчиопашка е много разпространена в пасища, ниви, открити площи, разливи на реки в цяла България в ниските части. Прелетен вид, който се храни с насекоми и други безгръбначни, поради което зимува в тропиците. Много красива и лесна за наблюдение птица с дълга опашка, лимоненожълто тяло с маслинен гръб и черна глава. Снася между 4 и 8 яйца. Заплахи за вида се интензификацията на селското стопанство,

химизацията, браконьерския лов при прелет, стъклени фасади и високи структури особено съчетани с лошо време. Защитен вид.. Сходни видове у нас са най-често бялата и планинската стърчиопашка. Има и редица близки роднини от други подвидове, някои от които преминават през България по време на прелет. Гнезди в обширни части на Евразия, като достига и до субполярните области. Всички обаче са прелетни и зимуват в Африка или Индустан. Заедно с другите видове обособява семейство "стърчиопашкови".

ГОЛЯМ ЯСТРЕБ

Наименование на латински: Accipite gentilis

Наименование на немски: Habicht

Наименование на английски: Goshawk

Description:

Големият ястреб е най-големия ястреб у нас. Дължината на тялото му достига 60 см, а размах на крилето надминава метър и може да достигне 120 см. Има много мощни крака, силни криле и дълга опашка.

Женската е по-едра от мъжкия. Долната страна на тялото е набраздена напречно, докато горната е униформено тъмна. Може да се рее над склонове и поляни подобно на другите хищни птици.

Може да се наблюдава в следните геотопи: Геотоп 1.1 Геотоп 1.2

Период в който може да се наблюдава: януари - декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=S53Gw-pbiyE>

Екология на вида:

Големият ястреб е разпространен в смесени гористи местности, поляни и окрайнини на гори. В планините обитава до горната граница на гората. Среща се в големи части от Евразия и Северна Америка основно в умерените ширини. Храни се с различни птици и по-малки бозайници. Обикновено ловува, като стои високо на добре разположен клон в гората. Това му позволява да наблюдава терена без да бъде забелязан. При

набелязване на жертвата провежда бърза и изненадваща атака. Много е маневрен, благодарение на дългата си опашка, която му помага да сменя бързо посоката на полета, да преследва плячката и да избягва сблъсък с клони и дървета. Често плячката му е сравнително едра. Гнезди в дървета. Има си обособени територии, затова винаги се наблюдава сам или по двойки. Птиците от единия пол бранят територията си от птици от същия пол. Има и чести териториални полети, с които демонстрират собственост над даден терен. Най-често тези полети са между януари и април. Представяват пресилено дълбоки замахвания на крилете, прекъсвани от планиращ полет. Обикновено "граничните спорове" се решават без насилие. Много птици са практически, постоянни, но има и частична миграция. Заплахи за вида са браконьерския отстрел и улов, използването на отрови. Защитен вид в България. Най-близките до него видове у нас са малкия ястреб и късопръстия ястреб, които са по-дребни от него.

РЕЧЕН ДЪЖДОВИРЕЦ

Наименование на латински: Charadrius dubius

Наименование на немски: Flussregenpfeifer

Наименование на английски: Little Ringed Plover

Малка птичка с размери сходни на врабчето, но с по дълги жълти крака, и много по-голям размах на крилете. Тича бързо по речни брегове, морски плажове и др. подобни местообитания. Има интересна мимикрираща окраска, която "разчупва"

силуета на тялото и го прави незабележим на фона на облите речни камъни по бреговете на реките. Гърбът му е бежов, а коремът - бял. През главата и гърдите минават тънки черни резки на бял фон.

Може да се наблюдава в следните геотопи: Геотоп 1.2, Геотоп 2

Период в който може да се наблюдава: март - септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=cOeTIQeJo8E>

Екология на вида:

Речният дъждосвирец е широко разпространен в България от Дунав и Черно море до Струма и Арда. Подходящи за него местообитания са сравнително по-спокойните части от речните течения, микроязовири, езера и други стига да има плаж по брега. Загнездва през март, а самото гнездо всъщност е ямичка на самия плаж. Тук влиза в действие отличния

камуфлаж на птицата, защото при мътенето тя стои напълно открита за погледа, но поради разчупването на силуета чрез черните резки, потенциалният хищник не осмисля образа като една цяла птица, а като две различни тела, например камъчета или мидички, каквито има много наоколо. Друга приспособление за открития живот сред хищници е фактът, че малките напускат гнездото само часове след излюпването. Те биват хранени и обгрижвани от родителите до 20ия си ден, но това става в по-широк район по плажа, като така се избягва привличането на внимание от хищници. Хранят се с ларви, червейчета, членестоноги и други, които намират по брега. Гласовити с характерно обаждане, което помага за тяхната регистрация от наблюдателя. Заплаха са туристическите излети, строителни и други дейности по плажовете в размножителния период. Други заплахи идват от замърсяването на морето, мазутни и нефтени разливи. Защитен вид. Сходни видове в България има в района на Черноморието, например космополитния морски дъждосвирец. Зимата прекарва в Африка.

СИВО КАМЕНАРЧЕ

Наименование на латински: Oenanthe oenanthe

Наименование на немски: Steinschmaetzer

Наименование на английски: Northern Wheatear

Пойна птица с размери подобни на врабче, но различна стойка и тънък клюн. Сивото каменарче Стои по изправено и както името му показва обича места с открити камъни, чакъл, буци пръст и др. Не се среща вътре в гори.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:
април, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ: <https://birdsoftheworld.org/bow/species/norwhe/cur/introduction>

Екология на вида:

Сивото каменарче се среща от морското равнище до различни равнинни, полупланински и планински открити местности, в които има каменисти терени, кариери и подобни. Гнезди в дупки по земята или между камъните. На големина е подобен на врабчето, но има тънка насекомоядна човка. На върха на опашката си има черен кант, който по средата е по-широк и оформя обърната буква "Т". Нагоре опашката е бяла и силно контрастира с черното на края. Гнезди за пръв път на една година. Женската снася 4-7

яйца. Видът е много интересен с това, че е най-дълго прелитащата пойна птица като разстояние между крайните северни размножителни територии в Арктика и зимовищата в Африка. Така някои птици от този вид прелитат почти 15 000 км в една посока, като има и такива, които прелитат голямо разстояние над Атлантическия океан. В България се срещат още няколко вида каменарчета - изабелиното, испанското са сред по-разпространените. Всички те се причисляват към семейството на мухоловките. Защитен вид.

ЧУХЪЛ

Наименование на латински: Otus scops

Наименование на немски: Zwergohreulen

Наименование на английски: Scops Owl

Малка нощна хищна птица. Може да бъде чута през летните месеци в паркове, градини, горички в по-ниските части на страната. Обаждането е кратко "чу", повтарящо се на 5-6 секунди. Подобно на другите сови, стои

изправена когато е кацнала. Има отлично прикриващо оперение, което имитира кората на дърво и е в сиво-кафяви тонове. На главата си има две снопчета перца, стърчащи нагоре и създаващи илюзията за "уши". За разлика от него при кукумявката силуета на главата е изцяло заоблен.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

април, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=wkGP2OP7wvc>

Екология на вида:

Широкоразпространен в по-ниските части на страната, както и в някои планини. Не избягва и човешките поселения - селца, градове, паркове,

курорти. Избира места където има достатъчно големи дървета или горички. Гнезди в хралупи в дърветата, като снася 3-6 яйца. Както другите сови, чрез специално приспособление на крилете лети безшумно. Очите са големи и улавят и малкото светлина през нощта, а вратът е много подвижен. Храни се основно нощем с безгръбначни животни. Среща се в южна и източна Европа до средна Азия (без степните и пустинни райони). През студените месеци е основно в Африка на юг от Сахара, където намира сходни места за лов и почивка около Екватора. Риск за нея са уловът по време на миграция, химизацията и намаляването на хранителната база и др. Защитен вид в България. Има над 45 близки роднини по света, но е единствен чухъл у нас. С дължина на тялото 20 см и размер на крилете до 50 см той е по-малък от кукумявката. Кукумявката е малко по-едра и няма перца на главата, които да дават вид на стърчащи уши, като при чухъла.

СИВА МУХОЛОВКА

Наименование на латински: Muscicapa striata

Наименование на немски: Grauschnoepper

Наименование на английски: Spotted Flycatcher

Малка пойна птичка, която се храни основно с летящи насекоми. Има преобладаващо сиво оперение с леки по-тъмни "капчици" по гърдите, тънка човка, и като цяло изправена стойка когато е кацнала. Ловува летящи насекоми като използва за наблюдателен пост някой от ниските клони на дърво, който и позволява да ловува под короната. Прелетен вид, който зимува на юг от Сахара.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

**Период в който може да се наблюдава:
април, октомври**

**ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА
ИНФОРМАЦИЯ: https://www.youtube.com/watch?v=fm_xm3uxrjE**

Екология на вида:

Среща се в цяла България в паркове, градини, широколистни гори и др. предимно в по-ниските части на страната. Ловува от удобно клонче, от което има възможност да лети свободно поне на една страна. Оттам наблюдава и излита след летящите мушици, които лови във въздуха. Обикновено се връща на удобното клонче поне няколко пъти. Има изправена стойка и е видимо по-стройно от врабче. Има и тънък

насекомояден клюн за разлика от врабчета и чинки. Среща се в цяла Европа и централна Азия през лятото, а зимува в южната половина на Африка. Заплахите са свързани с употребата на инсектициди, както уловът на прелетни птици в средиземноморието, химизацията и опустиняването в Африка. Други мухоловки в България са малката мухоловка, беловратата и полубеловратата.

ГАРВАН

Наименование на латински: Corvus corax

Наименование на немски: rabe

Наименование на английски: Raven

Най-едрата от врановите птици. Гарванът е изцяло черен, с мощни широки криле и масивен клюн. Може да бъде видян да се рее в небето подобно на хищните птици. Издава характерно сухо, но силно обаждане "кръ - кръ" докато лети. Често може да бъде видян като двойка.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ:

Екология на вида:

Широкоразпространен, но не многоброен вид в България. Може да бъде наблюдаван в най-различен тип места от градски паркове до отдалечени планински склонове. Като цяло обаче не се свързва с човешките поселища така както други вранови птици. През 20 век следствие на кампаниите срещу хищниците, използването на отрови и други фактори силно намалява в цялата страна, като даже е включен в Червената книга на НРБ. След поставянето на хищните птици под защита, спирането на ползването

на ДДТ и др. видът се възстановява. Много интелигентна птица. През 20 век Конрад Лоренц - бащата на науката за поведението на животните - забелязва високата интелигентност на гарваните. Към момента вече са проведени редица интересни изследвания свързани със способностите на гарваните да решават задачи, да блъфират и други, които показват високата им интелигентност. Той е роднина е на сивата врана, посевната врана, гаргата и други вранови птици. Той е най-едрият от всички тези видове и има мощен клюн.

СИВА ВРАНА

Наименование на латински: Corvus cornix

Наименование на немски: Nebelkrähe

Наименование на английски: Hooded Crow

Сивата врана е двуцветна едра вранова птица. Част от тялото е сиво, а другата - черна. Главата, клюнът и крилете са черни, а телото - сиво. Размахът на крилете достига метър. Може да ходи и да подскача по земята.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.1

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=P6U2xlacxMY>

Екология на вида:

Широкоразпространена в България без най-високите планински части. Мъжкият и женската са сходни на вид. Обаждането им е познатото на мнозина грачене, което е подобно на това на посевната врана. През зимата у нас навлизат птици от северна Европа, което става причина за образуването на големите ята, които се наблюдават тогава. Гнезди в големи дървета, като женската мъти, а мъжкият носи храна. Храни се с най-разнообразна храна. Понякога напада дори птици. Сходни видове са поедрият гарван, посевната врана - която е чисто черна, чавката (гарга), която

пък е по-дребна, и др. Не е застрашена и е обикновен вид. Известна, както и други вранови птици, със своите интелектуални способности и висока адаптивност.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Сивата врана е двуцветна едра вранова птица. Част от тялото е сиво, а другата - черна. Главата, клюнът и крилете са черни, а телото - сиво. Размахът на крилете достига метър. Може да ходи и да подскача по земята.

КЕРКЕНЕЗ

Наименование на латински: Falco tinnunculus

Наименование на немски: Turmfalke

Наименование на английски: Kestrel

Малка по големина хищна птица от рода на соколите. Кафяви и сиви тонове доминират в оперението му. Има дълга опашка, и сравнително дълги, като цяло заострени криле. Лови основно дребни животни.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B7>

Екология на вида:

Керкенецът е широко разпространен в България. Той е сред най-често срещаните хищни птици у нас и в Европа. Среща се от морското равнище до високи планински местности. Гнезди и в градове. Храни се с полевки и други дребни животни. Ловува над ливади, поляни, полета, ниви като лети на десетина - двацет метра над терена и чрез специален вид полет - ветреене - застава на едно място във въздуха, за да огледа по-добре даден участък или да изчака да се покаже плячката от някоя дупка. Ако няма

плячка в дадения участък, продължава напред с обикновен полет, след което отново застива на едно място.

При показване на подходяща плячка, той се спуска бързо с пикиране и я улавя. Затова и другото му име е ветрушка (черношипа ветрушка). Не е застрашен. В същото време като хищна птица е чувствителен към използването на отрови, пестициди и като цяло химизацията. Сходен вид е световно застрашената белошипа ветрушка, които в миналото също е била широко разпространена в България. Тя е по-скоро колониално гнездец вид, който също не се притеснява от човешко присъствие.

Малък сокол е най-разпространения в Европа.

ОРЕЛ РИБАР

Наименование на латински: Pandion haliaetus

Наименование на немски: Fischadler

Наименование на английски: Osprey

Рибоядна хищна птица с мощни криле, която лови риба от открити водни пространства - реки, язовири, морета. Прелетен вид, който рядко се наблюдава в района. Размахът на крилето му е над 150 см. Отдолу крилето и тялото са предимно бели, а отгоре - тъмнокафяви.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

Период в който може да се наблюдава:

**ЛИНК КЪМ
ДОПЪЛНИТЕЛНА**

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=mqGKX7Eofy4>

Екология на вида:

Видът се среща рядко в България, като в района може да бъде видян по време на прелет. Той се придържа към водни басейни и макар, че може да бъде видян и далеч от тях, наличието на река като Места със посока на течението, съвпадаща с посоката на миграция увеличава нейната привлекателност.

Улавя риба от водни басейни докато лети, като я захваща здраво с ноктите на краката си. При лов орелът подбира риби, които плуват близо до повърхността на водата, за да може да ги стигне бързо с краката си. При излитането обратно във въздуха птицата маха мощно криле - тогава хем трябва да се вдигне над водата, хем да отнесе и допълнителна тежест - хваната риба. Заплахите за

вида са незаконният отстрел, замърсяването на водните басейни и съответно на рибата, изсичането на подходящи за гнездене дървета, безпокойство и др. Защитен вид. Няма близки роднини по света, а самият той е широко разпространен. Другите рибоядни орли са доста отдалечени генетично от него. Морският орел, който се среща у нас например има много по-масивно тяло и широки криле, като е снабден и с огромен клюн.

ДИВО КАНАРЧЕ

Наименование на латински: Serinus serinus

Наименование на немски: Girlitz

Наименование на английски: Serin

Малка зърноядна птичка - с големината на канарче, като мъжкият има жълти тонове по главата и гърдите, а женската е изцяло пъстра в кафяво и ръждиво - сиво до мръсно бяло. Пее продължително от короните на дървета в паркове, и планински поляни.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

март, ноември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=sREKHSdRByI>

Екология на вида:

Среща се в паркове, градини и в някои планински иглолистни гори, там където има поляни в съседство. Може да се види в Хаджидимово. Активна птица, която пее от високи клони на дървета и като цяло лесно забележима. Дивото канарче е най-дребния представител на чинковите птици у нас и е по-дребно от врабче. Дължината на тялото е 11 - 12 см. Има характерен жълт кръст.

Мъжкият като цяло е ярко жълто-зелен, докато женската е с по-кафеникави и светли тонове. Снася 3-5 яйца в гнездо, разположено в короната на дървета. Храни се със семена, а през размножителния период и с насекоми. През зимата може да скита в смесени ята с други чинкови птички. Като цяло тези птици от България и на север от нея мигрират, а останалите, които гнездят в Гърция и средиземноморието са

постоянни. Защитен вид. Близък вид е канарчето от Канарските острови, което е родоначалник на домашното канарче.

ЧЕРВЕНОКРЪСТА ЛЯСТОВИЦА

Наименование на латински: Cecropis daurica

Наименование на немски: Roetelschwalbe

Наименование на английски: Red-rumped Swallow

Червенокръстата лястовица е един от шестте вида лястовици, редовно срещани се в България. Подобно на селската лястовица, и тя има вилообразна опашка, макар и малко по-къса. На кръста си има петно,

което от бяло прелива в керемидено. Тази лястовица се среща в по-ниските и среднопланинските райони из цялата страна. Гнездото е с характерна бутилкообразна форма - с дълъг и тесен вход. Понеже чифтосването се осъществява в гнездото, се смята, че така се намалява възможността за копулация извън двойката. Както и другите видове наши лястовици, и червенокръстата е прелетна. Това е поради липсата на летящи насекоми през студените месеци. В Африка и други топли части на ареала тя е постоянен вид.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

април, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=vEN2sWJxMhc>

Екология на вида:

Среща се из цялата страна, предимно в нископланински и среднопланински райони. В Европа се среща само в южните части, а на изток - в Мала Азия, Близкия Изток като най-голяма част от ареала е в източна Азия. Прелетен вид, като нашите птици зимуват в Африка. Гнезди както в градове и села, така и под мостове, скали и другаде, където има "покрив", който осигурява и повърхност за слепване на парченцата кал, от които птиците стоят гнездото си. Самото гнездо има дълъг и тесен вход, който му придава характерна бутилковидна форма, различна от гнездата на другите лястовици. Птиците страдат от използването на химически препарати срещу насекоми, както и от улова им в някои страни по миграционния път. Защитен вид в България. Близък по външност вид е селската лястовица, която е с по-дълга вила на опашката и има едноцветна мастилено оцветена горна страна на цялото тяло - без светли кръст и шия.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Червенокръстата лястовица е един от шестте вида лястовици, редовно срещащи се в България. Подобно на селската лястовица, и тя има вилообразна опашка, макар и малко по-къса. На кръста си има петно, което от бяло прелива в керемидено. Тази лястовица се среща в по-ниските и среднопланинските райони из цялата страна. Строи гнезда под мостове, скали и други обекти. Гнездото има един-единствен удължен вход, който му придава бутилковидна форма. Не се среща в северозападна Европа. Зимува в Африка, подобно на другите лястовици. Завръща се пролетта, когато се появят отново насекомите и безгръбначните, с които се храни. Може да се наблюдава навсякъде в района по време на лов, както и при миграция.

ГРАДСКА ЛЯСТОВИЦА

Наименование на латински: Delichon urbicum

Наименование на немски: Mehlschwalbe

Наименование на английски: House Martin

Малка бързолетяща птица с компактен вид, който се дължи на късата опашка в сравнение със селската или червенокръстата лястовица. Двухцветна, като долната част на тялото и кръстът са бели, а останалата част - мастиленочерна.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

април, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://birdsoftheworld.org/bow/species/cohmar1/cur/introduction>

Екология на вида:

Градската лястовица е много разпространена в България, като се среща често в села, градове и други, като гнезди по защитените от валежи места на постройки. Изгражда гнездото си от кал, която събира от локвите при завръщането си от Африка пролетно време. Една "тухличка" образно казано представлява количеството кал, което взема лястовицата с човката си при един полет към гнездото. Синхронът също е важен - пристигането

на лястовиците от Африка съвпада с топенето на снеговете и пролетните дъждове, затова и винаги могат да разчитат, че складовете за строителни материали - локвите и разкаляната земя край реки, езера и потоци - ще работят! Лястовичките отглеждат няколко малки в гнездото си, като ги хранят изключително с насекоми, които ловят във въздуха. По този начин те регулират по естествен начин тяхната численост. Заплахи за тях у нас са предимно от химизацията, от стопани, които по някаква причина не искат техни гнезда и ги събарят, вместо да им се радват. По дългия си път през средиземно море и пустинята те срещат много трудности, а на места биват ловени незаконно от браконieri. Защитен вид. Близки видове у нас са другите лястовици - брегова, селска, скална и червенокръста. Градската обаче е единствената с къса опашка и черно-бяло оперение.

ЧЕРВЕНОГЪРБА СВРАЧКА

Наименование на латински: Lanius collurio

Наименование на немски: Neuntoeter

Наименование на английски: Red-backed Shrike

Червеногърбата сврачка е поедра от врабче. Тя има кафеникавочервен гръб, сива глава, и черна лента през очите. Има изправена поза, и така може да бъде видяна кацнала върху храсти, плетове, огради. Отсъства през студените месеци. Има

сложна и мелодична песен. Клюнът е закривен надолу подобно на хищните птици.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

май, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=2WNbB4AF3AI>

Екология на вида:

Широко разпространена в България, среща се в ниските части, хълмисти и планински райони в места с открити тревни площи, храсталаци, огради, единични дървета. Храни се с безгръбначни и гръбначни животни. Ловува както във въздуха, така и на земята, като използва за отправна точка удобна кацалка - издаден сух клон, жица, стълб. От там наблюдава

пространството над, около и под себе си. Големите по размери плячки набучва на бодлива тел или остри здрави бодли. Набучената плячка може да бъде изядена чрез разкъсване посредством мощната човка и силния врат на птицата. Заплахите за вида са премахването на храсталаци, синури и огради, твърде интензивно селско стопанство, обрастване и др. Химизацията и намаляването на дребните животни и насекоми също са заплаха. По време на прелет е заплашен от незаконен улов или отстрел. Зимува далеч на юг от Сахара в Африка. Защитен вид. Сходни видове са белочелата, червеночелата и сивата сврачка.

МАЛЪК ПЪСТЪР КЪЛВАЧ

Наименование на латински: Dryobates minor

Наименование на немски: Kleinspecht

Наименование на английски: Lesser Spotted Woodpecker

Малкият пъстър кълвач е пъстра птичка с големината на врабче. Оперението му е в черно и бели тонове, които взаимно се напетняват едни други. По темето има ярко червено петно. Той е най-малкия кълвач в Европа. Може да бъде видян да лази даже по тънки клони и бурени.

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.nationalgeographic.co.uk/animals201907bird-week-lesser-spotted-woodpecker>

Екология на вида:

Малкият пъстър кълвач се среща на много места в страната - от градски паркове и градини, до гори, градини и други. Снасят 4-6 яйца веднъж в годината. Достигат полова зрялост на една година. Постоянен вид, който не отлита на юг през зимата. Заплахите са свързани основно с унищожаването на гори, паркове и градини. Защитен вид, но не е застрашен от изчезване. Той е най-дребния от групата на пъстрите кълвачи в България. Чувствително се различава по малкия си размер (сходен на врабче) от поедрите видове като сирийски, голям пъстър, среден пъстър и др. за разлика от другите пъстри кълвачи може да бъде видян кацнал дори и по бурени и тънки клончета. Освен по размера си лесно може да се отличи и по обаждането си, което е силно, но сравнително високо "ки-ки-ки-ки-ки" .

ГРАДИНСКИ КЪЛВАЧ

Наименование на латински: Dendrocopos syriacus

Наименование на немски: Blutspecht

Наименование на английски: Syrian Woodpecker

Градинският кълвач е пъстра птица, в чието оперение са застъпени белия, черния и червения цвят. На дължина е 23 см. Обикновено го виждаме захванал се изправен за ствола на някое дърво. Има характерно кратко обаждане "кя", което е сходно на това на големия пъстър кълвач, но е по-меко.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

Период в който може да се наблюдава:

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=2pH3fZmV4kM>

Екология на вида:

Градинският кълвач е широко разпространен в България. Среща се от централна Европа до Мала Азия и Иран. Има го в селски дворове, градини, градски паркове, както и гори предимно в по-ниските части на страната. Има способността да се катери по дървета и да остава дълго на кората в "изправено" положение. На места е заплашен от унищожаване на градини, паркове или гори. Другаде заплахата е химизацията. Защитен вид в България. Близък вид е големия пъстър кълвач, с който често се срещат на сходни места си приличат много както по размер, така и по окраска.

Разликата в оперението се вижда при наличието на едно черно на цвят свързване в областта на шията, което липсва при градинския. Така при големия се получава затворено отвсякъде почти бяло (белезникаво) петно, докато при градинския белезникавото на шията остава свързано с това на гърдите и корема.

ГОРСКА ЧУЧУЛИГА

Наименование на латински: Lullula arborea

Наименование на немски: Heidelerche

Наименование на английски: Woodlark

Горската чучулига е малка пойна птица, с кафяво-бяло оперение. За разлика от другите видове чучулиги обича места с повече дървета. И тя е гласовита и пее продължително, като песента и често е единствения начин да бъде забелязана и определена.

**Може да се наблюдава в следните геотопи:
ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2**

**Период в който може да се наблюдава:
януари, декември**

**ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА
ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=eKZ0dwQJhn8>**

Екология на вида:

Широкоразпространен вид в България. Разпространена е и в Европа, Азия и планински райони в северна Африка. Среща се в места с по-големи групи дървета, както и по крайнините на гори, големи поляни и др. Пее също като другите видове от въздуха, като се изкачва на голяма височина над територията си. Гнезди на земята, като снася 4-6 яйца, Затова трябва да внимаваме през топлите месеци къде стъпваме. Малките се излюпват след две седмици, а след още две напускат гнездото. Защитен вид. Близка е с

другите видове чучулиги, и на места може и да са съседни. Качулатата, полската, дебелоклюнатата и др. видове чучулиги се срещат също у нас, но горската е повече привързана към по-гористи места от другите.

ВЪРТОШИЙКА

Наименование на латински: Jynx torquilla

Наименование на немски: Wendehals

Наименование на английски: Wryneck

Въртошийката е птица с големина на дрозд, която се отличава с отличното си маскировъчно оперение, сливащо се с кората на дърветата. Има сравнително дълъг врат и малка заострена човка.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава: май, октомври

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.birdsinbulgaria.org/birds.php?l=bq&semeys tvo=39&vid=232&id=4758&type=gallery>

Екология на вида:

Въртошийката е роднина на кълвачите. Обича разредени горички, овощни градини и сходни местообитания в по-ниските и полупланински части. Има отлично защитно оперение, което имитира кората на дърво. Това я прави много трудно различима, ако човек не прекара повече време до съответното дърво или не чуе характерното и обаждане. Когато е уловена, има навика да върти и суче глава с дългата си шия. Оттам идва и името ѝ.

Зимата прекарва в Африка. Там се среща и единственият и близък вид в света. Широко разпространена, но не е честа. Заплахи за вида са промените в земеползването, използването на химически препарати и др. Защитен вид.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Горната страна на тялото е сиво-кафява, изпъстрена с тъмни и светли петна. По главата, шията и гърба те преминават в ясно изразени тъмни ивици. Коремът е жълтеникав, гърлото - бяло, а гърдите - ръждиви. Долната страна

на тялото е прошарена от напречни вълновидни ивици. Наблюдава се добре забележима тъмнокафява линия, която започва от основата на човката, минава покрай окото, спуска се по шията и достига до началото на крилото. Когато е кацнала на дърво, окраската на въртошиката се слива с цвета на кората и птицата се забелязва трудно. Опашката е мека, леко закръглена и достатъчно дълга, с пет тъмни дългообразни ивици. Не е пригодена за подпирание в ствола на дървото, както е при кълвачите. Очите са жълто-червени, а клюнът и краката - жълти. Човката е къса и остра, но с нея не може добре да дълбае дървесината. Не се наблюдава полов диморфизъм. Младите индивиди имат по-светло оперение, а ивиците са неясни.

ЧЕРНОГЛАВА ОВЕСАРКА

Наименование на латински: *Emberiza melanocephala*

Наименование на немски: Karpenammer

Наименование на английски: Black-headed Bunting

По-едра е от тръстиковата овесарка и от домашното врабче. Има дълги опашка и крака. Съществува изразен полов диморфизъм по време на размножителния период. Тогава оперението от долната страна на тялото на мъжкия е ярко жълто, главата е черна

(през зимата е кафява), а горната страна и рамената са червеникави. Женската е с по-бледо оперение по долната страна, има сивкава глава и сивокафява горна страна. Младите напомнят на женската.

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава: април, август

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: http://www.fotobiota.com/page5.php?sec=pic&t_id=2&aincat=1&id=252&q_id=60

Екология на вида:

Малко по-едра е от домашното врабче. Има по-дълги дълги опашка и крака. Съществува изразен полов диморфизъм (разлика между мъжки и женски) по време на размножителния период. Тогава оперението от долната страна на тялото на мъжкия е ярко жълто, главата е черна (през зимата е кафява),

а горната страна и рамената са червеникави. Женската е по-бледа отдолу, със сивкава глава и сивокафява горна страна. Младите екземпляри имат подобна окраска на женските.

Разпространение

Обитава откритите територии с дървесна и храстова растителност. Среща се и в маслинови горички и овощни градини. Черноглавата овесарка е прелетна птица. Гнезди в Южна Европа (Италия, Гърция, Турция) на запад до Каспийско море и

Иран на изток. В Западна Европа се среща рядко. Зимува в Северна Индия, в западните и централните части на Южна Азия и в Североизточна Африка. Отлита за зимовищата си в края на август.

Начин на живот и хранене. Малките се хранят с насекоми, а по-късно и със семена и друга растителна храна.

Размножаване

Брачните двойки пристигат в гнездовите си територии в края на април до началото на май. Гнездото е разположено малко по-високо от гъсталаците и шубраците. Постлано с трева и косми, то е изградено от клонки и сламки. Инкубационният период започва в средата на май и продължава до края на юни, като женската отглежда само едно люпило на година, за които се грижи главно тя. Тя снася 4-5 сивкави до кафяви яйца с дължина 24 mm.

Защитен вид. В някои страни става жертва по време на миграция поради безразборен отстрел, или браконьерски улов.

ЗЕЛЕН КЪЛВАЧ

Наименование на латински: *Picus viridis*

Наименование на немски: Groenspecht

Наименование на английски: Green Woodpecker

Зеленият кълвач е сред едрите кълвачи разпространени в България. На дължина достига около 30 - 35 см, а размахът на крилете е до 50 см. Атрактивна птица с наситено зелен гръб, червено и черно по главата, и жълт кръст. Долната страна на

тялото е сивкава. Широко разпространен в паркове, градини, и гори от различен тип, включително и крайречните гори по поречието на река Места. Храни се основно с мравки и затова може често да го видите на земята. Събира ги с помощта на дългия си език по поляни, ливади, и открити пространства до гори и паркове. Обаждането му е силно и се състои от повтаряне на "кя", което напомня леко на човешки смях. Зеленият кълвач е широко разпространен в Европа. Близък вид в България е сивия кълвач, който също се среща по Места, макар и по-рядко.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава: януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=nNcwwVGCukc>

Екология на вида:

Широко разпространен в България, зеленият кълвач се среща от морското равнище до планинските гори. Освен това не се притеснява да населява градски паркове. В Европа е широко разпространен, като е постоянен вид. Не мигрира на юг. Често може да бъде чут с характерното си смехоподобно обаждане. Издълбава си хралупка за гнездене в широколистни дървета, понякога и в плодни. Прекарва доста време и на земята, като се храни с мравки от различни видове. Понякога може да си похапне и гущерче, или друго насекомо. Не е приспособен да дълбае в твърда дървесина, и големите снегове и студове могат да бъдат голяма опасност за него. Понякога отрива мравуняци под дебел пласт сняг. Езикът му е дълъг 10 см, и лепкав подобно на мравояда в южна Америка. "Лепилото" се отделя от слюнчените му жлези. Затова можем да го наречем българския мравояд. Често срещан в България вид. Близък до него е сивия кълвач, който има сходна фигура, но като цяло по-сива глава и по-проточено обаждане.

ЧИНКА

Наименование на латински: Fringilla coelebs

Наименование на немски: Buchfink

Наименование на английски: Chaffinch

Чинката е широко разпространена в горските местообитания пойна птица, голяма колкото врабче и с подобна по форма човка. Мъжкият има по ярко и по-пъстро оперение от женската, като и двата пола имат по две бели ивици на крилата, които са видими и когато са кацнали.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: https://www.youtube.com/watch?v=JSKjAcL3z_A

Екология на вида:

Разпространена е в цялата страна в гори и паркове. Постоянен вид. Храни се с с листни пъпки, семена и насекоми. започва да гнезди през март. Гнездото е на дърво. В северна Европа е прелетен.

Многоброен и често срещан, той не е под заплаха. Близки видове са зимната чинка, която долита зимно време от северна Европа, както и

другите представители на семейство чинкови - зеленика, скатия, канарче и др.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Типично горска птичка с мощна характерна песен. Среца се в гори от различен характер. Чинката е пойна птица с размерите на врабче. Клюнът е коничен, пригоден за ядене на различни семена, които са

основната храна през студените месеци. Но малките си храни изцяло със животинска храна - гъсеници и други безгръбначни, като понякога лови и летящи насекоми между дърветата. Размахът на крилете достига около 25 см. Широко разпространена в България и Европа в гористи местообитания. Гнездото се строи изцяло от женската. Сходен вид е зимуващата у нас зимна чинка, която идва от северна Европа.

Дължина на тялото: 14 - 16 см. Размах на крилата: 25 - 28 см. Мъжките са със сиво-сини глава и врат, бузите, гърдите и коремът са керемиденокафяви, а крилата са черни с напречни бели ивици. Женските са с подобно, но

по-бледо сиво-кафяво оперение.

Храни се с ларви и възрастни насекоми, събира гъсеници от листата на дърветата, също така и семена, издънки на растения и др. Обитава широколистни, смесени и иглолистни гори, паркове и градини в населените места. Гнездото е от трева, листа, мъх, лишей и паяжина, добре прикрито до ствол на дърво или храст. Снася 4 - 5 яйца, има едно поколение годишно през периода април-май.

Среща се в цялата страна, като е честа в широколистни и иглолистни гори. Постоянен вид. През зимата птиците от планините скитат в търсене на храна.

ЗЕЛЕНОНОГА ВОДНА КОКОШКА

Наименование на латински: Gallinula chloropus

Наименование на немски: Teichrallen

Наименование на английски: Common Moorhen

Птица с големина и осанка наподобяващи кокошка. Възрастните са с тъмно оперение, сиво-черно отдолу и на гърдите и маслинено-кафяво на гърба. С червена рогова пластинка на челото и червен клон с жълт връх. Имат характерна бяла ивица

отстрани на тялото и бяло подопашие. Младите са зелено-кафяви с мръснобяла гуша и без рогова пластинка на челото.

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава: януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=Go-o4mS1bN8>

Екология на вида:

Среща се в цялата страна в мочурища, езера, бавни води на реки, микроязовири. Не се притеснява особено от човека и се среща дори в градски паркове когато има условия за нея. Краката и нямат ципа между пръстите, а са отделени и дълги. Сходен вид е яканата от южна америка, която ходи по водните лилии там. Друг близък вид у нас е лиската - наричана още белочела водна кокошка. В източна Европа и средна Азия е

прелетен вид, а в западна Европа, средиземноморието, Африка и южна азия е постоянен. Храни се с различни водолюбив и водни животни и ларви, с растителна маса. Гнезди през март. Малките могат да бъдат носени от майката в полет при опасност. Не е застрашен вид.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Дължина на тялото: 27 – 31 см. Размах на крилете: 50 – 55 см.

Възрастните са с тъмно оперение, сиво-черно отдолу и на гърдите и маслинено-кафяво на гърба. С червена рогова пластинка на челото и червен клюн с жълт връх. Имат характерна бяла ивица от страни на тялото и бяло подопашие. Младите са зелено-кафяви с мръснобяла гуша и без рогова пластинка на челото. Храни се със семена, издънки, коренчета, насекоми и охлюви, които събира от повърхността на водата и по брега. Обитава блата, езера, реки и канали с бавно течаща вода и обилна водна растителност.

Гнездото е изградено от растения и най-често се намира непосредствено над водната повърхност. Снася 5 – 11 яйца, има до 3 поколения годишно през периода април-август.

Широко разпространена в ниските части на страната, особено във водоемите около големите реки в Дунавската равнина и Тракийската низина, по Черноморието и в Софийското поле. Среща се и в съвсем малки водоеми, включително в градски паркове и градини (напр. Южен парк в София).

Мигрира според метеорологичните условия и наличието на храна. В южните части на страната и по Черноморието може да се наблюдава целогодишно.

Пресушаване на влажните зони, безпокойство през периода на размножаване. Сходен вид е белочелата водна кокошка, наричана още лиска.

ЧЕРНОГЪРЛА ОВЕСАРКА

Наименование на латински: Emberiza cirrus

Наименование на немски: Zaunammer

Наименование на английски: Cirl Bunting

Много разпространена у нас, черногърлата овесарка се среща в открити места със разнообразна растителност - дървета, келяви габъри, храсталаци с поляни и ливади. По размер е малко по-едра от врабче, а оперението е пъстро - зелено, черно,

кафеникаво и жълто. Човката е като на зърноядните птици - конична. Женската и младите са по-бледо оцветени от мъжките. Песента е много сухо и монотонно, напомнящо на скакалец.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.birdsinbulgaria.org/birds.php?l=en&semeys tvo=53&vid=357&id=4226&type=bird>

Екология на вида:

В България се среща в подходящи места в цялата страна без високите планини. Постоянен вид, който е много привързан към своята територия и през лятото не се отдалечава на повече от триста метра от гнездото си.

През зимата въпреки, че е в скитащ период, отново остава недалеч от гнездовия си район като обикаля в радиус до 2-3 км в търсене на храна по поляни, селскостопански дворове и ферми. През лятото обаче се храни предимно с насекоми - скакалци и щурци. Не е застрашен, но е защитен вид. В някои страни като Италия и Франция проблем представлява незаконния отстрел. Има го и в други средиземноморски страни. Близки видове са другите овесарки.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Начин на живот и хранене

Малките се хранят с насекоми, а по-късно и със семена и друга растителна храна.

Размножаване: Брачните двойки пристигат в гнездовите си територии в края на април до началото на май. Гнездото е разположено малко по-високо от гъсталаците и шубраците. Постлано с трева и косми, то е изградено е от клонки и сламки. Инкубационният период започва в средата на май и продължава до края на юни, като женската отглежда само едно люпилото на година, за които се грижи главно тя. Тя снася 4-5 сивкави до кафяви яйца с дължина 24 mm.

БЯЛА СЪРЧИОПАШКА

Наименование на латински: Motacilla alba

Наименование на немски: Bachstelze

Наименование на английски: White Wagtail

Бялата стърчиопашка се среща покрай река Места, където може да бъде видяна кацнала на някой камък или пък докато лети ниско над водата. Тя е малка пойна птичка с дълга опашка, като оперението е от бяло, черно и сиво. Докато е кацнала

постоянно повдига и сваля опашката си нагоре-надолу. Храни се с дребни членестоноги.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

април, октомври

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: http://bspb.org/bg/definer/White_Wagtail.html

Екология на вида:

Бялата стърчиопашка е малка пойна птица с елегантно телосложение и дълга опашка. Преобладаващите цветове на окраската са бяло, черно и сиво. Среща се покрай реки, потоци и други басейни, както и в малки населени места. Запомнящ е навикът на птицата постоянно да повдига опашката си. Оттам идва и наименованието на птицата. Бялата

стърчиопашка е лесен за наблюдение вид, поради това че не се притеснява особено от хората, движи се по улици, тротоари, крайречни камъни и брегове, а постоянното повдигане на опашката допълнително привлича погледа и прави откриването и по-лесно. През зимните месеци прелита на юг, тъй като основната и храна - дребни безгръбначни - липсва. Широко разпространена в Европа, където е представена с няколко подвида. Заплахи са неграмотното стопанисване на речните корита и тяхното почистване по време на размножителния период, котките. Други стърчиопашки в района са черноглавата жълта стърчиопашка, която често се среща сред откритите площи.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Бялата стърчиопашка е широко разпространен вид у нас. Привързана е към водни басейни, като се движи в непосредствена близост до водната повърхност или нагазва във водата с тънките си крачка. По време на прелет обаче

може да се види в най-голям кръг от местности, като може да спре за почивка или нощувка в градини, в полета и другаде. Защитен вид. Близки видове са жълтата и планинската стърчиопашка, като и двете имат доста жълто по оперението за разлика от бялата.

ЧЕРВЕНОГЛАВА СВРАЧКА

Наименование на латински: Lanius senator

Наименование на немски: Rotkopfwoerger

Наименование на английски: Woodchat Shrike

Тя, както и другите сврачки има клюн, закривен надолу като на хищните птици. Мъжкият е с червена глава с черно чело и черна презочна ивица, шията и предната част на гърба са червени, плещите, кръста и крайните опашни пера – бели, а

останалата горна част на тялото – черна. Отдолу е бял с кремав оттенък. Женската може да е сходна на вид, а може и да е с по-лек контраст и по-бледи тонове. При младите оперението отгоре е кафяво, а отдолу по-светло и изцяло изпъстрено с кафяви люсповидни шарки. От белочелата сврачка се отличава по червената глава и белия кръст.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава: май, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: http://bspb.org/bg/definer/Woodchat_Shrike.html

Екология на вида:

В България се среща предимно в по-сухите полупланински и предпланински и равнинни райони с разнообразна растителност и наличие на тревна покривка - поляни, ливади осеяни с хвойни, храсталачни

съобщества, разредени дървета. Като цяло се среща в средиземноморието, на изток до Иран. Ловува бръмбари, други насекоми, членестоноги, както безгръбначни като цяло. Освен тях пробва късмета си и с гръбначни животни, като понякога успява да хване дори други птички. Изцяло прелетен вид, които зимува в Африка. защитен от закона. Заплахи за него са отстрелът и браконьерството по време на пролетната и есенната миграция особено в Кипър, Ливан, Малта и Египет. В Африка заплахи са сушата, опустиняването и злоупотребата с химикали. Сходни наши видове са червеногърбата сврачка, белочелата сврачка, сивата, както и черночелата сврачка.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Обитава сравнително сухи места с повече дървета и храсти. В България се среща както в ниски и нископланински райони обикновено под 1000 м. надморска височина. Не се наблюдава в гъсти гори. Далечен прелетник, който зимува на юг от Сахара като достига южните части на Африка. Храни се с различни безгръбначни и гръбначни животни. Има интересна песен, като типична пойна птица. В същото време умее да лови дори и дребни птички, гущери и други, които набучва на тръни, бодлива тел и други, за да може после да ги разкъса. Сврачката има мощен врат и здрава закривена човка, с чиято помощ успява да улови и разкъса плячката си. заплахи за нея са уловът при миграция, засушаването около Сахара, опустиняването, натрупването на различни химикали в храната и др. Сходни видове са белочелата, черночелата и сивата сврачки. Защитен вид.

ГУГУТКА

Наименование на латински: Streptopelia decaocto

Наименование на немски: Tuerkentaube

Наименование на английски: Collared Dove

Птица с големина на гълъб. Общият тон на оперението на гугутката е пепеляво-сив. Опашката и е дълга и завършва с широка бяла ивица. На шията си има прекъснат отпред черен пръстен, очертан с бял кант. Среща се най-често в села и

градове, както и покрай земеделски сгради. Песента ѝ е меко и дълбоко у-уу У, което се повтаря. Оттам идва и името на птицата в някои райони: Гугущук.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=Ap1tptn1DIU>

Екология на вида:

Широко разпространена в България, като е честа в села, малки и по-големи градове, стопански дворове, ферми, а също така и независимо от човека в природата. В Европа се среща вече на много места, но преди време не е било така. За пръв път е описана за науката през 1838 година в Пловдив от

унгарски изследовател. По-късно тя започва експанзията си на северозапад и завладява централна Европа, а отскоро и Англия, Ирландия, Скандинавия, Урал. На изток я има в Иран, Пакистан, Индия и части от Китай до Тихия океан. Там където климатът позволява може да отгледа 4 (рядко повече) люпила годишно! Моногамни са, като един мъжки и една женска споделят грижите за яйцата като мъжият мъти през деня, а женската - през нощта. Сходен вид у нас е гургулицата. По-едра е от гургулицата, но разликата е малка. Размахът на крилете достига 55 см. Има бърз и уверен полет. Не е застрашена, но е защитена от закона. Понякога може да образува големи ята.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Ареалът на гугутката понастоящем обхваща Европа, Южна и Средна Азия. Интродуцирана е в САЩ. В Европа и Предна Азия тя е постоянна птица, но в Индия извършва сезонни прелети. През последното столетие тя

непрекъснато заселва нови територии.

Гугутката е птица, свързана с човека. Напоследък се наблюдават двойки, които се заселват и гнездят извън населените места.

Гугутката е зърноядна птица. В нашата страна тя се среща главно около хамбарите, животновъдните ферми, селскостопанските дворове, мелниците, птицефермите и други места, където се разпиляват зърнени храни. Гнезди най-често в населените места, парковете и градините по дървета, храсти, живи плетове, на електрически стълбове, по корнизи на постройки, тавани и други части на сградите. Гнездото си прави небрежно, прозира и понякога яйцата падат на земята. Мъти 3-4 пъти през годината,

като започва твърде рано, още през март, а в по-топлите райони и през февруари. Всеки път женската снася по две яйца, които се излюпват след около две седмици.

СЕЛСКА ЛЯСТОВИЦА

Наименование на латински: Hirundo rustica

Наименование на немски: Rauchschwalbe

Наименование на английски: Barn Swallow

Бързолетяща малка птица с размах на крилата 32 - 35 см.

Отгоре е изцяло мастиленочерна. Гърдите и коремът са бели, гърлото е ръждиво, а гушката е черна с ясно очертана граница. Най-характерният белег е дългата силно врязана опашка,

подобна на вила. Може да се сбърка с червенокръстата лястовица, но при последната горната част на тялото не е изцяло тъмна, и вилата на опашката е по-къса.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава: април, октомври

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=x6gfldRKGol>

Екология на вида:

Широкоразпространена в България. Има я в села, но и в градове, селскостопански дворове и други места. Не се задържа във високата планина или в обширни горски масиви.

Гнездото е под стрехи или други защитени повърхности, като е иззидано от кал, събрана с човките на родителите от близки локви, реки, блата. То използва за основа отвесна стена и има форма на отворена отгоре чашка. Птиците се хранят с летящи насекоми и са бързи и ловки летци. Есенно време заминават за Африка, като до края на септември практически са напуснали страната. Заплахи за тях са разрушаването на гнездата от стопани на сгради, злоупотребата с химични препарати и инсектициди, както и уловът по време на миграция в някои страни. Сушата и опустяването под Сахара също е проблем. Защитен вид. Близки у нас са другите лястовици - градска, брегова, скална. Най-много си прилича обаче с червенокръстата лястовица, която също се среща в района. Селската има по-дълга вилообразна опашка (червенокръстата също има вилообразна опашка, но е по-къса) и няма никакъв контраст по гръбната част на тялото. За разлика от нея червенокръстата има бели кръст и шия, допълнени с тухленочервен завършек.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Храна и местообитания

Храни се с летящи насекоми, които улавя във въздуха с уста. Обитава села, градове и единични постройките в земеделски райони.

Гнездене

Гнездото е изградено от кал и сламки, има форма на чаша (отворено отгоре). Разположени са във вътрешността на селскостопански сгради, складове, навеси на къщи и др. Снася 4 - 6 яйца, има 2 - 3 поколения годишно през периода април-август.

Разпространение в България

Среща се в цялата страна, с изключение на някои високопланински райони без селища.

Миграция и зимуване

Зимува в Африка. Пролетната миграция е през март-април, а есенната - през септември-октомври.

Заплахи

Интензификация на земеделието, прекомерна употреба на инсектициди, събаряне на гнезда от собственици на сгради, улов при миграция и др.

Защитен вид. Сходни видове са червенокръстата лястовица, а често може да се види и близо градската лястовица.

ЧЕР БЪРЗОЛЕТ

Наименование на латински: Apus apus

Наименование на немски: Maursegler

Наименование на английски: Black Swift

Черният бързолет е малка насекомоядна птица със силно източени криле. Неопитният наблюдател я смята за лястовица. Бързолетът обаче има по-дълги и тънки криле. Той прекарва почти целия си живот във въздуха.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

април, октомври

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: https://www.youtube.com/watch?v=kxii_mxQ1dY

Екология на вида:

Черният бързолет (както и другите бързолети) е птица, често бъркана с лястовица от повечето хора. Има дълги заострени криле и цялото му тяло има цвят на въглен. Разпространен е в умерените части на Европа и Азия, а зимата прекарва в южната половина на Африка. Гнезди по скали и по високи сгради, като строи гнездото си от слюка и глина. В средновековието се е срещал в старите гори на Европа, като е гнездял в дупки, издълбани от кълвачи. Прекарва времето си най-вече във въздуха като може да

прелети над 1000 км за едно денонощие и над 1 милион километра през живота си. Приспособен е за живот във въздуха повече от лястовиците като краката му са частично закърнели. Хранят се с летящи насекоми - комари, мушици и други. Освен това спят и се чифтосват във въздуха. Събират се на ята и надвечер летят близо до гнездатата си, издавайки пискливи звуци. Заплаха е намаляването на насекомите вследствие на химизацията, интензификацията на селското стопанство, замърсяването. Защитен вид. Сходни видове у нас са бледия бързолет, който е по-светъл, но трудно се различава при лоши условия, както и алпийския бързолет. Последният е по-голям, с чисто бели гърди и корем, с много различно обаждане.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Черният бързолет е широко разпространен мигриращ вид в Палеарктика. Обитава зоната от 70° СШ до Северна Африка и Средна Азия. Поради големия си ареал този вид на

практика обитава както зони далеч на Север в Скандинавия и Русия, така и зони със средиземноморски климат в Южна Европа и Северна Африка, в Средна Азия и полупустинни райони. Понастоящем един от синантропните видове птици, в миналото той е обитавал предимно скалисти терени и стари разредени гори сред природата.

Черният бързолет е кафяво-черен на цвят, с дължина на тялото около 16-17 см и размах на крилете 42-48 см. Крилата са дълги, със сърповидна

форма и са по-дълги от тялото. Гърлото и подбрадието са белезникаво-кремави. По силует напомня лястовиците, и затова хората често го бъркат с тях. Също така понякога го бъркат дори и със сокол. В полет активните махове са последвани от планиране. Оперението на младите птици наподобява това на възрастните, но са по-тъмни и с по-добре очертано белезникаво гърло.

Сходен вид, с който може да се сбърка е бледият бързолет (*Arus pallidus*). Той е по-кафеникав, с по-широки и заоблени върхове на крилете. Главата е по-широка и белезникава, на фона на която контрастират тъмното оцветяване около очите. Има ясен контраст между по-тъмните външни и по-светли вътрешни първостепенни махови пера, което ясно го отличава от черния бързолет, при който няма такава разлика. Двата вида се срещат да гнездят и в смесени колонии и могат лесно да се сбъркат, особено младият черен бързолет, който има повече светло по гърлото.

КАЧУЛАТА ЧУЧУЛИГА

Наименование на латински: Galerida cristata

Наименование на немски: Haubenlerche

Наименование на английски: Crested Lark

Качулатата чучулига е по-едра от врабче, като за разлика от него тича по земята, а не подскача. Като цяло и тя е със сиво-кафяво оперение, но има и добре видима "качулка" от перца на главата си, които могат да стърчат нагоре.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава: януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=vnUUB9hBIQc>

Екология на вида:

Качулатата чучулига е пъстрокафява птица с "качулка" на темето. По-едра е от врабче, и освен това не подскача по земята, а ходи. Може да се види дори по черните пътища там, където наоколо има ливади и открити пространства. Обича пасища и други местообитания с тревиста растителност. Прочута е с мелодичната си песен, която изпълнява от земята или по време на полет от няколко десетки метри височина. Гнезди на земята, затова е важно да се придържаме към пътеките и внимаваме да не настъпим някое гнездо през размножителния сезон. Качулатата чучулига не си заминава през зимата.

Освен в България, тя е разпространена в големи части от Евразия и Африка. Другите чучулиги в района като горската и полската освен други различия в оперението нямат и така изразена качулка и имат различна песен. Защитен вид. Често срещан в страната, като е най-привързана към човека в сравнение с другите видове. Може често да се види по пътища, край стопански дворове и други.

ГОЛЯМ КОРМОРАН

Наименование на латински: Phalacrocorax carbo

Наименование на немски: Kormoran

Наименование на английски: Cormorant

Средно голяма рибоядна птица с предимно тъмно оперение. Поради цвета си българите наричат корморана "дяволица". Кормораните могат да бъдат видени да прелитат на различна височина над реката като обикновено те

летят или нагоре, или надолу по течението. В стари времена те са използвани за риболов дори и по българските земи (и езера).

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <http://bspb.org/bg/definer/Cormorant.html>

Екология на вида:

Големият корморан е много разпространена водолубива птица. Тя е един от трите вида корморани у нас и най-често срещания. Може да се види да лети нагоре или надолу по течението на реките. Рибояден. Други видове са средния корморан, с който могат да си приличат доста, и малкият корморан, който е значително по-дребен и с по-различен силует. Поради черния си

цвят и навика да си сушат крилете на слънце народът ги нарича дяволици. На някои места те са били използвани от рибари за риболов. Това се е практикувало в някои от езерата в Македония през османското робство, а до днес още в някои други места по света. Не е застрашен.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Има черно оперение с бели бузи и по едно бяло петно отстриани на хълбока (през размножителния период). Младите са черно-кафяви с белезникави гърди и корем. Плува и се гмурка добре. Оперението не е водонепромокаемо и след гмуркане каца по камъни и дървета в близост до водоема и се суши с разперени крила. В полет от голямо разстояние може да бъде объркан с гъска.

Храни се с риба, която лови поединично или в групи, понякога заедно с пеликани. Зависим е от големи водни басейни, богати на риба.

В България гнезди колониално, основно по дървета, но също така и по метални конструкции на електропреносната мрежа. образува и смесени

колонии с лопатарка, сива, нощна и малка бяла чапла. Снася 3 – 4 яйца, има едно поколение годишно през периода април-май.

Колониите са локализирани основно по дунавските острови, в близост до големи реки, езера, язовири и морето.

Не мигрира на дълги разстояния. През зимата се струпва на ята в големи незамръзващи водоеми и по морското крайбрежие.

СИВА ЧАПЛА

Наименование на латински: Ardea cinerea

Наименование на немски: Graureiher

Наименование на английски: Grey Heron

Наричана още рибар, сивата чапла е едра птица с дълъг гъвкав врат и сравнително дълъг и прав клон. Често може да се види да газии с дългите си крака в реката или други водоеми. Има предимно сивкав гръб и криле отгоре.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: https://www.youtube.com/watch?v=P7Yb_koYsoA

Екология на вида:

Сивата чапла е широко разпространена в страната, покрай водоеми от различно естество (с изключение на високопланинските езера). Размахът на крилето и достига до 170 см, а дължината на тялото - до 1 метър. Възрастните птици тежат до 2 килограма. Има дълга шия и сравнително дълъг прав клон. Прекарва времето газейки с дългите си крака в плитчини и по брегове, където търси плячката си - риба, жаби, змии. Може да се храни и със скакалци и други животни. Когато намери жертва, светкавично

развива дългата си шия и я хваща с мощния си клюн. Сивата чапла е наричана още рибар. Чаплите могат да гнездят в колонии по дърветата заедно с други видове водолюбиви птици. В северна Европа е мигриращ вид поради замръзването на водоемите. Гнезди в големи райони в Евразия чак до Тихия океан, като зимува или е постоянна в по-топлите региони, както и в Африка на юг от Сахара. Най-близкият вид на сивата чапла в България е ръждивата чапла, която е доста по-рядка и има червеникави оттенъци в оперението. В Северна Америка отсъства, но там има друга сходна чапла, наречена Голяма Синя Чапла. Такъв вид, който заема екологичната ниша на друг вид в друга част на света, се нарича негов екологичен еквивалент.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Сивата чапла е с дължина на тялото без краката между 84 – 102 см. Размахът на крилата е между 155 – 175 см

Най-разпространената едра чапла в България. Гърбът и крилата са сиви. Шията отпред и гърдите са с черни надлъжни черти.

С помощта на дългата си шия и клюн улавя с риба, земноводни, влечуги и гризачи. Обитава сладководни езера, блата, оризища, реки и язовири, но се среща и по морското крайбрежие.

Гнезди колониално, често с други видове чапли в дървета в близост до водоеми. Гнездата са големи, често на върха на дървото. Снася 4 – 5 яйца, има едно поколение годишно през периода март-юли.

Повечето колонии са по поречието на р. Дунав и Черноморското крайбрежие и големите реки и язовири в Дунавската и Тракийската низина. Мигрира на юг при тежки зими и замръзване на водоемите. В България зимуват птици от Северна Европа.

ОБИКНОВЕН МИШЕЛОВ

Наименование на латински: Buteo buteo

Наименование на немски: Mäusebussard

Наименование на английски: Common Buzzard

Мишеловът е средно голяма хищна птица. Широко-разпространен и често срещан, той се храни с гризачи и други дребни животни. Гледан отдолу, в полет показва различни разцветки по тялото и крилата - от бяло през кафяво

до черно, докато отгоре обикновено е по-едноцветен и кафенее. Оглася гористи и открити местности с проточения си вик "кяааа". През топлите месеци най-често се вижда в полет, поради това, че се рее продължително над различни места търсейки плячка. През зимата може да се види най-вече кацнал по дървета, стълбове и огради.

Може да се наблюдава в следните геотопи: ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава: януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://birdsoftheworld.org/bow/species/combuz1/cur/introduction>

Екология на вида:

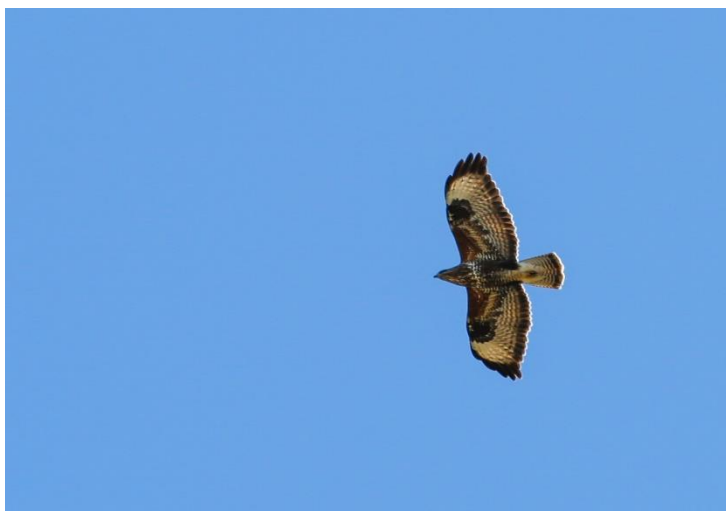
У нас се среща целогодишно. Птиците от Северна Европа зимуват в южните част на континента, включително и в България. През зимата е многоброен в открити земеделски райони, често в близост до пътища и магистрали. Тогава може да бъде видян най-често кацнал по дървета, огради и стълбове, откъдето наблюдава околния периметър за гризачи. През топлите месеци се вие редовно над хълмовете, над гори и открити терени. По време на прелет, както и през лятото може да се издигне на голяма височина над земята. Част от европейските мишелови са прелетници на дълго разстояние, и като такива зимуват в Африка. Бургаският залив е едно от най-важните места с концентрирана миграция на мишелови, като пикът на прелета през есента е в края на септември. Поради редица причини те избягват големи водни басейни, затова се събират около бреговете на Черно море, и заобикалят Средиземно море откъм изток преди да навлязат в Африка. Така се събират с много хиляди птици на едно място. През размножителния сезон обаче двойките гнездят поотделно.

Заплахи:

Използването на отрови срещу гризачи и други химикали в селското стопанство, унищожаване на гнездата при горскостопански дейности, безпокойство през размножителния период, браконьерски отстрел, смъртност от токови удари при кацане върху необезопасени стълбове от електроразпределителната мрежа.

Сходни видове са осоядът, който също се среща в района и в Родопите, както и белоопашатия мишелов и северния мишелов. Осоядът може да бъде видян само през периода май-септември, понеже всички индивиди се изнасят и прекарват повече време в тропиците. Понякога е трудно различим от обикновения мишелов. Като силует обикновено държи крилетата си водоравно при реене, и има забележимо по дребна глава. Отблизо се забелязват и разлики в оцветяването.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Описание: Дължина на тялото: 46 – 58 см. Размах на крилата: 110 – 132 см. Най-често срещаната граблива птица у нас. Характерен е с V-образния си профил на крилата при реене, късия врат и опашка. Когато птицата е

кацнала, се вижда характерна светла ивица от дребни петна през гърдите. Оперението му може да варира от много светло до тъмнокафяво.

Храна и местообитания: Храни се основно с полевки и други дребни гризачи, но също така и с насекоми, земни червеи, влечуги, земноводни и дребни пойни птици. При липса на друга храна се храни и с умрели животни. Обитава гори в близост до открити пространства, мозаечни местообитания от ливади, пасища, орна земя с ивици от дървета и крайречни гори.

Гнездене: Гнездото е разположено в короната на дървета, най-често в крайнини на гора, но понякога и в по-малки групи от дървета сред открити пространства. Снася 2 – 4 яйца, има едно поколение годишно през периода март-юни.

МАЛЪК ЯСТРЕБ

Наименование на латински: Accipiter nisus

Наименование на немски: Sperber

Наименование на английски: Eurasian sparrowhawk

Малкият ястреб е от дребните хищни птици у нас. Размахът на заоблените му криле е 60 - 80 см, като има дълга опашка и малка глава. Отдолу тялото му е покрито с бели пра, гъсто набраздени с тесни хоризонтални ивици с ръждив оттенък. Има светла "вежда"

на главата, която при по-едрата женска е бяла на цвят.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

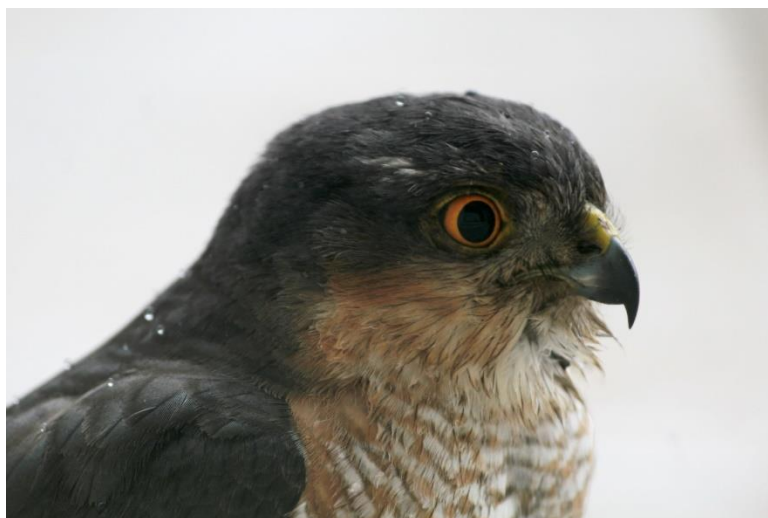
ИНФОРМАЦИЯ: https://www.youtube.com/watch?v=7HU_hcr6kc4

Екология на вида:

Видът е широко разпространен в ниските и среднопланинските райони, където има групи дървета, гори, паркове. Ловува предимно дребни пойни птици (особено мъжките), но може и да хваща гривяци. Птиците могат да се специализират в определени видове плячка на различни места. Рядко се хранят и с насекоми, както и с други животни. Използва разнообразни

методи на лов според ситуацията. Кукувицата има оперение, което имитира малкия ястреб. Тази мимикрия позволява безнаказано да влиза в гнездата на пойните птички, в които си снася яйцето. Заплахи за малкия ястреб са незаконния отстрел, ловът и отстрелът по време на миграция, намаляването на подходящи за гнездене места, химизацията. Преди години основна заплаха са били силните препарати в селското стопанство, отровите, както и третирането на хищните птици като "вредни". Защитен вид в България. Сходен по големина вид е късопръстия ястреб, който е далечен прелетник и зимува изцяло в Африка. За разлика от него малкия ястреб няма черни върхове на крилето (при наблюдение на летяща птица отдолу). Малкият ястреб също така е прелетник на малки разстояния, като тези от северна Европа мигрират изцяло. През зимата може да достигне до Източна Африка на юг. У нас като цяло се среща и в студените месеци.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Малкият ястреб тежи средно около 60 г, а понякога и до 90 г, но винаги е доста по-дребен от женската. Видите ли го кацнал до нея, по-скоро бихте го взели за млада, още непораснала птица. Женската като

по-едра и по-силна напада главно диви гълъби, гургулици, сойки, дроздове и косове. По-дребният мъжки се задоволява предимно с птички, големи колкото врабче. Малкият ястреб успешно лови и други видове. Той е неизтощима и препълнена с енергия граблива птица. Най-често изненадва своите жертви благодарение на бързината си. Той ловко лети в подлеса на

гората и умее да маневрира бързо във въздуха благодарение на сравнително късите си криле и дългата си опашка.

Предимно пойните птици изхранват малкия ястреб, тъй като те са най-многобройните му жертви. От тях около най-често в менюто му са полската чучулига, жълтата овесарка, големият синигер, селската лястовица, полското врабче, зелениката, синьоглавият синигер и скорецът. Въпреки това малкият ястреб ни най-малко не ги застрашава с изчезване, дори играе ролята на регулатор за тия бързо размножаващи се видове.

СИВА ОВЕСАРКА

Наименование на латински: Miliaria calandra

Наименование на немски: Grauammer

Наименование на английски: Corn Bunting

Много напомня на врабче, като е малко по-едра. Има подобни сиво-кафяви тонове на оперението и конична човка. Клюнът е по-дебел и масивен с добре изразен 'зъб' на долната част. Широко разпространена в

откритите и земеделски райони. Тя може често да се види кацнала на ограда, жица, или стълб, откъдето най-вече през май-юни издава характерната си песен, напомняща подскачането на стъклено топче.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

януари, декември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://birdsoftheworld.org/bow/species/corbun1/cur/introduction>

Екология на вида:

Сивата овесарка е широко разпространена в България основно в ниските части на страната и извън гъстите гори. Асоциира се със селскостопански земи от всякакъв характер. Тя е най-едрият представител на овесарките.

Мъжките и женските си приличат, като единствено размерът на мъжкия е 20% по-голям,. Птиците се хранят основно със семена, като допълват диетата си с насекоми. Имат мощен клюн със "зъб" на долната част. Като цяло оперението е сиво - кафяво и напомня това на врабчетата и на чучулигите. Обаждането напомня на тупкането на стъклено топче. В България е значителна част от европейската популация. Не се срещат в Скандинавия, но са разпространени в Европа и Азия. У нас са както постоянни, така и прелетни. През зимата могат да образуват смесени ята с чучулиги и други зърноядни птици.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Сивата овесарка е един от видовете-показатели за състоянието на околната среда в земеделските райони, поради факта, че е чувствителна към промяната в местообитанията и интензификацията в селското стопанство. Докато тя е един от най-широко разпространените видове птици в равнинните и хълмистите части на България, в западните части на Европа е рядка. Тя е най-едрата европейска овесарка с ареал на разпространение от Канарските острови на запад до Централна Азия на изток и от Шотландия, Дания и Литва на север до Северна Африка и Иран на юг. В България се оценява на 800 000 - 2 500 000 двойки или около 10% от европейската популация. Видът е постоянен за България като през зимните месеци образува ята, често смесени с жълти овесарки (*Emberiza citrinella*) и полски чучулиги (*Alauda arvensis*), които могат да достигнат до няколко хиляди индивида.

Сивата овесарка има дължина на тялото от 18 см и размах на крилата 26-32 см. Кафеникаво оперение с тъмни напетнявания по гърба, главата и крилата, жълтеникавокафяво гърди и лице със светла ивица под окото и бузата и бял корем. Опашката е тъмнокафява с по-светъл край, но не бял като при жълтата овесарка (*Emberiza citrinella*). Краката са жълти. Има

характерна песен с метален оттенък, наподобяваща шумолене на връзка ключове.

Гнездовият сезон започва в средата на март, като най-късно до средата на юни женската снася 4-6 яйца. Обикновено гнезди на земята или в гъсти храсталаци в обработваеми земи, пасища и хълмисти терени осеяни с храсталаци. Гнездата са с

диаметър около 12 см, построени от предимно растителни материали и положени с перушина. Яйцата се мътят само от женската за около 12-14 дни. След като се излюпят малките се хранят предимно от женските и по-рядко от мъжките, които са полигамни, а понякога и от младите птици от предишното люпило на женската. Макар и рядко е възможно и второ люпило за един сезон. Малките напускат гнездото още преди да започнат да летят и биват хранени от родителите още около 2 седмици преди да станат напълно независими. Гнездовият успех при сивата овесарка (*Miliaria calandra*) варира в зависимост от хранителната база между 50% и 70%.

Основните типове местообитания за сивата овесарка (*Miliaria calandra*) са низинно-равнинните и хълмистите. Отбягва горите, влажните зони, скалистите и силно насечени местообитания, както и високите планини и застроените територии. Предпочита откритите пространства с храсти, единични дървета, плетове, огради и др., които освен за прикритие и почивка, използва и като места за кацане при изпълнение на брачните песни. Широко разпространена е в земеделските райони, но силно се влияе от резки промени в селскостопанските практики, използването на пестициди и премахването на храсти, единични дървета и синори.

Храни се със семена (основно на зърнени култури), други растителни материали, както и безгръбначни, особено през размножителния сезон. Храни се на земята в обработваеми земи, влажни ливади, ниски треви, а през есента в стърнища. Наличието на хранителна база през зимата е от изключително значение за оцеляването на овесарките в студените месеци. Животинската база в хранителния спектър на сивата овесарка (*Miliaria calandra*) е изключително важна за изхранването на малките, което прави тяхното оцеляване силно зависимо от използването на химикали в селското стопанство. Затова е важно мерките за опазване на селскостопанските видове птици да бъдат съобразени с тяхната хранителната база.

МАЛКО БЕЛОГУШО КОПРИВАРЧЕ

Наименование на латински: *Sylvia curruca*

Наименование на немски: Klappergrasmoecke

Наименование на английски: Lesser Whitethroat

Малко и тумбесто на вид птиче, което е с невзрачно сивкаво оперение и на всичко отгоре постоянно се крие, подскача и пърха в храсталаци и дървета. За сметка на това обаче то е гласовито, като песните му се чуват по често през

размножителния период. Освен това то се подвизава като далечен прелетник, прекосявайки Средиземноморието и Сахара два пъти годишно!

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

април, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=00lsdYESKd8>

Екология на вида:

Малкото белогуше коприварче е дребна, сивкава пойна птица. Има тънък клон и се храни предимно с насекоми, макар и да не отказва къпини и други меки плодове. През лицето и бузите му минава сива маска, която контрастира на фона на светло-бялата долна част на тялото. Често срещан вид в широколистни гори с храсталаци, крайнини на гори, паркове и др.

Мъжкият и женският са сходни на вид. Класически прелетен вид, който зимува в Африка и изцяло липсва в България през зимата. По време на миграцията си може да бъде видян на най-различни места в страната, тъй като много птици гнездят в по-северните части на Европа. Подобно на други пойни птици, мигрира през нощта, а денем се храни и почива в подходящи места, където има храна. Има характерна песен, завършваща със сухо тракане, както и кратко, едносричково обаждане "цъ". Както и другите коприварчета, то постоянно се движи в короната на храсти и дървета като подскача и подхвърква по клонките. Това, както и сивкавото му оперение, го прави сравнително трудно за наблюдение. Защитен вид. Заплахи представляват химизацията, унищожаването на храсталаци, улавянето от браконieri по време на прелет в някои средиземноморски страни. Сходен вид е голямото белогушо коприварче, което също се среща в района на река Места.

ПЧЕЛОЯД

Наименование на латински: Merops apiaster

Наименование на немски: Bienenfresser

Наименование на английски: European Bee-eater

Една от най-красивите и шарени български птици. Пчелоядът е социална птица и гнезди на малки колонии. Имат специфичен по форма и дължина клюн, който е приспособен за улавяне на ципокрили

насекоми. Мъжките и женските са със сходно оперение поради факта, че гнездата им са дълбоки дупки в отвесни и стръмни пясъчници, и там няма нужда от прикриващо оперение. Мигрират на ята през цяла България, като могат да бъдат чути с характерните си обаждания високо в небето. Завръщат се от Африка в началото на май.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.2

Период в който може да се наблюдава:

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <https://www.youtube.com/watch?v=oOGaSdu9RLE>

Екология на вида:

Обикновеният пчелояд или европейски пчелояд е може би най-красивата като многоцветие птица обитаваща в България. Тя е прелетен вид с изключително богато и шарено оперение. Спада към семейство Пчелоядови от разред Синявицоподобни.

В северозападните български земи обикновеният (европейски) пчелояд се нарича и „Благория“. Пчелоядът е активен през деня дори и при прелет. Той умее да използва възходящите въздушни потоци и при прелет, когато също образува по-малки или по-големи ята. Пчелоядът лети над цялата страна, включително над високи планини по време на прелет. Гнезди в камери, изкопани в отвесни пясъчни брегове на реки, кариери и скатове. Освен с жилещи насекоми като оси, стършели, пчели и други, се храни и с водни кончета, бръмбари и т.н. Заплашен е от улавяне и отстрел по време на миграция, от химизацията в селското стопанство, от разрушаване на подходящите места за гнездене. Пчелоядът е защитен вид, числеността му непрекъснато намалява, но не е изчезващ такъв и все още не е включен в Червената книга. Популацията му в цялата страна не надхвърля 27 500 индивида. Други различни от него видове от същото семейство са по-рядко

срещания в България, не така ярко пъстър Зелен пчелояд. Доста други видове са разпространени в Африка, сред тях например са Белочелия пчелояд и Мадагаскарския пчелояд.

ГУРГУЛИЦА

Наименование на латински: Streptopelia turtur

Наименование на немски: Turteltaube

Наименование на английски: Turtle Dove

Гургулицата е мигриращ вид, който зимува в Африка. Близка роднина на гугутката, с която са в един род. Гургулицата обаче страни от човека и се среща в разнообразни местообитания в предимно в ниските и полупланинските райони. В последните години популацията и намаля твърде много поради прекаления лов по време на миграция. Издава характерно обаждане "туррр- турр", което е отразено и в научното ѝ име.

**Може да се наблюдава в следните геотопи:
ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 2, ГЕОТОП 1.2**

Период в който може да се наблюдава:

**ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА
ИНФОРМАЦИЯ: https://www.youtube.com/watch?v=eerXWh6j6_4**

Екология на вида:

Гургулицата е прелетен вид. Среща се най-вече в равнинните и нископланински райони на страната. Разпространена е в цяла Европа без Скандинавия, а на изток достига средна Азия. Окраската ѝ е сиво-кафява отдалеч, като отблизо изпъкват ръждиви, кафяви и черни тонове най-вече

по крилата. Отлита през септември за районите южно от Сахара. Връща се през април, а до юли (рядко до август) е размножителния период. Прави свои гнезда в дървета и храсти, но може да ползва и стари гнезда на други видове пойни птици. Снася най-често по две яйца. Видът е обект на лов.

В последните години намалява поради прекомерното браконьерство в страните около Средиземно море. Интересно е обаждането - "тррр - тррр", което макар и да звучи сравнително глухо, се чува отдалеч. Близка е до гугутката, но за разлика от нея не гнезди в селата и градовете и отбягва

хората. Заплаха за вида са отстрелът и уловът по време на прелет в редица страни, през които прелита. Това способства за чувствителното намаляване на нейните популации през последните години. Браконьерски улов в Египет и други страни, както и опустиняването, унищожаването на храсталаци и дървета в нейните местообитания са важни негативни фактори. Защитен вид. Най-близкият до нея вид в България е гугутката, с която заедно са в семейството на гълъбите. Там спадат още скалният гълъб (както и полудивия му вариант познат от градовете), гривякът, и хралупарят.

АВЛИГА

Наименование на латински: Oriolus oriolus

Наименование на немски: Pirol

Наименование на английски: golden oriole

Авлигата е прелетен вид, който се среща тук само през топлото полугодие. Мъжкият има лимонено жълто оперение с черни криле, докато женската е с предимно зелен цвят. Рядко може да се види, защото обича да се крие в короните

на големи широколистни дървета. Но често може да чуете приятните им мелодични песни, напомнящи флейта.

Може да се наблюдава в следните геотопи:

ГЕОТОП 1.1, ГЕОТОП 1.2, ГЕОТОП 2

Период в който може да се наблюдава:

май, септември

ЛИНК КЪМ ДОПЪЛНИТЕЛНА

ИНФОРМАЦИЯ: <http://bspb.org/monitoring/bg/product-view/3/29.html>

Екология на вида:

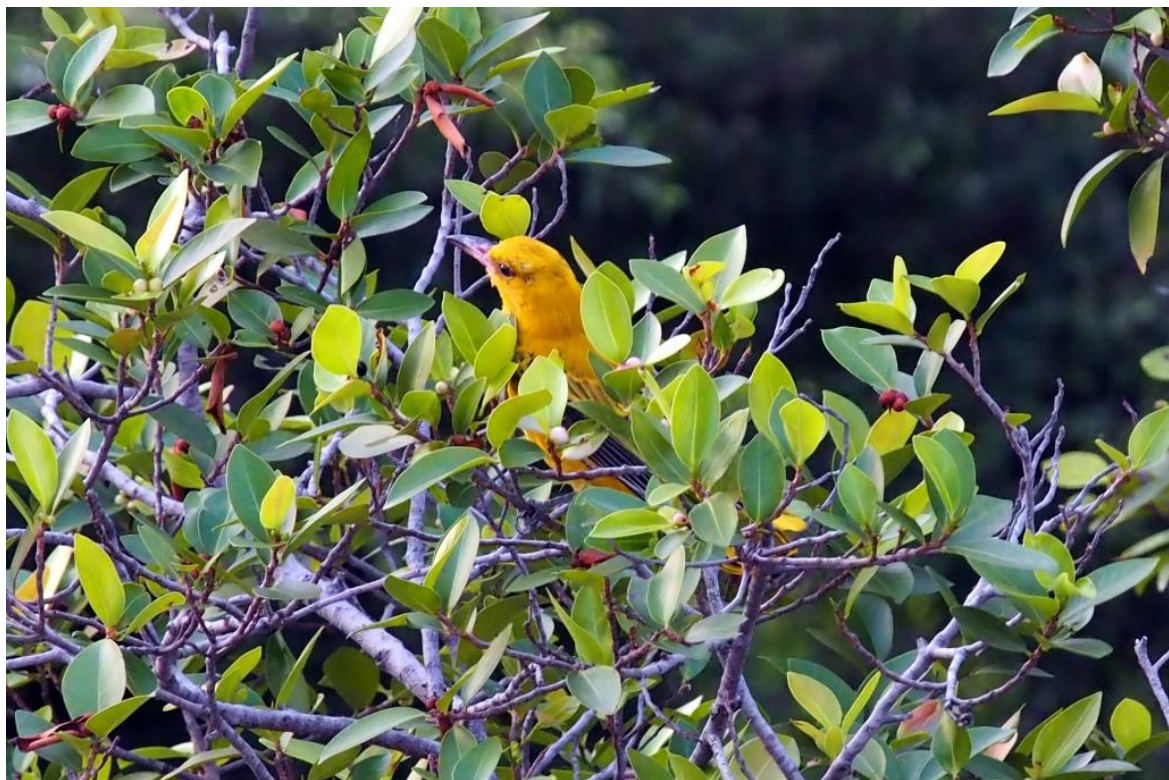
В България е разпространена в ниските части на страната, като предпочита места, където има групи от големи широколистни дървета с гъсти корони. Среща се в Европа (без Скандинавия и Британските острови) на изток до

средна Азия. Тя е единствения вид от авлиговите птици, който е представен северно от екватора. Размножава се чак на втората или даже третата година. Женската строи дълбоко чашковидно гнездо, което виси между клонки високо в дървото. Мигрира основно нощем, но понякога особено през пролетта може и денем. По време на есенния прелет се придвижва през източното Средиземноморие и се "зарежда" с енергия за полет с плодове. Затова на някои места се смята за вредна, което допълнително я застрашава. Зимува в Африка южно от Екватора, като може да достигне до най-южните части на континента. Заплахите са свързани както с унищожаването на местообитанията и, така и с улова и отстрел при прелет. Защитен вид.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОПИСАНИЕ:

Авлигата е прелетен вид на далечни разстояния, като зимува в Африка. Мъжкият пристига през пролетта първи, като има данни че се връща в една и съща територия през последователни години.

Женската има сиви и зелени тонове по тялото и се отличава значително от яркото оперение на мъжкия. Вероятно е и двойките да се образуват за по-дълго време. Храни се с насекоми, ларви, и плодове. Издава дрезгав звук, подобен на сойката, но песента му е много мелодична и приятна. Не се счита за застрашена, но е защитен вид

Програма за Европейско Териториално Сътрудничество
"Гърция-България 2014-2020"

ПРОЕКТ

**„Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“,
с акроним: CB Water Geopark, финансиран по договор за
безвъзмездна помощ B2.6C.08 от 02.10.2017**

**„Картране и описание на геотопове в българската териториална
част по проект „Създаване на трансграничен воден геопарк в района
на река Места“**

ДОКЛАД ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ЕТАП 3

**от изпълнението на договор №1 от 15.03.2019 между „ЦЕНТЪР ЗА
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ПЛАНИНАТА“ и „ИНТЕРАКШЪН“ ЕООД)**

ИЗПЪЛНИТЕЛ: ИНТЕРАКШЪН ЕООД

2019 г.

EXECUTIVE SUMMARY	5
ВЪВЕДЕНИЕ	9
ОБХВАТ НА ЗАДАНИЕТО ЗА ЕТАП 3	9
МЕТОДОЛОГИЯ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ.....	10
ДОКЛАД ЕТАП 3.....	11
3.1 ОСНОВНИ ДОКУМЕНТИ И ПРОЦЕДУРИ, СВЪРЗАНИ С КАНДИДАТСТВАНЕ ЗА ГЛОБАЛЕН ГЕОПАРК НА ЮНЕСКО (ГГЮ)	11
Сроковете за предложенията на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО и процедурата за оценка са:	12
Свързани документи.....	12
Формуляр за самооценка	13
3.1.1. СТАТУТ НА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО	13
Член 1: Глобални геопаркове на ЮНЕСКО	13
Член 2: Глобален съвет за геопаркове на ЮНЕСКО	14
Член 3: Глобални сесии на Съвета за геопаркове на ЮНЕСКО.....	15
Член 4: Глобално бюро за геопаркове на ЮНЕСКО	17
Член 5: Екипи за оценка	17
Член 6: Секретариат.....	18
3.1.2 ОПЕРАТИВНИ НАСОКИ ЗА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО (ПРОЕКТ 2014)	18
1. ВЪВЕДЕНИЕ	18
2. ОСНОВНИ КОНЦЕПЦИИ	19
3. КРИТЕРИИ ЗА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО	21
4. ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА И ФУНКЦИИ	23

3.1.3. ПРОЦЕДУРА ЗА КАНДИТСТВАНЕ.....	29
1 Въведение.....	29
2. Номинация	29
3. Оценка	30
4. Разглеждане на кандидатурите.....	31
5. Препоръки и решения	32
6. Процес на повторно потвърждаване.....	33
7. Финансиране	36
8. Секретариат	38
9. Изграждане на капацитет.....	39
3.2. ОЦЕНКА НА СЪОТВЕТСТВИЕТО НА ТЕРИТОРИЯТА И ОПИСАНИЯТА НА РЕСУРСИТЕ НА ОБЩИНА ХАДЖИДИМОВО С ИЗИСКВАНИЯТА НА ПРОЦЕДУРАТА ЗА КАНДИДАТСТВАНЕ ЗА СТАТУТ НА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО И ОПЕРАТИВНИТЕ НАСОКИ НА ЮНЕСКО ЗА ГЛОБАЛНИТЕ ГЕОПАРКОВЕ	41
4. Изготвяне на препоръки към Община Хаджидимово за последващи действия на база на резултати от формуляра за самооценка за привеждане на територията в съответствие с изискванията за кандидатстване за статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО.....	53
1. Правна рамка и ниво политики	53
2. Ресурсно обезпечаване на функционирането на ГГЮ:	54
3. Изграждане на капацитет –.....	54
НАПРАВЕНОТО ДО МОМЕНТА.....	54
ПРЕПОРЪКИ към Община Хаджидимово	57

5.Приложения:

5.1 Статут на Глобалните паркове на ЮНЕСКО (ENG)

5.2 ОПЕРАТИВНИ НАСОКИ ЗА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО (ENG)

5.3. Досие за кандидатстване за Глобален геопарк а ЮНЕСКО (version October 2018, ENG)

5.4. Формуляр за предварителна самооценка (Excel ENG – filled|

5.5.Формуляр за предварителна самооценка (Word, ENG)

5.6. Формуляр „Географско и геолошко резюме (Word, ENG)

EXECUTIVE SUMMARY

The present report was prepared in the framework of the implementation of Contract №1 of 15.03.2019 between "CENTER FOR SUSTAINABLE MOUNTAIN DEVELOPMENT"-Smolyan and "INTERACTION" Ltd.

The objective of the Report on the implementation of Stage 3 of the Contract is to prepare a report with recommendations to the Municipality of Hadjidimovo for bringing the Bulgarian territory of the future Cross-border Water Geopark Mesta-Nestos in compliance with the requirements for applying for UNESCO Global Geopark.

To that purpose the Report features the following structure:

3.1. Introduction to the Concept of UNESCO Global Geoparks- Statute of International Global Geoparks, description of application procedure and timeframe, Operational Guidelines, Application Dossier and required documentation, Self-Evaluation form of UNESCO iGGP applicants.

3.2. Assessment of the compliance of the territory and the descriptions of the resources of Hadjidimovo Municipality with the requirements of the procedure for applying for the status of UNESCO Global Geoparks and the UNESCO Operational Guidelines for Global Geoparks ([http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences / environment / earth-sciences / unesco-global-geoparks / application-process /](http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/application-process/)), including basic documents and procedures.

4. RECOMMENDATIONS to the Municipality of Hadjidimovo for follow-up actions based on the results of the self-assessment form for bringing the territory in compliance with the requirements for applying for the status of UNESCO Global Geopark.

Based on the preliminary filled Self-assessment form for compliance of the candidate with the criteria for UNESCO Global Geopark (EN_UGGEvaluation_DocA_Self-evaluation_FINAL_12Feb2016_PR MESTA-NESTOS.excel), the following recommendations should be made to the

Municipality of Hadjidimovo regarding from the Bulgarian territory of the future CB Water Geopark Mesta-Nestose:

- To use the period of preparation of the Municipal Plan for Integrated Development and the Regional Development Strategy of Blagoevgrad NUTS II Region for the programming period 2021-2027 and to set in these documents planned activities and financial support for:
- Establishment and functioning of a geopark management body, the legal existence of which is recognized in accordance with national legislation. This management body must be adequately equipped (finance, staff) and include all relevant local and regional actors and bodies (organization chart).
- Development of a management plan/master plan after an in-depth analysis of the situation, agreed by all relevant stakeholders and partners, which ensures the organization and good functioning of the future GGP in its Bulgarian territory, as well as of the social and economic needs of the local population, i.e. measures to protect the landscape in which they live and to preserve their cultural identity. This plan must be comprehensive, including all the various available physical, intangible or natural resources of the area, the mission and objectives of aUGGp, its management structure, its development and its action plans, communication, protection, infrastructure and facilities, finance, partnerships and other relationships in within a future cross-border iGGP;

Framework for the implementation of this plan (schedule, staff, budgeting).

- To form partnerships with universities and research organizations to continue the field research activities within the geopark territory and to publish their results, as a part from the preparation for applying for iGGP and subsequent revalidation.
- To develop educational programs through which to involve adolescents - both from the municipality and outside it - to improve the understanding of the value of the territory and its resources for conservation of the landscape and biodiversity.

- To develop programs for interpretation of the geological heritage as part of the cultural landscape of the region, which will increase the tourist attendance, respectively to add value to the already existing tourist offer in the region.
- The above two should be used as a tool to involve local people and businesses in the support for the idea of and in future activities of the geopark.
- To form partnerships with local / regional business stakeholders to include the programs and activities of the future geopark as part of improving the competitiveness of their services.
- To develop qualification courses for tourist guides in the geopark, which are not currently offered.
- To create and maintain a geopark website as a modern means of communication with users and stakeholders
- To use more actively the opportunities of social networks to promote the geopark, its mission, goals, services, with a focus on reference content created by visitors for the geopark.

3.3.1 Areas with potential for new geotopes within the future geopark.

Given the initial stage of implementation of the project for Transboundary Water Geopark Mesta-Nestos and the many challenges of legal and regulatory nature, as well as those related to the provision of resources for the maintenance of already established, necessary institutionalization activities, attracting qualified staff for service and development of the geopark, including for communication and partnership with stakeholders, we do not recommend additional territorial expansion to include new geotopes outside the three zones already created.

3.2.2 Additional infrastructure and facilities providing full and attractive interpretation of the resources of the three geotopes.

Among the necessary additional infrastructure is a priority:

- Establishment of a modern Visitors information center, which works all year round and offers not only information but also services to tourists - programs of different duration (half-day, one-day, three-days), organizing information events to promote the geopark and additional opportunities for tourism it offers, provides and offers bicycles for hiking, guides for walking and cycling tours with various topics - geology, botanics, ornithology, ichthyology, photography.
- IT hardware and software applications for digitalization of content and use of augmented reality tour as an alternative to outdoor tours in bad weather and in conditions of travel restrictions (pandemics, other crisis situations).
- Creating places for photos along the routes within the geotopes - suitable for cultural and historical sites.
- Organizing bazaars for locally produced products - agricultural, handicraft, souvenir.
- Organizing a presentation of the geopark within specialized tourist exhibitions and fairs in the country.

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад е изготвен в рамките на изпълнение на Договор №1 от 15.03.2019 между „ЦЕНТЪР ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ПЛАНИНАТА“ и „ИНТЕРАКШЪН“ ЕООД

Цел на Доклада за изпълнението на Етап 3 от Договора е изготвяне на доклад с препоръки към Община Хаджидимово за привеждане на територията в съответствие с изискванията за кандидатстване за статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО

ОБХВАТ НА ЗАДАНИЕТО ЗА ЕТАП 3

3.1 Основни документи и процедури, свързани с кандидатстване за Глобален геопарк на ЮНЕСКО

3.2 Оценка на съответствието на територията и описанията на ресурсите на община Хаджидимово с изискванията на процедурата за кандидатстване за статут на Глобални геопаркове на ЮНЕСКО и оперативните насоки на ЮНЕСКО за глобалните геопаркове (<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/application-process/>); в това число основни документи и процедури

3.3 Изготвяне на препоръки към Община Хаджидимово за последващи действия на база на резултати от формуляра за самооценка за привеждане на територията в съответствие с изискванията за кандидатстване за статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО:

3.3.1 Територии, с потенциал за нови геотопове в рамките на бъдещия геопарк;

3.3.2 Допълнителна инфраструктура и съоръжения, осигуряващи пълноценно и атрактивно интерпретиране на ресурсите на трите геотопа.

МЕТОДОЛОГИЯ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ

Изготвянето на оценка на съответствието за кандидатстване за статут на Глобални геопаркове на ЮНЕСКО Глобални геопаркове и оперативните насоки на ЮНЕСКО за глобалните геопаркове (<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/application-process/>).

Оценката съдържа попълнени на предварителен етап документи от досието за присъждане на статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО. Информацията касае само българската териториална част от бъдещия трансграничен воден геопарк по р. Места/:Нестос, тъй като Изпълнителят на договора не разполага с необходимите данни за гръцката териториална част в пределите на Община Драма.

В тази връзка следва да се подчертае, че са необходими допълнителни усилия и действия за интегриране на данните за териториалните части на бъдещия трансграничен воден геопарк по средното и долното течение на р. Места/Нестос.

За изпълнението на заданието в част Етап 3 работи екип, включващ:

Експерт „Туризм и развитие на туристически продукт“

Експерт ИТ

ДОКЛАД ЕТАП 3

3.1 ОСНОВНИ ДОКУМЕНТИ И ПРОЦЕДУРИ, СВЪРЗАНИ С КАНДИДАТСТВАНЕ ЗА ГЛОБАЛЕН ГЕОПАРК НА ЮНЕСКО (ГГЮ)

Глобалният секретариат на ЮНЕСКО в централата на ЮНЕСКО координира подадените предложения и е готов да предостави съвети. Ако съществуват във вашата страна, Националните комитети по геопаркове също могат да помогнат.

Успешните заявления за глобален геопарк на ЮНЕСКО ще демонстрират, че още във фазата на планиране те са обсъждали и обменяли с други глобални геопаркове на ЮНЕСКО, както и с мрежата на глобалните геопаркове (това обикновено започва няколко години преди реалното подаване на досие). Важно е да потърсите съвет във фазата на подготовка, да участвате в международни или регионални срещи, конференции или кратки курсове на Геопарк мрежата.

Преди всяко официално заявление всеки кандидат на ЮНЕСКО за глобален геопарк трябва да представи **Писмо за интерес** по официалния канал, както е посочено в устава и оперативните насоки за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО Изчерпателно и внимателно форматирани досие за кандидатстване (включително подкрепящи материали, за да се докаже, че районът вече функционира като де факто глобален геопарк от поне една година) трябва да бъде подадено по същия начин.

Амбициозният глобален геопарк на ЮНЕСКО трябва да има геолошко наследство с международна стойност и да се управлява от орган, който има

законно съществуване, признато съгласно националното законодателство, който има изчерпателен план за управление, обхващащ въпросите на управлението, развитието, комуникацията, защитата, инфраструктурата, финансите и партньорството.

Амбициозните глобални геопаркове на ЮНЕСКО трябва да бъдат видими както за посетителите, така и за местното население чрез специален уебсайт, листовки и подробна карта на района, който свързва геоложките и други обекти в района. Амбициозният глобален геопарк на ЮНЕСКО също трябва да има корпоративна идентичност.

Сроковете за предложенията на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО и процедурата за оценка са:

- Успешният глобален геопарк на ЮНЕСКО изпраща писмо за намерения, в идеалния случай до 1 юли
- Подаване на заявления между 1 октомври и 30 ноември
- Проверка за пълнота на документите след 1 декември
- Настолни оценки до 30 април
- Полеви мисии за оценка, започващи на 1 май
- Препоръки относно заявленията от Глобалния съвет за геопаркове на ЮНЕСКО през септември
- Решение на Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО по време на неговата пролетна сесия

Свързани документи

- Устав и оперативни насоки на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО
- Английски | Français | Español | Руски | Арабски | Китайски (PDF)
- Досие за кандидатстване
- 1-страничен шаблон за геоложки и географски обобщения (doc)

Формуляр за самооценка

- Контролен списък за самооценка за амбициозни глобални геопаркове на ЮНЕСКО (aUGGp) (EN)
- 101 въпроса са бърз контролен списък за самооценка, базиран на критериите за качество на кандидатите за глобален геопарк на ЮНЕСКО (aUGGp), изложени в оперативните насоки за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, раздел 3 (viii).
- Обяснителни бележки за контролен списък за самооценка за кандидатстващи за глобални геопаркове на ЮНЕСКО (aUGGp)

Контролният списък и обяснителните бележки са замислени като бързо и лесно табло за управление, за да се измерва редовно готовността на амбициозен сайт и не заменя файла на заявлението и формуляр А.

За повече информация, моля, свържете се:

Маргарете Пацак: [m.patzak @ unesco.org](mailto:m.patzak@unesco.org) / +331456 81828

Marie-Laure Faber: [ml.faber @ unesco.org](mailto:ml.faber@unesco.org) / +331456 80784

3.1.1. СТАТУТ НА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО

Член 1: Глобални геопаркове на ЮНЕСКО

Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, в рамките на IGGP, са механизмът за международно сътрудничество, чрез който областите с геолошко наследство с международна стойност, чрез подход отдолу нагоре за опазване на това наследство, се подкрепят взаимно, за да се ангажират с местните общности за насърчаване на осведомеността за това наследство и възприемат устойчив подход към развитието на района.

Чрез IGGP тези области могат да кандидатстват за ЮНЕСКО за определяне като „Глобален геопарк на ЮНЕСКО“, като се позовават на по-широкия мандат на Организацията.

Член 2: Глобален съвет за геопаркове на ЮНЕСКО

- 2.1 С настоящото се създава Съвет за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО.
- 2.2 Съветът се състои от 12 обикновени членове с право на глас, които са лица, назначени от генералния директор на ЮНЕСКО по препоръка на Глобалната мрежа за геопаркове (GGN) и от държавите-членки. Освен това генералният директор на ЮНЕСКО, председателят на GGN, генералният секретар на IUGS, генералният директор на IUCN или техните представители са служебно членове на Съвета без право на глас.
- 2.3 Обикновените членове, назначени в Съвета, са високопоставени експерти, избрани поради техния доказан опит, научна или професионална квалификация в съответните области, като се вземат предвид справедливото географско разпределение и равенството между половете. Те ще служат за лична дееспособност, а не като представители на съответните държави или други свързани лица. От тях ще се изисква да гарантират, че нямат конфликт на интереси и че няма да търсят или приемат инструкции от правителствата или други органи.
- 2.4 Мандатът на обикновените членове на Съвета е четири години и може да бъде подновен веднъж. На всеки две години половината членство в Съвета се подновява. Когато назначава първоначалните членове на Съвета, генералният директор на ЮНЕСКО посочва тези, чийто първоначален мандат изтича след две години.
- 2.5 В случай, че обикновен член подаде оставка или не е в състояние да служи, той / той може да бъде заменен до края на мандата си в съответствие с процедурата, определена по-горе.
- 2.6 Съветът е отговорен за консултиране на генералния директор на ЮНЕСКО относно стратегията, планирането и изпълнението на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, и по-специално:

- а) набиране и разпределяне на средства;
  - б) сътрудничество между глобалните геопаркове на ЮНЕСКО и с други съответни програми.
- 2.7 Съветът е отговорен за оценка на повторно валидираните и новите номинации за глобален геопарк на ЮНЕСКО, получени от определени органи в държавите-членки, както е описано в оперативните насоки. Той също така отговаря за вземането на решения дали е ново заявления трябва да бъдат изпратени до Изпълнителния съвет за одобрение. Решенията на Съвета относно новите номинации на ЮНЕСКО за глобален геопарк ще бъдат представени на Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО за одобрение в документ, изготвен от Бюрото на Съветът по геопаркове заедно със секретариата на ЮНЕСКО. Всички разширения ще следват същата процедура за одобрение като нова номинация.
- 2.8 Съветът е отговорен да акредитира разширения за презаверени Глобални геопаркове на ЮНЕСКО.
- 2.9 Решенията на Съвета не подлежат на обжалване.
- 2.10 След всяка сесия Съветът представя доклад за своята работа и решенията си пред Бюрото, посочен в член 4 по-долу. Докладът ще бъде разпространен до държавите-членки и асоциираните държави-членки на ЮНЕСКО.
- 2.11 Съветът представя доклад за напредъка на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО за всяка сесия на Генералната конференция на ЮНЕСКО, като част от съвместен доклад на IGGP.
- 2.12 Съветът определя свой процедурен правилник.

Член 3: Глобални сесии на Съвета за геопаркове на ЮНЕСКО

- 3.1 Съветът ще заседава ежегодно на редовна сесия, когато е възможно по време на регионална или международна конференция за

глобалните геопаркове на ЮНЕСКО. Всички разходи, свързани със сесиите на Съвета, ще бъдат поети от поканената Глобален геопарк на ЮНЕСКО или друга конференция организатори. В случай на липса на такава конференция сесията ще бъде отложена, проведена дистанционно или ще бъде проведена в централата на ЮНЕСКО при налични ресурси.

- 3.2 Съветът може да свиква извънредни сесии, чиито разходи ще бъдат покрити от извънбюджетни ресурси.
- 3.3 Държавите-членки и асоциираните членове на ЮНЕСКО ще могат да изпращат наблюдатели на сесиите на Съвета.
- 3.4 Организацията на обединените нации и други организации от системата на ООН, с които ЮНЕСКО е сключила споразумения за взаимно представителство, могат да бъдат представени на сесии на Съвета.
- 3.5 Генералният директор на ЮНЕСКО може да отправя покани за изпращане на наблюдатели на сесии на Съвета, към:
  - а) организации от системата на ООН, с които ЮНЕСКО не е сключила споразумения за взаимно представителство;
  - б) междуправителствени организации;
  - в) международни неправителствени организации в съответствие с директивите относно партньорството на ЮНЕСКО с неправителствени организации.
- 3.6 Представителите и наблюдателите, посочени в членове 3.3 до 3.5 по-горе, нямат право на глас.
- 3.7 В началото на своите редовни сесии след назначаването на нови членове в съответствие с член 2.4 по-горе, Съветът избира председател, заместник-председател и докладчик, които остават на поста си две години.

Член 4: Глобално бюро за геопаркове на ЮНЕСКО

- 4.1 С настоящото се създава бюро за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО.
- 4.2 Бюрото ще се състои от петима членове: председател, заместник-председател и докладчик на Съвета на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО. Генералният директор на ЮНЕСКО и председателят на GGN или техните представители са служебно членове на Бюрото без право на глас.
- 4.3 Неговите задължения ще бъдат:
- а) да подготви със секретариата необходимата документация за Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО, за да може той да предостави окончателно одобрение на новите номинации и разширения на ЮНЕСКО за глобални геопаркове въз основа на решения на Съвета;
  - б) да провежда съвместни координационни срещи, както се изисква с Бюрото на Международната програма за геология (IGCP);
  - в) да изберете екипа за оценка за всяко заявление и повторно потвърждаване.
- 4.4 Бюрото приема свой процедурен правилник.
- 4.5 Докладът от сесиите на Бюрото ще бъде разпространен до Съвета и до държавите-членки и асоциираните държави-членки на ЮНЕСКО.

Член 5: Екипи за оценка

- 5.1 Екипите за оценка трябва независимо:
- а) оценява заявленията, разширенията и презаверяванията за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО въз основа на строгите насоки, предоставени от Съвета;
  - б) изготвя доклад до Съвета за оценяваните заявления, разширения и презаверения.

- 5.2 Секретариатът съвместно с GGN поддържа списък от оценители.
- 5.3 Членовете на всеки екип за оценка ще бъдат избрани от Бюрото от списъка на оценителите.
- 5.4 Оценителите ще работят в лично качество, а не като представители на съответните държави или други свързани организации. GGN ще бъде задължен да гарантира, че оценителите нямат конфликт на интереси по отношение на новите приложения на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО или тези, които изискват презаверяване. Оценителите няма да търсят или приемат инструкции от правителствата или други органи и няма да провеждат мисии в собствената си държава.

Член 6: Секретариат

- 6.1 Секретариатът на Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО се осигурява от ЮНЕСКО.
- 6.2 Генералният директор предприема стъпките, необходими за свикването на сесиите на Съвета.

3.1.2 ОПЕРАТИВНИ НАСОКИ ЗА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО (ПРОЕКТ 2014)

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Концепцията за геопарк възниква в средата на 90-те години на миналия век като отговор на необходимостта да се запази и повиши стойността на областите с геолошко значение в историята на Земята. Пейзажи и геоложки формации са ключови свидетели за еволюцията на нашата планета и определящи фактори за нашето бъдещо устойчиво развитие. От самото начало Геопаркs приеха „отдолу нагоре“ или ръководени от общността подход, за да се гарантира, че геоложкото значение на даден район може да бъде запазено и популяризирано за науката, образованието и културата, в допълнение към използването му като устойчив икономически актив като

чрез развитието на отговорен туризъм. През 2004 г., с подкрепата на ЮНЕСКО, 17 членове на Европейската мрежа на геопарковете и осем китайски геопарка се събраха, за да създадат Глобалната мрежа на геопарковете (GGN), която с над 100 глобални геопарка като членове придоби юридически статус през 2014 г.

Глобалният геопарк на ЮНЕСКО трябва да съдържа геология с международно значение. Той се оценява независимо от научни специалисти в съответната дисциплина на науката за Земята. Глобален на ЮНЕСКО Геопарковете са живи, работещи пейзажи, където науката и местните общности се ангажират по взаимно изгоден начин.

Образованието на всички нива е в основата на концепцията за глобален геопарк на ЮНЕСКО. От университетски изследователи до местни общностни групи, Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО насърчават осъзнаването на история на планетата, прочетена в скалите, пейзажа и текущите геоложки процеси. Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО също насърчават връзките между геоложкото наследство и всички други аспекти на природно и културно наследство на района, ясно демонстрирайки, че георазнообразието е основата на всички екосистеми и основата на човешкото взаимодействие с ландшафта.

Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО допринасят за постигането на целите на ЮНЕСКО, като насърчават геологията и науката като цяло чрез по-широк принос към мандата на ЮНЕСКО, като същевременно пресичат образование, култура и комуникация.

2. ОСНОВНИ КОНЦЕПЦИИ

2.1 Глобални геопаркове на ЮНЕСКО в рамките на Международната програма за наука и геопаркове на ЮНЕСКО

Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, в рамките на Международната програма за наука и геопаркове на ЮНЕСКО (IGGP), насърчават международното сътрудничество между области с геоложко наследство с международна стойност, чрез подход отдолу нагоре към опазване, подкрепа на местната общност, насърчаване на наследството и устойчиво развитие на района. Чрез IGGP тези области да кандидатстват за ЮНЕСКО като единствената организация на ООН с правомощия в областта на науките за Земята да определи като „Глобален геопарк на ЮНЕСКО“, който се основава на по-широкия мандат на Организацията.

2.2 Глобални геопаркове на ЮНЕСКО

Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО са единични, обединени географски области, където обектите и ландшафтите с международно геоложко значение се управляват с цялостна концепция за защита, образование и устойчиво развитие. Международното геоложко значение на глобалния геопарк на ЮНЕСКО се определя от научни специалисти, като част от „Глобален екип за оценка на геопарковете на ЮНЕСКО“, които правят глобална сравнителна оценка въз основа на рецензирани, публикувани изследвания, проведени върху геоложки обекти в района. Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО използват геоложко наследство, във връзка с всички други аспекти на природното и културното наследство на тази област, ОПЕРАЦИОННИ НАСОКИ ЗА ГЛОБАЛНИТЕ ГЕОПАРКИ НА ЮНЕСКО 38 С / 14 Приложение II - страница 2 за повишаване на осведомеността и разбирането на ключови проблеми, с които се сблъсква обществото в контекста на динамична планета, на която всички живеем.

2.3 Използване на лога

Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО ще имат право да използват „свързано лого“, което да бъде разработено за Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО. Тази употреба ще се урежда съгласно „Директивите относно използването

на името, съкращението, логото и имената на интернет домейни от 2007 г. на ЮНЕСКО от 2007 г. или от всяка следваща директива.

2.4 Географско представяне

Като част от ЮНЕСКО, IGGP се ангажира да насърчава балансирано глобално географско представителство за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО.

3. КРИТЕРИИ ЗА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО

- (i)** Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО трябва да бъдат единни, обединени географски области, където обектите и ландшафтите с международно геоложко значение се управляват с цялостна концепция за защита, образование, научни изследвания и устойчиво развитие. Глобалният геопарк на ЮНЕСКО трябва да има ясно дефинирана граница, да бъде с адекватен размер, за да изпълнява функциите си и да съдържа геоложко наследство с международно значение, независимо потвърдено от научни специалисти.

- (ii)** Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО трябва да използват това наследство във връзка с всички други аспекти на природното и културното наследство на тази област, за да насърчават осведомеността по ключови проблеми, пред които е изправено обществото в контекста на динамичната планета, на която всички живеем, включително, но не само повишаване на знанията и разбирането за: геопроцесите; геопасности; изменението на климата; необходимостта от устойчиво използване на природните ресурси на Земята; еволюцията на живота и овластяването на коренното население.

- (iii)** Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО трябва да бъдат области с управителен орган, чието юридическо съществуване е признато съгласно националното законодателство. Управляващите органи трябва да бъдат подходящо оборудвани, за да се справят адекватно с района на глобалния геопарк на ЮНЕСКО в неговата цялост.
- (iv)** В случай, че кандидатстваща зона се припокрива с друг обект, определен от ЮНЕСКО, като обект на световното наследство или биосферен резерват, искането трябва да бъде ясно обосновано и трябва да се предоставят доказателства за това как статутът на Глобален геопарк на ЮНЕСКО ще добави стойност, като бъде едновременно независимо маркови и в синергия с останалите обозначения.
- (v)** Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО трябва активно да включват местните общности и коренното население като ключови заинтересовани страни в геопарка. В партньорство с местните общности трябва да се изготви и приложи план за съвместно управление, който да предвижда социалните и икономически нужди на местното население, защитава ландшафта, в който живеят, и запазва тяхната културна идентичност. Препоръчително е всички съответни местни и регионални участници и власти да бъдат представени в управлението на ЮНЕСКО Глобал Геопарк. Местните и местните знания, практики и системи за управление трябва да бъдат включени, заедно с науката, в планирането и управлението на района.
- (vi)** Световните геопаркове на ЮНЕСКО се насърчават да споделят своя опит и съвети и да предприемат съвместни проекти в рамките на GGN. Членството в GGN е задължително.

(vii) Глобалният геопарк на ЮНЕСКО трябва да зачита местните и националните закони, свързани със защитата на геоложкото наследство. Определящите обекти за геоложко наследство в рамките на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО трябва да бъдат законно защитени преди всяко заявление. В същото време Глобалният геопарк на ЮНЕСКО трябва да се използва като лост за насърчаване на защитата на геоложкото наследство на местно и национално ниво. Управляващият орган не трябва да участва пряко в продажбата на геоложки обекти като вкаменелости, минерали, полирани скали и декоративни скали от типа, който обикновено се среща в така наречените „скални магазини в рамките на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО (независимо от техния произход) и трябва активно да възпира неустойчивата търговия с геоложки материали като цяло. Когато е ясно оправдано като отговорна дейност и като част от предоставянето на най-ефективните и устойчиви средства за управление на обекта, това може да позволи устойчиво събиране на геоложки материали за научни и образователни цели от естествено възобновяеми обекти в рамките на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО. Търговията с геоложки материали, базирани на такава система, може да се толерира при изключителни обстоятелства, при условие че е ясно и публично обяснено, обосновано и наблюдавано като най-добрият вариант за Глобалния геопарк във връзка с местните обстоятелства. Такива обстоятелства ще подлежат на одобрение от Съвета на ЮНЕСКО за глобални геопаркове за всеки отделен случай.

(viii) Тези критерии се проверяват чрез контролни списъци за оценка и повторно валидиране.

4. ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА И ФУНКЦИИ

4.1 Глобален съвет за геопаркове на ЮНЕСКО

Съветът е органът за вземане на решения за новите приложения на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО и за утвърждаване и отговаря за

консултирането на генералния директор по стратегическото планиране изпълнение на дейността на Глобалните геопаркове на IGGP. Съветът се състои от 12 обикновени членове с право на глас, които са лица, назначени от генералния директор на ЮНЕСКО по препоръка на Мрежата на глобалните геопаркове (GGN) и държавите-членки. Освен това генералният директор на ЮНЕСКО, председателят на GGN, генералният секретар на IUGS, генералният директор на IUCN или техните представители са служебно членове на Съвета без право на глас. Обикновените членове, назначени в Съвета, са високопоставени експерти, избрани поради доказан опит, научна или професионална квалификация в съответните области, като се вземат предвид справедливото географско разпределение и равенството между половете. Обикновените членове ще служат в лично качество, а не като представители на съответните държави или други свързани организации. Членовете на Съвета ще трябва да се договорят писмено, че ще се въздържат в случаи на конфликт на интереси по отношение на нови заявления за глобален геопарк на ЮНЕСКО или такива, които изискват ревалидиране.

4.2 Глобално бюро за геопаркове на ЮНЕСКО

Бюрото ще се състои от петима членове: председател, заместник-председател и докладчик на Съвета на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО. Генералният директор на ЮНЕСКО и председателят на Глобалната мрежа за геопаркове (GGN) или техните представители са служебни членове на Бюрото без право на глас.

Основното задължение на Бюрото е да подготви със Секретариата необходимата документация за Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО, за да предостави окончателно одобрение на новите номинации на ЮНЕСКО за глобален геопарк

въз основа на решения на Съвета. Глобалното бюро за геопаркове на ЮНЕСКО е провежда съвместни координационни срещи с Бюрото на Международната програма за геология (IGCP).

4.3 Глобален екип за оценка на геопарковете на ЮНЕСКО

Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО са обект на оценяване - както по време на първоначалното кандидатстване, така и по време на повторно валидиране - от независим екип, съставен от съветници и оценители, извършващи полеви мисии.

Международното значение на геоложкото наследство на всяко ново предложение за Глобален геопарк на ЮНЕСКО ще бъде оценено от съветници на бюрото, следвайки конкретни и публично достъпни научни критерии. От IUGS ще бъде поискано да координира тази роля и да гарантира, че всички документи относно научната стойност и международното значение на геоложкото наследство на бъдещия глобален геопарк на ЮНЕСКО са на разположение ежегодно и в срок, така че оценителите да имат достъп до тях преди мисията за оценка. По целесъобразност могат да бъдат привлечени и други организации.

Секретариатът на ЮНЕСКО съвместно с GGN ще създаде и поддържа списък от оценители, които ще извършват полеви оценки на нови заявления за кандидатстващи глобални геопаркове на ЮНЕСКО. Тези оценители ще имат комбиниран и доказан професионален опит от значение за развитието на глобалния геопарк (геоложко наследство, опазване, устойчиво развитие, развитие и промоция на туризма и екологични проблеми). Тези оценители ще провеждат и мисии за ревалидиране.

Оценителите на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО следват строги насоки, предоставени от Съвета за нови мисии за кандидатстване и ревалидиране. Тези оценители ще служат в лично качество, а не като представители на съответните държави или други свързани организации. GGN ще бъде задължен да гарантира, че оценителите нямат конфликт на интереси по отношение на новите предложения за Глобален геопарк на ЮНЕСКО или тези, които изискват ревалидиране. Оценителите няма да търсят или приемат инструкции от правителствата или други органи и няма да провеждат мисии в собствената си държава. Ако някой национален комитет по геопаркове се стреми да наблюдава мисия за оценка или ревалидиране, изцяло зависи от оценителите кои наблюдения и информация ще предоставят в окончателните си доклади. Очаква се те своевременно да представят своите доклади в ЮНЕСКО. Оценителите нямат статут на „експерти в командировка“ съгласно Конвенцията за привилегиите и имунитетите на ООН от 1946 г.

4.4 Национални комитети по геопаркове

Държавите-членки трябва да играят активна роля в развитието на своите глобални геопаркове на ЮНЕСКО. Като такъв и само ако държавата-членка желае да го направи, се препоръчва създаването на Национален комитет по геопарковете. Тези „национални комитети“ могат да бъдат именувани по различен начин, например Национален форум, Национална работна група или Работна група. Тези комитети могат да бъдат създадени от компетентния орган, отговарящ за геопарковете в тази държава-членка. Комитетите трябва да бъдат признат от Националната комисия на тази държава-членка за ЮНЕСКО или от съответния държавен орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО. Тези комитети също трябва да поддържат връзка със съществуващите национални комитети за IGCP, където е приложимо.

Възможен балансиран състав на Националния комитет по геопаркове:

- Представител (и) на Националната комисия за ЮНЕСКО и / или съответния
- държавен орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО;
- Представител (и) на националната геоложка организация или проучване;
- Представител (и) на националната организация за опазване на околната среда / защитените територии;
- Представител (и) на националния орган за културно наследство;
- Представител (и) на националната туристическа организация;
- Представител (и) на националния комитет за IGCP;
- Представители на Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, където те съществуват, в тази държава-членка (евентуално се въртят в страни с много Глобални геопаркове на ЮНЕСКО); и
- Могат да бъдат включени различни и допълнителни членове, които се считат за подходящи в съответствие с конкретния национален контекст.

Неговата работа на национално ниво може да се състои от:

- Координиране на националния принос към глобалните геопаркове на ЮНЕСКО в рамките на IGGP;
- Представяне на националната комисия на ЮНЕСКО на съответната държава членка или на съответния държавен орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО, на всички заявления за глобален геопарк на ЮНЕСКО, които след това ще бъдат изпратени на ЮНЕСКО.
- Осигуряване на правилното оттегляне на зоната като Глобален геопарк на ЮНЕСКО в рамките на IGGP, ако районът го пожелае или ако те не успеят в процеса на повторно валидиране;
- Насърчаване на международното сътрудничество между глобалните геопаркове на ЮНЕСКО;
- Предоставяне на информация на национално ниво за глобалните и регионалните мрежи на Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО;
- Инициране и подкрепа на стратегии и действия за устойчиво развитие в и сред глобалните геопаркове на ЮНЕСКО.

Тези оперативни насоки за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО представляват най-добрата практика. Държавите-членки чрез своите национални комитети по геопаркове имат право да формулират допълнителни, повече специфични насоки на национална основа, които да отговарят на определен национален контекст

Секретариатът на ЮНЕСКО ще поддържа тесни връзки с националните комитети по геопаркове и националната комисия на държавата-членка за ЮНЕСКО или съответния държавен орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО на всички етапи по време на процесите на оценка и презаверяване на кандидатстващите и съществуващите глобални геопаркове на ЮНЕСКО.

Всички заявления и потвърждавания трябва да бъдат придружени от писмо за подкрепа от Националната комисия за ЮНЕСКО или съответния държавен орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО.

4.5 Регионални и глобални мрежи на геопарковете

От самото начало на разработването на концепцията, работата в мрежа е един от основните принципи на Geoparks. Работата в мрежа допринася силно за успеха на движението на геопарковете и играе ценна роля за улесняване на споделянето на опит, управление на качеството, формиране на съвместни инициативи и проекти и изграждане на капацитет. ЮНЕСКО насърчава укрепването на регионалните

Геопаркови мрежи и GGN. ЮНЕСКО, вдъхновена от работата на мрежите на геопарковете, ще продължи да предлага своята подкрепа и помощ за такива мрежи, ще координира изграждането на капацитет за глобалните

геопаркове на ЮНЕСКО и ще насърчава обмена на най-добри практики между глобалните геопаркове на ЮНЕСКО.

3.1.3. ПРОЦЕДУРА ЗА КАНДИТСТВАНЕ

1 Въведение

Кандидатът за Глобален геопарк може да кандидатства пред ЮНЕСКО за определяне на статут чрез строга процедура, точните подробности и срокове на които са достъпни на уебсайта на ЮНЕСКО (<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/application-process/>).

2. Номинация

Преди всяко официално заявление, всеки кандидат на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО трябва да представи Писмо за интерес по официалния канал, както е определено от Националната комисия за ЮНЕСКО или държавния орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО, включващ, ако е приложимо, Националния комитет по геопарковете.

Изчерпателно и внимателно форматирано досие за кандидатстване (включително подкрепящи материали, за да се докаже, че районът вече функционира като де факто глобален геопарк поне от една година) трябва да се подаде по официалния канал, както е определено от Националната комисия за ЮНЕСКО или правителствения орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО, до секретариата на ЮНЕСКО, включващ, ако е приложимо, Националния комитет по геопарковете. Това трябва да бъде придружено от изрично одобрение на съответните местни и регионални власти и писмо за подкрепа от Националната комисия за ЮНЕСКО или правителствения

орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО. Секретариатът на ЮНЕСКО включва основната национална точка за контакт във всяка комуникация с кандидата за Глобален геопарк, включително констатациите от теренната оценка на мисията, резултатите от решенията на Съвета и одобрението от Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО.

За да се осигури балансирано географско представителство на Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, броят на „активните“ заявления е ограничен до две на държава-членка. Заявлението се счита за „активно“ след получаване на досието от секретариата на ЮНЕСКО и престава да бъде активно, след като бъде взето окончателно решение относно определянето му за глобален геопарк на ЮНЕСКО, или ако заявлението бъде спряно. Само кандидатури от държави-членки на ЮНЕСКО ще бъдат разглеждани за определяне като глобален геопарк на ЮНЕСКО.

3. Оценка

Секретариатът на ЮНЕСКО ще проверява пълнотата на всяко ново заявление. Ако е непълна или неправилно форматирана, секретариатът на ЮНЕСКО ще поиска преработено заявление. След като заявлението се счита за попълнено, секретариатът на ЮНЕСКО ще изпрати на IUGS екологичния раздел на всяко ново заявление за оценка на бюрото.

В същото време Глобалното бюро за геопаркове ще назначи максимум двама оценители, които да поемат полева мисия. Разходите за пътуване и настаняване на оценителите трябва да се поемат от управителния орган на кандидатстващата област. Допълнителни участници в тези мисии, включително представители на националните комитети по геопаркове, могат да участват като наблюдатели и без роля в съставянето на доклада

за мисията. Наблюдателите ще отговарят за финансирането на тяхното участие в мисията.

След приключване на полевата мисия за оценка, оценителите трябва да подготвят доклад и да го представят на секретариата на ЮНЕСКО, който след това ще предостави доклада на Съвета за преглед. Докладът трябва да следва образец, изготвен от Съвета.

Документацията, свързана с приложение на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО, включително докладите от бюро за оценка и оценителите, ще бъде публично достъпна на уебсайта на ЮНЕСКО.

4. Разглеждане на кандидатурите

Само заявления от държави-членки на ЮНЕСКО ще бъдат разглеждани за оценка като глобални геопаркове на ЮНЕСКО. Като определяне на междуправителствена организация, заявленията и презаверяванията за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО ще бъдат обект на поредица от проверки, за да се даде възможност на държавите-членки да упражняват своята отговорност за надзор:

- (i) На национално ниво всяко заявление от кандидатстващ Глобален геопарк на ЮНЕСКО трябва да бъде прегледано и подадено до секретариата на ЮНЕСКО чрез официалния канал като 38 С / 14, приложение II - страница 7, определено от Националната комисия за ЮНЕСКО или правителството орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО с участието на Националния комитет по геопарковете, ако е приложимо.
- (ii) След получаване на пълни заявления, Секретариатът на ЮНЕСКО ще изготви обобщен документ, описващ всички

кандидатстващи заявки за глобален геопарк на ЮНЕСКО (резюме от една страница на заявление, включително подробна карта), и ще го направи онлайн достъпен за преглед от държавите-членки на двата работни езика за 3-месечен гратисен период.

- (iii) На годишното открито заседание на Международната програма за геология (IGCP), Секретариатът на ЮНЕСКО ще направи кратка публична презентация, описваща заявленията, получени от кандидатстващите глобални геопаркове на ЮНЕСКО.

- (iv) В случай че бъде получено писмено възражение от държава-членка относно предложен Глобален геопарк по време на периодите или събитията, посочени в (ii) и (iii) по-горе, номинацията няма да продължи към научна оценка и ще бъде издигната до заинтересованите държави-членки да търсят решение на въпроса.

5. Препоръки и решения

Съветът ще прегледа всяко заявление, настолна оценка на геоложкото наследство и доклада за полева оценка въз основа на критерии, както е обяснено на уебсайта.

Съветът може да препоръча да се приеме заявление, да се отхвърли заявление или да бъде отложено за най-много две години, за да позволи да се направят подобрения в качеството на заявлението. В случай на отлагане, няма нужда да се повтаря оценката на терен през това време.

Решенията на Съвета не подлежат на обжалване.

След положителна оценка на заявленията от екипите за оценка и решението на Съвета, Бюрото ще препоръча на генералния директор да включи точка в дневния ред на Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО. Тази точка ще предложи Изпълнителният съвет да одобри номинациите, определени от Съвета. Подробностите за номинациите ще се съдържат в Информационен документ за Изпълнителния съвет.

Секретариатът на ЮНЕСКО уведомява кандидата и отговорния национален орган за решението на изпълнителния съвет. След приемането им за глобален геопарк на ЮНЕСКО, управителният орган на всички нови глобални геопаркове на ЮНЕСКО ще бъде помолен да подпише правен отказ от отговорност, който освобождава ЮНЕСКО от всякакви законови или финансови отговорности на територията на глобалния геопарк на ЮНЕСКО или свързани с него дейности.

6. Процес на повторно потвърждаване

За да се осигури непрекъснатото високо качество на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО в рамките на IGGP, включително качеството на управлението на всеки глобален геопарк на ЮНЕСКО, статутът на всеки глобален геопарк на ЮНЕСКО подлежи на задълбочено презаверяване на всеки 4 години, както следва:

- (i) Една година преди повторното валидиране, резюме от една страница на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО, подлежащ на повторно валидиране, се предоставя на секретариата на ЮНЕСКО, за да бъде проверено и изпратено на Съвета.

- (ii) Доклад за напредъка се изготвя от управителния орган на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО, който е подложен на повторно валидиране и се представя три месеца преди теренната проверка на секретариата на ЮНЕСКО по официалния канал, определен от Националната комисия за ЮНЕСКО или отговорния държавен орган на отношенията с ЮНЕСКО, включващи, според случая, националните комитети по геопаркове. Докладите трябва да коментират действията, предприети за справяне с препоръки, направени след предишно презаверяване; те трябва да отговарят на образец, изготвен от Съвета.
- (iii) Бюрото за глобални геопаркове на ЮНЕСКО ще изпрати до двама оценители с мисия да преосмисли качеството на глобалния геопарк на ЮНЕСКО. Всички разходи, свързани с тази мисия, ще бъдат заплатени от Глобалния геопарк на ЮНЕСКО, който подлежи на повторно валидиране.
- (iv) Допълнителни участници в мисиите за повторно валидиране, включително представители на националните комитети по геопарки, могат да участват като наблюдатели и без роля в съставянето на доклада за мисията. Наблюдателите ще отговарят за финансирането на собственото си участие в мисията за презаверяване.
- (v) Доклад от тази мисия се представя на секретариата на ЮНЕСКО за разпространение в Съвета, който ще бъде разгледан на неговото годишно заседание.
- (vi) Ако въз основа на този доклад Съветът счита, че Глобалният геопарк на ЮНЕСКО продължава да изпълнява критериите, посочени в раздел 3 от тези насоки, по-специално, че качеството и управлението на района са се подобрили или поне продължават за да бъде задоволително след определянето или последното презаверяване, той може да реши, че зоната ще

да продължи като глобален геопарк на ЮНЕСКО за още четири години (т.нар. „зелена карта“).

- (vii) Ако въз основа на този доклад Съветът счита, че Глобалният геопарк на ЮНЕСКО вече не отговаря на критериите, той може да реши да информира управителния орган на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО да предприеме подходящи стъпки в рамките на двугодишен период, за да гарантира, че критериите ще бъдат изпълнени и поддържани. В такива случаи статутът на района като Глобален геопарк на ЮНЕСКО ще бъде подновен само за двугодишен период, след който ще бъде предприет нов доклад за презаверяване и нова полева мисия при същите условия, посочени в (ii), (iii) и (iv) по-горе (т.нар. „жълт картон“).
- (viii) Ако Глобалният геопарк на ЮНЕСКО не изпълни критериите в рамките на две години след получаване на „жълт картон“, Съветът ще реши по целесъобразност съответната зона да загуби статута си на Глобален геопарк на ЮНЕСКО и всички съответни права (т.нар. "червена карта").
- (ix) Съветът може по всяко време да отмени статута на всеки Глобален геопарк на ЮНЕСКО, ако Глобалният геопарк на ЮНЕСКО не е в състояние по каквато и да е причина да се подложи на процедурата за повторно валидиране съгласно правилата, посочени тук или ако Глобалният геопарк на ЮНЕСКО е в явно нарушение на критериите на Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО.
- (x) Ако съществуващ глобален геопарк на ЮНЕСКО желае да промени своя размер, при условие че всяка промяна възлиза на по-малко от 10% от съществуващата площ, тогава Съветът може да бъде информиран за промяната с писмо по официалния канал, както е определено от Националната комисия за ЮНЕСКО или правителственият орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО към секретариата на ЮНЕСКО, включващ, ако е приложимо, Националния комитет по геопарковете, описващ причините за

промяната и определящ как новата зона все още отговаря на критериите за глобален геопарк на ЮНЕСКО. Съветът може да одобри или отхвърли промяна.

- (xii) Ако съществуващ глобален геопарк на ЮНЕСКО желае да промени своя размер, но предложената промяна възлиза на повече от 10% от съществуващата площ, трябва да се подаде ново заявление, следвайки описаната по-горе процедура. Същото се отнася и за нови международните граници преминават глобален геопарк на ЮНЕСКО. Такива заявления са освободени от ограничението за броя на „активните“ заявления за държава-членка по всяко време.
- (xiii) Всички разширения подлежат на междуправителствена проверка, както е описано в раздел 5.4.
- (xiv) Решенията на Съвета не подлежат на обжалване.

Ако държава-членка желае да оттегли глобалния геопарк на ЮНЕСКО, тя уведомява секретариата на ЮНЕСКО, който ще предаде намерението на Съвета. След уведомяване за получаване на намерението от секретариата, Глобалният геопарк на ЮНЕСКО ще престане да се възползва от всички съответни права и ще бъде освободен от съответните задължения.

Критериите и насоките за кандидатстване като част от оперативните насоки подлежат на промяна от Генералната конференция по препоръка на Съвета.

7. Финансиране

Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО ще се финансират предимно от извънбюджетни източници, без допълнителни финансови разходи за ЮНЕСКО.

GGN ще направи доброволен годишен принос за ЮНЕСКО, еквивалентен на най-малко 1000 щатски долара на глобален геопарк, за да позволи на ЮНЕСКО да популяризира глобалните геопаркове на ЮНЕСКО и да организира, улесни и подкрепи дейности за изграждане на капацитет, особено в региони по света, където няма нито един Съществуват глобални геопаркове. Тези средства ще бъдат поставени в специална сметка на ЮНЕСКО.

Ще се предприемат допълнителни дейности за набиране на извънбюджетни средства за подпомагане на по-нататъшното изграждане на капацитет, като целта е средствата, събрани също да бъдат поставени в Специалната сметка за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО.

Всички разходи, свързани с мисии за оценка и презаверяване за двама оценители, ще бъдат поети от управителния орган на кандидатстващата област. Наблюдателите ще носят отговорност за получаването на свои собствени финансиране за участие в полевата мисия.

При изключителни обстоятелства и само за развиващите се страни може да бъде отправено искане до секретариата на ЮНЕСКО за финансова помощ за изготвяне на досие за кандидатстване и / или разходи за мисия за оценка се покрива от ЮНЕСКО от извънбюджетни източници. По същия начин и само за развиващите се страни може да бъде отправено искане, така че разходите за мисия за презаверяване да бъдат покрити от GGN или ЮНЕСКО от извънбюджетни източници. Нито един глобален геопарк на ЮНЕСКО няма право на повече от две такива искания до ЮНЕСКО.

Всички разходи, свързани със заседанията на Съвета и Бюрото, ще бъдат поети от поканения Глобален геопарк на ЮНЕСКО или други организатори

на конференции. В случай че такава конференция не съвпадне с годишното заседание на Съвета, ще се обмисли провеждането на срещата с дистанционни средства. Като изключителна алтернатива, Съветът може да избере заседанието си в централата на ЮНЕСКО, като разходите, поети от ЮНЕСКО, зависят от наличните средства в специалната сметка, или Съветът и Бюрото могат да решат да отложат заседанието.

С нарастването на броя на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО ще нараства и нивото на доходите към Специалната сметка за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО. Освен това ще бъдат отделни глобални геопаркове на ЮНЕСКО насърчават се да правят допълнителни вноски, ако доходът, който получават от глобалния геопарк на ЮНЕСКО, го позволява. Тъй като Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО ще продължат да финансират всички мисии за оценка и презаверяване, с които се занимават, увеличеният доход от по-голямо членство ще освободи повече средства за изграждане на капацитет. Освен това, с нарастването на броя на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, повече професионални експерти ще изпълняват критериите за присъединяване към екипа за оценка, което означава непрекъснато и нарастващо предлагане на експерти, които да предприемат мисии за оценка и презаверяване.

8. Секретариат

ЮНЕСКО действа като секретариат за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО и отговаря за функциониране и популяризиране на мрежата. Секретариатът на ЮНЕСКО управлява процеса на кандидатстване за кандидатстващите глобални геопаркове на ЮНЕСКО и процеса на повторно ревалидиране статута на съществуващите глобални геопаркове на ЮНЕСКО. Секретариатът на ЮНЕСКО поддържа връзка с IUGS и други организации, когато е подходящо, за получаване на независими научни оценки на бюро.

Секретариатът на ЮНЕСКО осъществява връзка с GGN и други организации, според случая, за получаване на независими, полеви оценки. Секретариатът на ЮНЕСКО подготвя дневния ред и документацията на заседанията на Бюрото и Съвета и осигурява изпълнение на техните препоръки, включително подготовка на подходящите документи за заседания на Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО, както е посочено в раздели 4 и 5.

Секретариатът на ЮНЕСКО осъществява връзка с отделните глобални геопаркове на ЮНЕСКО, за да улесни дейностите за устойчиво развитие и международно сътрудничество. Секретариатът на ЮНЕСКО информира Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, държавите-членки, националните комисии за ЮНЕСКО, националните комитети по геопаркове и обществеността, информирани за дейността на Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, индивидуално и като мрежа, като се фокусира върху най-добрите практики по отношение на целите на ЮНЕСКО. Това ще включва актуализиране на списък на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, публикуван на уебсайта на ЮНЕСКО, и редовно докладване до ръководните органи на ЮНЕСКО.

9. Изграждане на капацитет

Мрежата и балансираното географско представителство във всички държави-членки са основните принципи на Global Geoparks. Признавайки много силната роля на мрежата за успеха на Глобалните геопаркове и признаването на ценната роля, която мрежата играе за улесняване на споделянето на опит, формиране на съвместни инициативи и проекти и изключително значимата роля, която играе в изграждането на капацитет, ЮНЕСКО чрез своя IGGP ще насърчи укрепването на регионалните мрежи и GGN.

Чрез работата с тези мрежи IGGP може да изпълни ролята си за изграждане на капацитет на регионално и национално ниво за Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, бъдещите геопаркове и всякакви други заинтересовани държави-членки, особено в онези области на света, където съществуват малко или никакви.

По-конкретно, ЮНЕСКО ще се стреми да подкрепи поне един годишен регионален семинар за изграждане на капацитет в недостатъчно представени региони. Това ще бъде улеснено чрез използване на средства в Специалната сметка за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО. Освен това IGGP ще играе активна роля в поддържането на партньорства и споделянето на най-добри практики между съществуващите глобални геопаркове на ЮНЕСКО и амбициозните глобални геопаркове и, когато е възможно, ще спомогне за финансирането на обмен на опит между тях. В допълнение, IGGP ще се стреми да подкрепи един годишен курс на обучение за нови членове на списъка на оценителите на GGN.

IGGP може също така да управлява или подкрепя други курсове за обучение, конференции и работни срещи, свързани с глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, за всеки отделен случай и ако има достатъчно средства. Тези инициативи могат да бъдат организирани в сътрудничество със съответните публични или частни организации.

IGGP ще проучи създаването на уеб-базиран инструмент за документиране и обмен на опит и най-добри практики на общността на глобалния геопарк.

3.2. ОЦЕНКА НА СЪОТВЕТСТВИЕТО НА ТЕРИТОРИЯТА И ОПИСАНИЯТА НА РЕСУРСИТЕ НА ОБЩИНА ХАДЖИДИМОВО С ИЗИСКВАНИЯТА НА ПРОЦЕДУРАТА ЗА КАНДИДАТСТВАНЕ ЗА СТАТУТ НА ГЛОБАЛНИ ГЕОПАРКОВЕ НА ЮНЕСКО И ОПЕРАТИВНИТЕ НАСОКИ НА ЮНЕСКО ЗА ГЛОБАЛНИТЕ ГЕОПАРКОВЕ

Настоящата оценка се базира на наличните данни за българската част за досието за кандидатура за Трансграничен воден геопарк „Места/Нестос“ (CB Water Geo-park Mesta/Nestos) и следва формата и реквизитите на Досие за кандидатстване за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, версия октомври 2018 г.

Таблицата по-долу няма характер на подробно попълнено досие, а цели установяване на налична и и липсващи данни за изготвяне на Досие за кандидатстване.

Раздел А - ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ	
1. Име на предложението UGGp (моля, посочете ясно името, което искате да използвате за официални документи, логото и уебсайта на ЮНЕСКО, комуникациите на ЮНЕСКО и Глобалната геопарка и др.)	ТГ воден геопарк Места/Нестос CB Water Geopark Mesta/Nestos
2. Местоположение	Община Хаджидимово, ЮЗ България
3. Повърхност (km ²)	123
4. Кратки физически и човешки географски характеристики	Налични в Доклад за изпълнение на ЕТАП 2
5. Отговорна организация и управленска структура	Община Хаджидимово, като част от общите отговорности на местното самоуправление
6. Лице за контакт (име, длъжност, телефон, имейл)	

7. Уебсайт (моля, посочете URL)	https://cbwatergpark.eu/
8. Социални медии (моля, предоставете списък на всички използвани канали)	
РАЗДЕЛ Б - ПРОВЕРКА НА ДОКУМЕНТИТЕ	
1. Писмо за изразяване на интерес (изпратено преди кандидатстването до 1 юли)	Не
☐ Досие за кандидатстване	Не
Приложения към досието за кандидатстване:	
Приложение 1: Документ за самооценка	Да
Приложение 2: Допълнително и отделно копие на раздел Д 1.1	Не
Приложение 3: Изрично одобрение на съответните местни и регионални власти и писмо за подкрепа от Националната комисия за ЮНЕСКО	Не
Приложение 4: Мащабна карта на aUGGr	Да
Приложение 5: Геоложко и географско обобщение на една страница	Не
Приложение 6: Пълна библиография на областта в науките за Земята, открояваща международни публикации	Да
РАЗДЕЛ В. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ НА ОБЛАСТТА	
В допълнение към картата, поискана като приложение 4, моля, предоставете и географски координати, използвайки формат географска ширина / дължина, и данни за файл с форма на района. Координатната референтна система, която обикновено се използва за ГИС данни в	Налични като приложения към Доклад за изпълнението на Етап 2

<p>ЮНЕСКО, е (Географска ширина / дължина) WGS84 (EPSG: 4326).</p> <p>Използвайте за общото географско местоположение във вашия файл за кандидатстване стандартните географски карти на ООН (налични онлайн).</p>	
<p>Раздел Г: ОСНОВНИ ГЕОЛОГИЧНИ АКЦЕНТИ И ДРУГИ ЕЛЕМЕНТИ</p>	
<p>Какво смятате за най-важния геоложки акцент и други елементи, обект, активност на вашия aUGGr? Защо хората трябва да посещават вашия Geopark?</p>	<p>Налични в Доклад за изпълнението на Етап 21 част „Описание ресурсите на геотоповете“</p>
<p>Раздел Е: ПРОВЕРКА НА ГЛОБАЛНИТЕ КРИТЕРИИ НА ЮНЕСКО ЗА ГЕОПАРК</p>	
<p>Е.1 - ТЕРИТОРИЯ</p>	
<p>Е.1.1 ГЕОЛОГИЧНО НАСЛЕДСТВО И ОПАЗВАНЕ</p>	
<p>1. Общо геоложко описание на кандидата за ГГЮ</p>	<p>налично</p>
<p>2. Изброяване и описание на геоложки обекти в рамките на кандидатурата за ГГЮ</p>	<p>налично</p>
<p>3. Подробности за интереса на тези територии по отношение на тяхната международна, регионална, национална или местна стойност (например научна, образователна, естетическа)</p>	<p>Налично в Доклад за изпълнението на Етап 2</p>
<p>4. Текущ или потенциален натиск върху геоложките обекти по отношение на тяхното опазване и правилно поддържане</p> <p>5. Текущо състояние по отношение на защитата на геоложките обекти в рамките на кандидатурата за ГГЮ</p>	<p>Липсва – необходимо е изготвяне на оценка</p>
<p>Е.1.2 ГРАНИЦИ</p> <p>Обяснете границите на aUGGr и на какво отговарят (административни граници, национален парк и др.)</p>	<p>Община Хаджидимово, Благоевградска област, ЮЗ България; Граничи с три 30ни по Натура 2000</p>

<p>Е.1.3 ВИДИМОСТ</p> <p>1. Обяснете чрез какви мерки и инфраструктура ГГЮ осигурява своята видимост (напр. Постоянна сигнализация на входовете на музеи и информационни центрове, панели за интерпретация на геосайтове, входни врати, пътни панели, указателни табели, образователни панели, листовки, публикации, уебсайт, социални медии, и т.н.)</p> <p>2. Посочете на колко езика е налична информация.</p>	<p>Постоянна сигнализация на входовете на информационни центрове и атракциони, панели за интерпретация на геосайтове, в публични рекреационни зони, при места за отдых по трасетата на геотоповете, указателни табели, образователни модули, листовки, публикации, уебсайт</p> <p>На български и на английски език</p>
<p>Е.Е.1.5 ИНФОРМАЦИЯ, ОБУЧЕНИЕ И ИЗСЛЕДВАНИЯ</p>	
<p>1. Каква информация и тълкуване предоставяте на широката общественост и на какъв носител?</p>	<p>Инфо табла и уеб-сайт</p>
<p>2. Демонстрирайте, че информацията на табла, в брошури и дигитални е разбираема за неспециализирана аудитория.</p>	<p>Информацията е с богато визуално съдържание и съдържа и популярните название на гео-обекти</p>
<p>3. Посочете какви образователни програми изпълнявате и колко добри или иновативни са те, като коментирате какво може да се подобри. Представете какъв вид образователни дейности (не само по геология, но и върху природата, културата, нематериалните наследства, както и върху изменението на климата и природните опасности) предлага вашият Geopark (университетски полеви курсове, училищни образователни програми в областта на околната среда, професионално обучение, програми за семейства и деца и т.н.).</p>	<p>Промотурове за ученици и студенти, за представители на местния туристически бизнес и за читалища с акцент върху геология, води, нематериално наследство, биоразнообразие – растително и животинско;</p>
<p>4. Обяснете какви научни изследвания се провеждат от или в сътрудничество с aUGGp в геонауките, както и в други области на различни наследства.</p>	<p>През последните 10 години са правени само изследвания по документални източници по отношение на геология и</p>

	геоморфология, и теренни изследвания за наблюдение на птици и растения
Е.2 ДРУГО НАСЛЕДСТВО	
<p>Една от основните цели на Глобалния геопарк на ЮНЕСКО е да изследва, развива и отбелязва връзките между геоложкото наследство и всички други аспекти на природното, културно и нематериално наследство на района. Глобалният геопарк на ЮНЕСКО обединява геоложкото наследство с културни и местни характеристики на района. Този раздел трябва да съдържа отчет за състоянието на други природни и културни материални / нематериални обекти практики и ценности и тяхното състояние на опазване. Включете във вашето описание как aUGGr представя, интерпретира и интегрира своето геолошко наследство, по холистичен начин с другите наследства на района.</p>	
Е.2.1: ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО	
1. Накратко анализирайте ситуацията с природното наследство на района и как то се оценява, тълкува, популяризира и поддържа.	Доклад за изпълнение на Етап 2
2. Посочете дали това наследство се оценява или вписва на местно, национално, регионално или международно ниво.	Доклад за изпълнение на Етап 2
3. Предоставете информация за всички зони, които са признати за защитени зони или по други програми на ЮНЕСКО (Обекти на световното наследство, Биосферни резервати).	Няма такива в територията
Е.2.2 КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	
1. Накратко анализирайте ситуацията с културното наследство на района и как то се оценява, тълкува, популяризира и поддържа.	Доклад за изпълнение на Етап 2
2. Изяснете дали това наследство се оценява или вписва на местно, национално, регионално или международно ниво и предоставете пълен набор от информация	Доклад за изпълнение на Етап 2

за всички аспекти, които са признати в други програми на ЮНЕСКО.	
Д.2.3 НЕМАТЕРИАЛНО НАСЛЕДСТВО	
1. Накратко анализирайте ситуацията с нематериалното наследство на района и как то се оценява, тълкува, популяризира и поддържа.	Доклад за изпълнение на Етап 2
2. Изяснете дали това наследство се оценява или вписва на местно, национално, регионално или международно ниво и предоставете пълен набор от информация за всички аспекти, които са признати в други програми на ЮНЕСКО.	Доклад за изпълнение на Етап 2
Е.2.4 УЧАСТИЕ В ТЕМИ, СВЪРЗАНИ С КЛИМАТИЧНИ ПРОМЕНИ И ПРИРОДНИ ОПАСНОСТИ	
1. Накратко анализирайте ситуацията по отношение на значението и участието на кандидата за ГГЮ по въпроси, свързани с изменението на климата и природните опасности.	Като част от управлението на водите на р. Места, превенция на кризи – пожари и наводнение
2. Застрашени ли са териториите на някой от тях? Предприемат ли се действия във връзка с смекчаването и адаптацията във връзка с тези опасности?	Предприемат се мерки за регулиране на нивото на водите и осигуряване на целогодишното им ползване от птици и животни, както и за икономически дейности – земеделие, животновъдство, туризъм
Е.3 УПРАВЛЕНИЕ	
Въведение: Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО се управляват от орган, чието юридическо съществуване е признато съгласно националното законодателство. Този управителен орган трябва да бъде подходящо оборудван (финанси, персонал) и да включва всички съответни местни и регионални участници и органи (органиграма). За да се позволи на глобалните геопаркове на ЮНЕСКО да се развиват и развиват гладко,	

трябва да се разработи план за управление / генерален план след задълбочен анализ на ситуацията, съгласуван от всички съответни заинтересовани страни и партньори, който осигурява организацията и доброто функциониране на бъдещите UGGps, както и социалните и икономическите нужди на местното население, защитава ландшафта, в който живеят, и запазва тяхната културна идентичност. Този план трябва да бъде изчерпателен, да включва всички различни налични физически, нематериални или природни ресурси на района, мисията и целите на aUGGr, управление, планове за развитие и действие, комуникация, защита, инфраструктура и съоръжения, финанси, партньорства и други взаимоотношения в рамките на aUGGr , и не на последно място рамка за нейното изпълнение (график, персонал, бюджетиране).

Планът за управление / генералният план е от основно значение за гарантиране на разработването на UGGp. Следователно, всяка кандидатстваща територия трябва да има някакъв план за управление.

1. Каква правна форма има вашият ГГЮ?	Неприложимо
2. Има ли вашият ГГЮ съществуващ план за управление? (този план принадлежи ли на ГГЮ или на местен / регионален / национален орган?) 3. Опишете органа за управление на ГГЮ	Не. Няма правно конституиран ОУ на ГГЮ
4. Дайте обобщение на бюджета и финансовото състояние на ГГЮ.	неприложимо
5. Предоставете ясна информация за персонала, посветен на Геопарка (използвайте таблицата по-долу и избройте по професионални категории, например инженер, водачи, рейнджъри, учени, администратори,); включват също така доброволен персонал, който допринася в натура и други професионалисти, които може да не работят директно за организацията на ГГЮ.	Няма назначен персонал към бъдещият ГГЮ
6. Информирайте дали всеки ден има геолог, който да работи.	неприложимо

7. Представете ролята и присъствието на жените в управлението на ГГЮ и във всички други категории за заетост на персонала и мрежата за подкрепа като цяло.	Неприложимо на този етап
--	--------------------------

№	Имена	Заетост	Функции/ отговорности	Умения/с пециалности	% време	пол
1	.....	Пълна/ почасова/временна	Комуникация и образов. програми	антрополог	50%	жена
2						

<p>Е.4 ПРИПОКРИВАНЕ</p> <p>Ако вашият ГГЮсе припокрива с друг обект, определен от ЮНЕСКО, като обект на световното наследство или биосферен резерват, вашето заявление трябва да бъде ясно обосновано и трябва да бъдат предоставени доказателства за това как статутът на Глобален геопарк на ЮНЕСКО ще добави стойност, като бъде едновременно независима марка и в синергия с други обозначения.</p>	Няма припокриване
<p>Е.5 ОБРАЗОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ</p> <p>Представете напредъка и успеха на образователните дейности, свързани с вашия aUGGr и всякакви проекти.</p>	<p>Създадени и прилагани:</p> <p>Образователни програми за ландшафт, биоразнообразие и води, които да се изнасят по време на преходи по трасетата на създадените геотопи</p>
<p>Е.6 ГЕОТОУРИЗЪМ</p> <p>Представете напредъка и успеха на дейностите, свързани с устойчивото туристическо предложение.</p>	<p>Създадени три трасета за пешеходни и вело преходи, представящи водни геотопи, с интерпретация посредством инфо табла, указателна маркировка и наем на велосипеди</p>

Е.7 УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И ПАРТНЬОРСТВА	
Е.7.1 ПОЛИТИКА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ	
1. Представете въздействието на ГГЮ върху местното устойчиво развитие, политики и стратегии за развитие.	Планът за създаване на ТГ ГГЮ ще залегне в ОПИР 221-2027 и в РПИР на Област Благоевград
2. Осигурете цялостна оценка на проектите от ГГЮ, свързани с устойчивото развитие.	Оценката предстои да бъде направена за сектори туризъм, земеделие, културав рамките на общинската и областни стратегии за новия програмен период
Е.7.2 ПАРТНЬОРСТВА	
1. Представете партньорствата, разработени от ГГЮ, и ако това са официални партньорства с критерии, установени от Geopark (с местни заинтересовани страни като хотели, ресторанти, водачи и др.).	Предстоят да бъдат създадени след правното конституиране на ТГ ГГЮ Хотелите в Община Хаджидимово предоставят информация за бъдещия ГГП, туристическите трасета представлящи създадените по проекта геотопове
2. Обяснете дали вашият ГГЮ има политика за брендиране на местни продукти, официални споразумения за партньорство, критерии, промоционални действия и др.	Все още няма
3. Пояснете дали ГГЮ насърчава тези партньорства (фестивали, панаири, уебсайт, листовки и др.).	Неприложимо поради причините в т 1 на този раздел
4. Представете цялостното качество и видимост на тази политика (използвани критерии, количество партньори и т.н.).	Неприложимо поради причините в т 1 на този раздел
Е.7.3 ПЪЛНО И ЕФЕКТИВНО УЧАСТИЕ НА МЕСТНИ ОБЩНОСТИ И МЕСТНИ ХОРА	
1. Предоставете информация за пълното и ефективно участие на местните общности и коренното население в планирането и изпълнението на управлението и развитието на ГГЮ	Участие в инфо и образователни събития Участие в обсъжданията на ОПИР 2021-2027

<p>2. Представете как се включват местните общности и коренното население и какви действия предприема ГГЮ, например:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Укрепване на техните роли при вземането на решения; 	<p>Липсва организационна структура на ГГЮ и персонал</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Осигуряване на техния непрекъснат достъп и използване на сайта и неговите ресурси, както материални (напр. Храна, вода, гориво, подслон), така и нематериални (напр. Места на смисъл и духовност); 	<p>неприложимо</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Признаване и поддържане на техните отличителни култури, включително техните езици, системи от знания, практики, ценности и мироглед? 	<p>неприложимо</p>
<p>3. Тъй като езикът може да бъде бариера, използва ли екипът на ГГЮ местни преводачи или други методи, за да осигури добра комуникация.</p>	<p>Няма структура и персонал на ГГЮ</p>
<p>Е.8. РАБОТА В МРЕЖА</p> <p>Глобалният геопарк на ЮНЕСКО си сътрудничи с други ГГЮ чрез Глобалната мрежа за геопаркове (GGN) и регионалните мрежи на GGN. Работата съвместно с международни партньори е сред основните характеристики и задължения на Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО. Членството в GGN е задължително за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО. Работейки заедно през границите, Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО се учат един от друг, обменят добър опит и допринасят за увеличаване на разбирателството между различните общности и култури и като такива помагат за постигането на мандата на ЮНЕСКО за изграждане на мир в сърцата на хората.</p>	
<p>1. Представете резюме на това международно сътрудничество и вида дейности с Глобалната мрежа за геопаркове, партньорства с ЮНЕСКО Глобални геопаркове или други местни, регионални, международни партньори.</p>	<p>На този етап се осъществява комуникация с Община Драма, която партнира за създаването на Трансграничен воден геопарк Меса/Нестос</p>

<p>2. Предоставете резюме на мрежите на партньорите, създадени от вашия Геопарк на национално, регионално и местно ниво, с училища, университети, предприятия, доставчици на услуги и др.</p>	<p>Все още няма участие в партньорски мрежи с други ГГЮ</p>
<p>Е.9 ПРОДАЖБА НА ГЕОЛОГИЧЕН МАТЕРИАЛ</p> <p>Потвърдете, че aUGGr не участва в продажбата на геоложки материали. Моля, вижте също раздел 3. (vii) от Оперативните насоки за глобалните геопаркове на ЮНЕСКО по този въпрос.</p>	<p>Нямаданни за търговия с геологични материали през последните 15 години</p>
<p>Г. ИНТЕРЕС И АРГУМЕНТИ ЗА СТАВАНЕТО НА ГЛОБАЛЕН ГЕОПАРК НА ЮНЕСКО</p> <p>Представете накратко аргументи защо искате да станете глобален геопарк на ЮНЕСКО, по отношение на вашата собствена територия и за глобалната мрежа на геопарковете.</p>	<p>Попълва се след подготовка на всички останали документи</p>
<p>СПИСЪК НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ДРУГИ ДОКУМЕНТИ</p>	
<p>Приложение 2: Допълнително и отделно копие на раздел Д 1.1 „Геологическо наследство и опазване“ на заявлението, предшествано от геоложко резюме с максимум 150 думи (това ще се използва само за оценителите на десктоп геоложки от IUGS - Международен съюз на Геоложки науки).</p>	
<p>Приложение 3: Изрично одобрение на съответните местни и регионални власти и писмо за подкрепа от Националната комисия за ЮНЕСКО или държавния орган, отговарящ за връзките с ЮНЕСКО.</p>	
<p>Приложение 4: Мащабна карта на aUGGr, показваща ясно дефинирана граница на aUGGr и маркираща всички географски обекти, музеи, градове и села, други обекти на културното и природно наследство, туристически съоръжения, включително посетителски и информационни центрове / точки. Докато 1: 50 000 е идеален, ако вашата държава не картографира в този мащаб, тогава най-близката карта с голям мащаб ще бъде достатъчна. В случай на припокриване с други обозначения на ЮНЕСКО (Световно наследство, Биосферни резервати) площта на тези обозначения трябва да бъде ясно посочена на тази карта. Освен</p>	

това трябва да се посочат всички защитени зони (национален или регионален резерват, паркове и т.н.).

Приложение 5: Геоложко и географско обобщение на една страница, включително подробна карта и стандартни географски карти на ООН, указващи местоположението (шаблонът е достъпен онлайн тук).

Приложение 6: Пълна библиография на областта в науките за Земята, открояваща международни публикации.

Източник:

<http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/application-process/>

4. Изготвяне на препоръки към Община Хаджидимово за последващи действия на база на резултати от формуляра за самооценка за привеждане на територията в съответствие с изискванията за кандидатстване за статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО

На база на предварителното попълване на Досието могат да се направят следните изводи:

1. Правна рамка и ниво политики

Република България към датата на финализиране на настоящия доклад, по данни на Националната Комисия на ЮНЕСКО, няма територия която да е кандидатствала за получаване на статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО. Като причина за това се изтъкват:

- ✓ Сериозните изисквания свързани с извършването на изследователски дейности и публикуване на резултатите в международни издания;
- ✓ Изискване за наличие на Орган и структура за управление на ГГЮ.
- ✓ Сериозен ангажимент на местно, регионално и национално ниво за обезпечаване изискванията за съответствие на кандидатстващата територия с изискванията на Мрежата на Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО, в това число интегриране създаването и бъдещата работа на ГГЮ в общинските и регионални планове за интегрирано развитие и стратегиите на местно и регионално ниво.
- ✓ Отсъствие на Генерален план/План за управление на територията на ГГЮ

Допълнително предизвикателство е желанието на Община Хаджидимово и Община Драма ГГЮ да бъде трансграничен, което ще изисква съвместна

структура за управление, хармонизиране на приложимите национални законодателства и нормативни изисквания в Р България и в Р Гърция.

2. Ресурсно обезпечаване на функционирането на ГГЮ:

- ✓ с научен персонал и специалисти с профили Геология, Природно наследство, Културно наследство, Местно развитие, Образователни програми, Комуникация
- ✓ Финансово обезпечаване дейностите на ГГЮ

3. Изграждане на капацитет –

липсата на капацитет на местните и регионални власти да приобщават заинтересовани страни като партньори в дейностите на ГГЮ – училища, университети и изследователски центрове, бизнеси, организации – професионални, граждански, на предприемачи.

НАПРАВЕНОТО ДО МОМЕНТА

В рамките на реализацията на проект “Създаване на трансграничен воден геопарк в района на река Места“ , с акроним: CB Water Geopark, финансиран по договор за безвъзмездна помощ B2.6C.08 от 02.10.2017 са реализирани значителен обем дейности, които безспорно ще допринесат за подготовката на бъдеща кандидатура на територията за присъединяване към Глобалните геопаркове на ЮНЕСКО:

1. Общо описание на Геопарка като човеко-природна система – основни елементи , обща структура. Обвързаност с демографските и стопански характеристики на Общината, с областните стратегии и общинските планове за развитие. Аргументация на избраната системна конфигурация на Геопарка
2. Географска карта на територията на Геопарка. Обща географска характеристика.
3. Карта на водните ресурси.

4. Резултати от обследването и описание на водните ресурси (Информация за ролята на водата:, Географски, геофизични, исторически характеристики, Геоложки и екологични характеристики, Социално-икономически характеристики; Информация за човешката дейност във връзка с водата (енергетиката, промишлеността и туризма)
5. Биоклиматична карта на Геопарка .
6. Резултати от обследването и описание на биоклимата и микроклимата на Геопарка
7. Геофизична и геоложка характеристика на територията на Геопарка
8. Резултати от проучването и описание на флората и фауната а територията на Геопарка. Описание и оценка на биологичното разнообразие и неговите елементи.
9. Описание на защитените природни територии
10. Описание и оценка на природните забележителности и характеристики на територията Геопарка
11. Описание и оценка на съществуващите и потенциалните туристически обекти и маршрути на територията на Геопарка
12. Описание и оценка на свързаността на Геопарка с урбанистичната структура на общината и нейните елементи
13. Описание и оценка на туристическия потенциал на Геопарка
14. Геоложка характеристика. земните недра
  - 14.1. Геоложки строеж
  - 14.2. Структурно-тектонска характеристика
  - 14.3. Хидрогеоложка характеристика
  - 14.4. Типове подземни води –пукнатинни, карстови (карстово-пукнатинни) и порови.
15. Проучване и описание на съществуващите към момента научни и научно-художествени литературни източници.
16. Дефинирани са граници на Геопарка в българската териториална част и е изготвено геодезическо заснемане
17. Идентифицирани са три геотопа, дефинирани са техните граници и изготвени карти за всеки един от тях.

18. Дефинирани са три трасета за туристически преходи – пешеходни и вело, по едно за всеки от геотоповете и е извършено геодезическо картиране.

19. За пълноценното представяне на ресурсите на геопарка и в границите на трите геотопове, част от планирания Трансграничен воден геопарк по р. Места в българската му територия, са трасирани трасета за всеки един от геотоповете, наричани за краткост „маршрути“.

20. Извършено е подновяване на компрометирани елементи на посетителски съоръжения, обозначения, маркировка и информационни табели и подобряване на достъпа по трасетата, представящи трите геотопа, в т.ч. ремонт на компрометирани съществуващи съоръжения (заслони, беседки при водни обекти, на разрушени места за пикник, на панорамна площадка наблюдение на птици при меандър на р. Места в м. «Св. Димитър»).

Закупено е оборудване, насърчаващо:

- ✓ Посещенията в границите на геотоповете с природо-щадящи средства за придвижване – велосипеди, които се предоставят на туристите в създадения от Община Хаджидимово център за обслужване на трасетата при зоо-къта, също управляван от общината.
- ✓ Практикуването на природосъобразни занимания във водни басейни –каяци, за разходка или за риболов, обслужвани от Кметство – с.Абланица.

21. В рамките на проекта през 2020 г ще бъде реализирано обучение за представяне ресурсите на геопарка за местни заинтересовани страни:

- ✓ Учители и ученици от училищата на територията на Община Хаджидимово
- ✓ Представителна местния туристически бизнес – собственици/управители на места за настаняване и хранене, оператори на атракции от региона.

Описаните по-горе дейности ще допринесат за подобряване ролята на геопарка за предлагането и развитието на устойчив туризъм, както и ще спомогне за привличане на местната общност и местния бизнес като партньор в дейностите по популяризиране и развитие на геопарка.

ПРЕПОРЪКИ към Община Хаджидимово

за последващи действия на база на резултати от формуляра за самооценка за привеждане на територията в съответствие с изискванията за кандидатстване за статут на Глобален геопарк на ЮНЕСКО.

На база предварително попълненият формуляр за самооценка за съответствие на кандидата с критериите за Глобален геопарк на ЮНЕСКО (EN_UGGEvaluation_DocA_Self-evaluation_FINAL_12Feb2016_PR MESTA-NESTOS.excel), могат да бъдат направени следните препоръки към Община Хаджидимово като водещ фактор за създаването на Трансграничен воден геопарк Места-Нестос от българска страна:

- ❖ Да се използва периодът на изготвяне на Общински план за интегрирано развитие и Областна стратегия за развитие на Област Благоевград за програмния период 2021-2027 и да заложи в тези документи планирани дейности и финансово обезпечаване за:
  - Учредяване и функциониране на орган за управление на геопарка, чието юридическо съществуване е признато съгласно националното законодателство. Този управителен орган трябва да бъде подходящо оборудван (финанси, персонал) и да включва всички съответни местни и регионални участници и органи (органиграма). С
  - Разработване на план за управление / генерален план след задълбочен анализ на ситуацията, съгласуван от всички съответни заинтересовани страни и партньори, който

осигурява организацията и доброто функциониране на бъдещия ГГЮ в българската му териториална част, както и на социалните и икономическите нужди на местното население, защитата на ландшафта, в който живеят, и запазва тяхната културна идентичност. Този план трябва да бъде изчерпателен, да включва всички различни налични физически, нематериални или природни ресурси на района, мисията и целите на aUGGr, управление, планове за развитие и действие, комуникация, защита, инфраструктура и съоръжения, финанси, партньорства и други взаимоотношения в рамките на бъдещ трансграничен ГГЮ;

➤ Рамка за изпълнението на този план (график, персонал, бюджетиране).

- ❖ Да се формират партньорства с университети и научно-изследователски организации, които да продължат изследователската дейност на терен в границите на геопарка и да публикуват резултатите от тях, като част от подготовката за кандидатстване за ГГЮ и последващо ревалидиране.
- ❖ Да се разработят образователни програми, чрез които да се приобщат подрастващите – както от общината, така и извън нея – към разбирането за ценността на територията и нейните ресурси за съхраняване на ландшафта и биоразнообразието
- ❖ Да се разработят програми за интерпретация на геоложкото наследство като част от културния пейзаж на региона, които да повишат туристическата посещаемост, съответно да добавят стойност към вече съществуващото туристическо предлагане в региона.
- ❖ Горните две да се използват като инструмент за приобщаване на местните хора и бизнеси към идеята за и бъдещите дейности на геопарка.
- ❖ Да формира партньорства с местни/регионални заинтересовани страни от бизнеса за включване на програмите и дейностите на бъдещия геопарк, като част от подобряване конкурентността на предлаганите от тях услуги.
- ❖ Да се разработят квалификационни урсове за туристически водачи в геопарка, каквито сега не се предлагат.

- ❖ Да се промотира геопаркът и трасетата на маршрутите в границите на трие геотопа пред специализирани туроператори, предлагащи записвания за отговорен туризъм, туризъм с кауза и алтернативни турове.
- ❖ Комуникация
  - Да се създаде и поддържа уеб-сайт на геопарка като съвременно средство за комуникация с потребители и заинтересовани страни
  - Да се използват възможностите на социалните мрежи за популяризиране на геопарка, неговата мисия, цели, услуги, с фокус на създадено от посетителите референтно съдържание за геопарка.

1.3.1 Територии, с потенциал за нови геотопове в рамките на бъдещия геопарк.

Предвид началния етап на реализация на проекта за Трансграничен воден геопарк Места-Нестос и множеството предизвикателства от правно-нормативен характер, както и такива свързани с ресурсното обезпечаване на поддръжката на вече създаденото, на необходими дейности по институционализация, привличане на квалифицирани персонал за обслужване и развитие на геопарка, в това число за комуникация и партньорство със заинтересовани страни, **не предлагаме допълнително териториално разширяване с включване на нови геотопове извън създадените три такива.**

3.2.2 Допълнителна инфраструктура и съоръжения, осигуряващи пълноценно и атрактивно интерпретиране на ресурсите на трите геотопове.

Сред необходимата допълнителна инфраструктура приоритетно е:

Изграждането на съвременен информационен център, който да работи целогодишно и да предлага не само информация, но и услуги на туристите – програми с различна продължителност (полудневна, едnodневна, трidневна), да организира информационни събития за популяризиране на геопарка и допълнителните възможности за туризъм, които той предлага, да осигурява и предлага велосипеди за преходи, водачи за пешеходни и

вело-турове с различна тематика – геология, ботаника, орнитология, ихтиология, фотография.

ИТ хардуер и програмни приложения за дигитализиране на съдържание и използване на тур в добавена реалност като алтернатива на туровете на открито при лошо време.

Създаване на места за снимки по маршрутите в границите на геотоповете – подходящи за културни и исторически обекти

Организиране на базари за местно произведени продукти – земеделски, занаятчийски, сувенирни.

Организиране на представяне на геопарка в рамките на специализирани туристически изложения и борси в страната.

Изготвили:

Илия Годев, Експерт туризъм

Валентин Монов, ИТ специалист